

สัญญาเลขที่ RDG45E0001

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการพัฒนา อบต.คำพองให้เป็นต้นแบบ
ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบมีส่วนร่วม

โดย

นางสาวดรุณี ศุภวรรณ

นายสุริยันต์ คำพรมมา

นายวิพัฒนาชัย พิมพ์หิน

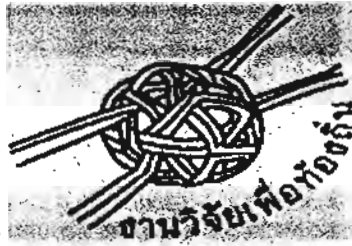
นายธันวา ระดากรณ์

นายสงวน พรรณขาม

-----เวลาดำเนินการ 1 ตุลาคม 2544 – 30 กันยายน 2548

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สัญญาเลขที่ RDG45E0001

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการพัฒนา อบต.คำพองให้เป็นต้นแบบ
ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบมีส่วนร่วม

โดย

นางสาวดรุณี ศุภวรรณ

นายสุริยันต์ คำพรมมา

นายวิพัฒนาชัย พิมพ์หิน

นายธันวา ระดากรณ์

นายสงวน พรณขาม

ระยะเวลาดำเนินการ 1 ตุลาคม 2544 – 30 กันยายน 2548

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

คำนำ

โครงการวิจัย “การพัฒนา อบต. คำพองให้เป็นต้นแบบในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบมีส่วนร่วม” ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์ป่าไม้-ที่ดินป่าภูแม่เผดและโคกคำหล่ม 2) เพื่อศึกษาขบวนการในการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยการเข้ามามีส่วนร่วมระหว่าง อบต. และชุมชนทั้งหญิงและชาย 3) เพื่อประเมินการปฏิบัติงานและวิเคราะห์สรุปบทเรียนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้-ที่ดินป่าภูแม่เผดและโคกคำหล่ม

กระบวนการศึกษาวิจัยนี้ ได้แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ

ช่วงที่หนึ่ง การศึกษาสถานการณ์ โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร, การสำรวจทรัพยากรบนภูแม่เผด, การจัดกลุ่มเสวนา และการสัมภาษณ์เจาะลึกเป็นรายบุคคล

ช่วงที่สอง การปฏิบัติการ

งานวิจัยฉบับนี้ได้นำเสนอเนื้อหา 6 บทด้วยกันคือ

บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึงภูมิหลังของโครงการ ซึ่งประกอบไปด้วยความสำคัญของการศึกษาวัตถุประสงค์ของการวิจัย และขอบเขตการวิจัย

บทที่ 2 การดำเนินงานวิจัย ตั้งแต่ขั้นเตรียมการ การศึกษาสถานการณ์ และการปฏิบัติการ

บทที่ 3 บริบทของชุมชน นำเสนอสภาพทั่วไป สภาพทางกายภาพของตำบล และประสบการณ์ของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่า

บทที่ 4 ผลการศึกษาสถานการณ์ป่า นำเสนอสถานการณ์ปัญหาเรื่องป่าไม้ ที่ดินในตำบลคำพอง สถานการณ์ของภูแม่เผด และสถานการณ์ป่าโคกคำหล่ม

บทที่ 5 กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมในมิติหญิง-ชาย

บทที่ 6 บทสรุป

โครงการวิจัยนี้ ได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน อันได้แก่ สมาชิก อบต. คำพอง แกนนำผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละหมู่บ้าน สมาชิกเครือข่ายและชาวบ้านในพื้นที่รอบป่า เป็นต้น โดยมีรูปแบบงานวิจัยเป็นเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วมในทุกๆ กิจกรรม จนบรรลุเป็นผลสำเร็จออกมาซึ่งทีมวิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าองค์ความรู้ใดๆ ก็ตามในงานวิจัยฉบับนี้ จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์กับพื้นที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ได้

ทีมวิจัย

ตุลาคม 2548

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ง
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
2. คำถามหลักของการวิจัย	2
3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
4. ขอบเขตการวิจัย	3
5. ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย	4
บทที่ 2 การดำเนินงานวิจัย	5
2.1 การเตรียมการ	5
2.2 การศึกษาสถานการณ์	6
2.3 การปฏิบัติการ	9
บทที่ 3 บริบทของชุมชน	12
3.1 สภาพทั่วไป	12
3.2 สภาพกายภาพของตำบล	13
3.3 ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน	15
3.4 การปกครอง	20
3.5 ประสพการณ์ชุมชนกับการจัดการทรัพยากรป่า	20
บทที่ 4 ผลการศึกษาสถานการณ์ป่า	24
4.1 สถานการณ์ปัญหาเรื่องป่าไม้ ที่ดิน ในตำบลคำพูน	24
4.2 สถานการณ์ของภูแม่เผด	27
4.3 เกษตรกรรมยั่งยืน : รูปแบบการเกษตรที่สอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรป่า	32
4.4 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการปฏิบัติการเพื่อ ฟื้นฟูอนุรักษ์ภูแม่เผดและป่าจ้าย	36
4.5 สถานการณ์ป่าโคกคำหล่ม	38

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการ	
 ทรัพยากรป่าแบบมีส่วนร่วมในมติหึง-ชาย	49
5.1 การมีส่วนร่วมตามหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย	
และกฎหมายรัฐธรรมนูญ	49
5.2 กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่า	
ในมติหึง-ชาย	51
5.3 ผลการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าแบบมีส่วนร่วม	
ในมติหึง-ชาย	60
5.4 ปัญหาและอุปสรรค	65
บทที่ 6 บทสรุป	67
6.1 บทเรียนจากการวิจัย	67
6.2 เงื่อนไขปัจจัย	69
6.3 ข้อเสนอแนะ	70
บรรณานุกรม	71
ภาคผนวก	72
ภาคผนวก ก ข้อมูลทั่วไปของ อบต. คำพอง อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด	72
ภาคผนวก ข รายงานผลการประชุมการจัดการทรัพยากรป่า	
แบบมีส่วนร่วมในมติหึง-ชาย ตำบลคำพอง	
อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด	80
ภาคผนวก ค รายงานผลการสำรวจทรัพยากรป่าชุมชนโคกคำหล่ม	
ตำบลคำพอง อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด	93
ภาคผนวก ง ประมวลองค์ความรู้ชุมชนเกี่ยวกับทรัพยากรใน	
ป่าชุมชนโคกคำหล่ม ตำบลคำพอง อำเภอโพธิ์ชัย	
จังหวัดร้อยเอ็ด	112
ประวัตินักวิจัย	139

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

บทเรียนและเครื่องมือจากการทำงานเป็นกลุ่มคนรักป่าพัฒนาต้นน้ำแม่เผด เปลี่ยนมาทำใน รูปแบบประชาคม โดยให้งานวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ได้รับการสนับสนุนจาก สกว. ทำให้เกิดการยอมรับ ของสาธารณะได้ โดยดูบทเรียนเดิม ดังนี้

1. กลุ่มคนรักป่าพัฒนาต้นน้ำแม่เผด ณ ปี พ.ศ. 2538 ขณะนี้ แต่ยังเป็นส่วนน้อยคืออยู่ใน กลุ่มของคนที่มีปัญหาที่ดินบนภูแม่เผด ที่ถูกผลกระทบจากโครงการ คจก. และถูกมอง จากคนทั่วไปที่ไม่ใช่กลุ่มคนที่มีปัญหาที่ดินทำกิน ว่า “พวกหัวรุนแรง” กลุ่มสมัชชาฯ และ ไม่เชื่อฟังกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จึงทำให้กฎระเบียบที่กลุ่มจัดทำขึ้นจะค่อนข้างได้รับการยอมรับ น้อยจากคนทั่วไป จึงทำให้การดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ที่กลุ่มเริ่มต้นทำขาดการยอมรับ และสร้างกระแสร่วมของประชาชนทั่วไปในตำบลคำพอง ได้จำกัดเฉพาะกลุ่มเล็กๆ (คน รักป่าพัฒนาต้นน้ำแม่เผด) เท่านั้น
2. งานวิจัยนี้ได้สรุปบทเรียนและใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือ ซึ่งร่วมกับกลุ่มประชาคมอื่นๆ ใน ตำบลและเป็นกลุ่มหน่วยงานที่เป็นของรัฐ เช่น อบต.คำพอง โรงเรียนในพื้นที่ หน่วยงาน ปกครอง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและกลุ่มคนเก่าคนแก่ กลุ่มผู้หญิง ทำให้เกิดการยอมรับ และให้ความร่วมมือในการจัดทำกฎระเบียบในการใช้ป่าโคกคำหล่ม โดยใช้เครื่องมือที่ทำให้ คน/ประชาคมยอมรับ คือ
 - 2.1 จัดประชุมอย่างเป็นทางการในที่ทำการ อบต.
 - 2.2 คณะกรรมการและคนดำเนินการประชุมใช้ทั้งระดับประธาน อบต. นายก อบต. โดย นักวิจัยคอยอำนวยความสะดวกสรุปการประชุมให้
 - 2.3 ใช้แบบสอบถามรับฟังความคิดเห็นในการจัดทำร่างระเบียบการจัดการป่าชุมชนโดย ใช้หอกระจายข่าว ประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกของหมู่บ้านได้รับทราบและแบบสอบถาม แต่ละครอบครัวได้แสดงความเห็น โดยการเก็บรวบรวมแบบสอบถามและประมวลผล ของแกนนำ ชาวบ้านและผู้ช่วยนักวิจัย
 - 2.4 ใช้กระบวนการหนุนเสริมความรู้ให้สมาชิก อบต. และคณะกรรมการป่าชุมชนได้ ศึกษาเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการพื้นที่ป่าชุมชนอื่นๆ เช่น ดูงานแลกเปลี่ยนกับพระสงฆ์และคณะกรรมการป่าชุมชนซึ่งใหญ่ ต.ขามเปี้ย อ.ตระการพืชผล จ.อุบลราชธานี เป็นต้น
 - 2.5 สัมผัสและศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพในป่าโคกคำหล่ม โดยใช้กลุ่มศึกษา ของคณะกรรมการป่าชุมชนร่วมกันสำรวจต้นไม้ พืช แมลง สัตว์ทุกชนิดในป่าโคกคำ

หล่ม เครื่องมือนี้ได้ทำให้คณะกรรมการป่าชุมชน สมาชิก อบต. ได้รู้จักสภาพป่าที่
กลุ่มได้ดูแลรักษา สภาพความอุดมสมบูรณ์และสภาพปัญหาของป่า เพื่อเป็นข้อมูล
ในการวางแผนจัดการป่าชุมชนได้

3. งานวิจัยนี้ได้สร้างประเด็นการเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างแนวทางปฏิบัติที่
ชุมชนเคยปฏิบัติ ได้เรียนรู้ทำให้เกิดประเด็นที่จะนำไปสู่การแสวงหาความรู้ของชุมชนใน
การจัดการทรัพยากรได้ และความหลากหลายทางชีวภาพเช่น ความเชื่อและได้เห็นทุกปี
ของชุมชน คือ เมื่อเกิดไฟไหม้ในป่าโคกคำหล่มจะทำให้เกิดชีวิตใหม่ของพืชตระกูลที่มีหัว
ฝังในดิน เช่น กระเจียว อีลวก เห็นต่างๆ เกิดขึ้นหลังจากเกิดไฟไหม้แต่ขณะเดียวกัน อีก
กลุ่มมีความเห็นว่าการป้องกันไม่ให้ไฟไหม้ป่า จะมีพันธุ์พืชและสัตว์เล็กถึงสัตว์ใหญ่ให้
เป็นป่าคงได้ จะมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นกว่าให้ไฟไหม้ป่าทุกปี ผลคือ เกิดความคิด
ที่ต้องการอยากรักษา ทดลอง ศึกษาวิจัย จึงคิดว่า นี่คือการบวนการที่จะทำให้เกิดความรู้
ของคณะกรรมการป่าชุมชนและ อบต. ร่วมกันอย่างนี้ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีบทเรียนในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนโคกคำหล่ม ประเด็น คือ ป่าชุม
ชนได้แบ่งพื้นที่เป็นป่าอนุรักษ์และป่าใช้สอย บทเรียนของประเด็นนี้ คือ ถ้าจัดการเป็นป่า
อนุรักษ์ได้และสมาชิกคนทั่วไปเข้าใจกฎระเบียบ พื้นที่ที่กันไว้เป็นป่าอนุรักษ์เพื่อติดตามดูใน
ระยะเวลา 5 ปีขึ้นไป จะทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายทางชีวภาพยังมี
มาก ซึ่งจะเป็นการเปรียบเทียบกับส่วนพื้นที่ที่กันไว้เป็นป่าใช้สอย ประเด็นนี้เป็นบทเรียนหนึ่งที่
จะนำไปสู่การทำให้คณะกรรมการป่าชุมชนจะสามารถจัดการให้เกิดความรู้ที่ชุมชน / คณะ
กรรมการป่าชุมชน / ประชาคม / อบต. ได้เรียนรู้ร่วมกัน โดยต้องมีคณะที่จะช่วยกันวาง
กระบวนการเรียนรู้และศึกษาร่วมกัน

4. กลุ่มต่างๆ ในตำบลและนอกตำบลคำพองเกิดความสนใจในประเด็นการจัดการป่าชุมชน
และการใช้ประโยชน์ เช่น

- 4.1 กลุ่มครูและนักเรียนในตำบลคำพอง ซึ่งเป็นโรงเรียนที่อยู่ในชุมชนติดกับป่าโคกคำ
หล่ม เช่น โรงเรียนบ้านภูเขาทอง โรงเรียนคำพอง โดยคณะครูที่ทำการเรียนการสอน
ได้เกิดกระบวนการคิดที่จะทำการเรียนการสอนนักเรียนให้ได้เรียนรู้เรื่องป่าชุมชน โดยจะ
มีการจัดกระบวนการทั้งของคณะครูและคณะกรรมการป่าชุมชนโคกคำหล่มร่วมกัน ที่
เป็นแผนงานของคณะกรรมการป่าชุมชนในอนาคต

- 4.2 ชุมชนที่อยู่รอบนอกตำบลคำพอง คือ ตำบลนาดี อำเภอโนนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มา
ใช้ประโยชน์ในป่าชุมชนโคกคำหล่ม ได้เห็นและรับรู้กฎระเบียบการจัดการและใช้
ประโยชน์จากป่าโคกคำหล่ม สนใจที่จะอยากจะทำในรูปแบบนี้กับป่าในพื้นที่ของชุมชน

ตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นบทเรียนเชิงบวกหลายประการที่จัดทำประชุมชนโคกคำหล่ม ได้สร้างกระบวนการเรียนรู้กับพื้นที่ทั้งในและนอกพื้นที่ของตำบลคำพองด้วย

ข้อเสนอแนะ

ในแนวทางการจัดการป่าโคกคำหล่ม ประเด็นหลักอยู่ที่ความเข้าใจและการเรียนรู้ของชุมชน ละองค์กรท้องถิ่น โดยเฉพาะ อบต. คำพอง มีความเห็นเชิงข้อเสนอ ดังนี้

1. งานวิจัยควรสร้างประเด็นที่จะกระตุ้นให้ อบต. คำพอง ทั้งคณะผู้บริหาร สมาชิก ได้เห็น ความสำคัญในเชิงรูปธรรม ที่จะจัดการป่าโคกคำหล่มอย่างต่อเนื่อง ในบทบาทและหน้าที่ ของ อบต. ต่อการดูแลจัดการฟื้นฟูทรัพยากรของท้องถิ่น
2. คนทั่วไปของตำบลคำพอง ยังเชื่อว่าองค์กรของรัฐ แทนตัวแทนรัฐบาล และให้การยอมรับ ควรจะส่งเสริมให้องค์กรท้องถิ่นสามารถเป็นที่พึ่งของชุมชนได้อย่างเป็นจริง นอกจากนี้ คณะครูและโรงเรียนเข้ามามีบทบาทในการร่วมดูแลฟื้นฟูทรัพยากร ของชุมชนร่วมกัน โดยเฉพาะการสร้าง ปูปลูกฝัง การดูแลรักษาป่าไม้และทรัพยากร ในระดับ เยาวชน นักเรียน ให้เกิดจิตสำนึก ในการวางแผนทรัพยากร ของท้องถิ่น
3. สกว. ควรจะพัฒนาและสนับสนุนงานวิจัยโดยให้ชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชน อบต. ร่วม กับประชาคม ได้เรียนรู้เชิงปฏิบัติการ ในประเด็นที่งานวิจัยนี้ได้ค้นหา เช่น ประเด็นไฟไหม้ดี หรือไม่ดีต่อการเกิดความหลากหลายทางชีวภาพ พืช สัตว์ ประเภทใดบ้าง ที่เกิดขึ้น หลัง จากเกิดไฟไหม้ และการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ให้เป็นจริง จะมีกลวิธีและเครื่องมืออะไรบ้าง ที่จะรักษาทรัพยากรและฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพในป่าโคกคำหล่ม ในระบบ นิเวศน์พื้นที่โคกได้อย่างไร จึงควรจะเป็นงานวิจัยไม่เน้นการเขียนงานวิจัยเชิงวิชาการ มากเกินไป เป็นต้น

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ภูแม่เผด เป็นเทือกเขาลักษณะเป็นภูสลับแป่ ตั้งอยู่ในเขตรอยต่อ อ.ภูผินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์ และ อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด มีพื้นที่ราบบนภู 49,357 ไร่ ประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติในปี 2507 และจัดเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 3 ประชากรทั้ง 13 หมู่บ้านในตำบลคำพอง ได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ชาวบ้านใช้เป็นแหล่งต้นน้ำและเป็นแหล่งทำมาหากินของ ต.คำพองมาจนถึงปัจจุบัน ภายหลังโครงการจัดสรรที่ทำกินให้กับผู้ยากไร้(คจก.) ชาวบ้านได้ขอเข้าใช้ประโยชน์ทำกินโดยนำรูปแบบวนเกษตรมาใช้เพื่อพิสูจน์การทำเกษตรในระบบเกษตรกรรมยั่งยืนจะช่วยให้ภูแม่เผดฟื้นคืนความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง

พื้นที่ทำการเกษตรของ ต.คำพอง มี 26,914 ไร่ ซึ่งนับรวมถึงพื้นที่ทำกินบนภูแม่เผด 6,000 ไร่ ในปัจจุบันร้อยละ 90 ของพื้นที่ทั้งหมด มีนายทุนต่างถิ่นเข้ามาเช่าและซื้อที่ดินเพื่อใช้ปลูกอ้อย ส่งผลให้ครอบครัวในตำบลคำพองขึ้นไปทำกิน ไปรับจ้าง ไปหาอยู่หากินบนภูมากขึ้น พืชภัยและผลกระทบที่เกิดจากการใช้เครื่องจักรกลในการเกษตร การใช้ปุ๋ยเคมี สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช การเผาอ้อยก่อนตัด การพัฒนาของโครงการส่งเสริมการปลูกป่าเศรษฐกิจ ความแห้งแล้ง และการชะล้างพังทลายของดิน ฯลฯ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก่อความกังวลใจให้ครอบครัวพี่น้องของกลุ่มคนรักป่าพัฒนาภูแม่เผด โดยเฉพาะครอบครัวที่ยังมีที่ทำกินบนดินภูแม่เผด ครอบครัวที่นำวัวขึ้นไปเลี้ยงบนภูช่วงฤดูการทำนา ครอบครัวที่ทำไร่มัน อ้อย ซึ่งมองเห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ตำบลคำพอง เป็นพื้นที่การปฏิบัติงานต่อเนื่องของเครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภาคอีสาน ซึ่งประกอบด้วยองค์กรพัฒนาเอกชนและกลุ่มองค์กรชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ เช่น กลุ่มคนรักป่าพัฒนาดันน้ำดงแม่เผด ตำบลคำพอง บทเรียนของกลุ่มคนรักป่าฯ พิสูจน์ให้เห็นว่าชาวบ้านทั้งหญิงและชายมีส่วนร่วมในการเรียนร้องให้รัฐบาลยกเลิกโครงการ คจก. นายสุรียันต์ คำพomma สมาชิก อบต. ชุดปัจจุบันเป็นผู้หนึ่งี่ร่วมในการเรียกร้องให้ยกเลิกโครงการ คจก. ตั้งแต่ต้นเมื่อขอเรียกร้องได้รับการตอบสนอง ชาวบ้านสามารถทำกินบนผืนแผ่นดินเดิมที่ได้รับตกทอดมาจากรบรรพบุรุษ ภาระกิจหนึ่งที่ชาวบ้านให้ความสำคัญ คือ การฟื้นฟู อนุรักษ์ป่าที่เหลืออยู่ทั้ง ป่าจ้าย ป่าต้นน้ำ ป่าชุมชน มีการส่งเสริมการทำเกษตรยั่งยืน รวมถึงการคุ้มครองดูแลเรื่องสิทธิของชุมชน ติดตามศึกษานโยบายรัฐและรณรงค์เผยแพร่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 กฎหมายบัญญัติว่า "บุคคลซึ่งร่วมกันเป็นชุมชน

ท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีต ประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ ที่ชุมชน ต้องมีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล อย่างยั่งยืน” และ การดำเนินงานของกลุ่มคนรักป่าฯ ที่ผ่านมาก็ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า กิจกรรมใดที่คนในชุมชนร่วมกันดำเนินงานจะประสบผลสำเร็จ

จากบทบาทหน้าที่ของ อบต.คำพอง ที่ผ่านมา ส่วนมากจะเน้นการจัดกิจกรรมเพื่องานสาธารณูปโภค ความจำเป็นขั้นพื้นฐานเป็นหลัก สำหรับการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาอาชีพทำค่อนข้างน้อย จากการได้ประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทัศนะการทำงานกับสมาชิก อบต. คำพอง ให้ข้อคิดเห็นว่า แท้จริงแล้ว อบต. สนใจที่จะเข้าร่วมกับชุมชน ในการแก้ปัญหาป่าไม้ ที่ดิน ซึ่งเป็นปัญหาของชาวบ้านที่คัดเลือกตนเป็นตัวแทนในการเข้ามาบริหาร และที่ผ่านมามี อบต. ได้ให้ความร่วมมือสนับสนุนการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของตำบลเริ่มตั้งแต่ครั้งยังเป็นสภาตำบล และนางสิ่ง ไถวสินธ์ ได้รับการเลือกตั้งให้เข้าเป็นสมาชิกสภาตำบล ในงานพัฒนาพื้นที่ป่าชุมชนโคกคำหล่มและโคกนาฮี โดยการจัดทำแนวเขต แนวกันไฟ ทำหนังสือเชิญผู้นำกรุกไปทำหนังสือยินยอมให้ความร่วมมือในการยุติการเข้าไปทำกินในพื้นที่ และจัดทำเป็นป่าชุมชน เป็นต้น

กระบวนการทำงานที่ผ่านมาซึ่งผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจในระดับนโยบายบริหารจัดการนั้น ช่วยให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ และมีประสิทธิภาพตอบสนองต่อการแก้ปัญหาเรื่องปากท้อง ยกกระดับความรู้ ความสามารถ ความเชื่อมั่นให้กับผู้หญิง จากการทำกรณีศึกษาของผู้หญิงส่วนมาก จะถูกโดดเดี่ยว ไม่ค่อยมีผู้นำรุ่นใหม่เข้ามา สถานภาพที่ได้รับการยอมรับทำให้มีภารกิจ คนรุ่นใหม่มีภารกิจมากขึ้น แม้จะมีโครงการต่าง ๆ เข้าสู่ชุมชนและเปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้าร่วม แต่โอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับการบริหารและการวางนโยบายน้อยลง ทั้งนี้เพราะตัวผู้หญิงและคนในชุมชนยังไม่เห็นความสำคัญ

จากบทเรียนและประสบการณ์การดำเนินงานของกลุ่มคนรักป่าพัฒนาต้นน้ำดงแม่แฝด ซึ่งเน้นในเรื่องการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชน บทบาทหญิง-ชาย การประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ความจำเป็นและความสำคัญในการเข้าไปมีส่วนร่วมในงานนโยบาย การออกระเบียบ กฎเกณฑ์ที่ประสบผลสำเร็จ ดังนั้นกลุ่มคนรักป่าฯ จึงเห็นว่าน่าจะพัฒนา อบต.อย่างไรให้ดำเนินการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของตำบลโดยให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมมากขึ้น

2. คำถามหลักของการวิจัย

จะพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลคำพอง ให้มีต้นแบบในการจัดการทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทั้งหญิงและชายได้อย่างไร

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.1 เพื่อศึกษาสถานการณ์ป่าไม้และที่ดินป่านุแม่เผดและโคกคำหล่ม

- สภาพความอุดมสมบูรณ์ของดิน ความหลากหลายของพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์
- ผู้ได้รับประโยชน์ที่ขึ้นไปทำกิน หาอาหาร สมุนไพร เลี้ยงสัตว์ ฯลฯ
- การดำเนินงานในการจัดการป่าไม้ ที่ดิน บนภูแม่เผด ที่ผ่านมาระหว่างกลุ่มองค์กรชาวบ้าน องค์การพัฒนาเอกชน หน่วยงานราชการ อบต. แนวคิด หลักการ รูปแบบวิธีการ การมีส่วนร่วมของหญิงชายในชุมชน

3.2 เพื่อศึกษากระบวนการในการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยการเข้ามามีส่วนร่วมระหว่าง อบต. และชุมชนทั้งหญิงและชาย

3.3 เพื่อประเมินการปฏิบัติงานและวิเคราะห์สรุปบทเรียน ซึ่งชี้ให้เห็น เงื่อนไข ปัจจัย ที่ส่งผลกระทบต่อการทำงาน ข้อจำกัด สิ่งที่ต้องดำเนินการมีส่วนร่วมของ อบต. ชุมชน หญิง-ชายในการจัดการทรัพยากร รวมถึงการเพิ่มขึ้น-ลดลง ของพื้นที่สีเขียวบนภูแม่เผด

4. ขอบเขตการวิจัย

4.1 พื้นที่ศึกษาเดิมและพื้นที่เสนอใหม่

- พื้นที่ป่าจำย
- พื้นที่ที่ครอบคลุมจาก 13 หมู่บ้านของ ต.คำพอง เข้าไปใช้ประโยชน์บนภูแม่เผด
- พื้นที่ศึกษาป่าโคกคำหล่ม พื้นที่นำเสนอใหม่หลังการศึกษาดูงานพื้นที่เดิม

4.2 ผู้เข้าร่วมศึกษา

- สมาชิก อบต. คำพอง
- ประชากรหญิง-ชาย จาก 13 หมู่บ้าน ที่ขึ้นไปทำการเกษตรบนภูแม่เผด และผู้เข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เป้าหมายของตำบลคำพอง

- เยาวชนในตำบลที่เข้ามาช่วยงานศึกษาเก็บข้อมูลในพื้นที่

4.3 เนื้อหา

4.3.1 สภาพ สถานภาพของทรัพยากรบนภูแม่เผด สถานการณ์ปัญหา สาเหตุ

4.3.2 องค์ความรู้และประสบการณ์การดำเนินงานการจัดการทรัพยากรบนภูแม่เผดของ

- กลุ่มองค์กรชาวบ้านในพื้นที่
- องค์การพัฒนาเอกชน และเครือข่ายที่เข้าไปสนับสนุน
- หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

4.3.3 ความรู้ความเข้าใจของ อบต. ประชาสังคม หญิง-ชาย ในชุมชนของ ต.คำพอง ที่มีส่วนได้รับประโยชน์ในการจัดการทรัพยากรบนภูแม่เผด

- บทบาทหน้าที่ของ อบต. ในงานจัดการทรัพยากร
- ประสบการณ์ที่ผ่านมาของ อบต. ในการจัดการทรัพยากร
- กระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมและมีมติหญิง-ชาย
- ความหมาย รูปแบบ วิธีการ การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

5.1 ได้ทราบสถานการณ์ป่าไม้ที่ดินของภูแม่แฝด ชัดเจนยิ่งขึ้น รับรู้บทเรียนประสบการณ์การจัดการที่ผ่านมา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ และการเลือกแนวทางในการดำเนินงาน

5.2 การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของชุมชน ก่อให้เกิดพลังของความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจ ถือเป็นภารกิจ หน้าที่ ความรับผิดชอบที่จะต้องช่วยกันดูแลรักษาป่า

5.3 ความรู้ความเข้าใจในมติหญิง-ชาย ซึ่งจะช่วยให้ อบต. ชุมชน และส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เห็นบทบาทหญิง-ชายในการจัดการทรัพยากร เห็นความสำคัญ และความจำเป็นที่ผู้หญิงต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ ในเรื่องการจัดการทรัพยากร

5.4 อบต. ได้ต้นแบบ และบทเรียน ในการจัดการทรัพยากรของชุมชนอย่างยั่งยืน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มองค์กร หญิง-ชาย ในชุมชนในการดำเนินงาน

บทที่ 2

วิธีการดำเนินงานวิจัย

2.1 การเตรียมการ

เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เคยมีบทเรียนเกี่ยวกับการจัดการป่าโดยชุมชนมาแล้ว ดังนั้นก่อนเริ่มดำเนินงานจึงจำเป็นต้องศึกษาเอกสาร การทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการวิจัยกับชุมชน อบต. และหน่วยงานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาถึงความเป็นไปได้และสร้างการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของโครงการศึกษาวิจัย เมื่อมีความเป็นไปได้ในการศึกษาวิจัยจึงได้จัดโครงสร้าง เพื่อแบ่งบทบาทหน้าที่ในทีมวิจัย ซึ่งการเตรียมการดังกล่าวมีขั้นตอนดังนี้

2.1.1 การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการวิจัยกับ อบต. ในชุมชน

ในเบื้องต้นมอบให้นายวิพัฒนาชัย พิมพ์หิน ผู้อำนวยการโครงการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในพื้นที่ดงแม่เผด ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายที่คนในชุมชนได้เข้าร่วมดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มาตั้งแต่ยุคต่อสู้อย่างกล้าหาญของรัฐบาลให้ยกเลิกโครงการจัดสรรที่ทำกินให้กับผู้ยากไร้ (คจก.) นายวิพัฒนาชัย พิมพ์หินได้ปรึกษากับนายสุริยันต์ คำพรมมา ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิก อบต. บ้านโคกใหญ่ และเคยเข้าร่วมขบวนการเรียกร้องให้รัฐยกเลิกโครงการ คจก. และเป็นเลขานุการให้กับกลุ่มคนรักป่าพัฒนาต้นน้ำดงแม่เผด ประมาณ 7 ปี รวมถึงปรึกษากับสมาชิกกลุ่มคนรักป่าพัฒนาต้นน้ำดงแม่เผด มีสมาชิกบางคนได้รับเลือกเข้าเป็นสมาชิกของ อบต. จึงถือได้ว่าสมาชิกของ อบต. ได้ร่วมกันร่างโครงการวิจัยนี้

2.1.2 การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการวิจัยกับทีมวิจัยในชุมชน

ในช่วงเริ่มต้นของการเข้าไปดำเนินการมีหลายฝ่ายเข้าร่วม แต่ความเข้าใจในวัตถุประสงค์เป้าหมาย และเหตุผลในการศึกษายังมองเห็นภาพรวมร่วมกันไม่ตรงกัน

ดังนั้นในเบื้องต้น จะต้องทำความเข้าใจร่วมกันในทีมวิจัย ในวัตถุประสงค์ เป้าหมาย กำหนดขอบเขต และประเด็น วิธีที่จะได้มาซึ่งข้อมูล ขั้นตอนนี้ใช้วิธีการประชุมทีมวิจัยพร้อมทั้งเชิญตัวแทนจากคณะกรรมการสนับสนุนการวิจัยท้องถิ่นภาคอีสานมาเป็นที่ปรึกษา มีการพิจารณาจัดปรับประเด็นและวิธีการดำเนินงานที่มีการเสนอไว้ เช่น การใช้แบบสอบถาม การจัดให้เยาวชนสัมภาษณ์ มีการปรับเปลี่ยนขอบเขตของการศึกษาเป็น การจัดกลุ่มเสวนาเป็นจุด ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งการรับรู้ของชุมชนเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงบนภูแม่เผด สาเหตุ ข้อคิดเห็น ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงในขณะเดียวกันเป็นการประชาสัมพันธ์โครงการร่วมไปด้วย

2.1.3 การจัดทีมวิจัย

เมื่อทำความเข้าใจโครงการวิจัยร่วมกับกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียแล้วได้จัดแบ่งบทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องตามกระบวนการทำงาน ซึ่งแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมในการระดมการวิจัยได้ 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ทีมวิจัยหลัก ประกอบด้วย นักพัฒนาเอกชน จำนวน 3 คน และทีมสนามซึ่งเป็นสมาชิก อบต. จำนวน 3 คน ซึ่งมีบทบาทหลัก คือ การคิดตัดสินใจในการดำเนินการ ปฏิบัติการในพื้นที่ ส่วนนักวิจัยที่มาจากองค์กรพัฒนาเอกชน รับบทบาทเป็นเพียงที่ปรึกษาหารือและให้ข้อคิดเห็นภายใต้กรอบเงื่อนไข ข้อตกลงที่ทำไว้กับแหล่งทุน การติดตาม และช่วยในการจัดกระบวนการ การติดต่อประสานงานกับภายนอกและงานจัดทำเอกสาร การประชุมร่วมกับทีมสนาม จะมีเป็นประจำทุกครั้ง ก่อนหรือหลังการดำเนินกิจกรรม และการประชุมร่วมกับ สกว.

กลุ่มที่ 2 คือ ผู้เข้าร่วมในการระดมการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย 3 กลุ่มใหญ่ คือ 1) สมาชิก อบต. ซึ่งมีหน้าที่หลักในการทำหนังสือเชิญประชุม ดำเนินการประชุม มีการจัดทำรายงานการประชุมและให้มีการรายงานความก้าวหน้าของการดำเนินงานเข้าสู่ที่ประชุม สกว. เพื่อเปิดอภิปรายและลงมติ 2) แกนนำและผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละหมู่บ้าน มีบทบาทเป็นตัวแทนสมาชิกในแต่ละบ้าน เพื่อหนุนช่วยในการศึกษาจัดเก็บข้อมูล แสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชน ตลอดจนประชาสัมพันธ์ความคืบหน้าของโครงการวิจัยในชุมชน และ 3) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ เป็นสมาชิกเครือข่ายและกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ซึ่งเป็นทั้งผู้รับผลทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้

การจัดทีมวิจัยที่มีองค์ประกอบหลายส่วนเพื่อให้ทุกส่วนได้มีโอกาสร่วมศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับทีมวิจัย ตั้งแต่ความเข้าใจในเรื่องการบริหารจัดการโครงการ งบประมาณ การทำวิจัยแบบมีส่วนร่วมตลอดถึงการติดตามและประเมินผล

2.2 การศึกษาสถานการณ์ แบ่งออกเป็น

2.2.1 วิธีการศึกษาและขอบเขตเนื้อหา

1) การศึกษาเอกสาร เป็นเอกสารเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ และประสบการณ์การจัดการทรัพยากรบนภูมำแม่เผดของ อบต. และการดำเนินงานของกลุ่มคนรักป่าฯ โดยประสานความร่วมมือด้านข้อมูลกับองค์กรที่สนับสนุนจัดทำเป็นเอกสารรายงาน เช่น

- รายงานการสำรวจครอบครัวที่ขึ้นไปทำกินบนภูมำแม่เผด
- รายงานการศึกษาเปรียบเทียบการทำเกษตรกรรมแบบผสมผสานและเกษตรเชิงเดี่ยวของสมาชิกที่ขึ้นไปทำกินบนภูมำแม่เผด (RRAFA)
- รายงานผลการสำรวจประเมินทรัพยากรป่าจ้าย ที่โครงการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนดำเนินการในปี 2544
- องค์การบริหารส่วนตำบล บทบาทหน้าที่ภารกิจ

- รายงานการประชุม แผนงานประจำปี และแผน 5 ปี ของ อบต. คำพอง
- รายงานกรณีศึกษาสมาชิกกลุ่มเกษตรทางเลือก นางสัมพันธ์ โคตรโยธา และนางละออง ไกรสินธ์

การได้มาของเอกสารข้อมูลส่วนหนึ่งได้จากการสอบถามจากคุณสุริยนต์ คุณวิพัฒนาชัย และสมาชิกกลุ่มคนรักป่า และหัวหน้าทีมวิจัยเองที่เคยรับรู้เรื่องราวส่วนบริบทในชุมชนได้ขอให้คุณสงวน พิเศษ หนึ่งในทีมวิจัยช่วยเก็บรวบรวม

2) การสำรวจทรัพยากรบนภูแม่แฝด และการสำรวจจำนวนครอบครัวไปทำกินบนภูขนาด พื้นที่ถือครอง โดยให้ทีมสนามประสานกับสมาชิก อบต. ของแต่ละหมู่บ้านช่วยกันสอบถาม โดยให้นายสุริยนต์หาข้อมูลการสำรวจครัวเรือนที่ขึ้นไปทำกินบนภูของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งกลุ่มคนรักป่าฯ ดำเนินการไว้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการติดตามสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงทรัพยากรบนภูแม่แฝด

3) การจัดกลุ่มเสวนา เป็นการจัดเวทีให้ทีมวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องได้เสวนาร่วมกัน พร้อมทั้งตั้งประเด็นในการแลกเปลี่ยน พูดคุย โดยเชิญที่ปรึกษามาช่วย และสมาชิกกลุ่มคนรักป่าพัฒนาต้นน้ำแม่แฝดมาช่วยตอบข้อซักถาม เพื่อให้เห็นวิธีการซักถาม และความเข้าใจในประเด็นที่วางไว้ เช่น สภาพตมแม่แฝด ภูแม่แฝด ช่วงก่อน คจก. หลังการยกเลิก คจก. และช่วงปัจจุบัน สภาพความเปลี่ยนแปลง สาเหตุ ข้อคิดเห็นต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

วิธีการจัดทำกลุ่มเสวนาได้ดำเนินการ โดยแบ่งบทบาทหน้าที่ระหว่างทีมวิจัยหลัก ตั้งแต่การนัดหมายกลุ่มผู้เข้าร่วมเสวนา การประสานงาน การดำเนินการเสวนา และการจัดบันทึกการเสวนา

4) สัมภาษณ์เจาะลึกเป็นรายบุคคล เป็นบุคคลที่มีรายชื่อในเอกสาร ข้อมูล หรือผู้ร่วมจัดทำข้อมูล เพื่อทำความเข้าใจและขอรายละเอียดในบางประเด็น เพิ่มเติมการสัมภาษณ์ข้อคิดเห็นกับผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. ของแต่ละบ้าน สมาชิกคนรักป่า เพื่อขอทราบข้อมูลชุมชนที่เป็นปัจจุบัน องค์ความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน บทบาทการเข้าไปมีส่วนร่วม ซึ่งหัวหน้าทีมวิจัยเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการดำเนินงาน ซึ่งทำไปพร้อมๆ กับการศึกษาเอกสาร

5) การศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่า เรื่องราวความเป็นมาของป่าโคกคำหล่มเริ่มถูกถ่ายทอดบอกเล่าจากสมาชิก อบต. กลุ่มคนรักป่าฯ กลุ่มเกษตรทางเลือก ที่อยู่บ้านภูเขาทอง หลังกลับจากการขึ้นไปดูสภาพบนภูแม่แฝดและป่าจ้าย มีการบอกเล่าถึงความพยายามปกป้องป่าโคกคำหล่มของผู้ใหญ่บ้านชาลี ความสำคัญของป่าที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนบ้านภูเขาทองและชุมชนอื่นๆ การบอกเล่าในครั้งนั้นได้มีการบันทึกเทปร่วมไปกับการจัดบันทึก

ซึ่งช่วยให้สามารถจับข้อความที่มีการบอกเล่าได้ทั้งหมด เพราะการจัดบันทึกจะจดตามความเข้าใจและความสนใจของผู้จัดบันทึก

2.2.2 ขอบเขตเนื้อหา การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งเนื้อหาในการศึกษาออกเป็น

- 1) สถานการณ์ของชุมชน(บริบทของชุมชน) เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการร่วมวิเคราะห์ ศักยภาพ ทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรธรรมชาติ สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม ซึ่งเป็นเงื่อนไข ปัจจัยเอื้อ และขณะเดียวกันอาจเป็นเงื่อนไขข้อจำกัดที่จะนำมาวิเคราะห์ร่วมกัน
- 2) สถานการณ์บนภูแม่เผด และป่าจ้าย เพื่อให้เห็นสถานะภาพทางกฎหมายและสภาพความอุดมสมบูรณ์การใช้ประโยชน์ ผู้เข้าไปใช้ประโยชน์โดยเฉพาะคนในตำบลคำพอง ข้อคิดเห็นต่อความเปลี่ยนแปลง สาเหตุความสนใจที่จะเข้าร่วมพัฒนา
- 3) สถานการณ์ป่าโคกคำหล่ม หลังจากมีการจัดเวทีร่วมศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ ภูแม่เผดและป่าจ้าย เมื่อวันที่ 11 – 12 พฤษภาคม 2545 แล้วเห็นว่ามีเงื่อนไขข้อจำกัดด้านสถานะภาพของภูแม่เผด ป่าจ้าย ซึ่งอบต. จะเข้าไปดำเนินการอยู่แล้ว และชุมชนมีความเห็นและมีความพร้อมที่จะไปเข้าร่วมดำเนินการ จึงเลือกป่าโคกคำหล่มเป็นพื้นที่ศึกษาสถานการณ์ป่าแทนป่าจ้าย

2.2.3 การเลือกพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย

- 1) การเลือกพื้นที่ อบต. คำพอง ในการศึกษาวิจัย เนื่องจาก
 - 1.1) เป็นพื้นที่การปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องของเครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมภาคอีสาน ซึ่งประกอบด้วยองค์กรพัฒนาเอกชนและกลุ่มองค์กรชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรป่า
 - 1.2) เป็นพื้นที่ที่มีบทเรียน ประสบการณ์ และการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้งชาย-หญิง การประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ความจำเป็นและความสำคัญในการเข้าไปมีส่วนร่วมในงานนโยบาย การออกกำหนดกฎเกณฑ์ที่มีผลกระทบกับชุมชน ในลักษณะองค์กรชุมชนกลุ่มคนรักป่าพัฒนาต้นน้ำดงแม่เผด
- 2) กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาวิจัย เน้นผู้ที่เข้าไปหรือเคยเข้าไปใช้ประโยชน์บนภูแม่เผด แบ่งได้เป็น
 - 2.1) เคยหรือเข้าไปหาอยู่หากินบนภู

2.2) เคยหรือทำกินบนภู (มีที่ทำกินบนภู) และ

2.3) ผู้สูงอายุหรือผู้เคยอยู่หรือเข้าร่วมสถานการณืต่างๆ

2.3 การปฏิบัติการ

เมื่อกำหนดวิธีการศึกษา ขอบเขตเนื้อหา และเลือกพื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมายแล้ว ในขั้นตอนปฏิบัติการได้เน้นให้เกิดกระบวนการร่วมกัน ดังนี้

2.3.1 สร้างการรับรู้และความเข้าใจร่วมกัน

หลังจากการศึกษาสถานการณื บริบทของชุมชน บนภูแม่เผดและป่าจ้ายแล้ว ทีมวิจัยได้จัดเวทีรายงานผลการศึกษเพื่อให้บุคคลในภาคส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้มาร่วมกันรับรู้และแสดงความคิดเห็น พร้อมกันนั้นได้จัดให้มีการขึ้นไปศึกษาสถานการณืจริงบนภูแม่เผดและป่าจ้าย เนื่องจากองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมมีสมาชิกกลุ่มคนรักป่าฯ ที่มีที่ทำกินอยู่บนภูด้วยหลายท่าน หลายคนไม่มีโอกาสขึ้นไปบนภูเป็นเวลา 2 - 3 ปี เช่น ประธานสภา คุณไพฑูรย์ เดชมณตรี องค์ประกอบของผู้เข้าร่วมมีสมาชิก อบต. ตัวแทนสมาชิกกลุ่มคนรักป่าฯ กลุ่มเกษตรนาร่องฯ และยังมีส่วนหนึ่งเป็นผู้หญิงด้วยการนำเสนอบนเวทีได้บันทึกข้อมูลบนกระดาน นำผังจำลองภูแม่เผดและแผนที่ภูแม่เผดมาใช้ประกอบและมีการบันทึกผลการสนทนาด้วย ซึ่งถารายงานผลจากการศึกษาและได้ขึ้นไปศึกษาสถานการณืจริงบนภูแม่เผดและป่าจ้ายช่วยสร้างการรับรู้และความเข้าใจแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องจากส่วนต่างๆ ได้ดีขึ้น

2.3.2 สร้างสำนึกผ่านการศึกษสถานการณืโคกคำหล่ม

ในการจัดเวทีรายงานการศึกษสถานการณืป่าจ้าย¹ ได้เชิญสมาชิก อบต. ตัวแทนกลุ่มคนรักป่าพัฒนาต้นน้ำแม่เผด กลุ่มเกษตรทางเลือก มาช่วยให้ข้อคิดเห็นพร้อมทั้งเพิ่มเติมหรือแก้ไขข้อมูล ในช่วงการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันถึงสถานภาพของภูแม่เผดและป่าจ้ายแล้วเห็นว่าพื้นที่ป่าอนุรักษ์อยู่ในการดูแลรับผิดชอบของกรมป่าไม้(การแบ่งส่วนราชการในเวลานั้น) และพบว่าจำนวนคนในตำบลคำพองที่ขึ้นไปทำกินบนภูแม่เผดมีจำนวนลดลง พบเงื่อนไขข้อคิดจำกัดอีกหลายข้อ ในขณะเดียวกันที่ป่าโคกคำหล่มอยู่ติดกับบ้านภูเขาทอง ซึ่งเป็นป่าที่คนในตำบลและนอกตำบลได้เข้าไปหาเห็ดและแมลง เป็นป่าที่ชุมชนบ้านภูเขาทองต้องการให้ อบต. คำพอง เข้ามาช่วยแก้ไขปัญหามักรุกพื้นที่ป่าทำกิน และปัญหาผู้เข้าไปใช้ประโยชน์หักโค่นทุดต้นไม้เก็บแมลง ปัญหาการตัดไม้และไฟไหม้ป่า ที่ผ่านมา อบต. คำพองได้สนับสนุนโครงการปลูกป่าตามพระราชเสาวนีย์ให้ดำเนินการในบริเวณพื้นที่เสื่อมโทรม วิจัยจึงได้สร้างสำนึกผ่านการศึกษสถานการณืของป่าโคกคำหล่มเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสร้างการมีส่วนร่วมและนำข้อมูลที่ได้มาช่วยในการพิจารณาประกอบการปฏิบัติการไปพร้อมกัน

¹ ในวันที่ 11 - 12 พฤษภาคม 2545

2.3.3 การวางแผนการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วม

หลังจากการจัดเวทีแล้ว จากนั้นได้มีการจัดประชุมทีมที่ปรึกษาและทีมวิจัยเพื่อทบทวนข้อเสนอจากเวทีสัมมนา ที่เสนอชื่อให้ป่าโคกคำหล่มเป็นพื้นที่ปฏิบัติการแทนป่าจ้าย กับวัตถุประสงค์เป้าหมายของงานศึกษาวิจัยที่เสนอไว้ “ต้นแบบของ อบต.ในการจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม” โดยนำเรื่องที่ศึกษาได้มาประมวล สรุป นำเสนอแลกเปลี่ยนในเวทีประชุม และวางแผนดำเนินการ เน้นการปฏิบัติการตามแผน ก่อนดำเนินการมีการชี้แจง วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และรายงานผลการดำเนินงานแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและวางแผนการดำเนินการต่อ มีการสัมภาษณ์เฉพาะรายเพิ่มเติม ศึกษารายงานการปฏิบัติการสภา อบต. แผนปฏิบัติการและแผน 5 ปีของ อบต. ข้อมูลประสบการณ์จากทีมปฏิบัติงาน ทีมวิจัยสนาม และนายวิพัฒน์ชัย พิมพ์หิน ผู้อำนวยการโครงการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ภาคอีสาน รวมทั้งเอกสารรายงานด้วย

2.3.4 เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของสตรี

การจัดสัมมนาเรื่องการใช้ประโยชน์จากป่า² เป็นการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของสตรีโดยจัดเวทีให้กับผู้หญิงเพื่อร่วมแสดงข้อคิดเห็นในการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าโคกคำหล่ม คัดเลือกตัวแทนเข้าร่วมในการพิจารณากระบวนการปฏิบัติป่าชุมชน และการวางแผนดำเนินการทั้งในส่วนงานศึกษาสถานการณ์และงานปฏิบัติการ และได้คัดเลือกตัวแทนสตรี เพื่อเข้าร่วมร่างระเบียบข้อบังคับในการใช้ประโยชน์จากป่าต่อไป

2.3.5 การปฏิบัติการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าโคกคำหล่ม

การปฏิบัติการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าโคกคำหล่มได้ดำเนินการจนมีการจัดทำกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ป่าโคกคำหล่ม³ ได้จัดให้มีการสัมมนาเชิงปฏิบัติการยกย่องพิจารณาร่างกฎระเบียบการใช้ประโยชน์ป่าโคกคำหล่มขึ้น โดยเชิญตัวแทนฝ่ายบริหาร (อบต.) ฝ่ายปกครอง ผู้ใหญ่บ้าน ฝ่ายการศึกษา ครู สมาชิกกลุ่มคนรักป่าฯ เข้าร่วมสัมมนาเพื่อยกย่องกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ป่าโคกคำหล่มร่วมกัน

จากนั้นได้ประชุมทีมสนามเพื่อติดตามความก้าวหน้าการศึกษาด้านการณป่าโคกคำหล่มเพื่อปรับการปฏิบัติงานที่วางไว้ โดยนำร่างกฎระเบียบไปประชาพิจารณ์ และเก็บข้อมูลการประชาพิจารณ์⁴ ใช้แบบสอบถามเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการปรับร่างกฎระเบียบต่อไป

นอกจากนั้นทีมวิจัยติดตามงานในพื้นที่ยังสัมภาษณ์ความเห็นของ อบต. และจัดเวทีประชาคม⁵ให้ชาวบ้านให้ข้อคิดเกี่ยวกับร่างระเบียบ การสรรหาคณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าโคกคำ

² วันที่ 15 - 16 มิถุนายน 2546

³ ในวันที่ 21 มิถุนายน 2546

⁴ ในวันที่ 16 - 24 กรกฎาคม 2546

⁵ วันที่ 11 สิงหาคม 2546

หล่ม เมื่อได้คณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าโคกคำหล่ม และเริ่มปฏิบัติการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าโคกคำหล่ม โดยการวางแผนการสำรวจป่า การป้องกันไฟไหม้ เติบวรยาม รวมทั้งประชุมวางแผนการศึกษาดูงานและลงรายละเอียดในการปฏิบัติการอื่นๆ

2.3.6 สร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนเพิ่มเติม

หลังจากคณะกรรมการได้ดำเนินการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าโคกคำหล่มได้ระยะหนึ่งแล้ว จึงมีการประชุมวางแผนการศึกษาดูงานการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนเพิ่มเติม เพื่อนำมาปรับใช้ในการอนุรักษ์ป่าโคกคำหล่ม โดยได้นำคณะกรรมการไปศึกษาดูงานเพิ่มเติมที่บ้านขามเปี้ย อ.ตระการพืชผล จ.อุบลราชธานี

บทที่ 3 บริบทของชุมชน

บริบทของชุมชนเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาวิเคราะห์ ในเบื้องต้นได้มอบหมายให้คุณสังเกต สังเกตการณ์ หนึ่งในพื้นที่วิจัยช่วยสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารของตำบลที่เคยได้ทำไว้แล้ว ทั้งแผนพัฒนาตำบล เอกสารของสำนักงาน เกษตรตำบล อามัยตำบล โรงเรียน วัด และเอกสารโครงการ การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน รวมทั้งประสานความร่วมมือกับผู้นำหมู่บ้าน ฝ่ายปกครอง ซึ่งในทางปฏิบัติทำเนื่อที่รับผิดชอบทะเบียนราษฎร และงานสำรวจ หรือจัดทำข้อมูลที่หน่วยงานต่าง ๆ ต้องการ เพื่อนำมาใช้ในการศึกษาวิจัย คือ

1 สภาพทั่วไป

3.1.1 ที่ตั้ง อาณาเขตติดต่อ ตำบลคำพองเป็นตำบลเก่าแก่ อายุมากกว่า 100 ปี บ้านที่เกิดอน คือ บ้านโนนใหญ่ ต่อมา มีราษฎรจากกลุ่มอื่นอพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ถัดออกไป เช่น บ้านคำพอง ซึ่งอพยพมาจากบ้านกุดสิง ต. ร่องคำ อ. ร่องคำ จ. กาฬสินธุ์ และหลังๆ จะเป็นครอบครัวขยายจากกลุ่มจิมๆ และอื่นๆ (ย้ายไปทำกิน) พวกหาของป่า ล่าสัตว์ เช่น บ้านโคกใหญ่ บ้านภูเขาทอง และบ้านนางาม

ตำบลคำพอง ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอโพธิ์ชัย 12 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดร้อยเอ็ด 65 กิโลเมตร ภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงลอนคลื่น ทางด้านทิศเหนือจะมีภูเขาซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล 300 เมตร ทำให้มีปัญหาเรื่องน้ำใช้ในการเกษตรไม่เพียงพอ ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่บริเวณที่เป็นที่ราบสูงที่น้ำวมไม่ถึง ทิศเหนือจะมีที่ราบระหว่างหุบเขา ใช้ทำนา และทิศใต้ เป็นที่ราบลุ่ม ขนาดใหญ่เหมาะแก่การนา มีการทำไร่ตามที่สูง และบนภูเขา ตำบลคำพองมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	เขตตำบลนาขาม อำเภอภูพานาญณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
ทิศใต้	เขตตำบลโพธิ์ศรี อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด
ทิศตะวันออก	เขตตำบลนาอุดม อำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด
ทิศตะวันตก	เขตตำบลอัคระคำ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

3.1.2 จำนวนประชากร ตำบลคำพอง ประกอบด้วย 13 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านโนนใหญ่ หมู่ที่ 1 บ้านธาตุจอมศรี หมู่ที่ 2 บ้านคำพอง หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 8 บ้านโคกใหญ่ หมู่ที่ 4 บ้านภูเขาทอง หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 9 บ้านโคกลำราญ หมู่ที่ 6 บ้านบึงบุรพา หมู่ที่ 7 บ้านเกษตรสมบูรณ์ หมู่ที่ 10 บ้านนางาม หมู่ที่ 11

บ้านโคกสมบูรณ์ หมู่ที่ 12 และบ้านคำเจริญ หมู่ที่ 13 (รายละเอียดแสดงในตารางที่ 1 ภาคผนวก ก) มีจำนวนครัวเรือน 1,678 ครัวเรือน ประชากร 8,925 คน เป็นเพศชาย 4,407 คน เป็นเพศหญิง 4,518 คน ซึ่งมีการแยกให้เห็นจำนวนหญิงและชาย เพื่อชี้ให้เห็นว่า มีจำนวนแตกต่างกันไม่มากนัก มี 10 หมู่บ้านที่จำนวนผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ตั้งแต่จำนวน 1 คนขึ้นไป บ้านภูเขาทอง หมู่ 9 มีผู้หญิงสูงสุด จำนวน 456 คน ขณะเดียวกันบ้านธาตุจอมศรี หมู่ 2 มีจำนวนผู้หญิงมากกว่าชายทั้งสิ้น 43 คน ดังนั้นในบริบทที่พูดถึงการสร้างโอกาสให้ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจในการออกกฎระเบียบ การแสดงความคิดเห็นจำเป็นต้องทำการศึกษาวิจัย เพราะไม่มีจำนวนผู้หญิงในที่นี้สมาชิก อบต. แต่บ้านโคกลำราญ หมู่ 6 ฝ่ายปกครองผู้หญิงได้รับเลือกเข้าไปนั่งในตำแหน่งได้ คือ นางละอิ่ง ไถวสินธุ์ นอกจากนี้จำนวนประชากรยังใช้ประกอบในการตรวจสอบการเข้ามามีส่วนร่วม จำนวนครัวเรือนที่ขึ้นไปใช้ประโยชน์บนภูแม่เผดด้วย

การศึกษาในเขตตำบล มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอยู่ 3 ศูนย์ คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านโคกใหญ่ หมู่ 4, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านบึงบุรพา หมู่ 7, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านภูเขาทอง หมู่ 9, โรงเรียนระดับอนุบาล 1 - 2 ประถมศึกษา 1 - 6 จำนวน 5 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านคำพอง โรงเรียนบ้านภูเขาทอง โรงเรียนบ้านโคกใหญ่ โรงเรียนบ้านโนนใหญ่ โรงเรียนบ้านนางาม โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1 - ม.3) มี 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านคำพอง และโรงเรียนบ้านภูเขาทอง มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (ศรช.) 1 แห่ง ตั้งอยู่บ้านคำพอง หมู่ 3

3.2 สภาพกายภาพของตำบล

ตำบลคำพองมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงแบบลูกคลื่นลอนตื้น ลาดชันจากตอนเหนือลงสู่ทางตอนใต้ของอำเภอ ระดับความสูง 200 เมตร และ 130 เมตร ตามลำดับ ทางตอนเหนือมีสภาพเป็นภูเขา มียอดสูงสุด 365 เมตร เป็นตำบลที่มีแหล่งทรัพยากรทั้งแหล่งต้นน้ำและมีทรัพยากรป่าไม้อย่างมาก ได้แก่

3.2.1 ทรัพยากรป่าไม้ ป่าไม้บนภูแม่เผด มีลักษณะเป็นป่าดิบแล้ง ได้แก่

- 1) ป่าจ้าย เป็นบริเวณเดียวที่ป่าธรรมชาติของภูแม่เผดเหลืออยู่ เนื่องจากผู้คนไม่สามารถใช้พื้นที่ทำการเกษตรได้ เพราะบริเวณนี้เป็นพื้นที่ชอกหิน เป็นที่ลาดชัน บริเวณขอบภู สภาพป่าเป็นป่าดิบแล้ง เนื้อที่ประมาณ 2,800 ไร่ สภาพป่ากำลังฟื้นตัว มีต้นไม้รุ่น พ่อ - แม่ 1.40 % ต้นไม้รุ่นหนุ่มสาว 25 %
- 2) ป่าไม้ข้างล่าง (ไม่ได้อยู่บนภู) จะมีลักษณะเป็นป่าเต็งรัง เช่น ป่าโคกคำหล่ม ป่าโคกนาฮี ป่าแก้งตาแฮ่ ป่าห้วยไผ่ ฯลฯ

- 2.1) ปาโคกคำหล่ม เป็นป่าเต็งรัง มีสภาพกำลังฟื้นตัว เนื้อที่ 723 ไร่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านภูเขาทอง ติดถนนเส้นทางบ้านนางาม เป็นที่สาธารณประโยชน์มีเอกสารสิทธิ์ นสล.
- 2.2) ปาโคกนาฮี เป็นป่าเต็งรัง มีสภาพกำลังฟื้นตัว เนื้อที่ 156 ไร่ ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ติดกับถนนทางเข้าหมู่บ้านของบ้านภูเขาทอง เป็นที่สาธารณประโยชน์มีเอกสารสิทธิ์ นสล.
- 2.3) ปาแก้งตาแฮะ เป็นป่าเต็งรัง มีสภาพกำลังฟื้นตัว เนื้อที่ 209 ไร่ ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของบ้านโนนใหญ่ เป็นที่สาธารณประโยชน์มีเอกสารสิทธิ์ นสล.
- 2.4) ปาห้วยไผ่ เป็นป่าเต็งรัง มีสภาพกำลังฟื้นตัว เนื้อที่ 143 ไร่ ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของบ้านคำพอง เป็นที่สาธารณประโยชน์มีเอกสารสิทธิ์ นสล.

ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของป่า จึงเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร จำนวน 5 สาย เช่น ห้วยทราย ห้วยยาง ห้วยอีคคะ ฯลฯ ไหลจากหุบเขาลงสู่ที่ราบลุ่ม ทำให้บริเวณที่ราบลุ่มดังกล่าวมีความอุดมสมบูรณ์ บริเวณที่ราบที่แม่น้ำไหลผ่านจะเป็นผู้ข้าวผู้นำของชาวตำบลคำพอง ห้วยทรายจะเป็นแม่น้ำสายหลักสายยาวไหลจากหุบเขาผ่านตำบลคำพอง ผ่านตำบลโพธิ์ศรี และผ่านอำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์

3.2.2 แหล่งต้นน้ำ ลำห้วยในอำเภอโพนธิ์ชัยมีลำน้ำซึ่งเป็นลำน้ำหลัก จัดอยู่ในลำดับที่ 7 ไหลผ่านอำเภอรวมความยาว 28 กิโลเมตร ประกอบด้วยลำห้วยสาขาประมาณ 18 สาย รวมความยาว 184 กิโลเมตร ได้แก่ ห้วยทราย ห้วยไผ่ ห้วยตาเหลว ห้วยหนองหิน ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่มีสภาพต้นเขินเก็บกักน้ำไม่ได้ตลอดปี มีเพียงลำน้ำบางสายที่มีสภาพลึก หรือที่ได้รับการขุดลอก จึงจะเก็บกักน้ำได้ตลอดปี มีต้นน้ำที่กำเนิดจากภูแม่เมต จำนวน 5 สาย ได้แก่ 1) ห้วยยาง 2) ห้วยทราย 3) ห้วยอีคคะ 4) ห้วยคำไหล และ 5) ห้วยนาฮี สามารถแบ่งลำห้วยออกเป็นสายใหญ่ๆ 4 กลุ่มน้ำ

- 1) กลุ่มน้ำห้วยทราย ห้วยไผ่ อยู่ด้านทิศเหนือ และตอนกลางของอำเภอในตำบลคำพอง ตำบลขามเปี้ย ตำบลบึงคำ และตำบลหนองตาไก้
- 2) กลุ่มน้ำห้วยอีคคะ อยู่ทิศเหนือของอำเภอในเขตตำบลอีคคะคำ ตำบลคำพองและตำบลขามเปี้ย
- 3) กลุ่มน้ำห้วยตาเหลว อยู่ตอนกลางของอำเภอในเขตตำบลบึงคำและตำบลเชียงใหม่

- 4) ลุ่มน้ำห้วยหนองหิน อยู่ตอนใต้ของอำเภอในเขตตำบลเชียงใหม่ ตำบลหนองตาไก้ ตำบลสะอาด และตำบลดอนโง

มีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำและฝายในเขตตำบลคำพอง จำนวน 10 แห่ง นับตั้งแต่ปี 2525 เป็นต้นมา เนื่องจากลำน้ำทั้ง 5 สายไหลผ่าน เมื่อก่อนมีป่าไม้มาก น้ำอุดมสมบูรณ์มีน้ำไหลผ่านตลอดปี แต่ปัจจุบันป่าเริ่มหมดไป พอถึงหน้าแล้งก็ไม่มีน้ำใช้ ก็เลยต้องหาวิธีเก็บกักน้ำที่ไหลลงมาในช่วงหน้าฝนไว้ โดยการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำไว้ใช้ในการเกษตร และการเลี้ยงสัตว์ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก)

ข้อมูลสภาพทางกายภาพของตำบลเน้นให้เห็นทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล ข้อมูลที่ได้มาส่วนใหญ่อยู่ในข้อมูลพื้นฐานของแผนพัฒนาตำบลคำพอง การนำข้อมูลชุดนี้มาปรับใช้เป็นการอ้างอิงในการรณรงค์ให้ชุมชนเห็นความสำคัญและคุณค่าของป่าไม้ จากรายงานที่นำเสนอเหตุผลในการสร้างอ่างเก็บน้ำซึ่งต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการก่อสร้าง ซึ่งยังไม่มีการศึกษาประเมินการคุ้มทุน ผู้ได้รับผลประโยชน์ ตลอดจนการดำเนินการที่ชุมชนจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และในส่วนท้ายที่นำเสนอในตารางแหล่งน้ำธรรมชาติในเขตตำบลคำพอง มาแนบท้ายให้เห็น เพื่อเป็นข้อมูลว่า คำพองมีพื้นที่สาธารณะประโยชน์อยู่อีกมากมาย ดังนั้น ต้นแบบในการจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ที่องค์การบริหารส่วนตำบลกำลังศึกษาวิจัยอยู่นี้อาจช่วยจุดประเด็นให้ทั้ง อบต. และชุมชนเห็นภาระกิจที่จะนำไปปรับใช้ได้ต่อไป

3.3 ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

ตำบลคำพองตั้งอยู่ในเขตของดงแม่แฝด การก่อเกิดชุมชนเริ่มจากการแสวงหาที่ทำกินใหม่ของครอบครัวที่มีพื้นที่ทำกินน้อย แต่งงานแยกครอบครัว พ่อแม่ไม่มีมรดก บางรายที่ทำกินเดิมไม่เหมาะสมทำนาไม่ค่อยได้ผลจึงอพยพโยกย้ายมามาตั้งถิ่นฐานดังกล่าว

บ้านโนนใหญ่ เป็นชุมชนแรกที่เกิดขึ้นในตำบล ตามด้วยบ้านคำพอง หมู่ที่ 3 ซึ่งประวัติศาสตร์ชุมชนระบุว่าเมื่ออายุเก่าแก่ไม่ต่ำกว่า 100 ปี ผู้ใหญ่บ้านหลายท่าน ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มที่มีเครือญาติบรรพบุรุษที่เข้ามาบุกเบิก ตั้งหมู่บ้านได้ย้อนรอยอดีตกลับไป เมื่อประมาณ 30 - 40 ปี ในวัยเด็ก ดำรงชีพด้วยการทำนา ทำไร่บ้าง ปลูกพริก มะเขือ ผักต่าง ๆ ไร่กิน แลกเปลี่ยน ปลูกฝ้าย ครามไว้ทอผ้า มีการหาของป่า ล่าสัตว์ได้จะนำมาแบ่งกันและนำไปแลกส่งของเครื่องใช้ในเมือง สภาพความเป็นดงเริ่มหายไปเมื่อรัฐบาลดำเนินการให้สัมปทานการตัดไม้อย่างต่อเนื่องด้วยหลาย ๆ เหตุผล เช่น สร้างรายได้ และนโยบายความมั่นคง ตลอดจนแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ปี 2504 การส่งเสริมให้ชาวบ้าน

ปลูกพืชเศรษฐกิจ เพื่อการส่งออก เริ่มจากการปลูกปอ ฝ้าย ทำให้วิถีชีวิตใช้ชุมชนเริ่มเปลี่ยนไป พังพาดิจัยภายนอกเพิ่มขึ้น ความต้องการขยายพื้นที่ปลูก บุกเบิก พื้นที่ใหม่มีมากขึ้น เมื่อมีการส่งเสริมการปลูกมันสำปะหลัง ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ปี 2513 คือ การขยายพื้นที่เพาะปลูก ป่าบุกเบิกใหม่ไม่จำเป็นต้องลงทุนมาก ให้ผลผลิตดี หัวมันขนาดใหญ่ ดึกว่าการปลูกบ่อเพราะต้องจำนึ่งถึงแรงงานลอกปอและแหล่งน้ำแช่ปอ แต่เมื่อไม่มีพื้นที่บุกเบิกและจำเป็นต้องปลูกซ้ำต้องเพิ่มปุ๋ย ค่าจ้างแรงงาน ยารักษาหญ้า ซึ่งมีการลงทุนเพิ่มขึ้นทุกปี เมื่อวิกฤติราคามันสำปะหลังเกิดขึ้นในช่วงปี 2537 - 2539 อ้อยจึงเป็นพืชเศรษฐกิจนำเข้าสู่วิถีการผลิตของคนในชุมชน ซึ่งมีระบบการจัดการแบบครบวงจร (Contact farming) ต้องพึ่งพาทุนจากผู้ประกอบการ ต้องใช้รถไถพรวน ปุ๋ยเคมี สารกำจัดวัชพืชมากขึ้น ต้องเผาอ้อย ก่อนตัดเพื่อลดปัญหาความยากลำบากในการเก็บเกี่ยว

ปัจจุบันคนในชุมชนเริ่มให้ความสนใจในการปลูกสวนป่า การเลี้ยงวัว การทำเกษตรผสมผสาน เนื่องจากจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น พื้นที่ทำการเกษตรที่ชาวบ้านถือครองมีขนาดเล็กลง จากข้อมูลการสำรวจประชากร ปี 2543 จำนวนครอบครัวมี 1,676 ครอบครัว พื้นที่ทำการเกษตร 26,914 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ทำนา 13,140 ไร่ พื้นที่ทำไร่ 13,504 ไร่ รวมทั้งพื้นที่ที่อยู่บนภูแม่เผด ที่ชาวบ้านค้าพุงขึ้นไปทำกินด้วย

การประกอบอาชีพหลักของคนในตำบลคำพອງ คือ

ชาวบ้านเกือบทั้งหมดประกอบอาชีพหลัก คือ ทำนา ได้ผลผลิตเฉลี่ย 350 ก.ก./ ไร่ แบ่งไว้บริโภค ร้อยละ 60 ของผลผลิตทั้งหมด และอีกร้อยละ 40 นำไปขายแลกเปลี่ยนที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด โดยรถบรรทุก 6 ล้อหรือรถส่วนตัว เพราะที่นั่นมีโรงสีขนาดใหญ่

อาชีพรองของชาวบ้าน คือ ทำไร่ ตอนแรกเริ่มจากการทำไร่มันสำปะหลัง ต่อมาเมื่อมีโรงงานอ้อยมาตั้งอยู่ที่ อำเภอภูพานารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีแหล่งทุนให้เกษตรกรกู้ยืมไปลงทุนก่อน ประกอบกับการปลูกมันสำปะหลังราคาตกต่ำเกษตรกรจึงหันมาปลูกอ้อยมากขึ้น ร้อยละ 80 ของประชากรที่ประกอบอาชีพทำไร่ มีไร่อ้อยและไร่มันสำปะหลัง การทำไร่ทั้งหมดจะทำเพื่อขาย มันสำปะหลังนำไปขายที่โรงแปงมันอำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด และโรงแปงมันที่จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยรถบรรทุก 6 ล้อ ส่วนอ้อยจะนำส่งโรงงานน้ำตาล ด้วยรถบรรทุก 6 ล้อ และรถบรรทุก 10 ล้อ ที่ อ.ภูพานารายณ์ จ.กาฬสินธุ์

ชาวบ้านบางส่วน ร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด มีการทำการเกษตรผสมผสาน และการปลูกผลไม้ด้วย และอีกส่วนหนึ่งประกอบอาชีพรับจ้าง ส่วนมากจะไม่มีที่ดินทำกิน หรือมีที่ดินแต่ไม่พอเลี้ยงชีพ จึงต้องไปรับจ้างเพื่อให้ได้เงินมาซื้อข้าวปลาอาหาร ประมาณ 20% โดยรับจ้างทำนา ทำไร่ ที่หมู่บ้านตามฤดูกาล และเป็นลูกจ้างตามบริษัทและโรงงานในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด นอกจากนี้ยังมีการทำสวน

ยางพารา เลี้ยงวัว การเพาะเห็ด ฯลฯ ซึ่งต้องอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของทำเล แหล่งน้ำ และการรวมกลุ่มต่าง ๆ

ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ประกอบอาชีพภาคการเกษตรในปัจจุบันต้องลงทุน ลงแรงเพิ่ม ต้องทำหลายกิจกรรม เสรีเรื่องนา ต่อเรื่องอ้อย เรื่องมันสำปะหลังวนเวียนอยู่ตลอดปี นอกจากนี้ยังสนใจเลี้ยงวัวเพิ่ม เพื่อจะได้มีเงินก้อน ไว้ใช้ยามต้องการเงินลงทุน ค่าการเรียนลูก ลูกบวช แต่งงาน ทำบุญ ดังนั้นในเวลากลางวันหมู่บ้านจะเงียบ หลังเลิกเรียนหมู่บ้านเริ่มคึกคัก ตลาดในชุมชนเริ่มมีคนทยอยนำอาหารมาวางขาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาหารที่ได้มาจากตลาดในเมือง อาหารสด เนื้อ หมู ไก่ ไข่ อาหารทะเล ปลาเลี้ยง อาหารแห้ง เครื่องชูรส ผลไม้ ลูกชิ้น ไข่กรอก จากโรงงาน มีผลผลิตในแปลงที่ปลูก อาหารจากธรรมชาติมีออกมาขายบ้างตามฤดูกาล และมักจะขายได้ดีคนนิยมซื้อ มีผู้ประกอบอาหารสำเร็จรูปมาขายมากขึ้น สินค้าที่ทำรายได้ให้กับร้านค้าเหมือนกับหมู่บ้านอื่น ๆ คือ สุรา บุหรี่ น้ำมันเชื้อเพลิง ขนม สำหรับเด็ก โทรศัพท์สำหรับดูมวี่ของพ่อบ้าน ละครของแม่บ้าน การ์ตูน หนังสือ เกมสื่อบันเทิงของเด็ก ด้วยความต้องการใช้เงินมีมากขึ้นทำให้คนในชุมชนต้อง “วิ่งหาเงิน” ครอบครัวใดที่มีที่ดินทำกินมาก มีไร่อ้อย มีรถ มักจะต้องอยู่ช่วยกันทำงาน ซึ่งเริ่มมีจำนวนน้อยลง ส่วนใหญ่แล้วหลังจบการศึกษาภาคบังคับไปแล้วเด็กจะออกไปหารับจ้างทำงานในเมือง หรือในแหล่งที่คนในหมู่บ้านช่วยติดต่อหางานให้ มีคนในหมู่บ้านหลายครอบครัวเข้าไปทำงานตามโรงงานเมื่อมีครอบครัวและเงินทุนก็จะออกมาประกอบธุรกิจเป็นของตนเอง เช่น ทำแซนวิช เป็นต้น และเมื่อต้องการแรงงานเพิ่มก็จะติดต่อหาคนในหมู่บ้านเข้าไปช่วยกิจการ

การเกษตรในอดีตกับปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป ดังข้อสรุปในกลุ่มเสวนาว่า “ข้าวทำให้ตนเองและครอบครัว อ้อย มันสำปะหลัง ยางพารา ทำให้พ่อค้า นายทุน เกษตรกรได้เงินพร้อมหนี้แถมสารพิษที่นำมาใช้ในการป้องกัน กำจัดวัชพืช ปาหยา ดินโทรม” การประกอบอาชีพที่เปลี่ยนไปทำให้ช่วงเวลาในการผลิตเปลี่ยนไปด้วย (ดูรายละเอียดในตารางที่ 1)

แม้วิถีการดำรงชีพของคนในชุมชนจะเปลี่ยนไปตามกระแสนิยม แต่ภาพที่พบเห็นในเขตตำบลคำพอง มีการยึดถือวัฒนธรรมและประเพณีอันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และดำรงรักษาประเพณี งานบุญต่าง ๆ การเคารพนับถือผู้อาวุโส การเข้าร่วมงานบุญประเพณี บุญผะเหวด บุญบั้งไฟ บุญข้าวฉี่ บุญข้าวสาก ข้าวประดับดิน เข้าพรรษา ออกพรรษา งานสงกรานต์ ขึ้นบ้านใหม่ ปีใหม่ ประชาชนนิยมการทำบุญเข้าวัด โดยเฉพาะในวันพระ และวันสำคัญต่าง ๆ มีวัดอยู่ 12 วัด การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ยังมี

การขอสิ่งของกันได้บ้างตามธรรมเนียมสังคมชนบท เช่น ขอเครื่องปรุงอาหาร เช่น พริก ข่า ตะไคร้ ฯลฯ และขอสิ่งของเล็ก ๆ น้อย ๆ เวลาบ้านไหนมีงาน เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ บ้านญาติ ๆ กัน และบ้านใกล้เคียงก็จะไปช่วยงาน ช่วยเตรียมอาหาร ล้างจาน รับแขก เป็นต้น

คนในชุมชนยังมองเห็นคุณค่าของป่าไม้เริ่มตั้งแต่การจัดเวทีเสวนาที่ทีมวิจัยสนามจัดขึ้น " ช่วงเดือนมกราคม 2545 การสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน อบต. แก่นน้ำเกษตรนำร่องได้สะท้อนถึงความสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร เมื่อป่าเสื่อมสภาพลง พ.ศ. 2504 ช่วงผู้ใหญ่ลีตักคลองประทุม 40 กว่าปี ซึ่งคนที่เกิดในชุมชนในรุ่นนี้ เริ่มเป็นตาเป็นยาย เป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ทุกคนถ้าเกิดในหมู่บ้านจะมีภาพของความเป็น "ดง" ภาพที่ดงค่อย ๆ เลือนหาย หลายคนพาครอบครัวเข้าร่วมขบวนการต่อสู้เรียกร้องให้รัฐบาลยกเลิก โครงการ จัดสรรที่ทำกินให้กับราษฎรและได้รับผลสำเร็จ กลับมาจัดตั้งเป็นองค์กรคนรักป่าพัฒนาต้นน้ำดงแม่เผดขึ้น ซึ่งเป็นต้นแบบของการที่ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าไม้ที่ดิน

ตารางที่ 1 แสดงพฤติกรรมการผลิตภาคการเกษตร เพื่อการศึกษาการใช้เวลา

กิจกรรมการผลิต	ระยะเวลา												หมายเหตุ
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ต.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	
1. ข้าว					ไถยุต			ปักดำ				เก็บเกี่ยว	อธิบดีปลูกข้าว เข้าป่าทำไร่ปลูกของกิน หาอาหารของใช้โนป่า
2. อ้อย	ส่วนที่ 1			ดายหญ้า						ไถ	ปลูก		ใส่ปุ๋รดานและไยปลูกหลังฝน
ส่วนที่ 2		ตัดขาย			ใส่ปุ๋ย				ดายหญ้า			ตัดขาย	
		ตัดขาย											
3. ยางพารา								ปลูก			รดน้ำ		
4. มัน	สำหรับหลัง				ปลูก	ดายหญ้า		ดายหญ้า					
ระยะที่ 1				เก็บเกี่ยว									
ระยะที่ 2								ปลูก	ดายหญ้า				

3.4 การปกครอง

อบต. คำพอง พัฒนามาจากกการเป็นสภา โดยเริ่มก่อตั้งเป็น อบต. ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2539 มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี ปัจจุบันเป็นสมัยที่ 2 ของการเป็น อบต. ซึ่งจะครบวาระในวันที่ 10 มิถุนายน 2547 และหัวหน้าคณะผู้บริหารชุดนี้ คือนายสุริยันต์ คำพรมมา ได้ดำรงตำแหน่งเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2544 แต่เดิมหัวหน้าคณะผู้บริหารมีชื่อตำแหน่งเป็น "ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล" และ "รองประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล" ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนชื่อตำแหน่งเป็น "นายกองค์การบริหารส่วนตำบล" และ "รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล" ตามลำดับ เมื่อปี พ.ศ. 2546

แผนงานโครงการเกี่ยวกับการจัดการป่าของ อบต.คำพอง ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว คือ ในปี พ.ศ. 2537 – 2538 ได้ดำเนินโครงการขุดลอกคลองเพื่อกันแนวเขต และเป็นแนวกันไฟป่าโคกคำหล่ม เป็นเงิน 160,000 บาท โครงการปลูกป่าตามแนวพระราชเสาวนีย์บริเวณป่าเสื่อมโทรม 60 ไร่ ตัดถนนเพื่อใช้เป็นแนวกันไฟป่าโคกคำหล่ม และตัดถนนเพื่อกันแนวเขตบริเวณป่าโปร่งเขือก เป็นต้น

3.5 ประสบการณ์ชุมชนกับการจัดการทรัพยากรป่า

องค์กรชาวบ้านคนรักป่าพัฒนาต้นน้ำดงแม่เผด เป็นองค์กรชาวบ้านที่จัดตั้งขึ้นในปี 2538 โดยเครือข่ายชุมชนดงแม่เผดที่มองเห็นความสำคัญของการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ที่นับวันจะวิกฤตถ้าปล่อยไว้โดยไม่มีการจัดการ ซึ่งหน่วยงานราชการ เช่น กรมป่าไม้ และหน่วยงานอื่น ๆ ไม่สามารถดำเนินการได้เต็มที่ องค์กรชาวบ้านเครือข่ายดงแม่เผด จึงได้จัดตั้งกลุ่มดังกล่าวขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์

1. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กับองค์กรชาวบ้านและหน่วยงานภาครัฐ ประเด็นแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน ซึ่งได้ ดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน
2. ประสานงานกับหน่วยงานรัฐทั้งระดับนโยบาย,จังหวัด,อำเภอ ในการเสนอแผนงาน แนวทางกิจกรรม เพื่อสนับสนุนงานขององค์กรคนรักป่าพัฒนาต้นน้ำดงแม่เผด
3. ร่วมป้องกันพิทักษ์สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรและรณรงค์นโยบายร่วมกับเครือข่ายป่าไม้ - ที่ดิน ภาคอีสาน

โดยสรุปกิจกรรมที่องค์กรชาวบ้านคนรักป่าพัฒนาต้นน้ำดงแม่เผดได้ดำเนินการมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2539 มีดังนี้

1. จัดทำแนวเขตพื้นที่จัดการต้นน้ำ (ป่าจ่าย) พื้นที่ 2,600 ไร่
4. พัฒนาพื้นที่ป่าชุมชนในหมู่บ้านเครือข่าย 25 หมู่บ้าน โดยการร่วมปลูกป่าในพื้นที่ป่าชุมชน พื้นที่สาธารณประโยชน์โดยรวมพื้นที่ป่าชุมชนทั้งหมดที่เครือข่ายดูแล 2,121 ไร่

5. กำหนดกฎระเบียบ การรักษาป่าชุมชนโดยองค์กรชาวบ้าน
6. จัดทำแนวเขตป่าและกันไฟพื้นที่ป่าชุมชน
7. ประชุมและสรุปบทเรียน การทำงานขององค์กรชาวบ้านดงแม่เผด ร่วมกับอาสาสมัครทุกปี ฯลฯ
8. รณรงค์นโยบาย การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีส่วนร่วมและกระจายอำนาจให้ชุมชน
องค์กร มีสิทธิในการจัดการทรัพยากรของชุมชน

3.5.1 บทเรียนของกลุ่มคนรักป่าพัฒนาต้นน้ำดงแม่เผด

1) สามารถทำให้สาธารณะเข้าใจบทบาทขององค์กรชาวบ้าน ซึ่งถูกมองว่า สร้างความไม่สงบในพื้นที่ กระแสความเข้าใจดังกล่าวทำให้องค์กรภายนอกเข้ามาศึกษา และสุดท้ายรัฐได้ให้การสนับสนุน เช่น งบประมาณ สนับสนุนพันธุ์กล้าไม้ และมีหลายหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมของชาวบ้าน

2) การดำเนินงานมีการประสานแผนกับฝ่ายอำเภอมากขึ้นเพื่อให้สนับสนุนงบประมาณ

3) มีการยอมรับในเรื่อง " ประชาชนกำหนดอนาคตตนเอง " อย่างไรก็ดี การดำเนินงานขาดความร่วมมือ การสนับสนุนจากชุมชนอย่างเป็นทางการ ประสานแต่คนรู้จัก ทั้งนี้เนื่องจากหน่วยงานในพื้นที่ไม่เข้าใจ เช่น กฎหมายระบุเป็นบทบาท หน้าที่ ภารกิจของป่าไม้ ไม่ใช่เรื่องของชาวบ้านโครงการที่อยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ซึ่งห้ามราษฎรเข้าไปทำกิน จึงให้การสนับสนุนไม่ได้เช่นนี้ เป็นต้น

ในปี 2540 ผลกระทบที่รัฐสนับสนุนการปลูกป่ายุคาลิปัตสทำให้งานของคนรักป่า ต้องเข้าไปร่วมขบวนการต่อต้านการปลูกป่ายุคาลิปัตส นำไปสู่การคิดเรื่องป่าชุมชนขึ้นอีกงานหนึ่ง บณูแม่เผดเน้นการอนุรักษ์ป่าจ่าย การปลูกป่า การบวชป่าเพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนเห็นว่า กลุ่มคนเหล่านี้พยายามทำกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า

3.5.2 บทวิเคราะห์ของการดำเนินงานของกลุ่มคนรักป่า

- 1) บทเรียนอันหนึ่งที่ชาวบ้านได้เรียนรู้ คือ ถ้าชาวบ้านคิดเอง ทำเอง มักจะประสบผลสำเร็จ และนำไปสู่การให้ความร่วมมือสนับสนุน
- 2) กลุ่มคนเข้าร่วมขบวนการมีเพียงกลุ่มที่มีที่ดินทำกินอยู่บนภู ส่วนหนึ่งเป็นคนนอกตำบล จากการต่อสู้โครงการ คจก. ส่วนคนที่ทำกินอยู่ข้างล่างมากกว่า 1,000 ครอบครัวนั้น เขาไม่รู้ไม่เห็นด้วย ฉะนั้นการดำเนินการใด ๆ ก็ตาม กฎกติกาที่สร้างขึ้นจึงไม่ได้รับการยอมรับ เพียงแต่รับรู้ว่ามีกลุ่มคนที่พยายามอนุรักษ์ฟื้นฟู และคนส่วนหนึ่งมีความเกรงใจ ดังนั้นจึงเห็นว่ากฎระเบียบปฏิบัติ จะต้องประกาศออกมาเป็นทางการ ขณะเดียวกันพบ

ว่า กฎระเบียบของส่วนราชการถ้าไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และชุมชนไม่รู้สึกร่วม
ส่วนร่วม จะไม่ได้รับการยอมรับเช่นกัน

- 3) การประสานความร่วมมือกับภายนอก ช่วยเสริมความเข้มแข็งให้กับกลุ่มเป็นที่ยอมรับ ใน
ปี 2537 - 2538 สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตัวแทนสภาพัฒนาฯ นักวิชาการ
ตัวแทนองค์กรพัฒนาเอกชน และตัวแทนของกลุ่มชาวบ้านได้มารวมตัวกัน เพื่อที่หาทางที่
จะฟื้นฟูและสร้างให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน
- 4) การประสานงานกับหน่วยงานในพื้นที่ที่มีความสำคัญ การที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเข้ามาช่วย
ติดตามการดำเนินงานที่ได้ทำได้ และร่วมกิจกรรมปลูกป่า ช่วยให้คนในชุมชนตื่นตัวและ
สนใจเรื่องราวของภูแม่เผดมากขึ้น
- 5) การประสานงานแบบไม่เป็นทางการ เป็นจุดอ่อนเพราะกลับกลายเป็นเรื่องของบุคคล ไม่
ใช้ภารกิจร่วมของหน่วยงาน ทำให้การทำงานสนับสนุนงานไม่ต่อเนื่อง
- 6) ขบวนการทำงานที่ปล่อยให้คนหนึ่งคนรับผิดชอบในการดำเนินการ ด้วยอาศัยข้ออ้าง
เก่งกว่า ถนัดกว่า เกิดผู้นำเดี่ยว เกิดปรากฏการณ์ ผู้นำรับภาระหนักเรียนรู้อยู่แต่ผู้เดียว มี
ประสบการณ์ "พบเห็นมาก รู้มาก" ก่อให้เกิดช่องว่าง และเกิดสภาวะหลุดลอย ส่งผล
กระทบต่อการดำเนินการของกลุ่ม "หัวกระดิก หางไม่ส่าย"
- 7) การมีส่วนร่วมของชุมชน จะต้องมีการให้ความรู้ และสร้างความเข้าใจร่วมจึงจะได้รับ
ความร่วมมือ

งานศึกษานี้บ่งชี้ว่าคนในชุมชนมีองค์ความรู้ และประสบการณ์ในการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน
มีสถานภาพเป็นผู้อาวุโส เป็นผู้นำ ปัจจุบันมีหลายคนได้รับคัดเลือกให้เข้าไปดำรงตำแหน่งสมาชิก อบต.
ซึ่งเข้าไปมีส่วนในการกำหนดนโยบาย แผนการดำเนินงานในแต่ละปีจะมาจากสมาชิก อบต. ของแต่ละหมู่บ้าน
เสนอโครงการที่เป็นที่ต้องการของประชาชนในหมู่บ้านของตนเอง เข้าสู่ที่ประชุมสภา อบต. เพื่ออนุมัติ
ดำเนินโครงการ ฉะนั้นโครงการที่จะดำเนินการโดยปกติก็จะมาจากความต้องการของประชาชนเป็นหลัก
โครงการอีกส่วนหนึ่ง อาจมาจากการใช้มติของคณะผู้บริหารเพื่อดำเนินการในโครงการที่จำเป็นดังนั้นแนว
นโยบายของผู้บริหารก็มีส่วนผลักดันให้เกิดโครงการต่าง ๆ ได้เหมือนกัน

การนำเสนอบริบทชุมชน เพื่อประกอบการพิจารณาในเรื่องความสำคัญของงานวิจัยชิ้นนี้ ตำบลที่
เคยอยู่ท่ามกลาง "ตง" ความอุดมสมบูรณ์ของป่า เมื่อมีการประเมินค่าในเรื่องแหล่งอาหาร สมุนไพร ผลิต
ผลจากป่า มีมูลค่ามหาศาล ถ้ามีการจัดการที่ดี คนในชุมชนก็ได้มองเห็นในจุดนี้ สิ่งสำคัญอีกอันหนึ่ง คือ
ปัจจุบันสถานภาพของคนที่มีองค์ความรู้ ประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาได้เป็นผู้อาวุโส ซึ่งวัฒนธรรมใน

ชุมชนยังมีการเคารพ เชื้อพืง ได้เข้าไปเป็นแกนนำต่าง ๆ ไปอยู่ในสังคม ผู้นำฝ่ายปกครอง เข้าไปกำหนดนโยบายวางแผนพัฒนาตำบล และกำหนดงบประมาณสนับสนุน ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยเอื้อและเป็นโอกาสในการจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

งานถ่ายทอดองค์ความรู้ประสบการณ์ให้กับคนรุ่นใหม่ได้มองเห็นคุณค่าประโยชน์ของป่า เป็นเรื่องเร่งด่วนเช่นกัน เพราะวัยรุ่นหลักถูกกระแสโลกาภิวัตน์อยู่กับแสงไฟ น้ำมัน เครื่องจักร พลังงาน โลภของเงินตรา และเป็นที่น่ายินดีที่พบว่าผู้บริหารทางการศึกษาที่เข้าร่วมในเวทีแลกเปลี่ยนต่างให้ความสนใจและได้มีหลักสูตรการเรียนการสอน จัดทำหนังสือประวัติหมู่บ้าน พานักเรียนร่วมปลูกป่าด้วย

บทที่ 4 ผลการศึกษาสถานการณ์ป่า

4.1 สถานการณ์ปัญหาเรื่องป่าไม้ ที่ดิน ในตำบลคำพอง

ข้อมูลจากรายงานการทำกระบวนการกลุ่มเสวนาในช่วงเดือนมกราคม พ.ศ. 2545¹ ในประเด็นสถานการณ์ป่า ชาวบ้านได้แสดงข้อคิดเห็นว่า สภาพที่ตั้งทางกายภาพของตำบลคำพองที่อยู่ติดกับภูแม่แฝด ก่อนปี พ.ศ. 2523 สภาพบนภูแม่แฝดยังมีต้นไม้ใหญ่ขึ้นเต็มไปหมดขนาดสองสามคนโอบ และตามไหล่เขามีน้ำไหลตลอดปี มีสัตว์ พืชพันธุ์ป่า ถึง ค้าง สุนัขจิ้งจอก กระต่าย กระรอก ไก่ป่า ฯลฯ สภาพอากาศจะหนาวเย็น มีนกหลายชนิดเพราะมีผลไม้ที่เป็นอาหารของนกมากมาย เช่น ลูกหว้า ซึ่งเป็นผลไม้ที่นกชอบกิน จะมีนกชนิดต่าง ๆ มาจิกกินตามต้นไม้

“ดงแม่แฝด” (คำว่า “ดง” แปลว่า “ป่า”) มีความหนาแน่นของต้นไม้ใหญ่ มีสัตว์ใหญ่ เช่น ช้าง เสือ เก้ง กวาง เป็นต้น ความอุดมสมบูรณ์ของดงแม่แฝดเป็นคำบอกเล่าของคนเก่าแก่ของบ้านคำพองโนนใหญ่ โคกใหญ่ ซึ่งเป็นหมู่บ้านเริ่มแรกของตำบล สภาพป่า ความเป็น “ดง” เป็นสภาพของต้นไม้ใหญ่ หนา ทึบ มีต้นไม้ใหญ่ น้อย เถาว์ เครือ หลากหลาย มีสัตว์ใหญ่ ๆ ต้นไม้ใหญ่ ๆ ถูกตัดโค่นหลังได้รับสัมปทานหลังจากนั้นชาวบ้านเริ่มขึ้นไปทำไร่ ปลูกมันสำปะหลัง แต่ยังพอมีต้นไม้หลงเหลืออยู่บ้าง มีหมู่บ้าน ถึง กระรอก กระแต น้ำตกหลายแห่งไหลแรง ความชุ่มเย็นยังคงหลงเหลืออยู่ ธรรมชาติยังสวยงาม ชาวบ้านได้อาศัยป่าบนในการหาอยู่หากิน หาสมุนไพรที่ไม่มีในป่าล่าง มี จิงหอม ก้วยป่า ในช่วงนั้นป่าภูแม่แฝดมีผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์อาศัยอยู่ ทางเจ้าหน้าที่รัฐไม่สามารถเข้าไปควบคุมอะไรได้ จากตอนหนึ่งของประวัตินายสัมฤทธิ์ โคตรโยธา² เล่าว่า “พอจบชั้น ป. 4 ประมาณปี พ.ศ. 2502 ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ หลังเก็บเกี่ยวข้าว จะลงไปชลบุรี รับจ้างตีตามล่อ ช่วงอายุ 20 - 22 ปี ปี พ.ศ. 2514 สมัครไปเป็นทหารพรานร่วมรบกับทหารอเมริกัน ที่ค่ายน้ำพอง ขอนแก่น ยุคจอมพลถนอม เป็นนายกรัฐมนตรีนอกจากชีวิตการเป็นทหาร ช่วงอเมริกันถอนทัพ ปี พ.ศ. 2516 (ยุคนักศึกษาเข้าป่า) ช่วงนั้นรัฐบาลอนุญาตให้ขึ้นไปทำไร่บนภูได้เพราะจะได้เป็นหูเป็นตา(เป็นสาย)ให้กับส่วนราชการ เนื่องจาก

¹ รายงานการประชุมของหมู่ 1 และ หมู่ 10 วันที่ 5 มกราคม 2545

และการประชุมของหมู่ 5 และ หมู่ 9 วันที่ 30 มกราคม 2545

² นายสัมฤทธิ์ โคตรโยธา เกิดในปี 2492 ที่บ้านคำพอง ซึ่งเป็นแกนนำในการทำนุเกษตร

"คอมมิวนิสต์ทุกชุม" ในขณะที่เดียวกันก็ทำไร่มันอยู่บนภูด้วย" จากกรณีศึกษาของนางละอิ่ง ไถวสินธุ์ เกิดปี พ.ศ. 2496 ที่บ้านโคกสมบุญ เป็นลูกสาวผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ปี พ.ศ. 2505 ช่วงอยู่ชั้น ป. 3 ได้เห็นรถของคนจีนเข้ามาชักลากไม้มาพักไว้ที่แปลงนาของพ่อแม่ เป็นไม้ขนาดใหญ่ เมื่อปี พ.ศ. 2513 อายุได้ 17 ปี ได้เข้ากรุงเทพฯ ไปหางานทำ ทำงานตามบ้านและต่อมาไปทำงานบริษัท ชิปวิ้นส์ กลับมาแต่งงานอยู่กับบ้าน ในปี พ.ศ. 2517 ตอนอายุ 21 ปี"

กระทั่งปี พ.ศ. 2523 นโยบาย 66/23 การสนับสนุนให้ผู้เข้าป่ากลับออกมาพัฒนาชาติ และการปราบปรามคอมมิวนิสต์สำเร็จลง ส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้าไปทำกินในป่า ชาวบ้านได้ขึ้นไปจับจองเขตป่าตนเองได้เป็นที่ของตัวเอง ซึ่งส่วนมากจะเป็นผู้ร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์ตอนนั้น และหลังจากนั้นมาก็มีการบุกถุกวางป่าทำไร่ แต่กำลังเจ้าหน้าที่ไม่สามารถควบคุมได้ จึงทำให้สภาพป่าเริ่มเปลี่ยนแปลงสภาพป่าภูแม่เผดแทบจะหมดไป หลังจากนโยบายต่างๆ ของรัฐเข้ามา ส่งผลกระทบกับการดำรงชีพของคนในชุมชน เช่น การให้สัมปทาน การตัดไม้ การส่งเสริมการผลิตเพื่อการตลาด ได้ทำลายวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนแบ่งปัน การส่งเสริมการปลูกมันสำปะหลังทำให้ชาวบ้านต้องการขยายพื้นที่ปลูก การปลูกมันสำปะหลังไม่ต้องอาศัยแหล่งน้ำเช่นเหมือนปอ เพราะต้องการขยายพื้นที่ปลูกมันสำปะหลังจึงขึ้นไปจับจองที่บนภูแม่เผดซึ่ง "คง" หายไปแล้วเหลือเพียงต้นไม้เล็กและไม้ที่ใช้การไม่ได้ การไปจับจองที่ทำกินบนภูนางละอิ่ง ไถวสินธุ์ เล่าว่า "ประมาณปี พ.ศ. 2529 ได้ซื้อที่ดินบนภูแม่เผดต่อจากคนที่ถากถางเอาไว้ 47 ไร่ ราคา 3,000 บาท ปลูกมันสำปะหลัง ถั่ว พักทอง แตงไทย"

ประมาณปี พ.ศ. 2531 หลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง รัฐบาลประกาศโครงการ 66/22-23 รับผู้เข้าป่ามาพัฒนาชาติไทย เมื่อพลเอกสุจินดา คราประยูร ยึดอำนาจเข้ามาบริหาร มีการประกาศพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และพยายามผลักดันผู้ที่เข้าไปทำกินอยู่ก่อนแล้ว ออกจากพื้นที่ประกาศ นางละอิ่ง ไถวสินธุ์ เล่าว่า "หลังจากทำกินอยู่ประมาณ 3 ปี สามีถูกจับร่วมกับเพื่อนบ้านอีก 21 คน ขึ้นไปทำกินอยู่บนภูเดียวกัน ถูกนำตัวมาฝากขังไว้ที่อำเภอ เกิดความกล้าเดินทางไปพบผู้ว่าราชการจังหวัด นายดำรง วัฒนพาณิชย์ กระบวนการรวมตัวของประชาชนเกิดขึ้นจากการที่ถูกเจ้าหน้าที่ใช้กำลังทหารรังแก ช่มชู้ เกรงเกรงเดี๋ยวเข้าไปโดนที่พระพรหมที่ชาวบ้านปลูก" สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้นางละอิ่ง และนาย สัมฤทธิ์ เริ่มเข้าสู่ขบวนการเรียกร้อง คัดค้านโครงการจัดสรรที่ทำกินเพื่อคนยากไร้ (คจก.) จนได้รับความนับถือให้เป็นหนึ่งในแกนนำในการจัดตั้งกลุ่มคนรักป่าพัฒนาลุ่มน้ำดงแม่เผด" ภายหลังได้รับผลสำเร็จ รัฐบาลประกาศยกเลิกในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2535

นางละอิ่ง ไถวสินธุ์ แกนนำสำคัญในการเดินขบวนคัดค้านโครงการ คจก. และจัดตั้งกลุ่มคนรักป่าพัฒนาลุ่มน้ำดงแม่เผด

ชาวบ้านสะท้อนในกลุ่มเสวนาว่า ปัจจุบันพื้นที่บนภูแม่เผดเหลือป่าธรรมชาติเพียงบริเวณจ้าย ซึ่งไม่สามารถนำไปเป็นพื้นที่ทำการเกษตร พื้นที่กว่าร้อยละ 90 กลายเป็นพื้นที่ปลูกอ้อย หลังจากมีโรงงานน้ำตาลมาตั้งที่อำเภอภูเขียวรายณ์ ที่ดินบนภูมีการเปลี่ยนมือ มีนายทุนจากจังหวัดอื่น ๆ มาเช่า ชื่อ ปลูกอ้อยเมื่อเปรียบสภาพป่าในอดีตและปัจจุบันจากผู้เข้าร่วมในการเสวนา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของภาววิจัยกล่าว ว่ามีความเสียใจเป็นอย่างมาก จิตใจหดหู่ในความเสียหายที่เกิดขึ้น มีความเสียสละในความอุดมสมบูรณ์ที่หายไป มันไม่คุ้มกับรายได้ในการทำเกษตรในปัจจุบัน ซึ่งต้องลงทุนสูง เพราะขาดทั้งน้ำและความอุดมสมบูรณ์ของดิน อยากจะเห็นสภาพของป่าจ้ายในอดีตกลับคืนมา ปัจจุบันจะหาสัตว์หรือหาพวกนกดูแทบไม่มีให้เห็น จะหาสมุนไพร หาผักก็ไม่มีถึงมีก็เป็นส่วนน้อย น้ำและความชุ่มชื้นหายไป ไม่เหมือนสภาพป่าในอดีต ฝนตกน้ำไหลลงจากภู แต่ปัจจุบันนี้สิ่งเหล่านี้ไม่มีให้เห็นอีกแล้ว ชาวบ้านอยากจะมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรเหล่านั้นให้คืนสภาพเหมือนในอดีต และอยากให้ผู้นำในท้องถิ่น คือ สมาชิก อบต. เองให้เอาใจใส่ในเรื่องนี้บ้าง เพื่อที่จะได้ปฏิบัติเป็นรูปธรรมในอนาคตต่อไป

นายสุริยันต์ คำพรมมา นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำพอง อดีตเลขานุการกลุ่มคนรักป่าพัฒนาต้นน้ำภูแม่เผด เล่าว่า ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงของการพัฒนา ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (2504 - 2509) นโยบายสัมปทานป่าไม้ได้เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองแผนพัฒนาฯ ดังกล่าว ทรัพยากรป่าไม้ จึงถูกนำมาใช้ประโยชน์ในวงการอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นผลพวงจากการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้พื้นที่ป่าภูแม่เผดและพื้นที่ป่าในภูมินิเวศอื่น ๆ ในภาคอีสานถูกทำลายกลายสภาพเป็นที่โล่ง ตามด้วยการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจโดยเฉพาะ มันสำปะหลัง การสัมปทานป่าของดงแม่เผด มีไม่ต่ำกว่า 3 ระลอก เมื่อต้นไม้ใหญ่ถูกตัดโค่นล้มทับต้นไม้อเล็กถูกทับ ทำให้พวกที่เข้าไปหาสัตว์ยังชีพในเวลานั้นเห็นสภาพที่เหมาะสมกับการบุกเบิก ทำไร่ ดินมีความอุดมสมบูรณ์ จึงชวนที่ชวนน้องซึ่งมองหาที่ทำกินใหม่ เนื่องจากครอบครัวขยาย หรือ พ่อ แม่มีที่ดินแบ่งปันให้น้อย ไปช่วยฟันไม้เผาป่าเพื่อให้เป็นที่โล่งเพื่อการทำไร่ ปลูกของกิน เช่น ข้าว พริก ถั่ว ข้าวโพด แตง ปลูกฝ้าย ปลูกปอ เพื่อเป็นรายได้ จนกระทั่งกรมส่งเสริมการเกษตรสนับสนุนให้มีการปลูกมัน ซึ่งเป็นพืชที่ปลูกง่าย มีคนเข้าไปปรับชื่อถึงทำให้คนที่เคยทำขยายพื้นที่ทำการเพาะปลูกออกไป คนจากหลาย ๆ พื้นที่ต่างก็เข้าไปบุกเบิกพื้นที่เพื่อนำมาปลูกมัน เกิดไฟไหม้เนื่องจากการจุดไล่ล่าสัตว์ ไฟลามทุ่งจากการเผาอ้อย เพื่อให้หญ้าและไม้ผลิใหม่ วิถีชีวิตในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ชาวบ้านห่างจากธรรมชาติมากขึ้น

¹ รายงานการประชุมของหมู่ 1 และ หมู่ 10 วันที่ 5 มกราคม 2545 และการประชุมของหมู่ 5 และ หมู่ 9 วันที่ 30

4.2 สถานการณ์ของภูแม่เผด

ภูแม่เผดมีพื้นที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติดงแม่เผด มีลักษณะเป็นเขาทอดตัด อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเล 300 เมตร ความลาดชันประมาณ 15-25 องศา ตั้งอยู่ในเขตรอยต่อระหว่าง อ.ภูจินารายณ์ (บัวขาว) จ.กาฬสินธุ์ และ อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด มีพื้นที่ราบบนภู จำนวน 49,375 ไร่ สภาพทั่วไปมีลักษณะของป่าเต็งรัง และบริเวณป่าหัวน้ำ เป็นลักษณะป่าดิบแล้ง

พื้นที่ภูแม่เผด แบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. พื้นที่ป่าอนุรักษ์	จำนวน 10,953 ไร่
2. พื้นที่ป่าเศรษฐกิจ	จำนวน 34,063 ไร่
3. พื้นที่ป่าที่เหมาะสมต่อการทำการเกษตร	จำนวน 4,395 ไร่

พื้นที่ป่าเศรษฐกิจและพื้นที่ป่าที่เหมาะสมต่อการทำการเกษตร ซึ่งอยู่นอกเขตป่าอนุรักษ์รวมพื้นที่ 38,458 ไร่ มีการใช้พื้นที่และอนุญาตให้ทำประโยชน์ในพื้นที่รวม 17,961 ไร่ ดังนี้

1. พื้นที่ตามการดำเนินโครงการ สทก.	จำนวน 15,766 ไร่
2. พื้นที่ปลูกสร้างสวนป่าของรัฐ	จำนวน 2,096 ไร่
3. พื้นที่อนุญาตให้เข้าทำประโยชน์	จำนวน 99 ไร่

4.2.1 ความสำคัญของภูแม่เผด

ภูแม่เผด เป็นทรัพยากรอันมีค่าของประชากรทั้ง 13 หมู่บ้านของตำบลคำพอง ได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับผลกระทบ สภาพการณ์ที่เคยขอเข้าไปใช้ประโยชน์ทำกินของชาวบ้านภายหลังสิ้นโครงการ คจก. โดยมีเจตนารมณ์ที่จะนำรูปแบบวนเกษตรมาใช้ แต่ปรากฏว่าชาวบ้านทำกินอยู่เดิมส่วนใหญ่ยังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ก็มีเปลี่ยนมือผู้ถือครองพื้นที่ปลูกอ้อย มันสำปะหลัง ขยายมากขึ้นเกือบทั้งหมดของพื้นที่เพาะปลูกบนภู สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นรุนแรง คือ การไถพรวน การใช้รถไถ เมาอ้อยก่อนเก็บเกี่ยว การใช้ปุ๋ยเคมี สารกำจัดวัชพืช

การลดลงของพื้นที่ป่าบนภูแม่เผด ความกังวลใจกับนโยบายป่าไม้ที่ดิน การกลับมาของโครงการส่งเสริมปลูกป่าเศรษฐกิจฯ ไม่เพียงแต่ครอบครัวของพี่น้องที่เคยเข้าร่วมขบวนการคัดค้านโครงการ คจก. สมาชิกของกลุ่มคนรักป่าพัฒนาภูแม่เผด ที่เรียกร้องอยากเห็นความอุดมสมบูรณ์บนภูเพิ่มขึ้น ผู้คนที่อาศัยป่าหากินเลี้ยงชีพ หาอาหาร เก็บเห็ดและของป่า กลุ่มที่นำวัวควายขึ้นไปเลี้ยง โดยเฉพาะในฤดูทำนา แม้แต่กลุ่มที่ทำไร่มันสำปะหลัง อ้อย ต่างก็เห็นปัญหาเช่นเดียวกัน

4.2.2 สภาพบนภูแม่เผด⁵

พื้นที่ป่าบนภูแม่เผดร้อยละ 90 กลายเป็นพื้นที่ปลูกอ้อย ที่เหลือเป็นพื้นที่สวนปาล์มคาลิปดัล ปาล์วก และแปลงเกษตรผสมผสาน พื้นที่ป่าส่วนใหญ่หมดความอุดมสมบูรณ์ โดยสาเหตุหลักของการเปลี่ยนแปลงเกิดจากการสัมปทานป่าไม้ นโยบายปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ ราษฎรในตำบลคำพองที่ขึ้นไปทำกินบนภูแม่เผดเพียง 112 ครอบครัว พื้นที่หลายแปลงตกเป็นของนายทุนต่างถิ่น พื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ เช่นเดียวกับป่าจ้าย ซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของกรมป่าไม้ ความพยายามของกลุ่มคนรักป่าพัฒนาต้นน้ำดงแม่เผดที่พยายามจะฟื้นคืนสีเขียวให้กับภูแม่เผด โดยพยายามให้สมาชิกสร้างรูปธรรม ปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรไปสู่เกษตรกรรมยั่งยืน ทำวนเกษตร เกษตรผสมผสาน แม้จะมีการศึกษาเปรียบเทียบผลให้เห็นว่าการทำเกษตรผสมผสานจะดีกว่าการทำเกษตรเชิงเดี่ยว แต่ในช่วงริเริ่มดำเนินการปลูกไม้ยืนต้นต้องการจัดปรับพื้นที่หาต้นพันธุ์ หาแหล่งน้ำใช้รดในฤดูแล้งซึ่งต้นทุนยังเล็ก ต้องทำแนวกันไฟและทำรั้วกันวัวที่ชาวบ้านนำขึ้นไปเลี้ยงในฤดูทานา การปลูกไม้ยืนต้นยังไม่สามารถให้ผลผลิตในช่วง 2-3 ปี ดังนั้นเมื่อเกิดวิกฤติราคามันสำปะหลังขึ้น ระหว่าง ปี 2539 - 2541 และมีการส่งเสริมการปลูกอ้อย ซึ่งเป็นพืชไร่ที่ต้องการพื้นที่มากเพียงพอที่จะตัดส่งโรงงานซึ่งเปิดโรงหีบผลิตน้ำตาล ตลอด 6 เดือน ดังนั้นอ้อยจึงเป็นพืชเศรษฐกิจที่ต้องสร้างระบบความสัมพันธ์และผูกพันกับผู้ปลูก สร้างระบบโคเวต้า ส่งเสริมการปลูก ให้อ้อยมีเงินมาลงทุนจ้างรถไถ ซื้อปุ๋ยเคมี สารพิษป้องกันกำจัดโรค จ้างคนปลูก ตัด ขน การเผาไร่อ้อยก่อนตัดสร้างมลภาวะและมักจะปล่อยให้ลูกกลามไปไหม้ทุ่ง ไหม้ป่า 5 ปี ผ่านไป แม้เจ้าของพื้นที่จะเล็งเห็น มหันตภัยจากการทำไร่อ้อย เห็นความเสื่อมสภาพของดิน ต้องเพิ่มต้นทุนและผลผลิตลดลง แต่ต้องทำเพราะ "เอาเงินเข้ามาใช้ ได้เงินเป็นกอบเป็นกำทุกปี" ดังนั้นความต้องการที่จะลดพื้นที่ปลูกอ้อยจึงเป็นเรื่องยากกว่าการปลูกมันสำปะหลัง

สถานการณ์การขึ้นไปทำกินบนภูแม่เผด จากข้อมูลเดิมที่กลุ่มคนรักป่าฯ ได้นำการสำรวจไว้เมื่อ ปี 2535 ระบุว่า จำนวนครัวเรือนที่ขึ้นไปทำกิน 330 ครอบครัว 47 ครอบครัวทำกินอยู่บริเวณเขตป่าอนุรักษ์ (บริเวณพื้นที่สีชมพูของแผนที่ภูแม่เผด) และอีก 273 ครอบครัวทำกินในพื้นที่ที่ระบุเป็นพื้นที่การเกษตร 6,044 ไร่ เป็นครอบครัวจากตำบลคำพอง 188 ครอบครัว ที่เหลือ 142 ครอบครัว มาจากท้องที่อื่น อ.ภูจินารายณ์ และ อ.ร่องคำ จ.กาฬสินธุ์ อ.โพนทอง และพื้นที่ตำบลอื่นของ อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด

⁵ จากสรุปผลการศึกษาวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น โดยผู้เข้าร่วมสัมมนา เมื่อวันที่ 11 - 12 พฤษภาคม 2545

ในเดือน มีนาคม 2545 ได้มีการจัดการสำรวจใหม่โดยทีมวิจัยสนาม ร่วมกับ อบต. ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ ใช้แบบสำรวจเดิมที่คุณสุริยนต์ เก็บรักษาไว้นำไปสอบถามเปรียบเทียบปรากฏว่า หลายครอบครัวมีการปรับเปลี่ยน เหลือครอบครัวขึ้นไปทำกินอยู่เพียง 112 ครอบครัว (ลดลง 76 ครอบครัว)

บ้านโคกใหญ่ หมู่ 4 เป็นบ้านที่ยังมีครอบครัวทำกินอยู่มากที่สุด 38 ครอบครัว รองลงมาคือ บ้านโคกสมบุญ หมู่ 12 มี 26 ครอบครัว ลำดับ 3 บ้านภูเขาทอง หมู่ 5 มี 14 ครอบครัว ลำดับ 4 มีบ้านคำพอง หมู่ 8 นางาม หมู่ 11 บ้านคำเจริญ หมู่ 13 มีบ้านละ 5 ครอบครัว ลำดับ 5 มีบ้านคำพอง หมู่ 3 เหลือ 4 ครอบครัว ลำดับ 6 มีบ้านโนนใหญ่ หมู่ 1 บ้านภูเขาทอง หมู่ 9 บ้านเกษตรสมบุญ หมู่ 10 เหลือบ้านละ 3 ครอบครัว ลำดับสุดท้าย บ้านธาตุจอมศรี หมู่ 2 โคกสำราญ หมู่ 6 บ้านบึงบูรพา หมู่ 7 เหลือบ้านละ 2 ครอบครัว

มูลเหตุที่ทำให้ชาวบ้านโคกใหญ่ หมู่ 4, บ้านโคกสมบุญ หมู่ 12, บ้านภูเขาทอง หมู่ 5 ยังคงขึ้นไปทำกินบนภูมากกว่าหมู่บ้านอื่น คือ มีพื้นที่อยู่ใกล้กับภูและไม่มีพื้นที่ทำกิน หรือมีไม่พอแล้ว การรับรู้และเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการต่อสู้ คจก. อนุรักษ์และพัฒนาภูแม่ผะดู่ น่าจะเป็นเหตุผลให้คนยังดำรงรักษาพื้นที่ทำกินไว้ เพราะมีบางครอบครัวในคำพอง เช่น หมู่ 3, หมู่ 8, หมู่ 13 หรือ บ้านธาตุจอมศรี บ้านโคกสำราญ บ้านบึงบูรพา แม้จะอยู่ห่างออกมา หรือมีพื้นที่ทำกินอยู่แล้ว แต่ก็ยังมีผู้ขึ้นไปทำกิน เนื่องจากการเห็นความอุดมสมบูรณ์ และรักษาคำมั่นสัญญาที่ช่วงได้รับผลสำเร็จในการต่อสู้เรียกร้องให้ยกเลิกโครงการ คจก. มีโอกาสกลับขึ้นไปทำกินใหม่ ขณะเดียวกันเริ่มเห็นผลของพิษภัย ผลกระทบของการที่ป่าหมด เศษหิน สารเคมี สารพิษ โดยเฉพาะสารฆ่าหญ้า ซึ่งมีปริมาณที่มากขึ้น และสารพวกนี้ก็ไหลลงไปรวมที่อ่างเก็บน้ำ เนื่องจากไม่มีต้นไม้ช่วยดูดซับเก็บน้ำไว้บนภูเขา จึงทำให้บนภูเขาร้อนและแล้งเพิ่มมากขึ้นความร้อนและแล้งที่เพิ่มขึ้นสาเหตุหนึ่งที่เกิดการพูดถึงกันคือ การเผาอ้อยก่อนตัด

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนครอบครัวที่ขึ้นไปทำกินบนภู

(สำรวจเมื่อเดือนมีนาคม 2545 เปรียบเทียบกับ ปี 2535 โดยกลุ่มคนรักป่าฯ)

ชื่อหมู่บ้าน	หมู่ที่	จำนวนครัวเรือน ทั้งหมด	จำนวนครอบครัว ขึ้นไป/ ร้อยละ	จำนวนครอบครัว ขึ้นไป ในปี 2535(ครอบครัว)
โนนใหญ่	1	153	3 = 1.96 %	1
ธาตุจอมศรี	2	145	2 = 1.38 %	12
คำพอง	3	108	4 = 70 %	30 (รวม หมู่ 13)
โคกใหญ่	4	102	37 = 37.25 %	58
ภูเขาทอง	5	182	14 = 7.69 %	9
โคกลำราญ	6	122	2 = 1.64 %	9
บึงบูรพา	7	126	2 = 1.59 %	7
คำพอง	8	127	5 = 3.94 %	14
ภูเขาทอง	9	140	3 = 2.14 %	4
เกษตรสมบูรณ์	10	175	3 = 2.14 %	5
นางาม	11	74	5 = 6.76 %	2
โคกสมบูรณ์	12	99	26 = 26.26 %	37
คำเจริญ	13	125	5 = 4 %	(แยกมาจาก หมู่ 3)
รวม		1,678	112	188

4.2.3 สภาพป่าจ้าย

“จ้าย” เป็นคำพื้นบ้าน หมายถึง บริเวณตั้งแต่ไหล่เขาลาดชันมาก (ตึง) ลงไปถึงตีนเขา ถูกประกาศเป็นป่าอนุรักษ์ เมื่อ พ.ศ. 2535 ป่าจ้ายเป็นแหล่งต้นน้ำ เป็นบริเวณเดียวที่ป่าธรรมชาติของภูแม่เผดเหลืออยู่ เนื่องจากผู้คนไม่สามารถใช้พื้นที่ทำการเกษตรได้ เนื่องจากเต็มไปด้วยหิน และเป็นที่ลาดชัน แม้กระนั้นยังมิได้เข้าไปลักลอบตัดไม้อยู่เนื่อง ๆ เนื่องจากมีถนนหนทางขึ้นลงอยู่ต่อจากเส้นทางไปบ้านนางาม การคมนาคมไม่สะดวก เข้าไปถึงชายขอบของภูที่เป็นบริเวณพื้นที่หินและที่ลาดชัน มีรถวิ่งเข้าออกเป็นประจำโดยเฉพาะช่วงฤดูการท่องเที่ยว รถบรรทุก รถแทรกเตอร์ รถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ จนหลายพื้นที่กลายเป็นป่าละเมาะมีต้นไม้ใหญ่ขึ้นบางตา

จากการสำรวจความอุดมสมบูรณ์ของป่าจ้าย พื้นที่ 2,600 ไร่ โดยโครงการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนร่วมกับกลุ่มคนรักป่าพัฒนาภูมิเฒเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2543 ได้ทำการวิเคราะห์ไว้ว่า

1. มีต้นไม้เล็ก ลูกไม้มาก สามารถฟื้นสภาพป่าได้
2. ไม้หนุมสาวพร้อมโต 25 %
3. ไม้โต (พ่อ - แม่) มีน้อยมาก 1.40 %

ซึ่งมีข้อคิดเห็นว่า ถ้าสามารถป้องกันไฟป่าได้ ให้เมล็ดพันธุ์งอก ไม้เล็กเจริญเติบโต ไม้ขนาดกลางจะโตพอผลิตเมล็ดพันธุ์ขยายต่อไป พื้นที่บริเวณจ้ายจะสามารถฟื้นคืนสภาพป่าได้

แม้ป่าจะบางตาลง แต่บริเวณจ้ายยังเป็นแหล่งอาหาร เช่น ช่อดินฝ่น ดอกกระเจียว เห็ด อีรอก ผักเม็ก กลอย ซึ่งจะมีชาวบ้านจากต่างตำบล ต่างอำเภอเหมารถมาเก็บมาหา เช่น จากจังหวัดกาฬสินธุ์ มีอำเภอบัวขาว นามน กุฉินารายณ์ ร่องคำ จังหวัดร้อยเอ็ด มีอำเภอโพธิ์ชัย โพนทอง เขียวขวัญ เป็นต้น

ในทัศนะของชาวบ้านป่าจ้ายมีความสำคัญ ดังนี้

1) เป็นแหล่งหาอยู่หากิน โดยเฉพาะกลุ่มคนจน⁶ กลุ่มคนเหล่านี้ส่วนใหญ่จะขึ้นไปรับจ้างตัดอ้อยบนภู และหาของป่าเลี้ยงชีพ หาเก็บผักหวาน ดอกกระเจียว ผักเม็ก หัวกลอย อีบุกอีลอก ผลไม้ป่า มะไฟ กล้วยป่า เก็บเกี่ยวหญ้าคา สอยไร่มัดแดง หากบเขียด จับแมลง พวกเด็ก ๆ และผู้ชาย จะพากันไปไล่ล่าตุ๊กแก หนู กระแต แตน นก ไก่ป่า หมูป่า ซึ่งปัจจุบันมีน้อยมาก ในสมัยก่อนมีการหาหินฝ่นมีด น้ำมันยาง หาไม้ไปใช้ทำอุปกรณ์ของใช้ เช่น มวนนั่งข้าว ด้ามเสียม ด้ามจอบ ด้ามไถ เป็นต้น

2) เป็นแหล่งหาอยู่หากินของคนนอกตำบล ซึ่งจะขึ้นมาเป็นฤดูกาล เช่น ดินฝ่นจะมาหา ดอกกระเจียว เห็ด อีลอก จะมีชาวบ้านจากอำเภอกุฉินารายณ์ โพนทอง ร่องคำ เหมารถกันมาเก็บเห็ด และคนจากอำเภอเขียวขวัญก็มาจ้างชาวบ้านตัดไม้เอียงทำพื้นพื้มทอผ้าด้วย

⁶ ซึ่งชาวบ้านเป็นผู้นิยามสภาพไว้ดังนี้ ครอบครัวยากจน หมายความว่า ครอบครัวยากจนที่ปลูกข้าวไม่พอกิน ต้องซื้อข้าวกิน ที่ทำกินมีน้อยและมีสภาพบ้านไม่มั่นคง มีขนาดประมาณ 6 ไร่ (ส่วนครอบครัวที่มีฐานะปานกลาง บ้านจะอยู่ในสภาพดีขึ้น มีที่ทำกิน ปลูกข้าวได้พอกินข้ามปี อาจเหลือขาย ลูกได้เรียนหนังสือต่อ มีหนี้กับ ธกส. อาจมีเครื่องทุนแรง มีการจ้างแรงงานบางส่วน และครอบครัวมีฐานะดี สภาพบ้านดี มั่นคง มีทั้งบ้านชั้นเดียวและ สองชั้น ลูกได้เรียนสูง มีที่ทำกินมาก มีเงินฝากธนาคาร มีรถยนต์ รถไถเดินตาม มีการจ้างแรงงาน)

3) เป็นสถานที่ท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจของคนในชุมชนที่มักพากันขึ้นไปท่องเที่ยว น้ำตก ถ้ำ วัด กินข้าวป่า หาของป่า เวลาที่น้องกลับมาเยี่ยมบ้านช่วงเทศกาลต่าง ๆ เช่น ถั่วหินสอ ถั่วกุ่มวย น้ำจังก์ วัดกุ่มวย ฯลฯ

4) มีความหลากหลายทางธรรมชาติ โดยความเป็นธรรมชาติของป่าเบญจ ลักษณะพื้นที่ ความสูง ความลาดชัน ลักษณะเดิม หิน ขนาดของพื้นที่ทำให้พืชพรรณและสัตว์อาศัยมีความแตกต่างจากป่าล่าง มีสมุนไพรหลายตัวที่ป่าล่างไม่มี

4.3 เกษตรกรรมยั่งยืน : รูปแบบการเกษตรที่สอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรป่า

จากการสำรวจข้อมูลของผู้ประกอบอาชีพในพื้นที่รอบผืนป่าแม่แฝดในตำบลคำพองทำให้เห็นว่า เกษตรกรส่วนหนึ่งประมาณ ร้อยละ 10 ของประชากรในตำบลคำพองทำการเกษตรแบบผสมผสาน ไร่ นา สวนผสมและปลูกไม้ผลชนิดต่างๆ แบบคละและผสมผสานกันไป ผลที่ทำเกษตรแบบผสมผสานนี้ได้ถูกพัฒนาในรูปแบบกลุ่มเกษตรกรรมทางเลือกแม่แฝดหรือเกษตรกรรมยั่งยืน โดยกลุ่มเกษตรกรกลุ่มนี้ได้เข้าร่วมพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมยั่งยืนกับเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคอีสาน อย่างไรก็ตามการทำเกษตรกรรมยั่งยืนนี้สมาชิกบางคนในกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนหรือในนามสมาชิกโครงการเกษตรกรรมนำร่องฯ ภูมินิเวศน์ร้อยเอ็ดได้ดำเนินการมาก่อน ตั้งแต่ปี 2538 เป็นต้นมา และมีเกษตรกรคนอื่นๆ ได้ทำตาม จนเกิดการศึกษเปรียบเทียบการทำเกษตรกรรมยั่งยืนกับการทำเกษตรเชิงเดี่ยว เพื่อให้เห็นข้อมูลและผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับแปลงและระดับพื้นที่โดยรวมอย่างไร โดยเฉพาะมีผลต่อค่าใช้จ่าย รายได้ของเกษตรกรผู้ผลิตและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งผลการศึกษาโดยโครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนภาคอีสานและชมรมศิษย์เก่าบูรณะชนบทและเพื่อน เมื่อปี 2541 มีข้อค้นพบดังนี้

1) การใช้พื้นที่ พบว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรทางเลือกมีการใช้จำนวนพื้นที่เฉลี่ย 5 ไร่ ต่อครอบครัว ในขณะที่เกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงเดี่ยวมีจำนวนการใช้พื้นที่จำนวนเฉลี่ย 41 ไร่ ต่อครอบครัวแสดงว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรทางเลือกมีการใช้จำนวนพื้นที่น้อยกว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงเดี่ยว ซึ่งผลดังกล่าวอาจมีความเป็นไปได้ว่าเกษตรทางเลือกไม่จำเป็นจะต้องใช้พื้นที่มากนัก เพราะอาศัยหลักการผสมผสานที่มีพืชผลหลายอย่างอยู่แล้ว

2) การใช้แรงงาน เกษตรกรที่ทำการเกษตรทางเลือกมีการใช้จำนวนแรงงานโดยเฉลี่ย 2.5 คนต่อครอบครัว ในขณะที่เกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงเดี่ยว จำนวนเฉลี่ย 8 ครอบครัว หมายความว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรทางเลือกใช้จำนวนแรงงานน้อยกว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงเดี่ยว ซึ่งส่วนใหญ่จำเป็นต้องใช้แรงงานที่มากกว่าเนื่องจากมีการใช้พื้นที่ในการทำเกษตรมากกว่าเพื่อทำให้ทันกับฤดูกาลผลิต

3) ต้นทุนการผลิต การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน ในเบื้องต้นมีความสำคัญและจำเป็น เกษตรกรที่ทำการเกษตรทางเลือกไม่มีค่าใช้จ่ายในการลงทุนทำการผลิต ในขณะที่เกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงเดี่ยว มีต้นทุนในการทำการผลิตเฉลี่ยแล้วจำนวน 29,669 บาทต่อครอบครัว แสดงว่า เกษตรกรที่ทำการเกษตรทางเลือกมีค่าใช้จ่ายในส่วนต้นทุนการผลิตน้อยกว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงเดี่ยว ทั้งนี้เป็นเพราะเกษตรทางเลือกอาศัยการผสมผสานในแปลงเกษตรของเกษตรส่งออก อีกทั้งพันธุ์ไม้ก็ไม่ได้ซื้อ ปลูก รดน้ำ และไม่ต้องมีการใช้สารเคมี

4) รายได้ เกษตรกรที่ทำการเกษตรทางเลือกมีรายได้จากการขายผลผลิตทั้งปีเฉลี่ย 4,345 บาทต่อครอบครัว ในขณะที่เกษตรกรที่ทำการเกษตรพืชเชิงเดี่ยวมีรายได้จากการขายผลผลิตทั้งปี เฉลี่ย 59,834 บาทต่อครอบครัว หมายความว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรยั่งยืนจะมีรายได้จากการขายผลผลิตในแปลงเกษตรที่เฉพาะพืชเกษตรผสมผสานไม่นับพืชเชิงเดี่ยวที่มีในพื้นที่จะพบว่า รายได้ยังมีจำนวนที่น้อยกว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรเชิงเดี่ยว เพราะวาระยะของการให้ผลจากการทำเกษตรทางเลือกยังไม่ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย ด้วยเหตุที่ยังไม่อยู่ในช่วงของการให้ดอกออกผล

5) ค่าอาหาร ค่าอุปโภคและบริโภค เกษตรกรที่ทำการเกษตรทางเลือก มีค่าใช้จ่ายในเรื่องอาหารการกินเป็นจำนวน 20,370 บาทเฉลี่ยต่อปีต่อครอบครัว ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรที่ทำการเกษตรพืชเชิงเดี่ยว มีจำนวนค่าใช้จ่ายในส่วนของค่าอาหารและอุปโภคบริโภคเป็นจำนวนเฉลี่ยเท่ากับ 29,080 บาทต่อปีต่อครอบครัว แสดงว่า เกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบยั่งยืนมีค่าใช้จ่ายค่าอาหาร และค่าอุปโภคบริโภคน้อยกว่า เนื่องจากอาศัยว่าเกษตรทางเลือกที่ทำนั้นเป็นแหล่งอาหารได้บ้าง

6) หนี้สิน เกษตรกรที่ทำการเกษตรทางเลือกมีหนี้สินจำนวนเฉลี่ย 26,000 บาท ต่อครอบครัว แต่เกษตรกรที่ทำการเกษตรพืชเชิงเดี่ยวมีหนี้สินจำนวน 152,600 บาท โดยเฉลี่ย แสดงว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรทางเลือกมีหนี้สินน้อยกว่าเพราะมีค่าใช้จ่ายในเรื่องของต้นทุนการผลิตที่น้อยกว่า

โดยสรุปการทำเกษตรในพื้นที่ป่าดงแม่เผดมีการปฏิบัติใน 2 รูปแบบ คือ 1) เกษตรกรรมเชิงเดี่ยว เป็นลักษณะของการปลูกพืชเพียงชนิดเดียวในพื้นที่ทั้งหมด และ 2) เกษตรกรรมยั่งยืน เป็นการทำการเกษตรแบบผสมผสาน โดยแบ่งพื้นที่ส่วนหนึ่งปลูกพืชเชิงเดี่ยวและส่วนหนึ่งปลูกพืชผสมผสานกับพืชเชิงเดี่ยวที่มีอยู่ในแปลง พืชที่ใช้ผสมผสานจะเป็นไม้ผลพื้นบ้านไม้ธรรมชาติ ทั้งที่เก็บมาจากป่าและที่ได้มาจากการร่วมกิจกรรมปลูกป่า พืชผักสวนครัวที่มีอยู่แล้วในหมู่บ้าน เป็นต้น มีตัวชี้วัดในการจัดการที่ดินอย่างยั่งยืน ซึ่งเห็นได้จากความคิดในการเลือกปลูกพืชบางตัวเพื่อประโยชน์ต่อความยั่งยืนของที่ดินและการมีความเข้าใจต่อการปลูกพืชหลายอย่างในแปลงเดียวกัน ที่จะช่วยในเรื่องของประโยชน์ที่จะเกิดในอนาคต ซึ่งถือว่าเป็นความเข้าใจในตัวระบบเกษตรผสมผสานในระดับหนึ่ง อย่างเช่น เลือกปลูกพืชอื่นด้วยและเพื่อการได้ประโยชน์จากที่ดินระยะยาว หรือปลูกกล้วยเพื่อให้ต้นกล้วยที่ถูกตัดเอาเครือไปแล้ว

ให้กลายเป็นปุ๋ยแก่ดิน หรือการกำจัดหญ้าบางส่วนเพื่อช่วยปกคลุมหน้าดิน นอกจากจะคิดเรื่องของประโยชน์สำหรับพื้นที่เพาะปลูกยังคิดในเรื่องการใช้ประโยชน์ในแง่ของแหล่งอาหารในแปลงเกษตร ซึ่งดูได้จากความคิดในเรื่องที่จะปลูกพืชสวนครัว เป็นต้น

เกษตรกรที่มีการทำการเกษตรแบบผสมผสานมีแรงจูงใจในการทำการเกษตร มาจากการที่ตนเองได้มีการพิจารณาแล้วว่าการปลูกพืชเชิงเดี่ยวไม่ได้ทำให้ชีวิตดีขึ้น มาจากมองเห็นอนาคตกลัวว่าหากป่าหมด ลูกหลานจะไม่มีอาหาร และกลัวว่าอนาคตจะไม่มีป่า ในขณะที่เกษตรกรที่ยังทำเกษตรเชิงเดี่ยวเนื่องจากเห็นว่าไม่มีพืชชนิดใดดีกว่าพืชที่ปลูกอยู่ และการมีคนเสนอเงิน ทรัพย์สินเพื่อเป็นทุนรอนในการผลิตหรือมีนายทุนส่งเสริมสนับสนุนให้ปลูกเพื่อต้องการรับซื้อผลผลิต และเกษตรกรบางส่วนก็มีความต้องการนำเอาเงินมาใช้ก่อนผลผลิตจะออก จึงต้องปลูกพืชที่ตอบสนองความต้องการของนายทุน

จากการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการทำเกษตรทางเลือกและการทำการเกษตรเชิงเดี่ยว พบว่าการทำการเกษตรเชิงเดี่ยวมีต้นทุนพอๆกับรายได้ และก่อให้เกิดหนี้สินมากกว่าการทำเกษตรยั่งยืนเกือบ 5 เท่า ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงผลการเปรียบเทียบรูปแบบการทำการเกษตรยั่งยืนและเกษตรเชิงเดี่ยว

ที่	ชื่อครอบครัว	รูปแบบ การเกษตร	ที่ดิน (ไร่)	แรงงาน (คน)	ต้นทุน (บาท)	รายได้ (บาท)	ค่าอาหาร (บาท)	หนี้สิน (บาท)
1	นายชาย ระชะชัน	เชิงเดี่ยว	150	6	149,100	225,000	36,000	250,000
	(ราย)	ยั่งยืน						
2	นายเก่ง ศรีบุญมา	เชิงเดี่ยว	100	6	206,900	150,000	18,800	300,000
	(ราย)	ยั่งยืน						
3	นายพุทธา พิพากษา	เชิงเดี่ยว	25	15	31,110	16,000	54,000	
	(ปานกลาง)	ยั่งยืน						
4	นายไพฑูรย์ พลเยี่ยม	เชิงเดี่ยว	20	3	10,000	15,000	28,800	
	(ปานกลาง)	ยั่งยืน						
5	นายจิรพร ทานผดุง	เชิงเดี่ยว	8	7	4,300	1,950	7,200	30,000
	(จน)	ยั่งยืน						
6	นายพยอม มิ่งจันทร์	เชิงเดี่ยว	40	4	65,760	59,760		30,000
	(ปานกลาง)	ยั่งยืน						
7	นายบุญจันทร์ สุวรรณศรี	เชิงเดี่ยว	37		11,540	35,440		6,000
	(ราย)	ยั่งยืน						
8	นายสมหมาย ภัคดิโชติ	เชิงเดี่ยว	29	12	31,080	23,000	18,800	8,000
	(ปานกลาง)	ยั่งยืน	8	4		2,000		
9	นายเฉลิม ผ่านสำแดง	เชิงเดี่ยว	25	12	74,960	78,000	18,250	
	(ปานกลาง)	ยั่งยืน	3	2				
10	นายบริบูรณ์ คุ้มศรีไวย	เชิงเดี่ยว	40	2	5,730	23,310	14,400	ไม่มีหนี้สิน
	(ปานกลาง)	ยั่งยืน	13	2	5,730	1,000		
11	นายวิเชียร ถิ่นคำเจ็ด	เชิงเดี่ยว	22	2	26,960	84,500	28,800	40,000
	(ปานกลาง)	ยั่งยืน	2	2		900		
12	นางกัญหา มะอาจเลิศ	เชิงเดี่ยว	12	13	16,560			
	(จน)	ยั่งยืน	4	3	8,700	1,400		
13	นายสัมฤทธิ์ โคตรโยธา	เชิงเดี่ยว	15	2		6,000	21,600	50,000
	(ปานกลาง)	ยั่งยืน	2	2		16,425		
	เฉลี่ยต่อครอบครัว	เชิงเดี่ยว	41	8	29,669	29,080	29,080	152,500
		ยั่งยืน	5	2.8	68,130	20,370	20,370	26,000

4.4 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการปฏิบัติการเพื่อฟื้นฟูอนุรักษ์ภูมิแม่เผดและป่าจำย⁷

4.4.1 การฟื้นฟูระดับชุมชน

อบต. ควรเข้ามาเป็นหลักในการสร้างภาคีความร่วมมือ โดยเชื่อมโยงประสานกับกลุ่มคนรักป่าฯ กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืน องค์กรท้องถิ่น โรงเรียน ฝ่ายปกครอง รวมทั้งตัวแทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการ

1) การจัดทำแนวเขตป่าอนุรักษ์

2) จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการอนุรักษ์ พื้นฟูป้องกันไฟไหม้ จัดให้มีผู้พิทักษ์ป้องกันไฟไหม้โดยมีค่าตอบแทน การทำประชาสัมพันธุ์ สร้างความรู้ความเข้าใจให้กับชุมชน ผู้เข้าไปใช้ประโยชน์ ให้เห็นคุณค่าของป่าธรรมชาติ การออกกฎระเบียบ การเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า

3) จัดทำแผนแม่บท การจัดการทรัพยากรป่าจำย โดยวิธีการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสถานการณ์มาสังเคราะห์ก่อนที่ช่วยกันยกร่าง จัดเวทีเสวนาเพื่อนำเสนอแผนแม่บท ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าจำยของชุมชนตำบลคำพองให้กับประชาชน ประชาสังคม องค์กรท้องถิ่น องค์กรต่างๆ ส่วนราชการภายนอกที่เกี่ยวข้อง เช่น พัฒนาที่ดิน สปก. อำเภอ ฯลฯ เพื่อให้คนนอกเห็นพลังความคิด ความสามารถของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูเพื่อนำไปสู่ภาคีความร่วมมือ

4.4.2 ทางเลือกในการฟื้นฟูป่า พัฒนาภูมิแม่เผด ระดับครัวเรือน

แม่พยอม ลาดนาแพง⁸ ได้ปรับพื้นที่ทำกินส่วนหนึ่งทำเกษตรผสมผสานมาตั้งแต่ปี 2535 สามารถสร้างรูปธรรมการปลูกพืช ผัก ผลไม้ปลอดสารพิษ พริก หอม กระเทียม ผักต่าง ๆ ขายในตลาดคำพอง มีความเชื่อมั่นในรูปธรรมของการลดพื้นที่ที่การปลูกอ้อย มาทำวนเกษตร เกษตรผสมผสาน ไม่ใช้สารพิษ ลดการพึ่งพิงปุ๋ยเคมี เมล็ดพันธุ์ และปัจจัยการผลิตที่ทำให้เกษตรกรต้องสูญเสียอำนาจความสามารถในการตัดสินใจ ขณะเดียวกันก็สร้างความอุดมสมบูรณ์ของผืนดินทำกิน สุขภาพอนามัยและสภาวะแวดล้อม

ในเบื้องต้นของการทำวนเกษตรประสบปัญหาอุปสรรคหลายด้าน คือ เงินทุนในการจัดปรับโครงสร้างพื้นฐานน้ำ ขาดแคลนพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์เลี้ยง การดูแลรักษา การจัดการผลผลิตและการตลาด ขณะเดียวกันปัญหานี้ส้นที่เกิดจากการต่อสู้เรียกร้อง พื้นที่ทำกินอยู่ไกลบ้าน การปลูกไม้ยืนต้นในช่วงแรกต้องการการดูแลเอาใจใส่ เช่นเดียวกับการทำเกษตรผสมผสานที่ต้องมีการเฝ้าระวัง ดังนั้นสถานที่ทำ

⁷ จากเวทีสัมมนา 11 - 12 พ.ค. 2547

⁸ แม่พยอม ลาดนาแพง หมู่ 5 บ้านภูเขาทอง สมาชิกกลุ่มคนรักป่าฯ และกลุ่มเกษตรนำร่องภูมิโนเวคนร้อยเอ็ดมีที่ทำกินบนภูมิแม่เผด

กินอยู่ใกล้ที่หักอาศัย จึงเป็นเงื่อนไขข้อจำกัด การหาคนดูแลเอาใจใส่ เฝ้าระวัง โดยเฉพาะปัจจุบันที่แรงงานในครอบครัวมีจำกัดต้องแบ่งเวลาเฝ้าระวังบ้านและครอบครัว ในขณะที่เดียวกันยังมีภารกิจของญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน งานสาธารณะประโยชน์ ที่ต้องเข้าร่วมทำให้การทำงานเกษตรและเกษตรผสมผสานขยายผลได้ช้า ต่างกับการปลูกอ้อย ปลูกมัน และพืชเศรษฐกิจทั่วไป

อย่างไรก็ดีสมาชิกกลุ่มคนรักป่าส่วนใหญ่ยังเห็นคุณค่าของการทำเกษตรผสมผสาน ทำนา ปลูกผัก ไม้ผล ไม้ใช้สอย เลี้ยงไก่ เป็ด วัว สามารถนำผลผลิตออกจำหน่ายสร้างรายได้ชัดเจนและยืนยันได้ว่ารูปแบบการทำเกษตรผสมผสานช่วยให้ครอบครัวได้รับประทานผักสด ปลอดภัยจากสารพิษ ไม่ต้องซื้อพริก เครื่องปรุง มีพืชผักกินตลอดปี และมีผักออกจำหน่ายให้กับคนในหมู่บ้านและตลาดอยู่เป็นประจำ

สำหรับพื้นที่ที่ยังมีความจำเป็นต้องปลูกอ้อยอยู่ การปรับเปลี่ยนรูปแบบ วิธีการผลิตและเก็บเกี่ยวที่ไม่ใช้วิธีเผา ปัจจุบันงานศึกษาวิจัยของส่วนราชการมีปรากฏว่ามีผลดี โรงงานให้ราคาสูง แต่มีปัญหากับผู้รับจ้างตัด ซึ่งอาจต้องอาศัยการสร้างความรู้ ความเข้าใจกับพืษภัย ผลกระทบที่เกิดจากการเผาอ้อย หรืออาจต้องอาศัยการออกเป็นนโยบาย ขณะเดียวกันในปัจจุบันรูปธรรมในแปลงของสมาชิกที่ทำวนเกษตรและเกษตรผสมผสาน มีมากขึ้น มีอาหารกิน เหลือขาย ดินอุดมสมบูรณ์ การรณรงค์เผยแพร่ผลงานให้ชุมชนได้เห็น มีความจำเป็นเช่นกัน คุณค่าของป่าธรรมชาติต้องตกย้ำให้สาธารณชนได้รับรู้อยู่บ่อย ๆ โดยเฉพาะคุณค่าของความเป็นธรรมชาติและสร้างให้คนในชุมชน มีการสมาคมกัน เช่น คำกล่าวของสมาชิกกลุ่มทำเกษตรผสมผสานว่า “แม้ปัจจุบันไม่ค่อยได้เข้าไปหาอยู่หากินในป่าเช่นแต่ก่อน เพราะมีงานทำในแปลงอยู่ตลอดปี มีอาหารกินเหลือนำไปขาย แต่สมาชิกผู้หนึ่งยังต้องการมีโอกาสเข้าป่าไปกับเพื่อนฝูงเพื่อหาอาหารธรรมชาติมาสู่ครอบครัวรับประทาน” ทั้งนี้เพราะ

- 1) อาหารธรรมชาติด้วยสภาพธรรมชาติ การกำเนิดเองโดยธรรมชาติทำให้รสชาติ คุณค่าของสารอาหารในอาหารมีความพิเศษกว่าสิ่งที่มีมนุษย์เข้ามาจัดการ ไม่ว่าจะเป็นน้ำผึ้ง เห็ด ผัก แมลง สิ่งมีชีวิตเหล่านี้ เกิดและเติบโตในสังคมประชาธิปไตย ที่แท้จริงท่ามกลางสังคมที่มีความหลากหลาย ภายใต้กฎของธรรมชาติคนสมัยก่อนส่วนมากมีความละเอียดอ่อนเนื่องจากถูกฟังให้ใช้ประสาททั้ง 5 สัมผัส เกิดทักษะ ความสามารถในการแยกแยะได้ไวและละเอียด คนในรุ่นปัจจุบันไม่ค่อยมีโอกาสสัมผัสรสชาติของอาหารที่เป็นธรรมชาติมากนักและยังถูกปรุงแต่งด้วยความรู้สึที่ถูกรโฆณาชวนเชื่อ “การมีป่า ธรรมชาติ จะช่วยเรามีอาหารธรรมชาติ รับประทานเป็นยาเย็น อิ่มอกอิ่มใจ เป็นคุณค่าทางอาหาร”

- 2) สารคุณค่าทางวัฒนธรรมอันดีงาม การที่ผู้หญิงชวนกันไปเก็บเห็ด เก็บผัก ด้วยกัน มีโอกาสได้ถาม บอกเล่าแลกเปลี่ยน เรียนรู้ โดยเฉพาะในช่วงเดินเข้าป่า เดินออกจากป่า เพราะเวลาเข้าไปถึงที่แหล่งอาหาร ซึ่งต่างคนต่างหาเก็บ ขุด ก็ตามพบว่า เวลาออกจากหมู่บ้านหรือกลับเข้าหมู่บ้านตามเส้นทางจะมีการตระโกน "เอิ้น" ถามว่าได้อะไร หรือ เวลาหาได้จะมีการแลกเปลี่ยนแบ่งปัน "พริกบ้านเหนือ เกือบบ้านใต้"

4.5 สถานการณ์ป่าโคกคำหล่ม

ป่าโคกคำหล่มเป็นหนึ่งในป่าล่างของดงแม่แฝด ที่คณะกรรมการอนุรักษ์ป่าพัฒนาต้นน้ำดงแม่แฝดได้ประสานงานกับสภาตำบลคำพอง (ซึ่งต่อมาได้จัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลคำพอง) ดำเนินการประกาศให้เป็นป่าชุมชนในปี พ.ศ. 2538 ร่วมกับป่าโคกนาฮี ซึ่งอยู่ติดกับไร่ พร้อมทั้งมีการจัดตั้งคณะกรรมการ การออกกฎระเบียบในการเข้าไปใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์ฟื้นฟูเอาไว้ สถานภาพทางกฎหมายป่าโคกคำหล่มเป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของ อบต.คำพอง "ป่าโคกคำหล่ม" มีพื้นที่ประมาณ 18,000 ไร่ เป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ เชื่อมต่อกับแม่แฝด ห้วยคำตุ้ ห้วยคำหล่ม บริเวณหนองน้ำช่วงเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างบ้านธาตุจอมศรีเข้าสู่บ้านราษฎร์ดำเนิน อำเภอโพธารอง เป็นจุดนัดพบของพวกพราน นายฮ้อย บริเวณป่าสาธารณะประโยชน์ที่เหลืออยู่ในปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่เรียก "ป่าโคกคำน้อย"

4.5.1 สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของป่าโคกคำหล่ม

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ป่าโคกคำหล่มเคยมีพื้นที่ถึง 18,000 ไร่ เคยเป็นดงที่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำ มีไม้ใหญ่ อยู่ในหมู่บ้านภูเขาทอง พื้นที่ทำกิน ห้วยต่าง ๆ อ่างเก็บน้ำ สวนปาล์มคาลิปัตต์ ล้วนอยู่ในพื้นที่ ๆ เคยเป็นพื้นที่ป่าโคกคำหล่มมาก่อน การให้สัมปทานป่าไม้หลายครั้งหลายคราเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 ให้สัมปทานตัดไม้ สัมปทานปลูกไม้โตเร็ว ส่งเสริมปลูกสวนปาล์มคาลิปัตต์ แม้กระทั่งการปลูกสวนป่าไม้ยางพารา การส่งเสริมการปลูกพืชไร่ พืชเศรษฐกิจ จากป่อสุ่มัน ลำปะห้อย อ้อย และยางพารา

คำยืนยันจากแรงงานรับจ้างตัดไม้ : จะตัดแต่ต้นไม้ใหญ่ลงก่อนทำให้ต้นไม้ใหญ่โคนทับต้นไม้เล็ก ชักลากออกไป พวกที่สัมปทานได้ทำเอง ขายต่อให้คนอื่นทำต่อ ขายให้โรงเลื่อย ขายให้ผู้รับเหมาก่อสร้าง ไม้ประดงแดง มีผู้รับเหมามาทำสะพาน (สมัยก่อนใช้ไม้) จะมาเหมาเอาไม้ประดงแดง (ต้นสังคำ) ไปทำสะพานเนื่องจากลำต้นตรงเรียวยาว เนื้อแข็ง เปลือกเป็นยารักษาประดง นำมาต้มน้ำเป็นสีแดง คนกินหมากจะนำไปเคี้ยวแทนสีเสียด "แดงจิ้งคิง" การเข้าไปทำกินของชาวบ้านหลังผู้รับเหมาสัมปทานออกไปแล้ว ป่าโปร่งโล่งเตียนเหลือเพียงเศษไม้กับตอไม้

ประวัติบ้านภูเขาทอง⁹ พ่อใหญ่จารย์บุญมี คำบุญเหลือเล่าว่า “ก่อนมาได้มาอยู่บ้านภูเขาทองมันเป็นป่าดอน หก ป่าเสือ ลางชัน สมัยก่อนคนเอ็นภูดิน... ปี 2475 คนดางป่าดางสวน พ่อใหญ่บางดางไม่เห็นว่ามีรายได้บ่เสียแสงเอ็ดไฮ้ ถึงเดือนหกตกกล้า ดางป่าบ่ได้เขา บ่ได้ไปนอนเอนข้างลิมากินกล้า นอนเอนข้างมาบ้าน ตีกอหล่อข้างป่า... ปี 2499 ประชุมกันตั้งบ้านให้ชื่อว่าเหล่าปอหุ ยอดเดือนสามปี 2500 พวกกันฝั่งหลักบ้านแต่ยังขึ้นกับบ้านคำพอง... นายซารี คำบัวโคตร ได้รับแจ้งว่าเพิ่นตั้งเป็นตัวแทน จึงได้จัดการเอ็ดสู่นวในบ้าน ทางกรเข้าหารอบไค่นั่ง ตั้งใจทำทุกด้าน บ่มีคร้านเอ็ดงาน... ปี 2506 เปิดเรียนอยู่กลางบ้าน... พ่อใหญ่ซารีลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ใหญ่ทันทีโดยบ่มีคนลงแข่ง ได้เป็นผู้ใหญ่บ้านมาจนเฒ่ากะทั้งตาย มกรา 2511... ปี 2513 มีเหตุการณ์เกิดขึ้น คอมมิวนิสต์ทุกหน่วยงานกะออกมาวิ่งเต้นเป็นหัวภูเขาทอง ทั้งผู้กองอาสาหลังมาเต็มบ้าน ตำรวจทหารพร้อมการทุกเมื่อ... ปี 2514 ตั้งชุด ข.ค.ต.คุ้มครองหมู่บ้าน ”

นางสีดาและแม่จันทร์¹⁰ เล่าว่าอยู่บ้านภูเขาทองมา 50 ปี เดิมเป็นคนร้องคำ พ่อได้ย้ายพาครอบครัวมาตั้งหมู่บ้านกับครอบครัวอื่น ๆ อีกหลายครอบครัว เดินเท้ามาตามทางเกวียน “แถวนี้เมื่อก่อนไม่ได้เรียกว่า เขา แต่เรียก ตีนตง เป็นเส้นทางผ่านของช้างป่า มีแต่ต้นไม้ใหญ่ ๆ

พ่อใหญ่โสภา¹¹ เล่าว่า พ่อแม่พ้ายย้ายมาอยู่รอยเอ็ดแถว อำเภอธวัชบุรี แต่ได้ตามหลวงพ่อที่มาจำวัดอยู่บ้านภูเขาทอง ได้มาเห็นความอุดมสมบูรณ์ การเข้าไปช่วงนั้นต้องมีเกวียนเข้าไป ออกจากบ้านคำพองไปบ้านภูเขาทองยังเป็นดง มีต้นไม้ใหญ่ รอยเท้าช้าง เสือมีให้เห็นอยู่ทั่วไป

เมื่อมีครัวเรือนอาศัยอยู่เพิ่มขึ้นในปี 2527 บ้านภูเขาทองจึงมีการแยกการปกครองเป็นหมู่ 5 และหมู่ 9 ซึ่งเป็นปีเดียวที่ทางจังหวัดได้ประกาศให้แต่ละหมู่บ้านสำรวจพื้นที่สาธารณะประโยชน์โดยให้สำนักงาน พัฒนาที่ดินเขตมาทำรังวัด เพื่อขึ้นทะเบียนเป็น นสล. สำรวจรังวัดป่าโคกค้ำน้อยที่เหลืออยู่ 1,963 ไร่ 92 ตารางวา ป่าโคกนาฮี 150 ไร่ ป่าหนองหิน 7 ไร่ 2 งาน ใช้เวลาเดินสำรวจอยู่ 3 เดือนจึงแล้วเสร็จ

ในปี 2538 คณะกรรมการคนรักป่าพัฒนาภูแม่เผด ได้ประสานกับสภาตำบลคำพองดำเนินการประกาศให้เป็นเขตพื้นที่ป่าชุมชน และในปีนั้นสมาชิก อบต. บ้านภูเขาทองได้เสนอญัตติเข้าที่ประชุมของสนับสนุนงบประมาณ 169,000 บาท เพื่อขุดคูเป็นแนวเขตล้อมพื้นที่ซึ่งระบุไว้ 1,900 ไร่ แต่ดำเนินการ

⁹ จากเอกสารแหล่งเรียนรู้ที่ 1 / 45 โรงเรียนบ้านภูเขาทอง

¹⁰ นางสีดา ระดาพัฒน์ อายุ 64 ปี และแม่จันทร์ คันทะมาตย์ อายุ 60 ปี สองพี่น้องอาศัยอยู่บ้านภูเขาทอง

¹¹ พ่อใหญ่โสภา ผกาผล อายุ 68 ปี เพิ่นเป็นคนมาจากภาคกลางจังหวัดนครปฐม ย้ายเข้ามาอยู่บ้านภูเขาทองปี

การทำไปได้เพียง 3 ใน 4 เนื่องจากงบประมาณไม่เพียงพอ ขณะเดียวกัน อบต. ได้ออกหนังสือเชิญผู้ที่เข้าไปทำกินจำนวน 10 ราย ไปปรึกษาหารือ และลงลายมือชื่อรับทราบเตรียมการย้ายออกจากแนวเขตป่าชุมชน ปัจจุบันยังเหลืออยู่ 3 ราย ขอผ่อนผันเพื่อรอการเก็บเกี่ยวผลผลิตอ้อย (ข้อมูลปี 2546)

ในปี 2544 อบต. ได้อนุมัติงบประมาณ ปี 2545 อบต. ได้อนุมัติงบก่อสร้างถนนลูกรังเป็นแนวเขตกันระหว่างสวนปาล์มกับป่าชุมชนโคกคำหล่มระยะทาง 1,000 เมตร จากทางแยกถนนภูเขาของบ้านนางามไปจรดฝายน้ำล้นห้วยคำตุ (ดูภาพ ในภาคผนวก)

27 ตุลาคม 2545 ได้ทำการสำรวจประเมินทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมทั้ง 2 ครั้ง โดยสำรวจพื้นที่ตามแนวเขตวัดได้ 723 ไร่ และจัดทำแนวเขตป่าอนุรักษ์ 223 ไร่

วันพฤหัสบดีที่ 28 สิงหาคม 2546 จัดทำพิธีเปิดป่าชุมชนอย่างเป็นทางการ มีป้ายประกาศระเบียบปฏิบัติ การเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า 2 ชุด บริเวณทางเข้าด้านในใกล้กับทางแยกถนนภูเขาของนางาม และใกล้ทางลงฝายน้ำล้นห้วยคำตุ

4.5.2 สถานการณ์ปัญหาป่าโคกคำหล่ม

1) ไฟไหม้ : ซึ่งเกิดขึ้นทุกปีเริ่มตั้งแต่ปลายเดือนตุลาคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ โดยเฉพาะในช่วงฤดูการตัดอ้อย สาเหตุการเกิดไฟไหม้ป่าเกิดจากสภาพความแห้งแล้งของป่าเต็งรัง ความแห้งแล้ง ใบไม้ร่วง ต้นหญ้าแห้ง คนจุด ลมหนาวพัด ไฟลามจากป่าอ้อย ท่งนา ไล่ล่าสัตว์ ต้องการหญ้าอ่อน ประสบการณ์และความเชื่อในการเก็บอาหารป่า เห็ด ดอกกระเจียว เมล็ดไม้ จะเกิดขึ้นได้ง่ายและงาม

ผลกระทบที่เกิดขึ้น ต้นไม้เล็กชะงักการเจริญเติบโต ผิวของต้นไม้แห้งเป็นผลเป็นเหตุให้เกิดโรค และแมลง ศัตรูเข้าไปทำลายได้ง่าย เกิดความพิการ ช่วงที่ไฟไหม้เป็นช่วงที่สัตว์หลายชนิดพักไข่ มีลูกอ่อน

2) การเข้าไปใช้ประโยชน์ เช่น การเก็บแมงแคง แมงทับ ใช้วิธีทุบและหักโคนต้นไม้

3) ราษฎรบุกรุกเข้าไปทำกิน เช่น บริเวณด้านทิศใต้ของห้วยคำวังน้อย อาณาเขตติดต่อกับอนุรักษ์ ป่าห้วยน้ำฮ้อนบนด้านทิศตะวันออก ซึ่งเป็นบริเวณที่มีการบุกรุกเข้าไปทำกินปลูกมัน ปลูกอ้อย จำนวน 10 ราย

4.5.3 ความสำคัญของป่าโคกคำหล่ม

1) เป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล ที่เป็นผืนป่าที่มีขนาดใหญ่ที่สุด อุดมสมบูรณ์ที่สุดของตำบล เป็นแหล่งขั้บน้ำ (แหล่งค้ำน้ำ) สร้างความอุดมสมบูรณ์ ความชุ่มชื้น น้ำจากป่าโคกคำหล่ม ไหลลงนาอี

ด้านทิศตะวันตก ห้วยคำตด้านทิศตะวันออก ห้วยคำน้อยทางทิศใต้ เป็นปอดของชุมชน

- 2) เป็นผืนป่าที่บรรพบุรุษของบ้านภูเขาทองมองเห็นคุณค่าพยายามปกป้องกันไว้ให้ลูกหลานได้ไว้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เริ่มตั้งแต่ผู้ใหญ่บ้านคนแรกของบ้านภูเขาทอง พ่อชารี คำบัวโคตร แกนนำของชุมชนแต่ละรุ่น จนถึงปัจจุบัน เช่น ปี 2527 ได้มีการสำรวจ และจัดทำแนวเขตเอาไว้ ปี 2538 ประกาศเป็นป่าชุมชนเพื่อองค์การบริหารส่วนตำบลได้อนุมัติงบประมาณสนับสนุนเริ่มตั้งแต่ การจัดทำแนวเขต และกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟู
- 3) แหล่งหาอยู่หากิน สร้างรายได้ หาไม้ใช้สอย ไม้ฟืน ไม้สร้างสถานที่สาธารณะประโยชน์ ที่เลี้ยงสัตว์ (วัว ควาย) แหล่งหาอาหารธรรมชาติ สมุนไพร ซึ่งเป็นอาหารวิเศษมากด้วยคุณค่า และรสชาติที่เป็นธรรมชาติ
- 4) แหล่งศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติ สร้างเสริมประสบการณ์การพึ่งพาพึ่งพิง การอยู่ร่วมกันของสังคมพืช สังคมสัตว์ วัฒนธรรมอันดีงาม การแบ่งปัน ความเอื้ออาทร อาหารธรรมชาติแม้ราคาแพงแต่ลูกหลานยังต้องการซื้อเป็นของฝากให้กับญาติผู้ใหญ่ เด็ก ๆ ได้เรียนรู้เรื่องการหา และการกินอาหารธรรมชาติ จากการเก็บรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับต้นไม้ พืชอาศัย สัตว์อาศัย ของชาวบ้าน พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะรู้จัก รู้แหล่ง รู้จักหา รู้จักการนำไปใช้ประโยชน์ รู้จักธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตนั้น ๆ แต่ในปัจจุบันปรากฏว่าผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 40 ปี ไม่ค่อยมีโอกาสเข้าป่า มักจะรู้เพียงจะหาหรือไล่ล่าสัตว์ รู้แต่การใช้ประโยชน์แต่ไม่รู้จักรวมชาติ ส่งผลต่อความรู้ ความเข้าใจในการฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากร
- 5) แหล่งพัฒนาจิตใจ ความร่มรื่น สดชื่นเมื่อเข้าไปเดินในป่าในตอนกลางวัน การชวนกันไปหาอาหารในป่ามีการพูดคุยถามไถ่ บอกเล่าเรื่องราวของครอบครัวญาติพี่น้องเพื่อนฝูง

4.5.4 ความร่วมแรงร่วมใจที่จะอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าโคกคำหล่ม : เสียงเพรียกจากชุมชน

พ่อใหญ่โสภ ฝกผผล อยากให้ชุมชนช่วยกันคิดว่าป่านี้นู๋ ย่า ตา ยาย พยายามปกป้องรักษาไว้ให้พวกเราได้หากินหาอยาก เป็นมรดกที่ทำให้พ่อ แม่ เหลือไว้ให้ ตั้งแต่มีด้ามเดียว ที่พ่อแม่ให้มาเรายังเก็บเอาไว้ไม่ให้เขาไปฟัน การอนุรักษ์ก็เพียงไม่ไปยิงมันในพื้นที่ ๆ เป็นป่าอนุรักษ์ เห็นไฟก็ช่วยกันดับ คอยระวังไม่ให้คนจุดไฟ ไม่มีไฟไหม้อาหารในป่าก็จะมีมากขึ้น เพราะในฤดูแล้งสัตว์ต่าง ๆ เช่น กะป๋อมจะวางไข่ฝังดิน ไก่ป่าทำรังวางไข่อยู่บนต้นไม้ อีเห็นคลอเคลียอยู่บน

ต้นไม้ ไฟเกิดขึ้นไชนกแม่มันไม่สามารถคาบหนีไฟได้ ไฟไหม้จนฟอนอาศัยอยู่ในรูมันก็ร้อนเช่นกัน ไฟไหม้มีบ่อย ๆ ดินจะแข็ง ความอุดมสมบูรณ์ไม่เกิด เมื่อความชื้นไม่มีห่วงโซ่อาหารถูกตัดตอน ต้นไม้ต้องการความชุ่มชื้น ทุกชีวิตก็ต้องการอากาศ น้ำ อาหาร ตัวเล็ก ๆ ตายตัวใหญ่ก็ขาดแคลนตาม ที่หลายคนบอกว่าไฟไหม้แล้วมีเห็ด ดอกกระเจียว อีลอก เกิดมาก น่าจะมาจาก การมองหาร่างย สิ่งก็ตามมาคือ ความแห้งแล้ง ฝนตกมาดินไม่อุ้มน้ำพืชจะออกมาได้อย่างไร สุดท้ายสัตว์ใหญ่-น้อยลดลง แมงแมลงอาหารอีเหลวน้อยลง อีเหลวก็น่าจะไม่บินมาหากินในช่วงเดือน มีนาคม - มิถุนายน และการออกกฎระเบียบมีความจำเป็น เพราะไม่ให้มีการไล่ล่าในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ขณะเดียวกันควรมีการเสริมความรู้ ความเข้าใจในเรื่องธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต ภัยพิบัติที่เกิดจากไฟไหม้ป่า

พ่อสง่า เทพคุณ อายุ 60 ปี เล่าถึงการจัดการป่าหัวไร่ปลายนาว่า “ชาวบ้านบุกรุกเฉพาะบริเวณป่าแปน โลงและเวลาเข้าไปทำกิน จะทำนาเฉพาะบางส่วน วิธีการจัดการป่าหัวไร่ปลายนาของชาวบ้านสมัยก่อนไม่ได้ไถไถดินเลย จะจัดสรรพื้นที่หัวไร่ ปลายนาไว้เป็นป่า ใช้เลี้ยงวัว ควาย สัตว์เลี้ยง เก็บต้นไม้ใหญ่ไว้เป็นไม้ใช้สอย แหล่งอาหารตามธรรมชาติ”

ต้นไม้ใหญ่แต่ละชนิดแต่ละต้นมีคุณค่าหลากหลายเฉพาะตัว เช่น ต้นจิก อายุ 15 - 20 ปี สามารถนำไปเป็นเสาเรือน เนื้อแข็งปลวกไม่กิน มีความเหนียวอีกด้วย ทำกระดุกเกวียน กลิ้งขนาดเล็กก็ไม่แตกง่าย ไม้พันชาติ เนื้อไม้งาม นิยมนำไปทำบ้าน นอกจากเขาไม้สร้างบ้าน เครื่องมือของใช้ในชีวิตประจำวันแล้ว ผลผลิตจากใบ ดอก หนาม เป็นอาหารคน อาหารสัตว์ใหญ่-น้อย เปลือกเป็นยา ต้นจิกที่สมบูรณ์อายุ 10 ปี ขึ้นไป จะมียางออกมาเป็นขี้ใช้ทำประโยชน์ได้ ทุกสิ่งตั้งแต่เกิดจนตายไม่มีส่วนประกอบในพิธีกรรมของชีวิตคนในชุมชน

อยากให้ผู้เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าช่วยกันอนุรักษ์ป่าโคกคำหล่ม ซึ่งเป็นป่าหากินหาอยาก เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติ การมีต้นไม้ใหญ่ทำให้พืช สัตว์เข้ามาอาศัยเพิ่มขึ้น การมีกระเจียว อีลอก ชิง ช่า อีอ้อ แสดงว่าความสมบูรณ์เริ่มกลับมา ไม้จิกไม้ไผ่จะนำไปปลูกได้ง่าย มันไม่ได้ขยายพันธุ์โดยเมล็ด แถวบ้านเราป่าที่มีจิกนอกจากโคกคำหล่มแล้ว ยังมีโคกนาอี ป่าจ้าย ต้นกูแม่เผด สัตว์ที่อาศัยอยู่ในดิน เช่น หนู จะไม่อยู่แถวป่าดงเพราะดินชื้น ชูย ทำให้ศัตรูหุดคุดทำลายง่าย แต่ก่อนนี้มีเต่าด้วยคนสมัยนี้กินเปลือก ยิ่งของหายากยิ่งอยาก หาเขาไปขายหมด ไก่ป่า อีเหิน กระต่ายเริ่มหายาก สมัยก่อนนั่งพักแหงนขึ้นไป กระรอก กระแต วังไล่ กระโดดไปมาตามกิ่งไม้ คนสมัยก่อนเอาแต่พอกิน เลือกกินตามฤดูกาล เช่น อีเหลวจะบินมาช่วงเดือนมีนาคม ถ้าฝนมาช้าอาจเป็นพฤษภาคม บอกให้เรารู้ว่าไม้ไผ่จะมีแมงแมลงออก แม้มีใบไม้ผลิ

ถ้าอีเหลวไม่บินมาเข้าป่าไปก็จะไม่พบแมงแมง อยากให้พ่อแม่พี่น้องบ้านเราช่วยกันอนุรักษ์เพราะเป็นความหลากหลายในป่าบ้านเรา

เด็กชายธนาพันธ์ พิมพ์ หรือน้องเบ๊ยก อายุ 10 ปี¹² เล่าว่า ผมเก็บเห็ดเป็นเพราะผู้เฒ่าสอน ต้องหาตามพงหญ้าเพ็กนี้แหละดูตามพื้นดิน ถ้าเห็นเห็ดสักดอกก็หาแถว ๆ นั้นแหละเดี๋ยวก็เจออีกมันเกิดเป็นกลุ่มมีอยู่ทั่วไป เห็ดมีหลายชนิด เช่น ไข่เห็ดก้อนสีขาว ๆ กลม ๆ ที่โผล่ขึ้นมาจากดินนะ อันนี้ไข่เห็ดละโงกยังไม่บานมีสองสีเห็ดละโงกขาวกับเห็ดละโงกเหลือง อร่อยที่สุดเลยมีอย่างอื่นด้วยนะ เหินไหมเห็ดดินนะสีแดง ๆ กลม ๆ เหลือง ๆ นั้นเห็ดน้ำฟาน เห็ดเผาะก็มีนะเห็ดเบ๊ยกก็เคยเก็บยายบอกว่ามันกินไม่ได้เลยเอาทิ้ง ยายบอกว่าให้ดูหนอนถ้ามีหนอนเจาะเห็ดก็เก็บได้ หอยเต๋อกินเห็ดนะเคยเหินไหม มันชอบกินเห็ดถ้าเห็ดที่หอยเต๋อกินได้คนก็กินได้เหมือนกันถ้าจะให้แน่ใจนะก็เอาเห็ดไปต้มกับข้าวเหนียวที่แช่เอาไว้ ถ้าข้าวเป็นสีแดงอย่ากิน มันเป็นเห็ดเบ๊ยกเห็ดเมา ถ้าข้าวยังขาวอยู่ก็เอาไปแกงกินเลย

วิธีสังเกตว่าเห็ดออกตอนไหนก็ดูฟ้า ผู้เฒ่าผู้แก่บอกเห็ดจะออกให้ดูฟ้าลายเห็ด เขาดูกันตอนเย็นนะตอนตะวันตก ดูเมฆมันจะเป็นลายเหมือนเห็ด ถ้าฟ้าลายเห็ดเมื่อไรก็มาเก็บเห็ดได้แล้ว เขาดูกันเป็นหมดแหละ หรือถ้าหากมันร้อน ๆ อากาศอบอ้าวมาก ๆ ก็เข้าป่าได้เลยมีเห็ดให้เก็บนะ

นอกจากเห็ดแล้วอีลอกผมก็เก็บเป็น ดูที่ความสูงของต้นถ้าสูงเท่าไม้บรรทัดก็เก็บเลย มันแก่แล้วต้นอ่อนหรือต้นผอมมันก็แก่หมด เวลาเก็บก็ถอนต้นไปเลย ยายบอกว่ามันไม่ตายหรอกเพราะมันเป็นพวกว่าน ตรงไหนมันเคยเกิดเดี๋ยวมันก็เกิดอีก บุกก็เก็บเหมือนกันเลย แต่บุกมันต้นใหญ่กว่าอีลอกเวลาเก็บก็ถอนไปเหมือนกัน แต่ชอบอีลอกมันอร่อยกว่าบุก เคยขุดมันขุดกลอยด้วย ในป่านี้มีเยอะเวลาจะดูว่าหัวมันอยู่ตรงไหนก็ดูตามเถา มันเอาเสียมมาขุดบางทีก็อยู่ลึกขุดจนเมื่อยแต่ก็สนุกดี หลุมหนึ่งมีหลายหัวแต่ยายไม่ให้เอาหมดให้เอาหลุมละหัวสองหัว ที่เหลือก็กลบดินไว้ถ้าเอาไปหมดเดี๋ยวไม่มีกินอีก ยายบอกว่าต้องเหลือเอาไว้ทำพันธุ์

ยายก็มาเอายาในป่านี้แหละไปต้มให้แม่กิน แม่กินยาของยายแล้วก็หายนะ ต้นที่เป็นยากี่รู้จักยายสอนให้ก็จำเอา แต่เขาเอาหลายอย่างไปต้มรวมกัน ผมไม่รู้ว่าจะเอาต้นอะไรผสมกับอะไรบ้าง

¹² นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านภูเขาทอง ยายจันทร์รับเบ๊ยกมาเลี้ยงตั้งแต่แบเบาะ เพราะพ่อ แม่ของเบ๊ยกต้องไปทำงานรับจ้างที่กรุงเทพฯ เบ๊ยกตามยายเข้าป่าตั้งแต่หัดเดิน

ถ้าไม่มีป่าโคกคำหล่มอากาศคงร้อน ไม่มีเห็ดกิน ไม่มีแมงแมงให้กิน ไม่มีที่เที่ยว ไม่มี
 หรอกยายว่าถ้าเขามาตัดไม้ไปหมดก็จะมีเห็ดอะไรสักอย่าง นี่เขาตัดต้นไม้ฟันเอาแมงแมง ตัวสี
 ส้ม ๆ ที่จับอยู่บนใบอ่อนต้นจิก เขาเหมารมาเอาเลย ถ้าผู้เฒ่ามาเห็นก็จะตำเขา แต่ไม่เห็นมีใคร
 ฟังเลย เขาว่าตัดต้นไม้เป็นไรหรอก ถ้ายายเห็นยายก็ตำเขา ยายว่าเจ็บใจเขาไม่รักษาเลยถ้า
 ป่าหมดแล้วจะเอาอะไรกิน นอกจากจะบอกเขาเหมือนที่ยายบอกเขาไม่ให้ตัดต้นไม้แล้วก็ควรรมา
 ปลุกต้นไม้เพิ่มด้วย จะได้มีเห็ดเยอะ ๆ เอาไว้กินนาน ๆ

ป่าโคกคำหล่มได้มีการจัดตั้งเป็นป่าชุมชนมาแล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 ซึ่งเป็นช่วงปีแรกของการ
 ดำเนินงานขององค์กรชาวบ้านที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนรอบป่าภูแม่ผา จำนวน 18 หมู่
 บ้าน จัดตั้งเป็นคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าพัฒนาต้นน้ำแม่ผา เพื่อร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า คณะ
 กรรมการได้ประสานงานร่วมกับสภาตำบลคำพอง (ซึ่งต่อมาได้จัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลคำพอง
 เมื่อปี พ.ศ. 2539 ในช่วงเป็นสภาตำบลคำพอง นางสะอึง ไกวสินธุ์ เป็นผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งเข้ามา
 เป็นสภาตำบลคำพอง) ได้ดำเนินการประกาศเป็นป่าชุมชน พร้อมทั้งการจัดตั้งคณะกรรมการป่า มีการ
 กำหนดกฎระเบียบในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่า พร้อมทั้งควบคุมการใช้ประโยชน์ เช่น การวางกฎระเบียบ

1. ห้ามตัดไม้ในเขตป่าชุมชน
2. ผู้บุกรุกแผ้วถางป่าชุมชนมีโทษปรับไม่เกิน 5,000 บาท
3. ห้ามตัดไม้ทำฟันในเขตป่าโดยเด็ดขาด ยกเว้นงานประเพณีชาวบ้าน งานศพ งาน
 เพื่อส่วนรวม
4. นำสัตว์เลี้ยง วัว ควาย ไปเลี้ยงได้ แต่ห้ามโค่นหรือตัดเพื่อเอาใบไม้ให้สัตว์เลี้ยงกิน

ในการดูแลรับผิดชอบระบุว่าชาวบ้านที่อยู่บริเวณใกล้ป่าให้ร่วมกันดูแลเป็นหลัก ประธานคณะ
 กรรมการในเวลานั้น คือ นายสง่า เทพคุณ และคณะกรรมการรวม 18 คน จัดกิจกรรมร่วมกับ อบต.
 ในการเฝ้าระวังการตัดไม้ การปลูกป่าซ่อมแซม การระดมชาวบ้านเพื่อทำแนวกันไฟ นอกจากนี้ อบต. ได้
 อนุมัติงบประมาณสนับสนุนทั้งในเรื่องการจัดทำแนวเขต การปลูกป่า การออกจดหมายเชิญผู้ที่เข้าเข้าไป
 ทำกินไปพูดคุย และวางกำหนดการย้ายออกจากพื้นที่ประกาศเป็นเขตป่าชุมชน อย่างไรก็ตาม ยังมีปรากฏ
 สถานการณ์ไฟป่าเกิดขึ้นทุกปี ชาวบ้านยังไม่ให้ความร่วมมือที่จะป้องกันและดับไฟป่า มีการลักลอบตัด
 ไม้ มีการหักฟันต้นไม้ในฤดูกาลเก็บแมลง กฎระเบียบที่วางไว้ยังไม่ได้นำมาปรับใช้ หรือมีผู้ดำเนินการดูแล
 รับผิดชอบให้ผลทางการปฏิบัติ

4.5.5 ทรัพยากรป่าโคกคำหล่ม

สภาพทางกายภาพที่มีความแตกต่างกันระหว่างป่าชุมชนโคกคำหล่มซึ่งเป็นป่าเต็งรังกับป่าบนภูแม่เผดซึ่งเป็นป่าดิบแล้งซึ่งมีระดับความสูงต่ำของพื้นที่ต่างกัน ส่งผลต่ออุณหภูมิ ความชื้น องค์ประกอบของชั้นดิน หิน ชนิดของพันธุ์พืช สัตว์อาศัยที่เป็นตัวชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ บนภูแม่เผดยังพบบนเห็นหมูป่า นมาจิ้งจอก ไก่ป่า ตะกวด อีเห็นและยังมีความหวังว่าสัตว์ใหญ่หลายชนิดอาจหวนกลับมาถ้าสามารถฟื้นคืนชีวิตป่าขึ้นมาได้ ส่วนป่าโคกคำหล่มมีสัตว์อาศัย เช่น หนู จอห์น กระจอก กระรอก กระเจียน กระปอม นก มีแมลงที่เป็นอาหารที่ชุมชนชื่นชอบ เช่น แมงแคง จิ๋นง แมงทับ จักจั่น เพราะป่าโคกคำหล่มอุดมไปด้วยแหล่งน้ำ ห้วยนาฮ้อยอยู่ด้านทิศตะวันตก ห้วยคำต้อยอยู่ทางด้านทิศตะวันออก ห้วยคำน้อยอยู่ทางด้านทิศใต้¹³

จากการสำรวจประเมินทรัพยากรป่าโคกคำหล่มแบบมีส่วนร่วม 2 ครั้ง เมื่อวันที่ 27 - 28 ตุลาคม 2545 และวันที่ 22 - 23 มีนาคม 2546 และมีการประชุมสรุปข้อมูล เมื่อวันที่ 27-28 พฤษภาคม 2527 พบว่าป่าโคกคำหล่มมีทรัพยากรที่สำคัญ¹⁴ ดังนี้

- 1) จากกราฟแสดงชั้นความโตของพันธุ์ไม้ในป่าโคกคำหล่ม พบว่าต้นไม้ที่มีชั้นความโตต่ำกว่า 30 เซนติเมตร มีจำนวน 60 % และไม่พบต้นไม้ที่มีชั้นความโตมากกว่า 120 เซนติเมตรเลย ดังนั้นจากข้อมูลดังกล่าวแสดงว่าป่าโคกคำหล่ม เป็นป่าที่มีสภาพกำลังฟื้นตัว เนื่องจากมีจำนวนต้นไม้รุ่นไม้หนุ่มเยอะ
- 2) ความหนาแน่นของลูกไม้ ตามลำดับ เช่น จิกมีลูกไม้ทั้งหมด 409,699 ,หมี่ มีลูกไม้ทั้งหมด 265,100 ต้น ,แดง มีลูกไม้ทั้งหมด 192,800 ต้น รวมทั้งหมดป่าโคกคำหล่มมีชนิดลูกไม้จำนวนทั้งสิ้น 25 ชนิด จำนวน 2,168,897 ต้น ในพื้นที่ 723 ไร่
- 3) ประเภทป่า เป็นป่าโคกลักษณะเป็นป่าเต็งรังที่กำลังฟื้นตัว

พันธุ์พืชที่สำคัญ คือ จิก แดง จากการประเมินสำรวจทรัพยากรในป่าโคกคำหล่มสามารถวิเคราะห์ได้ว่าสภาพป่าโคกคำหล่มสามารถที่จะพัฒนา และฟื้นฟูสภาพได้ โดยมีต้น

¹³ นายสังวรณ์ มะอาวเล็ค ผู้ให้สัมภาษณ์

¹⁴ ข้อมูลได้มาจากการประชุม ผู้เข้าร่วมที่มาจากบ้านภูเขาทอง ซึ่งเป็นผู้ที่เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าเป็นประจำ ให้ข้อสังเกตว่า รูปแบบวิธีการสำรวจประเมินผล แบบมีส่วนร่วมที่ดำเนินการไป ชนิดและจำนวนพันธุ์พืช สัตว์ น่าเชื่อถือได้ แต่ชนิดพันธุ์ไม้ยืนต้นที่สำคัญหายไป เช่น ต้นกุง แสดงว่าแปลงที่สำรวจไม่ครอบคลุม บริเวณป่าหัวคำน้อย ซึ่งมีต้นกุง ต้นชาดจำนวนมาก (บางคนเรียกป่ากุง ปาชาด)

ไม้ขนาดเล็กเส้นรอบวงตั้งแต่ 30 - 120 เซนติเมตร ทั้งสิ้นรวม 25 ชนิด จำนวน 179,127 ต้น โดยมีไม้จิก จำนวน 38,557 ต้น และไม้แดง จำนวน 21,181 ต้น

- 4) เปอร์เซ็นต์การปกคลุมเรือนยอด 50% (หมายถึงแสงแดดผ่านได้) นั้นแสดงว่าเรือนยอดของต้นไม้ในป่าโคกคำหล่มยังไม่ปกคลุมพื้นที่ทั้งหมด
- 5) จากข้อมูลพบหญ้าเพ็กมาก หญ้าเพ็กเป็นไม้เบิกทางแสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสภาพป่าว่าดินกลั้บมีความอุดมสมบูรณ์ขึ้นเรื่อย ๆ ถึงฤดูแล้งหญ้าเพ็กจะตาย ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นเชื้อไฟได้เป็นอย่างดี วิเคราะห์ได้ว่าป่าโคกคำหล่มถ้าจัดการหญ้าเพ็กไม่ดีพอจะก่อให้เกิดไฟไหม้ป่าได้บ่อย ซึ่งจะกระทบกับลูกไม้ที่ได้จากการสำรวจ จำนวน 2,168,897 ต้น จะถูกไฟไหม้ จึงควรต้องมีการจัดการไฟไหม้ป่า
- 6) ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทรายพื้นราบ การกักเซาะพังทลายน้อย
- 7) เป็นพื้นที่ชันน้ำ น้ำจากป่าโคกคำหล่มไหลลง
 - ห้วยนาฮี ด้านทิศตะวันตก
 - ห้วยคำตุ ด้านทิศตะวันออก
 - ห้วยคำน้อย ด้านทิศใต้
- 8) สัตว์มีพวกแมลง มี 20 ชนิด พบหลายชนิด เช่น แมลงทับ มดแดง ฯลฯ และพบกระดูก เหี่ยว (ภาษาพื้นเรียกเหี่ยวว่าแหลว) ซึ่งมาอาศัยเป็นช่วงฤดู คือต้นฤดูฝน ถึงปลายฤดูฝน ส่วนสัตว์ป่าขนาดใหญ่ไม่พบ เช่น หมูป่า เป็นต้น

4.5.6 บทสรุป

องค์ความรู้ของคนในชุมชนเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตที่อยู่ร่วมกันในป่า เริ่มตั้งแต่การสำรวจประเมินทรัพยากรไม้ยืนต้น พืชอาศัย สัตว์อาศัยที่อยู่ร่วมกัน ความรู้ความเข้าใจของคนในชุมชนเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าการมีป่า ธรรมชาติของพืชพันธุ์ การดำรงชีพ ช่วงเวลาการขยายพันธุ์พืช คุณประโยชน์อื่นๆ(ดูรายละเอียดในภาคผนวก) เพื่อนำไปใช้เป็นความรู้พื้นฐานในการวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการใช้เป็นเครื่องมือในหลักการและเหตุผลในการออกกฎระเบียบในการเข้าไปใช้ประโยชน์ และขอความร่วมมือกับชุมชนในการช่วยกันอนุรักษ์ ปกป้องกัน พื้นฟูป่าโคกคำหล่ม

วิธีการเก็บประมวลและรวบรวมข้อมูลนั้น นำมาจากผลการจัดเวที การสำรวจ ประเด็นทรัพยากร ในการแบ่งกลุ่มจะมีทั้ง ชาย หญิง เด็ก ผู้ที่เคยเข้าป่าไปใช้ประโยชน์ผู้รู้เรื่องสมุนไพร

มีการจัดสัมภาษณ์บุคคลที่ชุมชนนำเสนอว่าเป็นผู้รู้เรื่องนั้น ๆ เพื่อเพิ่มเติมเติมองค์ความรู้บางส่วน ได้แก่ พ่อใหญ่โสภา ผกาผล และพ่อสง่า เทพคุณ

การเก็บรวบรวมองค์ความรู้เรื่องสัตว์จะทำไปพร้อมกับพืชในช่วงการระดมคนในชุมชน ช่วยกันสำรวจ ประเมินทรัพยากรในป่าชุมชนโคกคำหล่ม โดยการสำรวจสัตว์และรวบรวมที่พบ ในแปลงข้อมูลจากผู้เข้าไปใช้ประโยชน์ทั้ง หญิง ชายและผู้อาวุโสที่รู้จักประวัติของชุมชนที่เข้ามา บุกเบิกเห็นสภาพความเปลี่ยนแปลงของป่า การจัดหมวดหมู่ในช่วงตั้งประเด็นแลกเปลี่ยนพูดคุย นั้นมีการแบ่งตามประเภท ชนิดหรือตระกูลที่เหมือนกัน เช่น พืช แบ่งตามลักษณะทางกายภาพ ที่พบเห็น เช่น ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ไม้ขนาดกลาง พืชทรงพุ่ม พืชอาศัย เช่น วาน กลอย มัน กระเจียว บุก อีลอค เป็นต้น ส่วนในเรื่องของสัตว์ ถือว่าเป็นสิ่งมีชีวิตที่อาศัยสิ่งมีชีวิตอื่น (พืช และสัตว์) ในการดำรงชีพ จะแบ่งเป็นประเภทสัตว์ปีก นก แมลง สัตว์เล็ก สัตว์ใหญ่และประเด็น การเก็บข้อมูลเน้นเรื่องพืชอาศัย สัตว์อาศัย เน้นการดำรงชีพ (ที่อยู่ อาหาร) ซึ่งจะตรงกับคำ พังเหยของคนที่ว่าว่า “คุณเมื่อยอยู่หัว คุณผัวอยู่กัน”¹⁵

ประเด็นที่พบหรือข้อสังเกตในงานศึกษาพบว่า การดำรงชีพหรือวิถีชีวิตสร้างสมให้คน มีวิถีทัศนคติแตกต่างกันมาก คนรุ่นใหม่ในเมืองถูกผลักดันให้ออกจากธรรมชาติ มีองค์ความรู้ในเรื่อง ใกล้เคียงน้อยลง มองเห็นคุณค่าของป่า พืช สัตว์ เฉพาะส่วนที่กินเป็นใช้เป็น และจะเรียนรู้อะไร ต้องมีวัตถุประสงค์เป็นเป้าหมาย มองเห็นไม้ยืนต้นเพียงการนำไปใช้ประโยชน์ มองสัตว์เพียงการ เป็นอาหารหายาก ส่วนวิสัยทัศน์กลุ่มคนที่มีโอกาสเติบโตขึ้นมาในชุมชนที่เคยพึ่งตนเอง วิสัยทัศน์ หรือการ “รู้แจ้ง” บอกให้เราว่าองค์ความรู้ที่คนกลุ่มนั้นนำเสนอจะมีลักษณะทั้งลึก กว้าง เชื่อมโยง คูตัวอย่างจากการให้ข้อมูลของพ่อสง่า เทพคุณ และผู้อาวุโสอีกหลายท่านที่เคยกล่าวอ้าง เกี่ยวกับช่วงเวลาและการขยายพันธุ์ของพืชและสัตว์ ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ต่อมนุษย์และ สภาวะแวดล้อม วิธีการนำมาใช้ประโยชน์ของคนในชุมชน ซึ่งแยกเป็นเพศ วัย วิธีการและเครื่องมือ เป็นต้น

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจพบว่า จำนวนพืชที่รวบรวมองค์ความรู้ได้มี 98 รายการ ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ที่เน้นการนำไปใช้ประโยชน์ในการใช้สร้างบ้าน เครื่องมือการทำมาหากิน และใช้เป็นยาสมุนไพร พันธุ์ไม้ที่เน้นในการเก็บเกี่ยวมากผลมารับประทาน จำนวน 22 รายการ ได้แก่ ยอด ใบ หน่อ ดอก หัว มารับประทาน 10 รายการ ผล 17 รายการ และสัตว์ที่ พบในชุมชน ไล่ล่าเพื่อนำมาผลิตผลมาเป็นอาหาร เลี้ยง จำนวนาย อีก 18 รายการ

ปรากฏการณ์ที่พบในการดำเนินงานพบว่า การได้มาของข้อมูลหรือผู้ที่มีความรู้เรื่องไม้ ใหญ่ หรือเป็นไม้ที่นำมาใช้ในงานก่อสร้าง ทำเครื่องมือ เครื่องใช้ จะเป็นผู้ชาย สูงวัย เพราะผู้

¹⁵ หัวในที่นี้หมายถึง หมอนหนุน กัน หมายถึง แป้นกระดานนั่ง

ขายสมัยก่อน สังคมกำหนดให้เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบในการสร้างที่อยู่อาศัย และจัดหาเครื่องมือในการทำมาหากิน เครื่องใช้ในบ้านเรือน ส่วนผู้หญิงที่เป็นคนใช้หรือนำไปใช้ประโยชน์จะรู้มากที่สุด ในส่วนของสรรพคุณ ผู้หญิงจะรู้จักไม้ขนาดกลางและเล็กมากเพราะส่วนใหญ่เป็นไม้ประเภทเก็บหมากผลผลิตมาใช้ในส่วนที่สังคมกำหนดให้ผู้หญิงเข้าไปมีบทบาทในเรื่องอาหารการกินและเครื่องนุ่งห่ม

การนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ : ถึงแม้ว่าข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้ของชุมชนที่รวบรวมมา ยังไม่สมบูรณ์แต่สามารถเป็นข้อมูล พื้นฐานในการดำเนินงานต่อและเป็นประโยชน์อย่างมากนอก จากให้เห็นสถานการณ์องค์ความรู้ที่คนในชุมชนมีอยู่ บุคคลที่มีความรู้แล้ว ที่ผ่านมามีได้นำข้อมูล นี้ไปใช้ในการประกอบการพิจารณาการออกกฎระเบียบสามารถอธิบายเหตุผลให้เห็นความจำเป็น ในการเฝ้าระวังไฟป่า ขณะเดียวกันได้พบว่าความเข้าใจในเรื่องไฟไหม้ที่เกิดขึ้นและคนในชุมชน ยังให้ความร่วมมือน้อย เนื่องจากมุมมองที่มีความแตกต่าง เช่น ความต้องการหญ้า หรือใบไม้ ผลยอดอ่อน ซึ่งเป็นประโยชน์กับวัว ควาย ที่เข้าไปเลี้ยง แม้ใหญ่หลายคนเห็นว่าบริเวณไฟไหม้ เกิดขึ้นได้ดี เป็นต้น ทำให้เกิดการคิดต่อว่าควรหยิบยกประเด็นนี้ขึ้นมาอภิปรายหรือทำการวิจัย ต่อว่าไฟไหม้ป่ามีผลบวกและลบอย่างไร และในช่วงที่ไฟไหม้ป่าอยู่นั้นอยู่ในช่วงการขยายพันธุ์ของ พืช พืชอาศัย สัตว์อาศัยอยู่หลายชนิดและพฤติกรรมการออกไข่ การเลี้ยงดูตัวอ่อนเป็นเช่นไร จะช่วยให้กฎระเบียบที่ออกมาสอดคล้องกับความต้องการและได้รับการยอมรับจากชุมชน

การศึกษายังพบว่าชุมชนผู้ที่อยู่ใกล้ป่ามีโอกาสเข้าไปใช้และได้ประโยชน์จากผลผลิตของ ป่ามากที่สุดและตลอดเวลา บุคคลภายนอกจะเข้ามาใช้ประโยชน์ตามฤดูกาลเก็บเห็ด แมลง กลุ่มคนที่เข้าป่าหาไม้ฟืน เลี้ยงวัว เก็บสมุนไพร เก็บพืชผัก มักจะเป็นกลุ่มที่เข้าป่าเป็นประจำ จึงควรเป็นกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทหลักในการเข้ามาร่วมรับผิดชอบในการดูแลรักษาป่า

บทที่ 5

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม ในการจัดการทรัพยากรป่าแบบมีส่วนร่วมในมติหมิงซาฮ

5.1 การมีส่วนร่วมตามหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและกฎหมายรัฐธรรมนูญ

การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขององค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.)ตามหลักการการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และกฎหมายรัฐธรรมนูญ สิทธิของชุมชนมาตรา 46 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ที่ว่า “บุคคลซึ่งร่วมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ พื้นฟู จารึตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปหรือวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติที่ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล อย่างยั่งยืน...” นี้ได้ชี้ให้เห็นว่ารัฐได้เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้าไปร่วมดำเนินการต่างๆที่เป็นเรื่องของท้องถิ่นดั้งเดิมของตนเองเป็นหลักการบริหารจากล่างขึ้นข้างบน

การดำเนินการของ อบต. คำพองก่อนดำเนินโครงการศึกษาวิจัยกิจกรรมที่เกี่ยวกับการฟื้นฟูอนุรักษ์ป่ามีเพียงการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการปลูกป่าตามพระราชเสาวนีย์ ซึ่งที่ผ่านมาป่าโคกคำหล่มได้รับการสนับสนุนโครงการปลูกป่าบริเวณพื้นที่ มีราษฎรเขาไปทำไร่มันสำปะหลัง อ้อย อพยพออกไปเหลือเพียง 3 ราย ที่ขอเวลาให้ได้เก็บเกี่ยวผลผลิตก่อน นอกจากนั้น อบต. ยังได้อนุมัติงบประมาณสนับสนุนทำถนนคันคูรายรอบเป็นแนวเขตและแนวกันไฟของป่าโคกคำหล่มเอาไว้ตามที่สมาชิก อบต. ของหมู่บ้านนำเสนออดีตเข้าสู่ สกว. (ตามข้อ 3 หน้า 5)

การมีส่วนร่วมของ อบต. คำพอง

เริ่มแรกของงานศึกษาวิจัยร่วมกับ อบต. คำพอง เริ่มจากความคิดของคุณพิพัฒน์ชัย พิมพหิน ผู้จัดการโครงการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนที่ต้องการต่อยอดงานที่เคยขับเคลื่อนในพื้นที่ เนื่องจากเห็นว่าคุณสุริยันต์ คำพรมมา และสมาชิก อบต. หลายท่านเห็นคุณค่าให้ความสำคัญกับทรัพยากรป่าไม้ หลายท่านเข้าร่วมกระบวนการศึกษาและกิจกรรมพัฒนาพื้นที่ทำกินของตนเอง พื้นฟูอนุรักษ์ป่าต้นน้ำมีบทเรียนดังที่เสนอไว้ในความเป็นมาของโครงการวิจัย โดยเลือกพื้นที่ป่าจ้ายและพื้นที่ทำกินบนภูแม่เผดที่คนในชุมชนขึ้นไปกินเป็นพื้นที่เป้าหมายในการศึกษาวิจัยหาต้นแบบการจัดการโดยตั้งสมมุติฐานว่า ความก้าวหน้าความสำเร็จของงานพัฒนาชุมชนเพื่อชุมชนนั้นต้องมาจากการเข้ามาร่วมคิด ตัดสินใจของคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพียงการเริ่มต้นของกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม การศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์ของพื้นที่เป้าหมายเดิม นำไปสู่การปรับเปลี่ยนพื้นที่เป้าหมายไปเป็นป่าโคกคำหล่ม : ผลของกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม วิเคราะห์ของหลายฝ่ายในการจัดเวทีเดือนพฤษภาคม นำไปสู่การปรับเปลี่ยนพื้นที่ศึกษาป่าโคกคำหล่ม

ขั้นตอนและกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมกับ อบต.

1. หาความสนใจและความต้องการเข้าร่วมโครงการ(ขั้นตอนการเตรียมการ)
 - (1.1) คุณพิพัฒน์ชัย พิมพ์หินคุยแลกเปลี่ยนกับทีมบริหาร อบต. สมาชิก อบต. บางท่านร่างเป็นโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมระหว่าง อบต. คำพองและองค์กรพัฒนาเอกชน
 - (1.2) เมื่อโครงการมีความเป็นไปได้ที่จะได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สกว. ทีมสนับสนุนได้เชิญนักวิจัยในแต่ละโครงการเข้าร่วมรับการอบรมในหัวข้อ “งานวิจัยเชิงปฏิบัติการ” ในการนี้ได้เชิญคุณสุนทรีและทีมงานมาเข้าร่วมด้วย
 - (1.3) คุณสุริยนต์ได้นำเรื่องโครงการวิจัยร่วมฯ เข้าสู่ที่ประชุมของสภา อบต. เพื่อขอความเห็นชอบและแต่งตั้งตัวแทนของ อบต. เข้าร่วมเป็นทีมวิจัย(ในรายงานการประชุมสภา อบต.) โดยแต่งตั้งคุณสุริยนต์ พรหมมา คุณสงวน พรหมขาม คุณธันวา ระดาภรณ์ ซึ่งพื้นที่ป่าไม้สาธารณะประโยชน์ของตำบลคำพองซึ่งมีด้วยกันหลายป่าซึ่งจากรายงานการศึกษาพบว่าในตำบลคำพองยังมีพื้นที่สาธารณะประโยชน์ที่ชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านต้องการให้มีการฟื้นฟูอนุรักษ์การออกกฎระเบียบปฏิบัติการเข้าไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ป่าโคกคำหล่ม ระบุพื้นที่ป่า 1,965 ไร่ ป่าโคกนาฮีในพื้นที่หมู่ 5 จำนวน 156 ไร่ ป่าห้วยไผ่พื้นที่หมู่ 6 จำนวน 30 ไร่ ป่าโปร่งเชือกพื้นที่หมู่ 7 จำนวน 30 ไร่ และพื้นที่ป่าแก้งตาแฮก จำนวน 60 ไร่

เดิมผู้เข้าร่วมทีมสนามมี 2 ท่าน คือ คุณสุริยนต์และสมาชิก อบต. และสมาชิก อบต. ท่านอื่น ซึ่งหลังจากท่านนั้นได้เข้าร่วมการปฐมนิเทศน์แล้ว เห็นว่าทีมวิจัยสนามจะต้องอาศัยการขีดเขียนจึงขอไปเป็นผู้สนับสนุน และเลือกคุณธันวา และคุณสงวนแทน การเพิ่มขึ้นของทีมสนามในเบื้องต้น เนื่องมาจากแนวความคิดของการกระจายการรับรู้และขยายผล. แต่ต้องอยู่ในกรอบงบประมาณค่าใช้จ่ายในหมวดค่าตอบแทน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อในการนำต้นแบบไปขยายผลที่ อบต. ต้องนำไปดำเนินการต่อไปในการเข้าร่วมเป็นทีมวิจัย นอกจากนี้ยังได้แต่งตั้ง คุณไพบุลย์ เดชมนตรี ประธานสภา คุณพัลลวี จันทร์ดิษฐ์ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล คุณวิเชียร พิมพ์สุคะ กรรมการบริหารและคุณคำเขียน มะอาจเลิศ เจ้าหน้าที่ฝ่ายธุรการเป็นทีมติดตามฝ่ายองค์การบริหารส่วนตำบล

- (1.4) เชิญตัวแทนคณะกรรมการสนับสนุนงานวิจัยไปร่วมชี้แจงโครงการกับสมาชิก อบต. สิ่งสำคัญที่ทำให้สถานภาพของโครงการเป็นที่ยอมรับของสมาชิก อบต.ท่านอื่นๆ คือ โครงการวิจัยได้รับทุนสนับสนุนจากภายนอก คือ สกว. และมีคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยเป็นที่ปรึกษา และเคยเป็นพื้นที่ปฏิบัติงานของโครงการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

2. ปฏิบัติการหรือดำเนินการหลังจากได้รับงบประมาณสนับสนุน(เป็นทีมวิจัย3คน)

ในช่วงต้นของการดำเนินงาน 6 เดือนแรก การศึกษาสถานะการณ์ป่าจ้ายและผู้ขึ้นไปทำกินบนภูแม่ผาด กระบวนการทำงาน บทบาทของทีมสนามจัดเวทีย่อยในชุมชนเพื่อศึกษาข้อคิดเห็นจากผู้ขึ้นไปใช้ประโยชน์จากป่า สถานการณ์การเข้าไปใช้ประโยชน์และความคิดเห็นในเรื่องที่จะอนุรักษ์ฟื้นฟูจนได้มาซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดเวทีวิเคราะห์ร่วมในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2545 โดยใช้กระบวนการพาผู้เข้าร่วมวิจัยขึ้นไปดูสภาพพื้นที่จริงบนภู จากนั้นก็นำไปสู่ข้อเสนอการปรับเปลี่ยนพื้นที่ศึกษา บทบาทของทีมสนามยังคงเข้มข้นอยู่กับการประสาน การเตรียมงานเวที รวมทั้งการนำเสนอข้อมูลเพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้ร่วมวิเคราะห์แสดงข้อคิดเห็น แต่หลังจากขั้นตอนศึกษาสถานการณ์โคกคำหล่มเสร็จ นำไปสู่ขั้นตอนของการกำหนดระเบียบปฏิบัติ ข้อห้าม บทลงโทษ การสรรหาคณะกรรมการป่า การจัดตั้งคณะกรรมการป่า โดยทีมสนามนำเข้าสู่ที่ประชุมสภาเพื่อรับรองและพาคณะกรรมการไปศึกษาดูงานที่บ้านขามเปี้ย อำเภอดงรักพิษณุ จังหวัดอุบลราชธานี ดูเหมือนว่าบทบาทของทีมสนามจะบางเบาลง เหมือนการส่งไม้ต่อให้คณะกรรมการป่าเข้ามาดำเนินการแทน อย่างไรก็ตามในการเตรียมงานเพื่อเปิดป่าอย่างเป็นทางการ เพื่อสร้างการรับรู้ของสาธารณชน ทีมสนามยังเข้ามาช่วยอยู่เช่นเดิม การถอยบทบาทของทีมสนาม นอกจากมีคณะกรรมการป่าเข้ามาทำหน้าที่แทนในการประสานงานกับชุมชนแล้ว การใกล้จบวาระของการดำรงตำแหน่งผู้บริหาร อบต. การเตรียมการเลือกตั้งใหม่และภาระกิจของนายกฝ่ายบริหาร ทำให้คุณสุริยนต์เจียดเวลามาร่วมงานได้น้อย แต่ยังคงให้การสนับสนุนในเวทีใหญ่ และในส่วนที่ อบต. ต้องรับรู้รับผิดชอบในการดำเนินการ

(2.1) การประชุมทีมวิจัยกำหนดงาน กำหนดบทบาทหน้าที่ การขับเคลื่อนภายในชุมชนเป็นของทีมสนามเป็นหลัก ส่วนนักพัฒนาเข้าร่วมในการเชื่อมประสานในวงนอก งานเอกสาร บันทึก รายงานและร่วมจัดเวทีและการจัดเก็บข้อมูลเจาะลึกในบางประเด็น

(2.2) ในช่วงก่อนมีคณะกรรมการป่าโคกคำหล่มทีมวิจัยจะมีการนัดประชุมปรึกษาหารือกันเป็นประจำต่อเนื่อง โดยเฉพาะหลังจากการจัดเวทีร่วมในแต่ละครั้ง

3. สมาชิกในแต่ละหมู่บ้านเข้าช่วยในบทบาทประสานงานกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีสมาชิก อบต. ได้รับเลือกจากชุมชนเข้ามาทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการ 6 ท่าน

5.2 กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าในมิตินึง-ชาย

ในการศึกษาสถานการณ์มิตินึง-ชาย ในตำบลคำพอง ช่วงปี พ.ศ. 2545 – 2546 โดยดูจากข้อมูลพื้นฐาน พบว่าสัดส่วนจำนวนหญิง และชายในตำบลคำพองจำนวน 13 หมู่บ้าน มี ประชากรจำนวนรวม 8,985 คน แยกเป็นเพศหญิงจำนวน 4,407 คน ประชากรชายจำนวน 4,518 คน ซึ่งจะ

เห็นได้ว่าจำนวนประชากรชายมากกว่าหญิงเพียง 101 คน แต่จากการศึกษาสถานการณ์และสังเกตการเข้าร่วมกิจกรรมภายในชุมชน พบว่าสัดส่วนการร่วมกิจกรรมของชุมชนมีผู้หญิงเข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าผู้ชาย เนื่องจากในสภาพปัจจุบันที่สถานการณ์ต่างๆเปลี่ยนแปลงไปทุกครอบครัวต้องดิ้นรนทำมาหาเลี้ยงชีพ ครอบครัวที่มีที่ดินทำกินน้อยตรงข้ามกับจำนวนประชากรที่เพิ่มที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ผู้ที่เรียนจบการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ และผู้ที่อยู่ในวัยทำงานทั้งหญิง และชายจะอพยพไปหางานทำในกรุงเทพฯ และในจังหวัดใกล้เคียง แต่ผู้หญิงส่วนหนึ่งจะกลับมาอยู่บ้านหลังแต่งงานและมีลูก แต่มีบางส่วนเพียงเล็กน้อยที่ฝากลูกให้ตายายญาติพี่น้องช่วยดูแลให้ อย่างไรก็ตามโอกาสที่ผู้หญิงจะหางานทำเป็นลูกจ้างตามโรงงานและบริษัทมีน้อยลงเมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้จากการสังเกตพบว่าในแต่ละครอบครัวจำนวนประชากรในวัยทำงานเป็นผู้หญิงมากกว่าชาย ดูได้จากแม่ค้าขายของในตลาด กลุ่มผู้รับจ้างตัดอ้อย ขุดมัน การอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนอกจากต้องดูแลครอบครัว และเวลาเพื่อนบ้านญาติพี่น้องมีงานบุญ งานบวช งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ ผู้หญิงยังคงรับภาระกิจต้องไปร่วมแรงมากกว่าผู้ชายนอกจากนี้ในการประชุมหมู่บ้านซึ่งพ่อบ้านไม่อยู่ผู้หญิงก็จะต้องไปทำหน้าที่แทน แต่ในกลุ่มผู้นำเป็นทางการในส่วนฝ่ายการเมือง อบต.ขณะนี้ไม่มีผู้หญิงได้รับการคัดเลือก ส่วนผู้นำฝ่ายปกครองผู้หญิงได้รับเลือก 1 คน

จากบทเรียนของผู้เข้าร่วมกระบวนการต่อสู้ให้รัฐบาลยุติโครงการ คจก. และกลุ่มคนรักป่าฯ ได้กล่าวถึงบทบาทการเข้าร่วมของหญิงและชาย เห็นมิติการเป็นหญิง เป็นชายที่สังคมกำหนด การคิด การตัดสินใจ บนฐานที่ตนเองคิดหรือมีประสบการณ์

ดังนั้นการกำหนดพื้นที่ของผู้เข้าร่วมเป็นหญิงให้มีสัดส่วนที่จะไม่ถูกเบียดบัง ความคิด การแสดงออก รูปแบบของการจัดเวที การจัดเนื้อหาประเด็นที่อยู่ในบริบทที่ผู้หญิงมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ นอกจากนี้ยังมีการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับทีมวิจัยสนามในการจัดอภิปรายกลุ่มและเพื่อให้เห็นภาพข้อคิดเห็นของผู้หญิงและผู้ชาย

ขั้นตอนและกระบวนการดำเนินงานเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของหญิงชายในชุมชน เกิดผลดังนี้

1) จัดเวทีเสวนาเก็บข้อมูลกับคนที่ขึ้นไปใช้ประโยชน์จากภู

กลุ่มเป้าหมายได้แก่คนที่พื้นที่ทำกินบนภูแม่เผด คนรับจ้างตัดอ้อย คนที่เข้าไปใช้ประโยชน์เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติบนภูแม่เผด และป่าจ้าย โดยแบ่งเป็นกลุ่มย่อย 5 กลุ่ม และก่อนที่จะให้ทีมวิจัยสนามนัดหมายเวลาจัดเวทีเสวนากลุ่มย่อยได้เชิญสมาชิกกลุ่มคนรักป่าฯ และผู้ที่ทำเกษตรนำร่องบนภูมาร่วมเสวนา เพื่อให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้ร่วมกันในการตั้งประเด็นที่จะเสวนาในกลุ่มย่อย การทำกลุ่มเสวนา ในวันที่ 5 - 30 มกราคม 2545 เตรียมประชุมโดยการเตรียมความพร้อมทีมวิจัยและประสานงานในจุดต่างๆดังนี้

จุดที่ 1 หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 10

จุดที่ 2 หมู่ที่ 2,3,6,7,8 และหมู่ที่ 13

- จุดที่ 3 หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 9
 จุดที่ 4 หมู่ที่ 11
 จุดที่ 5 หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 12

โดยแบ่งหน้าที่ในการประสานงานโดย

นายธันวา ระดากรณ์	ประสานงานจุดที่ 1 และ 4
นายสงวน พรรณขาม	ประสานงานจุดที่ 2
นายสุริยันต์ คำพรมมา	ประสานงานจุดที่ 3 และ 5

กระบวนการ

- 1) ประสานงานแต่ละจุดโดยผู้รับผิดชอบ เชิญครอบครัวผู้ที่มีพื้นที่ทำกินบนภู และกลุ่มที่ขึ้นไปใช้ประโยชน์บนภู เน้นให้มีสัดส่วนผู้หญิง ผู้อาวุโสเข้าร่วม
- 2) ดำเนินการเสวนากลุ่มแต่ละจุด โดย คุณสุริยันต์ คำพรมมาเปิดประชุม ชี้แจงวัตถุประสงค์ รายละเอียดโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และได้เชิญผู้อาวุโสในพื้นที่เล่าถึงประสบการณ์ สถานการณ์ เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมเวทีร่วมแสดงความคิดเห็น และเสนอแนะแนวทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในอนาคต คุณสงวน พรรณขาม ตั้งประเด็นคำถาม คุณธันวา ระดากรณ์ จัดบันทึกข้อมูล

ผลที่ได้รับ

- 1) ข้อมูลพื้นฐานที่เป็นสภาพทั่วไปของป่า สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ผลกระทบโดยตรงที่เกิดกับชาวบ้าน โดยชาวบ้านทุกกลุ่ม หญิง ชาย ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของป่าว่าเกิดจาก นโยบายการปราบปรามคอมมิวนิสต์ของรัฐบาล การเข้าไปจับจองพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน การใช้พื้นที่ทำเกษตรทำเกษตรเชิงเดี่ยวเช่นการปลูกมันสำปะหลัง และสภาพปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านทั้งเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อด้านอาชีพ การลงทุนในการทำเกษตรที่สูงเนื่องจากดินขาดความอุดมสมบูรณ์ อาหารธรรมชาติและสมุนไพรลดลงบางชนิดหมดไป
- 2) ทีมวิจัยเห็นแนวทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยเน้นการมีส่วนร่วมในมิติหญิง-ชาย เนื่องจากในเวทีเสวนาผู้หญิงนำเสนอถึงการมีส่วนร่วมในการเข้าไปใช้ประโยชน์การหาอาหารธรรมชาติ และการเข้าไปมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรเช่นการเข้าไปร่วมเป็นคณะกรรมการ การร่วมในการออกกฎระเบียบ การเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า ช่วงเวลา ชนิดของอาหาร กลุ่มผู้ชายเป็นกลุ่มที่นำเสนอในเรื่องที่เกี่ยวกับการออกกฎระเบียบการเข้าไปจัดการมากกว่าประเด็นอื่น

ส่วนกลุ่มผู้สูงอายุเป็นกลุ่มชี้ให้เห็นความแตกต่างของทรัพยากรในอดีตและในปัจจุบัน และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยใช้ภูมิปัญญา เช่น การห้ามตัดไม้มาใช้ประโยชน์ตามความเชื่อ เช่น ไม้ตายปลาย ไม้เครือเกี่ยว การห้ามเข้าไปใช้ประโยชน์ในบางพื้นที่ตามความเชื่อ

ในการจัดเสวนาในพื้นที่ทั้ง 5 จุดพบว่าสัดส่วนผู้เข้าร่วมเสวนาระหว่างผู้หญิงและผู้ชายมีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันดังรายละเอียดต่อไปนี้

จุดที่	1	ชาย	3	คน	หญิง	4	คน
จุดที่	2	ชาย	6	คน	หญิง	7	คน
จุดที่	3	ชาย	10	คน	หญิง	2	คน
จุดที่	4	ชาย	2	คน	หญิง	1	คน
จุดที่	5	ชาย	10	คน	หญิง	16	คน
รวม	5 จุด	ชาย	31	คน	หญิง	30	คน

ข้อสังเกต ในแต่ละจุดมีผู้เข้าร่วมเสวนาจำนวนน้อยเนื่องจาก เป็นช่วงที่คนในชุมชนติดภาระเรื่องงาน การประกอบอาชีพ การอพยพแรงงาน ความไม่เข้าใจเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของโครงการ และการเห็นประโยชน์ของการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม ซึ่งสถานการณ์ต่างๆ เหล่านี้เป็นอีกสถานการณ์หนึ่งที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในมิติของหญิง-ชาย

2) การสัมภาษณ์รายบุคคล เป็นวิธีการที่โครงการใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงลึก เกี่ยวชุมชน เช่น ประวัติศาสตร์ชุมชน ข้อมูลประชากร ความสัมพันธ์ของคนกับป่า การเข้าใช้ประโยชน์และเป็นโอกาสเยี่ยมบ้านกลุ่มคนในพื้นที่เป้าหมาย เพื่อชี้แจงถึงการดำเนินงานโครงการและสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

กระบวนการ

- 1) ใช้คนในชุมชนด้วยกันเองเป็นคนเข้าไปเก็บข้อมูล โดยให้เป็นหน้าที่กลุ่มเยาวชนเป็นแกนนำในการดำเนินงาน
- 2) ใช้คนนอกและทีมวิจัยเข้าไปเก็บข้อมูล เช่น สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ตัวแทนกลุ่มคนรักป่าฯ
- 3) ใช้การสังเกตและจดบันทึกเรื่องราว ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่างๆ ของคนในชุมชน

ผลที่ได้รับ

- 1) การใช้คนในชุมชนเป็นคนเก็บข้อมูล จะทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสถานการณ์ความเคลื่อนไหวของชุมชนเนื่องจากเป็นผู้ที่รู้และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอยู่ตลอดเวลา
- 2) การใช้คนนอก เช่น ทีมวิจัย หรือกลุ่มคนรักป่าเข้าไปเก็บข้อมูลทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร การมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีกรอบในการเก็บข้อมูล นอกจากยังได้รับฟังความคิดเห็นต่างๆจากคนที่เข้าร่วมเวทีเสวนาแล้วไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นต่างๆในเวที

ข้อสังเกต การใช้กลุ่มคนในชุมชนเป็นคนเก็บข้อมูลบางครั้งทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการเก็บข้อมูล เนื่องจากกลุ่มเยาวชนเป็นกลุ่มที่มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เช่น เรื่องของการอพยพแรงงานต่างๆ นอกจากนี้ยังทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนของข้อมูลเนื่องจากเป็นคนที่อยู่ในพื้นที่ไม่เข้าไปสอบถามข้อมูลที่เป็นจริงจากกลุ่มเป้าหมาย ส่วนการใช้ทีมวิจัยและคนนอกเข้าไปเก็บข้อมูลทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคนนอกและคนในชุมชนนอกจากนี้ยังทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างภายในและภายนอกชุมชนอีกด้วย

3) จัดเวทีสะท้อนข้อมูลสถานการณ์ภูมิแม่เผดและป่าจ้าย การเริ่มต้นของกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม การศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์ของพื้นที่เป้าหมายเดิม นำไปสู่การปรับเปลี่ยนพื้นที่เป้าหมายไปเป็นป่าโคกคำหล่ม : ผลของกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม วิเคราะห์ของหลายฝ่ายในการจัดเวทีเดือนพฤษภาคม นำไปสู่การปรับเปลี่ยนพื้นที่ศึกษาป่าโคกคำหล่ม จากการใช้เวลาที่ผ่านมาในการเก็บข้อมูลต่างๆเกี่ยวกับภูมิแม่เผดและป่าจ้ายโดยใช้เทคนิคต่างๆเช่น การจัดเสวนาในพื้นที่ การสัมภาษณ์การสังเกตจากการเข้าร่วมกิจกรรมช่วงการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ทีมวิจัยเห็นว่าเพื่อนำไปสู่แผนการดำเนินงานในระยะต่อไปจำเป็นต้องให้กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ร่วมในการวิเคราะห์ตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น

กระบวนการ

- 1) ประสานส่วนที่เกี่ยวข้องต่างๆ กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ทั้งกลุ่มผู้ชายและกลุ่มผู้หญิง หน่วยงานภาคีต่างๆเช่น องค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มคนรักป่า ตัวแทนฝ่ายปกครอง
- 2) ทีมวิจัยนำเสนอข้อมูล ทั้งที่เป็นข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้แผนผังจำลองภูมิแม่เผด ป่าจ้าย เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้เห็นสภาพทั่วไป ลักษณะการเข้าไปใช้ประโยชน์ สภาพการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติ
- 3) ทุกส่วนร่วมแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็น

ผลที่ได้รับ

- 1) ทุกส่วนที่เข้าร่วมได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับภูแม่แฝดและป่าจ้าย เรื่อง สภาพทั่วไปของภูแม่แฝดและป่าจ้าย สภาพพื้นที่เป็นอย่างไร การถือครอง การเข้าไปใช้ประโยชน์ การทำเกษตรรูปแบบต่างๆ เช่นวนเกษตร เกษตรผสมผสาน ปลูกอ้อย การทำสวนป่า ทรัพยากรที่มีในพื้นที่ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน การเปลี่ยนแปลงสาเหตุ ผลกระทบกับชาวบ้านทั้งทางตรงและทางอ้อม
- 2) จากข้อมูลที่ได้รับภาคีหน่วยงานต่างๆได้ร่วมกันพิจารณาวางแผน เข้าศึกษาพื้นที่จริงบนภูแม่แฝดและป่าจ้าย
- 3) ได้ข้อมูลสำหรับใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแผนดำเนินงาน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการสร้างการมีส่วนร่วม
- 4) ได้ข้อมูลสนับสนุนเพื่อปรับเปลี่ยนพื้นที่ศึกษาจากภูแม่แฝดและป่าจ้ายเป็นป่าโคกคำหล่ม เนื่องจากสภาพป่าจ้ายเป็นป่าที่อยู่ภายใต้การดูแลของกรมป่าไม้ซึ่งอยู่นอกเหนือการดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลคำพองและเห็นว่าป่าโคกคำหล่มเป็นป่าชุมชนของบ้านภูเขาทองซึ่งมีสภาพพื้นที่ ทรัพยากรธรรมชาติและการเข้าไปใช้ประโยชน์ที่คล้ายกันกับป่าภูแม่แฝดและป่าจ้าย

4) จัดเวทีเฉพาะให้กับผู้หญิงในเรื่องการใช้ประโยชน์จากป่า กลุ่มเป้าหมายเป็นตัวแทนผู้หญิง 13 หมู่บ้านในพื้นที่เป้าหมาย ทั้งนี้เพื่อให้ข้อคิดเห็นของผู้หญิงได้รับการนำเสนอสู่การพิจารณาของที่ประชุมใหญ่ และมีจำนวนผู้หญิงเข้าร่วมในเวทีใหญ่ในสัดส่วนไม่แตกต่างกับผู้เข้าร่วมผู้ชายที่ส่วนใหญ่มีสถานภาพผู้นำเป็นส่วนใหญ่

กระบวนการ

- 1) ทีมวิจัยประสานความร่วมมือกับสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อจัดตัวแทนผู้หญิงแต่ละหมู่บ้านเข้าร่วมประชุม
- 2) จำลองเหตุการณ์การเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าของผู้หญิง (สร้างบรรยากาศ)
- 3) แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการป่าโคกคำหล่ม กฎระเบียบการเข้าไปใช้ประโยชน์ การฟื้นฟู อนุรักษ์ ดูแลรักษาและบทบาทผู้หญิงในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ผลที่ได้รับ

- 1) ได้ทราบข้อมูลที่ผู้หญิงเข้าไปใช้ประโยชน์ ข้อคิดเห็นในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า ฤดูกาล ทรัพยากรที่เป็นประโยชน์เช่น อาหารธรรมชาติ

- 2) เห็นภาพระบบนิเวศน์ทั่วไปของป่าโคกคำหล่ม ผู้เข้าร่วมเกิดความตระหนักเห็นคุณค่าของป่า
- 3) ได้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์ฟื้นฟู
- 4) ได้คณะทำงานเพื่อพิจารณาร่างระเบียบการจัดการทรัพยากรป่าโคกคำหล่มไปร่วมประชุมในข้อ 5

5) ประชุมพิจารณาร่างระเบียบการจัดการทรัพยากรป่าโคกคำหล่ม กระบวนการ

- 1) คุณพิพัฒน์ชัยกร่างกฎระเบียบการเข้าไปใช้ประโยชน์ ข้อห้าม บทลงโทษ เพื่อให้นำร่องให้กลุ่มเป้าหมายพิจารณาแสดงความเห็น จัดปรับ ลงมติ
- 2) องค์การบริหารส่วนตำบลรับผิดชอบในการจัดเวทีโดยประสานงานผู้เข้าร่วมซึ่งมาจากส่วนต่างๆดังนี้ องค์การบริหารส่วนตำบล 6 คน ผู้ใหญ่บ้านจากหมู่บ้านต่างๆ 6 คน ศึกษาพิเศษ 2 คน สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ป่าและโครงการเกษตรนำร่อง 2 คน ตัวแทนกลุ่มผู้หญิงจากเวทีเสวนาการใช้ประโยชน์จากป่าจำนวน 13 คน
- 3) ทำประชาวิจารณ์
- 4) ให้คณะกรรมการป่าโคกคำหล่มพิจารณาลงมติ นำเสนอสู่สภา อบต. พิจารณาลงมติรับรอง

ผลที่ได้รับ

- 1) มุมมองข้อคิดเห็น ข้อเสนอของผู้หญิงได้รับการรับฟัง ได้รับการพิจารณา
- 2) การลงมติเพื่อเห็นชอบให้มีการกันแนวเขตป่าอนุรักษ์ได้หลังจากการอภิปรายและลงมติเห็นชอบ
- 3) เห็นความละเอียดอ่อนในการลงความเห็นของผู้หญิง กรณีเด็กเข้าไปใช้ประโยชน์ ยิงหนังสติ๊ก ล่ากระปอม ฯลฯ
- 4) ผู้เข้าร่วมได้รับทราบข้อมูลความเคลื่อนไหวในการดำเนินโครงการและข้อมูลสำหรับการจัดทำร่างระเบียบ
- 5) ได้ระเบียบฉบับร่างที่วาดด้วยเรื่อง ระเบียบปฏิบัติ การอนุญาตเข้าไปใช้ประโยชน์ ในป่า บทลงโทษเมื่อมีการละเมิด โครงสร้างการจัดการ การจัดตั้งคณะกรรมการ ดำเนินการ
- 6) แผนการจัดประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่และรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมายก่อนการกำหนดเป็นระเบียบฉบับจริง

7) ร่วมกันกำหนดคุณสมบัติและบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการป่าโคกคำหล่ม

6) การจัดตั้งคณะกรรมการและคณะกรรมการดำเนินงานป่าโคกคำหล่ม เพื่อติดตามสถานการณ์ในพื้นที่ ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ความรู้ เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน

กระบวนการ

- 1) ประสานงานผู้เข้าร่วมโดยกำหนดหมู่บ้านละ 2 คน และภาคีต่างๆส่วนที่เข้าร่วมจริงมีดังนี้ องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 7 คน ฝ่ายปกครองของอำเภอ จำนวน 4 คน แพทย์ประจำตำบล 1 คน สมาชิกกลุ่มคนรักป่าและกลุ่มแม่บ้านจำนวน 14 คน โดยมีจำนวนผู้หญิงและผู้ชายในสัดส่วนที่ไม่แตกต่างกันมากนักดังนี้ ผู้เข้าร่วมจำนวน 26 คน แยกเป็น ผู้หญิงจำนวน 10 คน และผู้ชายจำนวน 16 คน
- 2) กำหนดคุณสมบัติที่เสนอในที่ประชุม ซึ่งกรรมการป่าชุมชนต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ มีความเสียสละ กล้าตัดสินใจ เป็นที่นับถือของคนในชุมชน ไม่เรียนรู้ เข้าใจกฎระเบียบ เป็นคนที่อยู่ในตำบลเป็นประจำ นอกจากนี้กรรมการป่าชุมชนต้องมีความหลากหลายในเรื่องของ เพศ วัย และสัดส่วนในเรื่องผู้หญิงผู้ชาย

ผลที่ได้รับ

- 1) มีคณะกรรมการป่าชุมชนที่มีคุณสมบัติตามที่ต้องการโดยมีสัดส่วนระหว่างผู้หญิงและผู้ชายที่ไม่แตกต่างกันมากนัก .
- 2) คณะกรรมการรับรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของการเป็นกรรมการป่าชุมชนและสามารถปฏิบัติตามได้

ข้อสังเกต จากการประชุมคัดเลือกกรรมการป่าชุมชนที่ประชุมเห็นว่าควรแต่งตั้งกรรมการดำเนินงานและควรเป็นคนที่มีความรู้และทำกินอยู่รอบๆป่า เนื่องจากเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดพื้นที่เห็นการเข้าป่าใช้ประโยชน์ตลอดเวลา

7) ก่อตั้งคณะกรรมการได้จัดทำประชาวิจารย์ เพื่อให้ชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมายได้รับทราบถึงการดำเนินงานและวางระเบียบการจัดการป่าโคกคำหล่มตลอดจนการร่วมแสดงความคิดเห็น เสนอลงมติรับรองและประกาศใช้อย่างเป็นทางการ

กระบวนการ

- 1) ใช้การประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าวทุกหมู่บ้านในเขตตำบลและจัดตั้งผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้าน รับฟังความคิดเห็นชาวบ้านเพื่อนำเข้าที่ประชุมพิจารณาจัดปรับ

- 2) ใช้แบบสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ดำเนินการแจกและเก็บแบบสอบถามโดยทีมวิจัย สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และตัวแทนอาสาสมัครแต่ละหมู่บ้าน โดยการสุ่ม 20 % ของจำนวนหลังคาเรือนแต่ละหมู่บ้าน
- 3) จัดประชุมทบทวนร่างระเบียบโดยคณะกรรมการป่า กรรมการดำเนินงานร่วมกับทีมงาน ประมวลความคิดเห็น เพื่อจัดปรับร่างระเบียบและลงมติรับรองเพื่อนำเสนอเข้าสู่สภาองค์การบริหารส่วนตำบล นอกจากนี้ในเวทีประชุมได้ร่วมฉันทน์พิจารณาเรื่องโครงสร้างในการบริหารจัดการ บทบาทหน้าที่ และประเด็นอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

ผลที่ได้รับ

- 1) ชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมายรับรู้เรื่องระเบียบการจัดการป่าชุมชนโคกคำหล่ม ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นด้วยกับประกาศให้มีการจัดการ มีชาวบ้านเพียงบางส่วนที่ถามถึงระเบียบเกี่ยวกับบทลงโทษ การจัดปรับ ใครมีหน้าที่ในการปรับ เงินค่าปรับกรรมการนำไปใช้ทำอะไร ประเด็นดังกล่าวได้มีการชี้แจงโดยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการป่าชุมชน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
- 2) จากการแจกแบบสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะทั้งหมด 600 ชุดตอบได้ ชุดละ 1 คน เก็บคืนได้ 354 ชุด เพื่อประมวลผลข้อมูลและจากการประมวลผลพบว่า ชาวบ้านเห็นด้วยกับการออกกฎระเบียบป่าโคกคำหล่มจำนวน 305 คน ไม่เห็นด้วยจำนวน 42 คน แยกเป็น 1) เห็นด้วยเพราะเคยเข้าไปใช้ประโยชน์จำนวน 266 คน 2) เห็นด้วยเพราะไม่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์ จำนวน 93 คน 3) ไม่เห็นด้วยเพราะเคยเข้าไปใช้ประโยชน์จำนวน 6 คน 4) ไม่เห็นด้วยเพราะไม่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์จำนวน 36 คน
- 3) ได้กฎระเบียบฉบับสมบูรณ์และรายชื่อคณะกรรมการป่าโคกคำหล่มเสนอเข้าสู่สภาองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อรับรองอย่างเป็นทางการ จัดประชุมคณะกรรมการป่าโคกคำหล่มจัดสรรบทบาทหน้าที่ กำหนดแผนปฏิบัติงาน

8) ปฏิบัติการเพื่อจัดทำแนวเขตป่าอนุรักษ์ ใช้เป็นพื้นที่สำหรับศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของทรัพยากรแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้ยังจัดเป็นพื้นที่สำหรับการสุ่มสำรวจทรัพยากรธรรมชาติในป่าโคกคำหล่มอีกด้วย

กระบวนการ

- 1) เจ้าหน้าที่โครงการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนช่วยในการฝึกอบรม การสำรวจ และประเมินทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม พร้อมทั้งบรรยายให้ความรู้ในเรื่องพบบ.ป่าชุมชน
- 2) แบ่งกลุ่มสำรวจแนวเขตพื้นที่ป่าชุมชน กำหนดพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ทำป้ายและสำรวจทรัพยากรในป่าโคกคำหล่ม
- 3) จัดทำรายงานผลการสำรวจและกำหนดพื้นที่ป่าอนุรักษ์ขนาด 200 ไร่ จากพื้นที่ทั้งหมด 723 ไร่ เพื่อเสนอสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อรับรองและออกหนังสือประกาศจัดตั้งเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์

ผลที่ได้รับ

- 1) ได้ข้อมูลทรัพยากรในป่าโคกคำหล่ม ภาพรวมของพื้นที่ป่าชุมชน สภาพป่า ชนิดพันธุ์พืช สัตว์
- 2) มีแนวเขตพื้นที่อนุรักษ์ขนาด 200 ไร่ สำหรับการประกาศจัดตั้งเป็นเขตพื้นที่อนุรักษ์โดยองค์การบริหารส่วนตำบล
- 3) คณะกรรมการป่าชุมชนและผู้เข้าร่วมได้ทราบถึงสถานการณ์การจัดทำพบบ.ป่าชุมชนและได้ร่วมกันพิจารณาภารกิจของคณะกรรมการทั้ง 2 ชุด คือ ภารกิจเร่งด่วนในการป้องกันไฟป่า ได้แก่ 1) การสำรวจประเมินทรัพยากรป่าโคกคำหล่ม และจัดทำแนวเขตป่าอนุรักษ์ 2) กำหนดเวรยามติดตามเพื่อเฝ้าระวังในช่วงเดือนพฤศจิกายน - มีนาคม 3) ทำแนวกันไฟ และ 4) ศึกษาดูงานการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่อื่นเพื่อเป็นต้นแบบ การจัดงานเปิดป่าชุมชนอย่างเป็นทางการ

5.3. ผลการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าแบบมีส่วนร่วมในมิติหญิง-ชาย

การวิจัยได้สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าในมิติหญิง-ชาย โดยปฏิบัติการจัดการทรัพยากรป่าโคกคำหล่มเป็นพื้นที่นำร่อง จากการวิจัยผ่านกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่า ได้ผลดังนี้

5.3.1 บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นต้นแบบ

จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลคำพองได้มีบทบาทในการดำเนินการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยเข้าร่วมในการทำกิจกรรมดังรายละเอียดต่อไปนี้

- 1) การประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจในพื้นที่ พบว่าจากการลงพื้นที่ของทีมวิจัย ตั้งแต่วิธีการทำความเข้าใจการดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การศึกษาพื้นที่ การ

ดำเนินโครงการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในพื้นที่ ทีมวิจัยใช้องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นกลไกในการประสานงานกับส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เป้าหมายหน่วยงานภาคีต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชน ในรูปแบบการประสานผ่านบทบาทการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบล การออกหนังสือเชิญประชุมการประสานงานทางโทรศัพท์ การลงพื้นที่เยี่ยมหมู่บ้านเป้าหมาย การใช้สถานที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นสถานที่ในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนต่างๆ การใช้พนักงานและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในหมู่บ้านต่างๆเข้าไปกระตุ้นส่งเสริมให้เกิดการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับระเบียบการจัดการป่า การเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชุมชน ให้กับประชาชนในพื้นที่เป้าหมายได้รับทราบ

2) การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการจัดการป่าชุมชนและกรรมการดำเนินงาน พบว่า ทีมวิจัยใช้กลไกการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในการประสานภาคีเพื่อจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนและกรรมการดำเนินงานในพื้นที่โดยผู้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการที่มาจากส่วนต่างๆดังนี้คือ บุคลากรจากองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 7 คน ประกอบด้วยพนักงานประจำและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ตัวแทนจากหมู่บ้านเป้าหมายบ้านละ 2 คน เจ้าหน้าที่จากฝ่ายปกครองของอำเภอ 4 คน แพทย์ประจำตำบล 1 คน สมาชิกคนรักน้ำป่าและตัวแทนกลุ่มแม่บ้านจำนวน 14 คน ซึ่งมีบทบาทในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการจัดการป่า ระเบียบการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า การสำรวจประเมินทรัพยากรในป่าชุมชน การเฝ้าระวังและดูแลอย่างใกล้ชิดรับรู้สถานการณ์ต่างๆเกี่ยวกับป่าอย่างรวดเร็ว การจัดทำรายงานการประชุม นอกจากนี้คณะกรรมการป่าได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการออกกฎระเบียบการจัดการทรัพยากรป่าโคกคำหล่มและเสนอให้องค์การบริหารส่วนตำบลรับรองและประกาศใช้

3) ร่วมจัดทำแผนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและบรรจุเป็นแผนพัฒนาตำบล จากการดำเนินโครงการพบว่าทีมวิจัยได้เข้าไปกระตุ้นให้องค์การบริหารส่วนตำบลเข้าร่วมในกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและได้บรรจุเป็นแผนพัฒนาระดับตำบล เช่นการประกาศเขตป่าอนุรักษ์ การจัดทำแนวเขต การสนับสนุนโครงการปลูกป่าตามพระราชเสาวนีย์ การจัดเวรยามเฝ้าระวังเรื่องการป้องกันไฟป่า การส่งเสริมให้มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนนอกพื้นที่ การศึกษาดูงาน เป็นต้น

4) การประสานงานภาคีต่างๆ จากการดำเนินโครงการพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นกลไกในการประสานงานการทำงานร่วมของภาคีต่างๆ เช่น กลุ่มคนรักน้ำป่า ตัวแทนกลุ่มผู้หญิงในพื้นที่เป้าหมาย ตัวแทนฝ่ายปกครอง และตัวแทนกลุ่มต่างๆ เพื่อร่วมกำหนดแนวทางการทำงานเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและติดตามสถานการณ์ต่างๆในพื้นที่เป้าหมายอย่างต่อเนื่อง

5) การรับรองสถานภาพของป่าชุมชน และคณะกรรมการป่าชุมชน การดำเนินงานผ่านโครงสร้างคณะกรรมการป่าชุมชนที่มีองค์ประกอบด้วยกลุ่มคนหลากหลาย ดังนั้นเพื่อสร้างการรับรู้และยอมรับร่วมกันในชุมชน อบต.จึงได้ประกาศรับรองสถานภาพของป่าชุมชน และคณะกรรมการป่าชุมชนเพื่อป้องกันความขัดแย้งในชุมชนและให้การสนับสนุนต่อไป

6) การติดตามประเมินผล ตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณที่ อบต. อนุมัติจัดสรรให้

5.3.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าในมติหนึง-ชาย

1) การมีส่วนร่วมคิดตัดสินใจในการวางแผนจัดการทรัพยากร จากการศึกษาพบว่า กระบวนการเข้าไปมีส่วนร่วมของผู้หญิงในการวางแผนจัดการทรัพยากร ส่วนใหญ่ผู้หญิงจะเข้าร่วมในการประชุมเพื่อศึกษาสถานการณ์และการเก็บข้อมูลในพื้นที่ เช่น ทรัพยากรในป่า อาหารธรรมชาติ การเข้าไปใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน การกำหนดแนวเขตเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เนื่องจากต้องการให้สัตว์มีที่หลบการไล่ล่าของคนและร่วมในการกำหนดแนวทางในการจัดการป่าให้เกิดความยั่งยืน การออกกฎระเบียบป่าชุมชน การวางแผนเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร และเสนอเข้าบรรจุเป็นแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนกลุ่มผู้ชายจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการคิดและวางแผนการจัดการพื้นที่และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติมากกว่าการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า

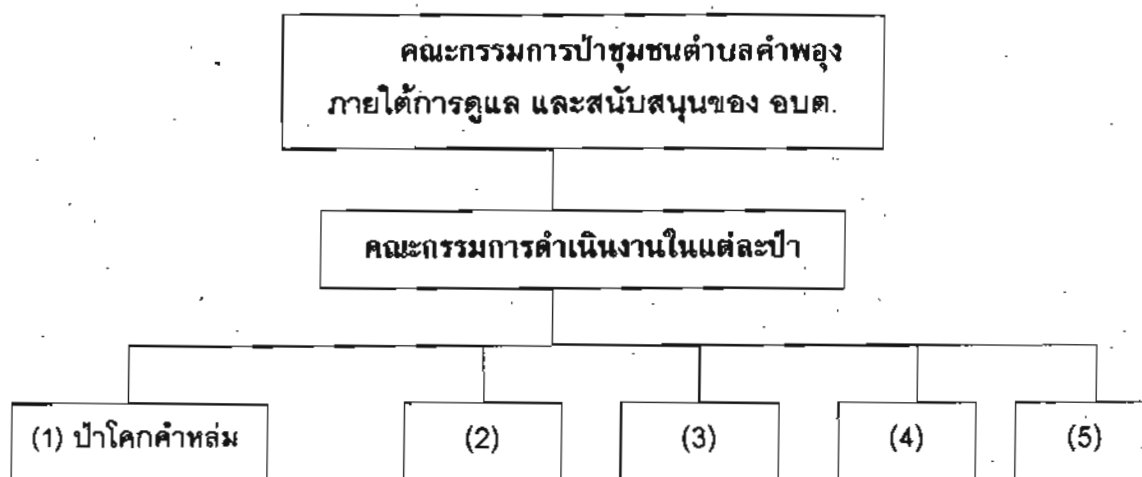
2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน จากการทำเนิโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการพบว่า ผู้หญิงในพื้นที่เป้าหมายมีความต้องการและได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการป่าชุมชนและกรรมการดำเนินงาน เนื่องจากเวทีเสวนาเรื่องการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าพบว่า ผู้หญิงเป็นกลุ่มที่เข้าไปใช้ประโยชน์มากกว่ากลุ่มผู้ชาย นอกจากนี้ยังเป็นกลุ่มที่ทราบแหล่งของทรัพยากรในป่า เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการเข้าไปใช้ประโยชน์และมีบทบาทในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนในระดับแผนและนโยบาย ผู้หญิงจึงได้รับคัดเลือกในการเข้าเป็นคณะกรรมการป่าชุมชนและกรรมการดำเนินงาน ส่วนกลุ่มผู้ชายเป็นกลุ่มที่มีส่วนร่วมในการกำหนดแผนและนโยบายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การเข้าเป็นคณะกรรมการป่าชุมชนและกรรมการดำเนินงาน นอกจากนี้ยังร่วมในการออกกฎระเบียบเพื่อสนองต่อการจัดการและการเข้าไปใช้ประโยชน์ของกลุ่มผู้หญิง

การมีส่วนร่วมในการเข้าไปใช้ประโยชน์ จากการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้หญิงในพื้นที่เป้าหมายเป็นกลุ่มที่เข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่ามากกว่ากลุ่มผู้ชาย จากการสังเกตและบอกเล่าพบว่าผู้หญิงเป็นกลุ่มที่รู้รายละเอียดธรรมชาติของผัก เห็ด แมลง และอื่นๆในป่ามากกว่าผู้ชาย นอกจากนี้กลุ่มผู้หญิงยังเป็นกลุ่มที่สามารถเปรียบเทียบความมากน้อย ความบ่อยครั้งในการพบ ความหลากหลายของพื้นที่และทรัพยากรในป่าแต่ละแห่งได้แม่นยำกว่ากลุ่มผู้ชาย

3) การมีส่วนร่วมในการประเมิน จากการศึกษาพบว่ากลุ่มผู้หญิงใช้การสังเกตการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรในป่าเป็นการประเมิน เช่นทุกครั้งที่เราเข้าไปใช้ประโยชน์จะสังเกตความถี่ในการพบทรัพยากรเช่น เห็ด ผักป่า แมลง ความหลากหลาย และนำเสนอในที่ประชุมคณะทำงาน

5.3.3 โครงสร้างการดำเนินงานของคณะกรรมการ

การจัดการทรัพยากรป่าแบบมีส่วนร่วมของชุมชนได้ดำเนินการผ่านโครงสร้างการดำเนินงานของคณะกรรมการที่ดูแลรับผิดชอบโดยตรง มีโครงสร้างดังนี้

บทบาทหน้าที่ การกิจ

■ องค์การบริหารส่วนตำบล

1. มีบทบาทสนับสนุนให้คณะกรรมการป่าชุมชนดำเนินการช่วยให้แต่ละชุมชนมีการศึกษาสถานการณ์ป่า และดำเนินการจัดตั้งเป็นป่าชุมชน
2. สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน และจัดสรรงบประมาณตามแผนปฏิบัติงานประจำปี ที่คณะกรรมการป่าชุมชนรวบรวมนำเสนอขออนุมัติการสนับสนุนจาก อบต.
3. รับรองสถานภาพของป่าชุมชน และคณะกรรมการป่าชุมชน
4. ติดตามประเมินผล ตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณที่ อบต. อนุมัติจัดสรรให้

■ คณะกรรมการป่าชุมชนตำบลคำพอง

1. ช่วยเหลือสนับสนุนให้แต่ละหมู่บ้านที่มีป่าสาธารณะดำเนินการศึกษาสถานการณ์ และสร้างการมีส่วนร่วมแบบมีมิติหญิง ชาย เพื่อนำไปสู่การจัดตั้งเป็นป่าชุมชน

2. สนับสนุนช่วยเหลือคณะกรรมการดำเนินงานในการรณรงค์เผยแพร่เรื่องของป่าชุมชน ระเบียบปฏิบัติการ การเข้าใช้ประโยชน์ สนับสนุนช่วยเหลือให้มีการศึกษาวิจัยและเผยแพร่ องค์ความรู้ในการบริหารจัดการป่าของแต่ละป่า องค์ความรู้ของชุมชน สนับสนุนให้เยาวชน เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัยให้มากขึ้น
3. เป็นศูนย์ประสานความร่วมมือสนับสนุนจากส่วนต่าง ๆ เช่น อบต. เครือข่ายป่าชุมชนภาค อีสาน กลุ่มองค์กรต่าง ๆ เพื่อได้มาซึ่งงบประมาณในการดำเนินงาน ติดตามนโยบายรัฐบาล โครงการสนับสนุนต่าง ๆ จากรัฐ องค์ความรู้ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของคณะกรรมการ และชุมชน

องค์ประกอบของคณะกรรมการป่าชุมชนของตำบล และคณะกรรมการดำเนินงาน

1. มีคุณสมบัติตามที่คนในชุมชนได้ร่วมกันคิดเสนอไว้ เช่น มีใจอาสาสมัคร สนใจใส่ใจ เสียสละได้ มีความรู้หรือมีความพร้อมที่จะพัฒนาตนเองในเรื่องการบริหารจัดการป่าชุมชน แบบมีส่วนร่วม การบริหารจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์กับคนในชุมชน และพื้นที่ใกล้เคียง เข้าใจกฎระเบียบ และมีองค์ความรู้ความสามารถในการดำเนินการในภารกิจที่รับผิดชอบ
2. เป็นตัวแทนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า และมีสัดส่วนของผู้หญิงที่จะเข้าร่วมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง เนื่องจากงานศึกษาวิจัยได้ชี้ให้เห็นจำนวนประชากร สถานการณ์ในสังคม เศรษฐกิจ ที่ผู้หญิงในวัยทำงานใช้ชีวิต และเวลาอยู่ในชุมชนมากกว่าผู้ชาย และบทบาทหน้าที่ทางสังคมกำหนดให้ผู้หญิงต้องดูแลครอบครัว ต้องช่วยแบกรับภาระต้องหาอยู่หากิน หารายได้มาเลี้ยงคนในครอบครัว ต้องช่วยดูแลทุนบำรุงศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมอันดีของชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมช่วยเหลือเกื้อกูล ญาติพี่น้อง ทั้งสองฝ่าย บ้านใกล้เรือนเคียง เป็นผู้สร้างและทำลายความสัมพันธ์ไมตรี และปรากฏการณ์ที่แสดงว่าที่ผ่านมา ผู้หญิงเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่ามากกว่าผู้ชาย ดังนั้น จึงควรมีสหิทธิพึงมีพึงได้ในการเข้าไปร่วมคิดร่วมตัดสินใจ
3. โรงเรียนในชุมชนซึ่งควรเข้ามามีบทบาท เพราะป่าเป็นเสมือนห้องเรียนธรรมชาติศึกษา สอนให้คนได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิต เด็กผู้ชายที่ชอบเข้าป่าล่าสัตว์เล็กสัตว์น้อยด้วยความสนุกสนาน และนำมาเป็นอาหาร ได้เรียนรู้เรื่องห่วงโซ่อาหาร เรียนรู้ที่จะปฏิบัติการยังคงดำรงอยู่ เพื่อการเกื้อกูลซึ่งกัน และกัน และที่ผ่านมาทุกโรงเรียนก็ได้ให้ความร่วมมือ พาเด็กนักเรียนไปช่วยปลูกป่า โรงเรียนบ้านภูเข้าทองมีการจัดกิจกรรมติดตามดูแลป่าที่เด็กนักเรียนไปปลูกด้วย มีกลุ่มคนที่รู้เรื่องกฎหมาย และติดตามนโยบาย เข้าร่วมหรือเป็นที่ปรึกษา

5.4 ปัญหาและอุปสรรค

การวิจัยโดยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าในมติหมิง-ชาย หลังจากการปฏิบัติการ 6 เดือน พบว่าเกิดปัญหาและอุปสรรค ดังนี้

1. ความไม่ชัดเจนในบทบาทของคณะกรรมการทั้ง 2 ชุด

จากการติดตามการดำเนินงานของคณะกรรมการที่ผ่านมาพบว่า มีประเด็นเรื่องความไม่ชัดเจนในบทบาท ภารกิจหน้าที่ของคณะกรรมการทั้ง 2 ชุด ระหว่างคณะกรรมการป่าชุมชนตำบลคำพอง และคณะกรรมการดำเนินงาน เนื่องจากคณะกรรมการดำเนินงานรู้สึกว่าคุณวอนไม่ได้มีการเข้าร่วมประชุมในการวางแผนปฏิบัติงาน เป็นแผนงานที่คณะกรรมการป่าชุมชนตำบลคำพองกำหนดขึ้น คณะกรรมการดำเนินงานเป็นผู้ปฏิบัติตามแผน ในทางปฏิบัติการจัดตั้งเวรยามเพื่อเฝ้าระวัง และป้องกันไฟป่า ซึ่งในคณะกรรมการป่าชุมชนฯ ได้มีการจัดประชุมเพื่อจะจัดสรรผู้ที่ต้องรับผิดชอบในช่วงเดือนพฤศจิกายน – กุมภาพันธ์ โดยการเข้าไปร่วมกับคณะกรรมการดำเนินงานวันละ 3 และ 4 คน ดังนั้นในแต่ละคนจะรับผิดชอบอาทิตย์ละ 1 วัน เดือนละ 4 วัน ปรากฏว่าการปฏิบัติงานของคณะกรรมการป่าชุมชนฯ ขาดเวรบ่อย ไม่ค่อยพร้อม โดยมีข้ออ้างว่าบ้านอยู่ไกล ไม่มีพาหนะ เดินทางไม่มีค่าน้ำมัน มีธุระซึ่งถ้ากรรมการที่ประกอบอาชีพค้าขาย และผู้ที่ครอบครัวมีไร้อยู่จะมีปัญหาเนื่องจากต้องอยู่กับงานตัดอ้อย

ในคณะกรรมการมีการประชุมจัดสรรผู้เข้าดำรงตำแหน่ง นอกจากประธาน รองประธาน 2 ท่าน เลขานุการ ทรัพย์ญิก ฝ่ายการเงิน ตำแหน่งละ 1 ท่านแล้ว ยังมีทีมประชาสัมพันธ์ ทีมป้องกันไฟระวัง และแก้ไขปัญา (ตำรวจ) และฝ่ายฟื้นฟู พัฒนา ซึ่งตั้งแต่จัดสรรบุคคลกันแล้วในแต่ละทีมยังไม่เคยมีการประชุมจัดทำแผนปฏิบัติการว่าในแต่ละฝ่ายจะทำอะไรในรูปแบบไหน อย่างไร แต่เมื่อมีงานต้องดำเนินการจะมีการร่วมช่วยกันเป็นแบบธรรมชาติ โดยมีประธาน รองประธานทั้ง 2 ท่าน เลขานุการ และฝ่ายการเงินช่วยเป็นหลัก ส่วนคณะกรรมการดำเนินงานมีเพียงการส่งรายชื่อยังไม่มีการจัดประชุมเป็นทางการ และดูเหมือนจะยังไม่มีการจัดสรรตำแหน่ง อย่งไรก็ตามต่อประเด็นที่พบน่าจะให้มีการทบทวนบทบาท ภารกิจ ความรับผิดชอบของคณะกรรมการทั้ง 2 ชุด การจัดประชุมอย่างเป็นทางการควรมีเป็นประจำ ควรมีการจัดอบรมทำความเข้าใจให้ผู้เข้ารับตำแหน่งต่าง ๆ ให้เห็นบทบาทหน้าที่ และให้มีการกำหนดแผนปฏิบัติงานร่วมกัน

2. ขอบประมาณในการบริหารจัดการของคณะกรรมการ

งบประมาณดำเนินกิจกรรมตามโครงการตั้งเคยยกตัวอย่างมาแล้วว่า ราคาค่าก่อสร้างอ่างเก็บน้ำแต่ละแห่ง การปรับปรุงห้วยหนองเพื่อนำไปใช้ในการเกษตรใช้งบประมาณจำนวนมากแต่ขาดการติดตามประเมินผล แต่ป่าไม้ก็มีคุณประโยชน์ในการกักเก็บน้ำ เพราะไม้ต้นหนึ่งกว่า 70% เป็นน้ำหนักของน้ำ ป่าโคกคำหล่มเดิมเคยเป็นป่าดง มีคนเคยเห็นช้างมีการล่าสัตว์ใหญ่ ปัจจุบันพ่อแม่ต้นไม้เหลือบางตา สัตว์ใหญ่หายไป ผู้คนที่ได้รับประโยชน์มีใช้เพียงบ้านภูเขาทอง ผู้คนในตำบล และภายนอก

ตำบล ต่างอำเภอยังมีโอกาสได้มาฟังพหุอาศัย ปาช่วยแก้ไขปัญหาล้างแวล้อม และมลภาวะ ดังนั้น การที่ อบต. จะลงทุนเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการให้มีป่าชุมชน งบประมาณในการบริหารจัดการ ประชุมติดตามงาน ประสานงาน ประชาสัมพันธ์รณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจให้กับชุมชน การเฝ้าระวังและป้องกันไฟป่า การพัฒนาบุคลากรและเสริมองค์ความรู้ของชุมชน และการสนับสนุน งานศึกษาดูงานการณป่าอื่น ๆ

สำหรับเรื่องการคิดงบประมาณ วิธีการจะได้มา หรือการใช้จะต้องมีการนำไปคิดพิจารณาตามความจำเป็นและความเหมาะสม ต้องมีข้อพึงระวังในเรื่องการจัดค่าตอบแทน และผลประโยชน์ ให้กับผู้ที่เข้ามาเป็นอาสาสมัครช่วยดำเนินการ รวมถึงความเข้าใจของคนในชุมชนด้วย เพราะมักเป็น ปัญหาทำให้การมีส่วนร่วมน้อย หรือเรื่องที่ชาวบ้านควรจะต้องให้ความร่วมมือ เช่น ผู้ที่อยู่ใกล้ชิด เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าอยู่เป็นประจำ ตลอดทั้งปี ไม่ว่าจะเป็นนำวัวเข้าไปเลี้ยง และหาของกินของใช้ เก็บผัก แมลง ล่าสัตว์ หาฟืนกลับบ้าน หมอยาจะมีการไปขุดรากไม้ หาตัวยามาช่วยรักษาชาวบ้านด้วย กันเอง ในฤดูกาลเก็บเห็ด เก็บแมลง บางรายจะเข้าป่าเกือบทุกวัน บางวันก็เข้า 2 รอบ ดังนั้น โอกาสในการใช้ประโยชน์จะมีมากกว่าบ้านไกล เป็นต้น

การออกกฎระเบียบและการดำเนินการบางอย่าง ยังอาศัยการลอกเลียนแบบจากสิ่งที่มีอยู่ สิ่งเคยประพฤติปฏิบัติควรมีการทบทวน และนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสถานการณ์มาร่วมพิจารณาวิเคราะห์มากขึ้น เช่น การป้องกันไฟป่า วิธีที่ดีอันดับแรกควรมีเครื่องมืออุปกรณ์ดับไฟป่า เพื่อระงับการลุกลามของไฟป่า เป็นต้น

บทที่ 6

บทสรุป

6.1 บทเรียนจากการวิจัย

งานศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการ “การพัฒนา อบต. ต้นแบบในการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน” โดยความร่วมมือของชุมชนทั้งหญิงและชาย เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2544 กำหนดระยะเวลาเดิมเพียง 1 ปี กับ 3 เดือน ในทางปฏิบัติจริงได้ขอขยายเวลาออกไปถึงตุลาคม 2548 เนื่องจากมีความล่าช้าในศึกษาด้านการรื้อป่าโคกคำหล่มร่วมไปกับการปฏิบัติการและการเขียนรายงานผลการศึกษานับสมบูรณ์ เนื่องจากการปฏิบัติการเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าโคกคำหล่มต้องอาศัยเวลาในการสังเกตการเปลี่ยนแปลง และปรับเปลี่ยนกระบวนการวิจัยตามความเหมาะสมของสถานการณ์ ในขณะเดียวกันการดำเนินงานจะต้องมีการคิดเรื่องงบประมาณ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานด้วย ที่ผ่านมามีนักศึกษาวิจัยไม่ได้มีการดำเนินการสำรวจงบประมาณไว้ ซึ่งแผนปฏิบัติการที่กำหนดไว้นั้นมีระยะเวลาการปฏิบัติงานมีจำกัดตามแผนงานเดิม จึงทำให้มีปัญหาในเรื่องงบประมาณในช่วงขยายเวลาโครงการ

การวิจัยเริ่มจากทีมงานทำความเข้าใจร่วมกันในวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีการดำเนินงาน องค์ประกอบของทีมวิจัยมีข้อดีที่ทีมสนามเป็นสมาชิก อบต. รู้เรื่องงาน อบต. รู้จักชุมชนเป็นอย่างดี และมีหัวหน้าทีมเคยร่วมงานกับโครงการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน และเข้าร่วมขบวนการเรียกร้องให้รัฐยกเลิกโครงการ คจก. เคยร่วมรับการอบรมในเรื่องความรู้ความเข้าใจในมิติหญิง ชาย และการนำมิติหญิง-ชายมาปรับใช้ในงานวิจัย และตำบลคำพองยังเป็นพื้นที่ในการปฏิบัติงานอันยาวนานของโครงการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ภาคอีสาน แต่อาจมีจุดอ่อนที่ทั้งสมาชิก อบต. คุณสุริยันต์ คุณสวน ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร อบต. และคุณวิวัฒน์ชัยต่างมีภารกิจมากในช่วงที่ผ่านมา บทเรียนที่ได้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ คือ

1. การสร้างการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของ อบต. ในการจัดการทรัพยากรป่าเริ่มจากการที่มีตัวแทนจาก อบต. เข้าร่วมเป็นทีมวิจัยสนาม มีการจัดประชุมชี้แจงอย่างเป็นทางการ เชิญประธาน อบต. เป็นตัวแทนของ อบต. ร่วมรับรู้และติดตามการดำเนินงานในพื้นที่ เช่น ติดตามประสานงาน ออกจดหมายเชิญคนเข้าร่วมกิจกรรมจะดำเนินการ ใช้สำนักงาน อบต. เป็นสถานที่จัดประชุมและมีการรายงานความก้าวหน้าในที่ประชุมสภา เป็นต้น ดังนั้นการคัดเลือกตัวแทนจาก อบต. เข้าร่วมเป็นทีมวิจัย การประกาศรับรองสถาน

ภาพคณะกรรมการปา การเป็นเจ้าภาพในการเปิดปาอย่างเป็นทางการ เป็นเหตุให้สมาชิก อบต. แต่ละหมู่บ้านให้ความร่วมมือในการประสาน และคัดเลือกผู้เข้าร่วมกิจกรรมงานวิจัยได้อย่างต่อเนื่อง

การคัดเลือกตัวแทนชุมชนเพื่อเข้าร่วมมีเกณฑ์หลัก ๆ ในการพิจารณาดังนี้

- เป็นตัวแทนในกรณีนั้นๆ
- มีองค์ความรู้ และประสบการณ์ในเรื่องที่จะร่วมแลกเปลี่ยน ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น
- มีสัดส่วนตัวแทนของผู้หญิง
- ให้ความสำคัญกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง เพราะเป็นผู้ที่คนในชุมชนเลือกเข้ามาดูแลทุกข์สุข ประสานความร่วมมือกับส่วนราชการ มีบารมีในชุมชน รู้จักคนในชุมชน เป็นผู้ทำทะเบียนราษฎร์
- มีตัวแทนจากกลุ่มองค์กรอื่นๆ ที่มีในชุมชน เช่น กลุ่มคนรักป่าฯ และกลุ่มเกษตรนำร่อง เป็นต้น เพื่อสร้างความหลากหลายในองค์ประกอบผู้เข้าร่วม
- มีตัวแทนบุคลากรจากโรงเรียนในชุมชน เพื่อเชื่อมโยงกับกลุ่มเยาวชนและคนรุ่นใหม่ในชุมชน

เริ่มจากการเยี่ยมเยียนพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อสร้างการเรียนรู้ สร้างความสัมพันธ์ ให้ข้อมูลและข้อคิดเห็น จากนั้นจึงทำหนังสือเชิญเป็นทางการมาร่วมในเวที รายงานผลการดำเนินการศึกษาสถานการณ์ ร่วมพิจารณาแผนปฏิบัติการ และร่วมพิธีเปิดปา อบต. จะเป็นองค์กรกลางในการทำหนังสือเชิญ หนังสือขอความร่วมมือในการประชาสัมพันธ์ และรายงานผลการดำเนินการในแต่ละช่วง เช่น การทำประชาพิจารณ์ การประชาสัมพันธ์ขอความร่วมมือในกฎระเบียบปฏิบัติการเข้าไปใช้ประโยชน์ในป่าชุมชน การช่วยป้องกันไฟป่าในช่วงเวลาของสถานการณ์นั้น ๆ เป็นต้น

2. เน้นการฝึกปฏิบัติและเรียนรู้ร่วมกัน

การจัดเสวนาแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นทั้งในกลุ่มเล็ก กลุ่มใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ การหาข้อมูล ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลต้องใช้เวทีร่วมนำเสนอและหาข้อสรุป แต่ต้องใช้เทคนิควิธีการที่จะทำให้ผู้เข้าร่วมได้เข้าถึงข้อมูล มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมกันตัดสินใจ ไม่ว่าจะเป็นเทคนิคการตั้งประเด็น ขบวนการ AIC การแบ่งกลุ่มย่อย การลงมือปฏิบัติการในสถานที่จริง การทำแผนผัง การให้แผนที่ การเสริมเติมความรู้ความเข้าใจมีความสำคัญ และจำเป็นในกรณีที่ผู้เข้าร่วมไม่มีความรู้ความเข้าใจหรือประสบการณ์มาก่อน เช่น การศึกษาดูงาน เพื่อเป็นการเปิดประเด็นและให้แง่คิด

3. การจัดทำข้อมูลเพื่อนำไปใช้ประโยชน์

การตั้งประเด็นในการสัมภาษณ์ แลกเปลี่ยนพูดคุยต้องมีวัตถุประสงค์ เช่น ประเด็นสภาพป่าในอดีตนั้น หมายถึง ผู้เข้าไปใช้ประโยชน์ในอดีตเป็นอย่างไรเมื่อเปรียบเทียบกับสภาพป่าในปัจจุบัน

ขนาด ชนิดพันธุ์ไม้ พืชอาศัย สัตว์อาศัย ชาวบ้านในยุคนั้นเห็นประโยชน์ คุณค่าจากป่าเป็นอย่างไรบ้าง สาเหตุที่เปลี่ยนไป ผลกระทบที่เกิดขึ้น จุดสำคัญคือการนำข้อมูลไปปรับใช้ สร้างการเรียนรู้ ให้แง่คิดรับรู้ฐานคิดของคนในชุมชน การนำองค์ความรู้ที่ได้จากชุมชนเป็นข้อคิดในการออกกฎระเบียบ เช่น ปฏิทินการเข้าไปใช้ประโยชน์ วงจรชีวิต การดำรงชีพ แหล่งอาศัย อาหาร ฤดูกาลขยายพันธุ์ การเรียนรู้เรื่องมิติหญิง-ชาย เช่น เพราะเหตุใดกลุ่มพ่อใหญ่ทั้งหลายจึงรู้เรื่องต้นไม้ใหญ่ ในขณะที่กลุ่มแม่ใหญ่จะบอกรายละเอียดเกี่ยวกับเห็ดได้มากมาย และการที่ประสบการณ์ของกลุ่มที่เข้าไปเกินเห็ดเห็น ว่าบริเวณที่ถูกไฟไหม้เห็ดจะเกิดมาก จึงน่าจะเป็นประเด็นที่ให้ชุมชนได้เปิดอภิปรายผลดี ผลเสียของการมีไฟไหม้ป่า การที่คนในชุมชนไม่กระตือรือร้นที่จะช่วยกันดับไฟอาจเป็นเพราะเห็นข้อดีของไฟป่า และสามารถนำไปเป็นประเด็นวิจัยต่อได้ แม้แต่การประเมินผลผลิตจากป่าที่คนในชุมชนได้รับ “คุณค่าของป่า” ซึ่งมีการพูดกันมากน่าจะให้ชุมชน เด็กนักเรียน โรงเรียน เป็นผู้จัดเก็บข้อมูล หาตัวเลขผู้ได้รับประโยชน์ ฯลฯ การศึกษาข้อมูลให้มีตัวเลขสถิติโดยคนในชุมชนเองจะเป็นการประชาสัมพันธ์ และสร้างความร่วมมือในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรของป่าตำบลได้เป็นอย่างดี

6.2 เจื่อนไซปัจจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สกว. โดยมีอาจารย์ในมหาวิทยาลัยเป็นที่ปรึกษา และองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเจ้าของงานวิจัย ทีมทำงานคุ้นเคยกับคนในพื้นที่อยู่ในระดับหนึ่งและบางส่วนเคยร่วมงานด้วยกัน การใช้ประสบการณ์ของแต่ละฝ่ายอยู่มาร่วมกันทำงาน เช่น ทีมสนามทำงานเคลื่อนไหว ประสานกับชุมชนได้ดีกว่า คุณวิพัฒนาชัยผู้อำนวยการโครงการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนภาคอีสานติดตามงานด้านนโยบาย และการออกกฎระเบียบ คุณดรณี ช่วยงานด้านการจัดขบวนกร งานข้อมูล และเพิ่มเติมความรู้ความเข้าใจในมิติหญิงชาย ในการการวิจัยครั้งนี้ยังพบเจื่อนไซข้อจำกัดอื่นๆ ที่มีผลกับการดำเนินการวิจัย คือ

1. เจื่อนไซข้อจำกัดด้านนโยบาย คือ รัฐบาลมีกิจกรรมลงชุมชนมาก เช่น งานกองทุนต่าง ๆ หนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล มาตรการในพื้นที่ทำงานหนัก ต้องเข้าร่วมประชุมกับอำเภอ บ่อยมากทำให้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนเป็นครั้งคราวตามที่ได้รับเชิญเท่านั้น
2. การบริหารจัดการ อบต. เป็นเรื่องการเมืองท้องถิ่นมีวาระ 4 ปี มีการปรับสถานภาพประธานฝ่ายบริหารเป็นตำแหน่งนายกองค์การบริหาร ในช่วง 2 ปีสุดท้ายต้องเตรียมหาเสียง และไม่สามารถร่วมกิจกรรมชุมชนได้ในช่วงเวลาดังกล่าว
3. ต้องคอยระมัดระวัง “คลื่นใต้น้ำ” ในบางจุดทำให้ต้องระมัดระวังในการประสานงาน
4. ระยะเวลาในการดำเนินงานที่กำหนดไว้ 1 ปี ไม่เพียงพอ เนื่องจากเจื่อนไซ ปัจจัยที่ได้กล่าวมาแล้ว

1.3 ข้อเสนอแนะ

แนวทางการจัดการป่าโคกคำหล่มครั้งนี้ ประเด็นหลักอยู่ที่ความเข้าใจและการเรียนรู้ของชุมชน และองค์กรท้องถิ่น โดยเฉพาะ อบต. คำพอง มีความเห็นเชิงข้อเสนอ ดังนี้

1. งานวิจัยนี้ควรสร้างประเด็นที่จะกระตุ้นให้ อบต. คำพอง ทั้งคณะผู้บริหาร สมาชิกได้ เห็นความสำคัญในเชิงรูปธรรมที่จะจัดการป่าโคกคำหล่มอย่างต่อเนื่องในบทบาทและหน้าที่ของ อบต. ต่อการดูแลจัดการพื้นที่ทรัพยากรของท้องถิ่น
2. คนทั่วไปของตำบลพองยังเชื่อว่าองค์กรของรัฐแทนตัวแทนรัฐบาล และให้การยอมรับควบคุมและส่งเสริมให้องค์กรท้องถิ่นสามารถเป็นที่พึ่งของชุมชนได้อย่างเป็นจริง นอกจากนี้คณะครูและโรงเรียนเข้ามามีบทบาทในการร่วมดูแลพื้นที่ทรัพยากรของชุมชนร่วมกันโดยเฉพาะการสร้าง ปูกล้าง การดูแลรักษาป่าไม้และทรัพยากรในระดับเยาวชน นักเรียนให้เกิดจิตสำนึกในการวางแผนทรัพยากรของท้องถิ่น
3. สกว. ควรจะพัฒนาและสนับสนุนงานวิจัยโดยให้ชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชน อบต. ร่วมกับประชาคมได้เรียนรู้เชิงปฏิบัติการ ในประเด็นที่งานวิจัยนี้ได้ค้นหา เช่น ประเด็นไฟไหม้ดีหรือไม่ดีต่อการเกิดความหลากหลายทางชีวภาพ พืช สัตว์ ประเภทใดบ้างที่เกิดขึ้นหลังจากเกิดไฟไหม้ และการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ให้เป็นจริงจะมีกลวิธีและเครื่องมืออะไรบ้างที่จะรักษาทรัพยากรและฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพในป่าโคกคำหล่มในระบบนิเวศพื้นที่โคกได้อย่างไร จึงควรจะเป็นงานวิจัยไม่เน้นการเขียนงานวิจัยเชิงวิชาการมากเกินไป เป็นต้น

บรรณานุกรม

รายงานการสำรวจครอบครัวที่ขึ้นไปทำกินบนภูแม่ผัด. องค์การบริหารส่วนตำบลคำพูน 2544.

รายงานการศึกษาเปรียบเทียบการทำเกษตรกรรมแบบผสมผสานและเกษตรเชิงเดี่ยวของสมาชิกที่ขึ้นไป
ไปทำกินบนภูแม่ผัด ชมรมศิษย์เก่าบูรณะชนบทและเพื่อน(RAFA) 2544

รายงานผลการสำรวจประเมินทรัพยากรป่าจ้าย. โครงการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน 2544.

รายงานการประชุมแผนงานประจำปีและแผน 5 ปี ของ อบต.คำพูน. (พ.ศ. 2542 – 2546)

รายงานกรณีศึกษาสมาชิกกลุ่มเกษตรทางเลือก นางสาวสุทธิ โคตรโยธา และ นางสาวอิง ไถวสินธ์.
โครงการเกษตรกรรมทางเลือกภูมิโนเวศนร้อยเอ็ด 2544.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ข้อมูลทั่วไปของ อบต. คำพอง

อ. โพธิ์ชัย จ. ร้อยเอ็ด

การปกครอง

อบต. คำพอง พัฒนามาจากการเป็นสภา อบต. โดยเริ่มก่อตั้งเป็น อบต. ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2539 มีวาระการดำรงตำแหน่งสมัยละ 4 ปี ซึ่งสมัยปัจจุบันเป็นสมัยที่ 2 ของการเป็น อบต. ซึ่งจะครบวาระในวันที่ 10 มิถุนายน 2547 และคณะผู้บริหารชุดนี้ โดยนายสุริยันต์ คำพรม มา เป็นหัวหน้าคณะผู้บริหารได้เข้ามาดำรงตำแหน่งเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2544 แต่ก่อนหัวหน้า คณะผู้บริหารมีชื่อตำแหน่งว่า "ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล" และคณะผู้ บริหารมี 2 คน มีชื่อตำแหน่งว่า "รองประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล" และได้มี การเปลี่ยนชื่อตำแหน่งเป็น "นายกองค์การบริหารส่วนตำบล" และ "รองนายกองค์การบริหารส่วน ตำบล" ตามลำดับ เมื่อปี พ.ศ. 2546

แผนงานโครงการเกี่ยวกับการจัดการป่าของ อบต.คำพอง ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว คือ ใน ปี พ.ศ. 2537 - 2538 ได้ดำเนินโครงการขุดลอกคลองเพื่อกันแนวเขต และเป็นแนวกันไฟป่าโคก คำหล่ม เป็นเงิน 160,000 บาท โครงการปลูกป่าตามแนวพระราชเสาวนีย์บริเวณป่าเสื่อมโทรม 50 ไร่ ตัดถนนเพื่อใช้เป็นแนวกันไฟป่าโคกคำหล่ม ตัดถนนเพื่อกันแนวเขตบริเวณป่าโปร่งเขือก

อบต. มีรูปแบบคล้ายการปกครองระดับชาติ ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่

1 สภา อบต. ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งได้รับเลือกตั้งจากราษฎรในหมู่บ้านในตำบลนั้น ๆ หมู่บ้านละ 2 คน สภา อบต. มีหน้าที่ให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาตำบล ร่างข้อบัญญัติตำบล ร่าง ข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีและควบคุมการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหาร อบต.

2 คณะผู้บริหาร อบต. สภา อบต. เป็นผู้คัดเลือกคณะผู้บริหาร อบต. ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน และรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน มีหน้าที่ บริหารงานของ อบต. จัดทำแผนพัฒนาตำบล และงบประมาณรายจ่ายประจำปี รายงานผลการ ปฏิบัติและการใช้จ่ายเงินให้สภา อบต.ทราบ และปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามกฎหมาย

กฎหมายกำหนดให้ อบต.มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

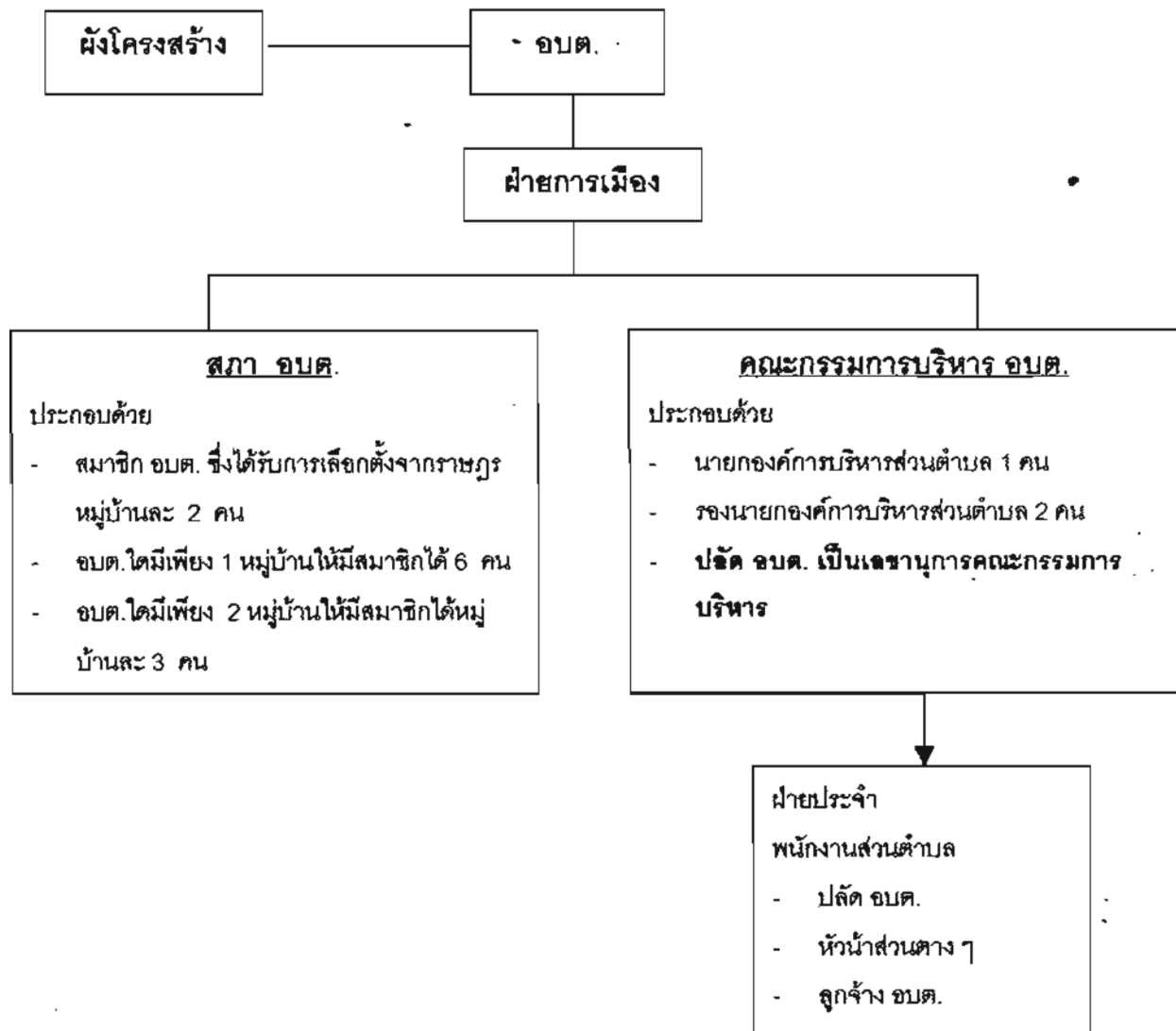
1. จัดให้มีและบำรุงทางน้ำและทางบก
2. การรักษาความสะอาดของ ถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่สาธารณะรวมทั้งการ กำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
3. ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ
4. ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
5. ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
6. ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุและผู้พิการ
7. คุ้มครอง ดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

8. บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น
9. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมาย โดยจัดสรรงบประมาณ หรือ บุคลากรให้ตามความจำเป็นและสมควร

หน้าที่ อบต. อาจทำได้ (มีไว้ในระเบียบปฏิบัติ)

1. ให้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและการเกษตร
2. ให้มีและบำรุงไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น
3. ให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ
4. ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจและสวนสาธารณะ
5. ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์
6. ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว
7. บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพ
8. การคุ้มครองดูแล และรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน
9. หาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของ อบต.

แผนภูมิ 1 แสดงโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ ของ อบต. แบ่งเป็นฝ่าย สภา และฝ่ายบริหาร ต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ประสบการณ์ที่ผ่านมาของสมาชิก อบต. วาระการดำรงตำแหน่งสมัยปัจจุบัน
ตั้งแต่ 10 มิถุนายน 2543 – 10 มิถุนายน 2547

หมู่ ที่	ชื่อ - สกุล	เพศ	อายุ (ปี)	ระดับการ ศึกษา	ประสบการณ์การประกอบอาชีพ
1	นายนิคม พรหมบุญเรือง	ชาย	47	ป. 7	เคยรับราชการ,เป็นคณะกรรมการป่าฯ
	นายธันวา ระดาภรณ์	ชาย	35	ป. 6	นักวิจัยสนาม ป่าโคกคำหล่ม
2	นายวิฑูรย์ คำบุญเหลือ	ชาย	44	ป. 4	
	นายลำดวน คำบุญเหลือ	ชาย	46	ป. 4	
3	นายศราวุธ คำบุญเหลือ	ชาย	40	มศ. 3	เป็นสมาชิก อบต. สมัยที่ 2
	นายทองใบ คำบัวโคตร	ชาย	53	ป. 6	เป็นสมาชิก อบต. สมัยที่ 2
4	นายสุริยันต์ คำพรมมา	ชาย	41	ปริญญาตรี	เคยทำงานเรื่องป่ามาก่อน,หัวหน้านักวิจัย สนาม ป่าโคกคำหล่ม
	นายทองสาย ถิ่นกะไสย	ชาย	46	ป. 6	
5	นายจำเนียร รัตนทองสุข	ชาย	55	ป. 4	เป็นคณะกรรมการดำเนินงานป่าฯ
	นายวิเชียร พิมพ์สุขะ	ชาย	46	ม. 3	เคยเป็นผู้ใหญ่บ้าน,สมาชิก อบต.สมัยที่ 2 เป็นคณะกรรมการป่าฯ
6	นายสมหมาย ยุกตพันธ์	ชาย	50	ม. 3	เคยเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
	นายทองทิพย์ คำบุญเหลือ	ชาย	39	ป. 4	คณะกรรมการป่าฯ
7	นายแถมทอง ถิ่นคำเชิด	ชาย	59	ม. 3	เคยเป็นกำนัน
	นายสมจิต ถิ่นคำไสย์	ชาย	53	ป. 6	เคยเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน,เป็นคณะ กรรมการป่าฯ
8	นายประเคน สุ่มมาตย์	ชาย	51	ม. 3	เคยเป็นผู้ใหญ่บ้าน
	นายบุญชู สุขเทวี	ชาย	50	ป. 4	
9	นายไพบูลย์ เชนมนตรี	ชาย	64	ปวส.	เป็นสมาชิก อบต. สมัยที่ 2,เป็นรอง ประธานคณะกรรมการป่าฯ
	นายสมบุญรณ์ พิมพ์ลา	ชาย	36	ป.4	เคยเป็นทหารพราน,เป็นคณะกรรมการ ดำเนินงานป่าฯ
10	นายบุญเรือง พรหมบุญเรือง	ชาย	37	ป.4	เป็นคณะกรรมการป่าฯ
	นายสมบัติ ไชยบุปผา	ชาย	39	ป.6	เป็นสมาชิก อบต. สมัยที่ 2
11	นายเคนน้อย คำบัวโคตร	ชาย	56	ป.4	เป็นคณะกรรมการป่าฯ
	นายอาทิตย์ ถิ่นคำเชิด	ชาย	40	ป.6	เป็นสมาชิก อบต. สมัยที่ 2
12	นายสมหมาย คณะสิทธิ์	ชาย	53	ป.4	
	นายประสิทธิ์ จันทระส	ชาย	56	ป.4	เป็นสมาชิก อบต. สมัยที่ 2
13	นายสุกรี คำจันลาด	ชาย	43	ม. 3	
	นายสงวน พรหมขาม	ชาย	36	ปวช.	เป็นนักวิจัยสนาม ป่าโคกคำหล่ม

ตารางที่ 2 แสดงชื่อหมู่บ้าน สำนะโนประชากร รายชื่อผู้นำฝ่ายบริหารและฝ่ายปกครอง

ชื่อหมู่บ้าน	หมู่ ที่	จำนวน ครัวเรือน	จำนวนประชากร			รายชื่อสมาชิก อบค.	รายชื่อฝ่ายปกครอง
			หญิง	ชาย	รวม		
บ้านโนนใหญ่	1	175	383	396	779	นายธันวา ระดาการณ์ นายนิคม พรหมบุญเรือง	นายคำสอนพรหมบุญเรือง
บ้านธาติจอมศรี	2	145	397	354	751	นายวิฑูรย์ คำบุญเหลือ นายลำตวน คำบุญเหลือ	นายถาวร ธรรมมิตร
บ้านคำพุง	3	108	292	305	597	นายศราวุธ คำบุญเหลือ นายทองใบ คำบัวโคตร	นายประสาร มะอาจเลิศ
บ้านโคกใหญ่	4	102	239	247	486	นายสุริยนต์ คำพรมมา นายทองสาย ถิ่นกะไสย	นายคำมุน คงบุญวาสน์
บ้านภูเขาทอง	5	182	456	430	886	นายจำเนียร รัตนทองสุข นายวิเชียร พิมพ์สุขะ	นายบวร ธนะโชติ
6. บ้านโคก ลำราง	6	122	320	341	651	นายสมหมาย ยูลพันธ์ นายทองทิพย์ คำบุญเหลือ	นางมะลิวรรณ มะอาจเลิศ
บ้านบึงบูรพา	7	126	419	427	846	นายแถมทอง ถิ่นคำเชิด นายสมจิต ถิ่นคำไสย	นายเคน คำลัยวงศ์
บ้านคำพุง	8	127	337	336	703	นายประเคน สุ่มมาตย์ นายบุญชู สุขเทวี	นายเคนจ้วน แสนเพชร
บ้านภูเขาทอง	9	140	331	378	709	นายไพบูลย์ เชนมนตรี นายสมบุญณ์ พิมพ์ลา	นายบุญสี โคตรโมตรี
บ้านเกษตร สมบูรณ์	10	175	447	459	906	นายบุญเรือง พรหมบุญเรือง นายสมบัติ ไชยบุปผา	นายอำคา แสนสัญญาะ
บ้านนางาม	11	74	221	229	450	นายเคนน้อย คำบัวโคตร นายอาทิตย์ ถิ่นคำเชิด	นายดำรงค์ บุตรพรม
บ้านโคก สมบูรณ์	12	99	237	257	494	นายสมหมาย คณะสิทธิ์ นายประสิทธิ์ จันทเรศ	นายอุทัย กมลตรี
บ้านคำเจริญ	13	125	328	329	657	นายสงวน พรรณงาม นายสุกรี คำจันลาด	นายจำลอง โคตรศรี
รวม	13	1,678	4,407	4,518	8,925	ฝ่ายบริหาร+ฝ่ายสภา 26 คน	กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน 13 คน

ตารางที่ 3 แสดงโครงการชลประทานขนาดเล็กที่สร้างขึ้นในตำบลคำพูน อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด

ชื่อโครงการ	ที่ตั้ง		ความจุ (ลบ.ม.)	พื้นที่รับ ประโยชน์ (ไร่)	ก่อสร้าง ปี พ.ศ.	ราคาก่อ สร้าง (บาท)
	บ้าน	หมู่ที่				
งานอ่างเก็บน้ำและฝาย						
1. อ่างเก็บน้ำห้วยคำตุ	ภูเขาทอง	9	310,000	300	2525	2,875,000
2.อ่างเก็บน้ำห้วยจ๊กคะ	โนนใหญ่	1	130,000	650	2526	2,774,000
3.อ่างเก็บน้ำห้วยถ้ำปลา	ภูเขาทอง	5	116,000	400	2529	2,412,000
4.อ่างเก็บน้ำห้วยทราย	ภูเขาทอง	9	102,340	350	2535	6,000,000
5.อ่างเก็บน้ำห้วยสมสนุก	นางาม	11	180,000	300	2537	7,449,000
6.ฝายห้วยทราย	คำพูน	8	-	1,000	2540	11,886,000
7.อ่างเก็บน้ำห้วยจ๊กคะ	โนนใหญ่	1	-	367	2541	2,951,000
8.อ่างเก็บน้ำห้วยยาง	โคกสมบุญ	12	19,000	1,540	2541	5,618,000
งานพระราชดำริ						
9.อ่างเก็บน้ำห้วยซอด (ห้วยยาง)	ภูเขาทอง	5	610,000	400	2537	13,135,000
10.อ่างเก็บน้ำห้วยทราย (ดอนมน)	ภูเขาทอง	5	350,000	400	2537	7,789,000

ตารางที่ 4 แสดงแหล่งน้ำธรรมชาติในเขตตำบลคำพอง

ลำดับ ที่	ชื่อแหล่งน้ำ	ที่ตั้ง		ความจุ (ลบ.ม.)	พื้นที่รับประโยชน์ (ไร่)	ลักษณะการใช้ ประโยชน์
		บ้าน	หมู่ที่			
1.	ห้วยทราย	ภูเขาทอง	5	-	60	ปลูกพืช,เลี้ยงสัตว์
		โคกสมบุญ	12	-		เลี้ยงสัตว์
2.	ห้วยยาง	โคกสมบุญ	12	-	500	เลี้ยงสัตว์
3.	ห้วยหินงาบ	ภูเขาทอง	9	-	400	เลี้ยงสัตว์
4.	ห้วยม่วงแป	โนนใหญ่	1	-	30	เลี้ยงสัตว์
5.	ห้วยคำตุ	ภูเขาทอง	9	-	570	เลี้ยงสัตว์
6.	ห้วยหินจอม	ภูเขาทอง	5	-	100	เลี้ยงสัตว์
7.	ห้วยผักหนาม	คำพอง	8	-	20	เลี้ยงสัตว์
8.	ห้วยไผ่	คำพอง	8	-	250	เลี้ยงสัตว์
9.	หนองพอก	คำพอง	8	1,260	20	เลี้ยงสัตว์
10.	หนองเลา	คำพอง	7	500	10	เลี้ยงสัตว์
11.	หนองผือ	โนนใหญ่	1	800	10	เลี้ยงสัตว์
12.	หนองแดง	โคกสมบุญ	12	1,000	20	เลี้ยงสัตว์
13.	หนองม่วง	คำเจริญ	13	3,750	200	เลี้ยงสัตว์
14.	หนองแอ่ง	โคกสมบุญ	12	1,000	40	เลี้ยงสัตว์
15.	หนองผักแว่น	โคกใหญ่	4	1,260	60	เลี้ยงสัตว์
16.	หนองสิม	โนนใหญ่	1	1,260	20	เลี้ยงสัตว์
17.	หนองหัวช้าง	โนนใหญ่	1	1,000	10	เลี้ยงสัตว์
18.	หนองลาด	โคกสำราญ	6	2,520	50	เลี้ยงสัตว์
19.	หนองแสง	คำพอง	8	1,260	10	เลี้ยงสัตว์

ภาคผนวก ข

รายงานผลการประชุมการจัดการทรัพยากรป่า
แบบมีส่วนร่วมในมติหญิง-ชาย
ตำบลคำพอง อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ขบวนการทำกลุ่มเสวนา วันที่ 5-30 มกราคม 2544

การเตรียมประชุม โดยแบ่งออกเป็น 5 จุด ได้แก่

จุดที่ 1 หมู่ 1 และ หมู่ 10

จุดที่ 2 หมู่ 2, 3, 6, 7, 8 และ 13

จุดที่ 3 หมู่ 5 และ หมู่ 9

จุดที่ 4 หมู่ 11

จุดที่ 5 หมู่ 4 และ หมู่ 12

ทีมวิจัยสนามจะประชุมก่อนลงพื้นที่โดยแบ่งการประสานกับชาวบ้านตามจุด ดังนี้

นายธันวา ระดากรณ์ ประสานจุดที่ 1,4

นายสงวน พรรณงาม ประสานจุดที่ 2

นายสุริยันต์ คำพรมมา ประสานจุดที่ 3,5

แจ้งภารกิจการประชุม

นายสุริยันต์ คำพรมมา เป็นผู้เปิดประเด็น

นายสงวน พรรณงาม กล่าวทั่วไป

นายธันวา ระดากรณ์ ผู้จัดบันทึก

วิธีการประชุม คัดเลือกให้ผู้มีอายุมากมีประสบการณ์ดั่งแม่เผด เล่าถึงประวัติความเป็นมาของดงแม่เผด สภาพพื้นที่ป่า ความหลากหลายของสัตว์ป่า ชนิดของพันธุ์พืช สายน้ำลำห้วยที่หล่อเลี้ยงชีวิตของคนและสัตว์ วิธีการหาอาหารจากป่า อาศัยอาวรณ์นอนนอนดงแม่เผด

จุดที่ 1 หมู่ 1 บ้านโนนใหญ่ และ หมู่ 10 บ้านเกษตรสมบูรณ์ มีผู้เข้าร่วมประชุม 7 คน (ชาย 3

หญิง 4) จาก 153 ครอบครัวย = 4.58%

จุดที่ 2 หมู่ 2 บ้านธาตุจอมศรี, หมู่ 3 บ้านคำพอง, หมู่ 6 บ้านโคกสำราญ, หมู่ 7 บ้านบึงบุรพา,

หมู่ 8 บ้านคำพอง, หมู่ 13 บ้านคำเจริญ มีผู้เข้าร่วม 13 คน (ชาย 6 หญิง 7)

จาก 645 ครอบครัวย = 2.01%

จุดที่ 3 หมู่ 5 บ้านภูเขาทอง, หมู่ 9 บ้านภูเขาทอง

มีผู้เข้าร่วม 12 คน จาก 182 ครอบครัวย = 6.59%

จุดที่ 4 หมู่ 11 บ้านนางาม

มีผู้เข้าร่วม 3 คน จาก 74 ครัวเรือน = 4.05%

จุดที่ 5 หมู่ 4 บ้านโคกใหญ่ และ หมู่ 12 บ้านโคกสมบูรณ์

มีผู้เข้าร่วม 30 คน จาก 211 ครอบครัวย = 14.21%

รายงานการประชุม หมู่ 1 หมู่ 10 บ้านโนนใหญ่ ต.คำพอง
วันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2545

ที่มวิจัยสนาม

1. อบต.สุริยันธ์ คำพomma ผู้ชี้แจง
2. อบต.สงวน พรรณขาม ผู้ตั้งประเด็น
3. อบต.ธัญวา ระดากรณ์ ผู้บันทึก

อบต.สุริยันธ์ กล่าวเปิดประชุม ชี้แจงวัตถุประสงค์เกี่ยวกับโครงการ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการอยากรู้ อยากเห็น อยากทราบ และหลาย ๆ เรื่อง ที่ต้องการอยากรู้ เช่น ความเป็นมาในอดีต และปัจจุบันของป่าดงแม่เผด และความคิดเห็น ความต้องการของชาวบ้านกับป่าดงแม่เผดเป็นอย่างไร

เมื่อชาวบ้านทำความเข้าใจแล้ว และชาวบ้านก็สะท้อนให้เห็นถึงความสูญเสีย ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในป่า เช่น แต่ก่อนเคยมีต้นไม้ใหญ่ มีสมุนไพร มีความชุ่มเย็น มีสิ่งสารพัดวิหลายชนิด เช่น ลิง หมูป่า กระรอก กระแต นกชนิดต่าง ๆ และก็มีน้ำตกหลายแห่ง แต่ปัจจุบันนี้สิ่งเหล่านี้ไม่มีให้เห็นอีกแล้ว ชาวบ้านจึงเกิดจิตสำนึก อยากจะมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรเหล่านั้น ให้คืนสภาพในอดีตถึงแม้จะไม่ 100% ก็ตาม แต่จิตสำนึกของชาวบ้านเริ่มมีมาก และอยากให้ผู้นำในท้องถิ่น คือ สมาชิก อบต. เองให้เอาใจใส่ในเรื่องนี้บ้าง เพื่อที่จะได้ปฏิบัติเป็นรูปธรรมในอนาคตต่อไป

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	ลายมือชื่อ
1	นางจันทร์ ระดาไสย์	162 หมู่ 1	
2	นางทัด ไชยสิงห์	155 หมู่ 10	
3	นายสุข จรรย์เสรีฐ	138 หมู่ 1	
4	นายนิคม พรหมบุญเรือง	15 หมู่ 1	
5	นายสมบัติ ไชยบุปผา	31 หมู่ 1	
6	นางนาง นาทองแถม	95 หมู่ 1	
7	นางลำพัน ระดากรณ์	169 หมู่ 1	

รายงานการประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม อบต.คำพอง

บ้านคำพอง หมู่ 2, หมู่ 3, หมู่ 6, หมู่ 7, หมู่ 8, หมู่ 13 ต.คำพอง

วันที่ 7 มกราคม 2545

ทีมวิจัยสนาม 1. อบต.สุริยันธ์ คำพรมมา

2. อบต.สงวน พรรณงาม

3. อบต.ธัญญา ระดากรณ์

อบต.สุริยันธ์ คำพรมมา กล่าวเปิดประชุมและชี้แจงความเป็นมาของโครงการและวัตถุประสงค์ของโครงการ ในการจะจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนแบบมีส่วนร่วมโดย อบต.เป็นต้นแบบ

อบต.สงวน พรรณงาม เปิดประเด็นความรู้สึก ความต้องการอยากมีส่วนร่วมทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ซึ่งชาวบ้านก็สะท้อนความรู้สึกออกมาในลักษณะเกิดความเสียใจ เสียหายป่าซึ่งในป่านั้นในอดีตที่ผ่านมาชาวบ้านได้เข้าไปใช้ประโยชน์มากมายมหาศาล และชาวบ้านบอกว่าในช่วงประมาณ ปี 2525-2534 นั้น เกิดการบุกรุกป่าดงแม่เผดมาก กำลังเจ้าหน้าที่จะป้องกันไม่มีเพียงพอ ชาวบ้านบอกว่า เห็นคนนั้นได้ที่ดินบนภู คนนั้นก็อยากได้บ้างจึงเกิดการแข่งขันกันทำให้สภาพป่าซึ่งอุดมสมบูรณ์มากในช่วงนั้นหายไปในเวลาอันรวดเร็ว แต่แล้วเมื่อป่าหมดไปความหายนะที่ตามมาทางอ้อมมากมาย

ชาวบ้านเกิดความรู้สึกสำนึก และเสียใจมากกับการเสียป่าโดยไม่คุ้มกับผลที่ได้รับ ซึ่งชาวบ้านก็ได้เกิดความรู้สึกในคุณค่าของป่า จึงอยากจะมีส่วนร่วม และจะให้ความร่วมมือกันในการรักษาทรัพยากร

ในสภาพป่าก่อนปี พ.ศ.2542 ประมาณปี พ.ศ. 2525 สภาพป่ายังเป็นป่าดงดิบ มีต้นไม้ใหญ่ ขึ้นเต็มไปหมดขนาดสองคนสามคนโอบ เรียกไม้ "ซี่" และตามหุบเขามีน้ำไหลตลอดปี ในช่วงนั้นสภาพหลงเหลือประเภทสัตว์ คือ พวกรูปา, ลิง, ค่าง, สุนัขจิ้งจอก, กระต่าย, กระรอก, ไก่ป่า ฯลฯ ช่วงนั้นสภาพป่าอุดมสมบูรณ์มาก ถ้าขึ้นไปภูแม่เผด สภาพอากาศจะหนาวเย็น มีนกหลายชนิด เพราะมีผลไม้ที่เป็นอาหารของนกมากมาย เช่น ลูกหว้า ซึ่งเป็นผลไม้ที่นกชอบกิน จะมีนกชนิดต่าง ๆ มาจิกกินตามต้นไม้ และประกอบกับช่วงนั้นป่าภูแม่เผดมีผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์มาก ทางเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถเข้าไปควบคุมอะไรได้ หลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของรัฐบาล เกี่ยวกับการปราบปรามคอมมิวนิสต์สำเร็จลง ชาวบ้านได้ขึ้นไปจับจองเขตป่าดงแม่เผดไว้เป็นที่ของตัวเอง ซึ่งส่วนมากจะเป็นผู้ร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์ตอนนั้น และหลังจากนั้นมาก็มีการบุกรุกถางป่าทำไร่ แต่กำลังเจ้าหน้าที่ไม่สามารถควบคุมได้ จึงทำให้สภาพป่าเริ่มเปลี่ยนแปลงในช่วงปี 2534-2535 สภาพป่าดงแม่เผดแทบจะหมดไป คงเหลือแต่ป่าจ้ายไม่มากเท่าใด

ปัจจุบันชาวบ้านจะได้ประโยชน์จากภูมิแม่เผด จากภาคเกษตรเป็นส่วนใหญ่ การได้ประโยชน์จากการล่าสัตว์,หาของป่า,หาสมุนไพร จะไม่มีแล้วเพราะความอุดมสมบูรณ์ของป่าหมดสิ้นไป

ความรู้สึกของผู้ให้สัมภาษณ์

ถ้าจะเปรียบสภาพป่าในอดีตและปัจจุบัน มีความเสียใจเป็นอย่างมาก จิตใจหดหู่ในความเสียหายที่เกิดขึ้น มีความเสียใจในความอุดมสมบูรณ์ที่มันหายไป มันไม่คุ้มกับรายได้ในการทำเกษตรในปัจจุบันที่ต้องลงทุนสูง เพราะขาดทั้งน้ำและความอุดมสมบูรณ์ของดิน อยากจะเห็นสภาพของป่าจ้ายในอดีตกับคืนมา ปัจจุบันจะหาสัตว์หรือหาพวกนกดูแทบไม่มีให้เห็น จะหาสมุนไพร หาผัก ก็ไม่มี ถึงมีก็ส่วนน้อย สิ่งที่เขาจำเป็นต้องการอยากรู้อยากเห็น คือ อยากจะให้สภาพป่าเหมือนในอดีต

นายจำเนียร รัตนทองสุข ผู้ให้สัมภาษณ์

นายสงวน พรรณขาม ผู้สัมภาษณ์

นายธันวา ระดากรณ์ ผู้บันทึก

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	ลายมือชื่อ
1	นายสกลไธ ประหา	63 หมู่ 8 ต.คำพอง	
2	นายสำราญ ศรีอ่อน	97 หมู่ 13 ต.คำพอง	
3	นายกฤษฎา ประหา	9 หมู่ 8 ต.คำพอง	
4	นางปัจจะ โพธิกมล	19 หมู่ ต.คำพอง	
5	นางวงเดือน โพธิศรีขาม	23 หมู่ 13 ต.คำพอง	
6	นายอรุณ กมลผาด	53 หมู่ 8 ต.คำพอง	
7	นายสอน ถานผดุง	27 หมู่ 2 ต.คำพอง	
8	น.ส.จำปี คำบัวโคตร	92 หมู่ 13 ต.คำพอง	
9	นางสี คำแสนโคตร	33 หมู่ 6 ต.คำพอง	
10	นางสมพร ถินมานัด	119 หมู่ 6 ต.คำพอง	
11	นายน้อย โพธิศรีขาม	23 หมู่ 13 ต.คำพอง	
12	นางหนูนา คำแสนโคตร	51 หมู่ 6 ต.คำพอง	
13	นางประจักษ์ คลังบุญวาสน์	21 หมู่ 2 ต.คำพอง	

ประชุมชี้แจงโครงการวิจัยพัฒนา อบต.คำพองให้เป็นต้นแบบในการจัดการทรัพยากร
วันที่ 17 มกราคม 2545

เริ่มประชุม 19.30 น.

กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ทำกินบนภูแม่เผดที่ได้ร่วมกันต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิที่ดินทำกิน "กลุ่มคนรักป่า
พัฒนาต้นน้ำดงแม่เผด" โดยมี

ทีมวิจัยสนาม 3 คน คือ

1. นายสุริยันต์ คำพรมมา
2. นายธันวา ระดากรณ์
3. นายสงวน พรรณขาม

นายสุริยันต์ คำพรมมา กล่าวเปิดประชุม ชี้แจงวัตถุประสงค์งานวิจัย ให้ อบต.คำพอง เป็น
เป็นต้นแบบในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นมติทาง อบต.แล้ว คือ คัดเลือกทีมวิจัย 3 คน ดังที่
ได้กล่าวมา นอกเหนือจากที่องค์กรชาวบ้านที่ได้ร่วมต่อสู้เรื่องสิทธิ เรื่องการทำอาชีพที่มีความยั่งยืนด้วย
ตนเองแล้วซึ่งเป็นการต่อสู้อย่างโดดเดี่ยว แต่ทางองค์กรท้องถิ่นได้เห็นความสำคัญที่จะสำรวจข้อมูล
การจัดการทรัพยากรเพื่อเป็นข้อมูลที่จะนำไปสู่การวางแผนต่อไปข้างหน้า

นางสงวน พรรณขาม เปิดประเด็นที่ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตของมวล
มนุษยชาติ พวกเราจำเป็นต้องสมควรมองเห็นคุณค่า และมีการวางแผนการใช้ทรัพยากรอย่างมี
ประสิทธิภาพและให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการทำแผนจำเป็นต้องรู้ข้อมูลพื้นฐานเพื่อเสนอโครงการให้
หน่วยงานส่วนท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณต่อไป

ข้อดีของการประชุมครั้งนี้ เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่องค์กรชาวบ้านเคลื่อนไหวกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
การอธิบายหรือชี้แจงจึงเข้าใจง่าย

ข้อเสียของการประชุมครั้งนี้ การจัดประชุมครั้งนี้ สมาชิกไม่ได้มาทั้งหมด เนื่องจากต้องไปนอนอยู่ไร่
ไม่เข้าร่วมประชุม

ข้อเสนอแนะ จำเป็นต้องมีแบบสอบถามเพื่อถามการตกลง ผู้ไม่มาเข้าร่วมประชุม

นายสุริยันต์ คำพรมมา สรุปบันทึก

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมที่แจ้งวัตถุประสงค์งานวิจัย

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	ลายมือชื่อ
1	นางวาสนา เย็นเกษม	หมู่ 4 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
2	นางนาดี บุบผศรี	หมู่ 4 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
3	นางสุวรรณี ถินคำเขิด	หมู่ 12 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
4	นางน้อย ไถวศิลป์	หมู่ 12 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
5	นางลำดวน อังครา	หมู่ 4 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
6	นางคำพอง ถินคำไสย	หมู่ 4 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
7	นางสาคร ยุบวาขันตร์	หมู่ 4 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
8	นายทองอิน บุตรโพธิ์ชัย	หมู่ 4 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
9	นางบุญนัด น้อยอามาตย์	หมู่ 4 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
10	นางเคลือบ สุวรรณศรี	หมู่ 12 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
11	นางหนูน้อย ชูทวีไล	หมู่ 12 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
12	นางพันธ์ โพธิ์วันดี	หมู่ 4 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
13	นางกุหลาบ โคตรนาแพง	หมู่ 4 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
14	นางสุข ทิพวรรณ	หมู่ 4 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
15	นางนาง กมลอินทร์	หมู่ 12 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
16	นายสมคิด โพธิ์ชัยศรี	หมู่ 4 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
17	นางแพง ไถวศิลป์	หมู่ 4 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
18	นายสุข มงคลยิ่ง	หมู่ 4 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
19	นายสมคิด มะอาจเลิศ	หมู่ 4 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
20	นายทองไสย คลังบุญวาสน์	หมู่ 4 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
21	นายคำ ชัยจุมจัง	หมู่ 12 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
22	นายสวาท คำบัวโคตร	หมู่ 12 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
23	นางสุภาพร ถินกระไสย	หมู่ 4 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
24	นายอ้วน ภักดีโชติ	หมู่ 4 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
25	นายบุตดี น้อยอามาตย์	หมู่ 4 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	
26	นายวิสัย โพธิ์ฤตไสย	หมู่ 4 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย	

รายงานประชุม หมู่ 11 บ้านนางาม ต.คำพอง
วันที่ 28 มกราคม 2545

ทีมงานวิจัยสนาม

1. อบต.สุริยันธ์ คำพรมมา ผู้ชี้แจง
2. อบต.สงวน พรรณขาม ผู้ตั้งประเด็น
3. อบต.ธัญญา ระดาภรณ์ ผู้บันทึก

นายสุริยันธ์ คำพรมมา เปิดประชุม และชี้แจงวัตถุประสงค์กับโครงการวิจัย การอยากรู้
อยากเห็น อยากทราบความเป็นไปในอดีตและในปัจจุบันของป่าดงแม่แฝด พวกผมมาวันนี้อยากขอ
ความร่วมมือจากท่านทั้งหลายทั้งหญิงชายวันนี้ให้มีส่วนร่วมมือพูดคุยกันว่า พวกท่านต้องการอะไร
คิดอย่างไร กับป่าดงแม่แฝดในอดีตและปัจจุบันนี้

ชาวบ้าน แต่ก่อนในอดีตเคยอุดมสมบูรณ์ มีต้นน้ำลำธาร มีต้นไม้ใหญ่ มีสัตว์ใหญ่น้อยหลากหลาย
ชนิด แต่ก่อนไม่มีป่าอ้อยเหมือนทุกวันนี้ มีธรรมชาติที่สวยงาม แต่เดี๋ยวนี้ถูกทำลายไปหมดเพราะ
มีคนบุกรุก มีนายทุนมาซื้อที่ดินปลูกอ้อย โรงงานน้ำตาลอยู่ใกล้ คนในพื้นที่ก็เลยทำไร่อ้อยกันเป็นส่วน
มาก แต่ก่อนไม่มีโรงงาน ชาวบ้านจึงไม่รู้ว่าทำอะไร ยังมีการรักษาทรัพยากรไว้อยู่ แต่เดี๋ยวนี้ถูก
ทำลายมากจนแทบไม่เหลือ

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมชี้แจงโครงการ

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	ลายมือชื่อ
1	นางหนูนา ถินกระไลย์	57 หมู่ 11 ต.คำพอง	
2	นายวิเชียร แสงเพชร	72 หมู่ 11 ต.คำพอง	
3	นายวิรัตน์ มุ่งงาม	88 หมู่ 11 ต.คำพอง	

รายงานการประชุมบ้านภูเขาทอง หมู่ 5, หมู่ 9 ต.คำพอง
วันที่ 30 มกราคม 2545

ทีมงานวิจัยสนาม

1. คุณสุริยันต์ คำพomma
2. คุณสงวน พรรณงาม
3. คุณธันวา ระดาภรณ์

คุณสุริยันต์ คำพomma กล่าวเปิดประชุมและชี้แจงเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของโครงการ และทำความเข้าใจกับชาวบ้าน

หลังจากทำความเข้าใจกับชาวบ้านแล้วก็มีการตั้งประเด็นคำถาม และความคิดเห็นของชาวบ้านที่เข้าประชุมแต่ละคน ซึ่งก็ได้ยินความรู้สึกของชาวบ้าน เพื่อเป็นข้อมูลต่าง ๆ ในการทำแบบสำรวจ

ซึ่งชาวบ้านเองก็เข้าใจในการที่สูญเสียทรัพยากรและอยากมีส่วนร่วมในการจัดการ เช่น อยากให้มีสภาพป่าเหมือนเดิม มีความอุดมสมบูรณ์เหมือนในอดีต เช่น สัตว์ป่า พืช หนุม้า, กระรอก, กระแต และก็มีพวกสมุนไพรหลายชนิด เช่น จงหอย, กล้วยป่า นี่คือน้ำที่ชาวบ้านต้องการและชาวบ้านบางคนบอกว่ามีความเสียใจกับป่าที่หายไป เกิดอุทกภัยจากน้ำท่วม เพราะน้ำไหลเร็วมากเวลาฝนตก และความรู้สึกอีกอันหนึ่ง คือ ป่าจ้ายที่พอหลงเหลืออยู่ก็จะให้รักษาเป็นอย่างดี คือ อยากให้ อบต.เองเป็นผู้จัดการ

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมชี้แจงโครงการวิจัย

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	ลายมือชื่อ
1	นายทอง คุณาเมือง	10 หมู่ 5 ต.คำพอง	
2	นางทองอยู่ ธนะโชติ	7 หมู่ 5 ต.คำพอง	
3	นายน้อย พิมสุคะ	86 หมู่ 5 ต.คำพอง	
4	นายปัญญา สายโรจน์	17 หมู่ 5 ต.คำพอง	
5	นายประกิจ คำจันลาด	48 หมู่ 5 ต.คำพอง	
6	นางพยอม ลาटनाแพง	106 หมู่ 5 ต.คำพอง	
7	นายเลวี ชูศรีทอง	87 หมู่ 5 ต.คำพอง	
8	นายเสงี่ยม คำแสนโคตร	15 หมู่ 5 ต.คำพอง	
9	นายสม คลังบุญวาสน์	38 หมู่ 5 ต.คำพอง	
10	นายสมบุญ ธินมานัด	179 หมู่ 5 ต.คำพอง	
11	นายสัมฤทธิ์ ธินมานัด	54 หมู่ 5 ต.คำพอง	
12	นายสงวน ไถวศิลป์	167 หมู่ 5 ต.คำพอง	

4. ผลการดำเนินงาน

- 4.1 ภาพรวมการมีทีมสนามเป็นคนในพื้นที่ ดำเนินการในพื้นที่ทำให้การจัดปรับเวลาได้ค่อนข้างลงตัว แม้จะมีประเด็นผู้เข้าร่วมวงเสวนาจะน้อย เนื่องจากเป็นฤดูกาลตัดอ้อย สภาพอากาศหนาว การคุ้ยเวลาดำเนินงานซึ่งผู้ที่ใช้แรงงานเหน็ดเหนื่อย ต้องการพักผ่อน
- 4.2 ผู้เข้าร่วม จำนวนผู้เข้าร่วมนอกจากสถานการณ์ที่กล่าวมาในข้อ 4.1 ยังขึ้นอยู่กับครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้านมีความเกี่ยวข้อง รับรู้ เข้าร่วมสถานการณ์การต่อสู้เรียกร้องเรื่องสิทธิ ทำกินมากน้อยเพียงใด และการประสานงานของทีมวิจัย เป็นข้อน่าสังเกตว่า จุดที่ 5 เป็นหมู่บ้านที่มีครอบครัวเข้าร่วมขบวนการและมีพื้นที่ทำกินอยู่บนภูแม่ผะดวนหลายครอบครัว
- 4.3 แม้ข้อมูลที่ได้ไม่น่าสนใจไม่ลึก เป็นเพียงเหตุการณ์บอกเล่า แต่การใช้ประเด็น "ดงแม่ผะ" ซึ่งรวมถึงที่ตั้งของตำบลคำพุงในปัจจุบัน รวมถึงภูแม่ผะ จึงไม่ได้เจาะลึกไปเฉพาะตรงๆ เช่น คนขึ้นไปทำไร่บนภูเมื่อไหร่ ทำไมถึงขึ้นไป เป็นข้ออ่อนของการตั้งประเด็นชักถาม และในการใช้วิธีจดในการทำบันทึก ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ การจับประเด็นของผู้ทำบันทึก จึงมีการสรุปร่วมกันว่า น่าจะมีการแก้ปัญหาจุดอ่อนในเรื่องนี้โดยการอัดเทป อย่างไรก็ตาม ข้อมูลมาพิจารณา จะทำให้เห็นความหมายของคำว่า "ดง" กับ "ป่า" ดงเป็นป่าที่บ้น ต้นไม้ใหญ่ มีความหลากหลายทั้งพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ เป็นที่อยู่ของสัตว์ใหญ่ เช่น ช้าง หมี เสือ เห็นความสัมพันธ์การมีของพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ สรุปข้อมูลที่ได้ นำมาวิเคราะห์ วิจัย ต่อจะสามารถสร้างการเรียนรู้ได้อีกหลายแง่มุม จึงน่าจะเก็บข้อมูลชุดนี้ไว้เป็นข้อมูลพื้นฐาน
- 4.4 ผู้เข้าร่วม ผู้หญิง มากกว่า ผู้ชาย

จุดที่ 1 ชาย 3 หญิง 4

จุดที่ 2 ชาย 6 หญิง 7

จุดที่ 3 มีเฉพาะ หมู่ 5 หญิง 2 ชาย 10

จุดที่ 4 ชาย 2 หญิง 1

จุดที่ 5 หญิง 16 ชาย 10

วิธีการดำเนินงานในการจัดทำกลุ่มเสวนา (5-10 มกราคม 2544)

1. ทำความเข้าใจร่วมกันเบื้องต้นในวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ในการทำระหว่างทีมวิจัย
2. จัดเวทีให้ทีมวิจัยได้ทดลองปฏิบัติร่วมกัน พร้อมทั้งการตั้งประเด็นในการแลกเปลี่ยน พูดคุย โดยเชิญที่ปรึกษามาช่วย และสมาชิกกลุ่มคนรักป่าพัฒนาต้นน้ำแม่ผะมาช่วยตอบข้อซักถาม เพื่อให้เห็นวิธีการซักถาม และความเข้าใจในประเด็นที่วางไว้ เช่น สภาพดงแม่ผะ ภูแม่ผะ ช่วงก่อน คจก. หลังการยกเลิก คจก. และปัจจุบัน สภาพความเปลี่ยนแปลง สาเหตุ ข้อคิดเห็นต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
3. กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่น่าจะมีในการร่วมแลกเปลี่ยนพูดคุย

แบ่งกลุ่มและแบ่งบทบาทหน้าที่ ระหว่างทีมสนาม นัดหมายดำเนินการ โดยแบ่งออกเป็น 5 จุด ได้แก่

จุดที่ 1 หมู่ 1 และ หมู่ 10

จุดที่ 2 หมู่ 2, 3, 6, 7, 8 และ 13

จุดที่ 3 หมู่ 5 และ หมู่ 9

จุดที่ 4 หมู่ 11

จุดที่ 5 หมู่ 4 และ หมู่ 12

แบ่งการประสานกับชาวบ้านตามจุด ดังนี้

นายธันวา ระดากรณ์ ประสานจุดที่ 1,4

นายสงวน พรรณงาม ประสานจุดที่ 2

นายสุริยันต์ คำพรมมา ประสานจุดที่ 3,5

โดย นายสุริยันต์ คำพรมมา เป็นผู้เปิดประเด็น

นายสงวน พรรณงาม กล่าวทั่วไปและชักประเด็น

นายธันวา ระดากรณ์ ผู้จัดบันทึก

กลุ่มเป้าหมาย

1. ผู้ที่เข้าไปหรือเคยเข้าไปใช้ประโยชน์

1.1 เคยหรือเข้าไปหาอยู่หากินบนภู

1.2 เคยหรือทำกินบนภู (มีที่ทำกินบนภู)

1.3 เสาะหาผู้สูงอายุหรือผู้เคยอยู่หรือเข้าร่วมสถานการณ์

การดำเนินงาน

1. ผู้เข้าร่วม

จุดที่ 1 หมู่ 1 บ้านโนนใหญ่ และ หมู่ 10 บ้านเกษตรสมบูรณ์ มีผู้เข้าร่วมประชุม 7 คน

(ชาย 3 หญิง 4) จาก 153 ครัวเรือน = 4.58%

จุดที่ 2 หมู่ 2 บ้านธาตุจอมศรี, หมู่ 3 บ้านคำพอง, หมู่ 6 บ้านโคกสำราญ, หมู่ 7 บ้าน

บึงบุรพา, หมู่ 8 บ้านคำพอง, หมู่ 13 บ้านคำเจริญ มีผู้เข้าร่วม 13 คน (ชาย 6 หญิง 7)

จาก 645 ครัวเรือน = 2.01%

จุดที่ 3 หมู่ 5 บ้านภูเขาทอง, หมู่ 9 บ้านภูเขาทอง

มีผู้เข้าร่วม 12 คน จาก 182 ครัวเรือน = 6.59%

จุดที่ 4 หมู่ 11 บ้านนางาม

มีผู้เข้าร่วม 3 คน จาก 74 ครัวเรือน = 4.05%

จุดที่ 5 หมู่ 4 บ้านโคกใหญ่ และ หมู่ 12 บ้านโคกสมบูรณ์

มีผู้เข้าร่วม 30 คน จาก 211 ครัวเรือน = 14.21%

หมายเหตุ : ผู้เข้าร่วมน้อยเนื่องจากเป็นช่วงตัดอ้อย ส่วนหนึ่งจะพักค้างคืนอยู่บนภู และสภาพอากาศเย็น

2. บรรยายภาคในการพูดคุย

- 2.1 อบต. สุริยันธ์ กล่าวเปิดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์เกี่ยวกับโครงการ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการอยากรู้ เช่น ความเป็นมาในอดีตและปัจจุบันของป่าดงแม่เผด และความคิดเห็นของชาวบ้านกับป่าดงแม่เผดเป็นอย่างไร
- 2.2 ผู้สูงอายุเล่าเหตุการณ์ในอดีต ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ปัญหา สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง
- 2.3 ช่วยกันสรุปสภาพภูมิแม่เผดในปัจจุบัน ข้อคิดเห็นของชาวบ้านต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

3. ประมวลภาพข้อมูลที่ได้

- 3.1 สภาพป่า ความเป็นป่าดง เป็นสภาพของต้นไม้ใหญ่ หนา ทึบ มีต้นไม้ใหญ่ น้อย เถาว์ เครือ หลากหลาย มีสัตว์ใหญ่ ๆ ต้นไม้ใหญ่ ๆ ถูกตัดโค่นหลังได้รับสัมปทาน หลังจากนั้นชาวบ้านเริ่มขึ้นไปทำไร่ ปลูกมันสำปะหลัง ยังพอมันไม้หลงเหลืออยู่บ้าง มีหมูป่า ลิง กระรอก กระแต น้ำตกหลายแห่งไหลแรง ความชุ่มชื้นยังคงหลงเหลืออยู่ ธรรมชาติยังสวยงาม ชาวบ้านได้อาศัยป่าบนในการหาอยู่หากิน หาสมุนไพรที่ไม่มีในป่าล่าง มี จันทน์ กัลยไม้ ปัจจุบันพื้นที่บนภูแม่เผดเหลือป่าธรรมชาติเพียงบริเวณจ้าย ซึ่งไม่สามารถนำไปเป็นพื้นที่ทำการเกษตร 90% กลายเป็นพื้นที่ปลูกอ้อย หลังจากมีโรงงานน้ำตาลมาตั้งที่บัวขาว ที่ดินบนภูมีการเปลี่ยนมือ มีนายทุนจากจังหวัดอื่นมาเช่า ชื่อ ปลูกอ้อย

3.2 ความรู้สึกของผู้เข้าร่วม

ถ้าจะเปรียบสภาพป่าในอดีต และปัจจุบัน มีความเสียใจเป็นอย่างมาก จิตใจหดหู่ในความเสียหายที่เกิดขึ้น มีความเสียดายในความอุดมสมบูรณ์ที่มันหายไป มันไม่คุ้มกับรายได้ในการทำเกษตรในปัจจุบันซึ่งต้องลงทุนสูง เพราะขาดทั้งน้ำและความอุดมสมบูรณ์ของดิน อยากจะเห็นสภาพของป่าจ้ายในอดีตกลับคืนมา ปัจจุบันจะหาสัตว์หรือหาพวกนกดูแทบไม่มีให้เห็น จะหาสมุนไพร หาผักก็ไม่มี ถึงมีก็เป็นส่วนน้อย น้ำและความชุ่มชื้นหายไป ไม่เหมือนสภาพป่าในอดีต ฝนตกน้ำไหลลงจากภู แต่ปัจจุบันนี้ สิ่งเหล่านี้ไม่มีให้เห็นอีกแล้ว ชาวบ้านอยากจะมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรเหล่านั้นให้คืนสภาพเหมือนในอดีต ถึงแม้จะไม่ 100% ก็ตาม และอยากให้ผู้นำในท้องถิ่น คือ สมาชิก อบต.เองให้เอาใจใส่ในเรื่องนี้บ้าง เพื่อที่จะได้ปฏิบัติเป็นรูปธรรมในอนาคตต่อไป

ตัวอย่าง -รายงานการประชุมของ หมู่ 1 และ หมู่ 10 (วันที่ 5 มกราคม 2545)

ชาวบ้านก็สะท้อนให้เห็นถึงความสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ของ
ทรัพยากรในป่า เช่น แต่ก่อนเคยมีต้นไม้ใหญ่ มีสมุนไพร มีความชุ่มเย็น มีสิ่ง
สาธิตสัตว์หลายชนิด เช่น ลิง หมูป่า กระรอก กระแต นกชนิดต่าง ๆ และก็มี
น้ำตกหลายแห่ง แต่ปัจจุบันนี้สิ่งเหล่านี้ไม่มีให้เห็นอีกแล้ว ชาวบ้านอยากจะมี
ส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรเหล่านี้ให้คืนสภาพเหมือนในอดีต ถึงแม้จะไม่
100% ก็ตาม และอยากให้ผู้นำในท้องถิ่น คือ สมาชิก อบต.เอง เอาใจใส่ใน
เรื่องนี้บ้าง เพื่อที่จะได้ปฏิบัติเป็นรูปธรรมในอนาคตต่อไป

-รายงานการประชุมของ หมู่ 5 และ หมู่ 9 (วันที่ 30 มกราคม 2545)

ซึ่งชาวบ้านเองก็เข้าใจในการที่สูญเสียทรัพยากรและอยากมีส่วนร่วม
ในการจัดการ เช่น อยากให้มีสภาพป่าเหมือนเดิม มีความอุดมสมบูรณ์เหมือน
ในอดีต เช่น สัตว์ป่า พืช หมูป่า กระรอก กระแต และก็มีสมุนไพร หลาย
ชนิด เช่น ขมิ้น ขมิ้นชัน นี่คือน้ำที่ชาวบ้านต้องการ และชาวบ้านบางคน
บอกว่ามีความเสียใจกับป่าที่หายไป เกิดอุทกภัยจากน้ำท่วม เพราะน้ำไหลเร็ว
มากเวลาฝนตก และความรู้ลึกอีกอันหนึ่ง คือ ป่าจายที่พอหลงเหลืออยู่ก็จะให้
รักษาเป็นอย่างดี คือ อยากให้ อบต.เองเป็นผู้จัดการ

-รายงานการประชุมของ หมู่ 1 และ หมู่ 10 (วันที่ 5 มกราคม 2545)

ชาวบ้าน : แต่ก่อนในอดีตเคยอุดมสมบูรณ์ มีต้นน้ำลำธาร มีต้นไม้
ใหญ่ มีสัตว์ใหญ่น้อยหลากหลายชนิด แต่ก่อนไม่มีป่าอ้อยเหมือนทุกวันนี้ มี
ธรรมชาติที่สวยงาม แต่เดี๋ยวนี้ถูกทำลายไปหมดเพราะมีคนบุกรุก มีนายทุน
มาซื้อที่ดินปลูกอ้อย โรงน้ำตาลอยู่ใกล้ คนในพื้นที่ก็เลยทำไร่อ้อยกันเป็นส่วน
มาก แต่ก่อนไม่มีโรงงาน ชาวบ้านจึงไม่รู้ว่าทำอะไร ยังมีการรักษา
ทรัพยากรไว้อยู่ แต่เดี๋ยวนี้ถูกทำลายมากจนแทบไม่เหลือ

3.3 สาเหตุของสภาพป่าที่เปลี่ยนแปลงไป

1. การสัมปทานป่าไม้
2. ไฟป่า
3. เกิดจากการบุกรุกที่ทำกินเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ (มันสำปะหลัง) ปัจจุบัน
เปลี่ยนมาทำอ้อย การใช้ปุ๋ยเคมี สารพิษในการกำจัดโรคและแมลง
วัชพืช ใช้รถแทรกเตอร์ไถ เผาอ้อยก่อนตัด และรถบรรทุก

ภาคผนวก ค

รายงานผลการสำรวจทรัพยากรป่าชุมชนโคกคำหล่ม
ตำบลคำพ่อง อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

รายงานผลการสำรวจทรัพยากรป่าชุมชนโคกคำหล่ม ครั้งที่ 1
ตำบลคำพอง อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

สำรวจวันที่ 27 ตุลาคม 2545 บนเนื้อที่ 723 ไร่ โดยวางแผนสำรวจ 10 x 10 เมตร และ 2 x 2 เมตร จำนวน 6 แปลง -

ตารางที่ 1 แสดงชั้นความโตของชนิดไม้ป่าโคกคำหล่ม

ชนิดไม้	ชั้นความโต (เซนติเมตร)					รวม	ต้น/ไร่	พื้นที่ 723 ไร่
	< 30	31-60	61-90	91-120	>120			
1. หอมชอก	1	1				2	5.3	3,831
2. แดง	10	1				11	29.3	21,181.9
3. พันชาติ	1					1	2.66	1,923.18
4. ฝาดเขียว	2					2	5.3	3,831
5. ยอ	1					1	2.66	1,923.18
6. เฌียง	4					4	10.66	7,707
7. ประดู่	1	2	1			4	10.66	7,707
8. จิก	6	6	5	3		20	53.33	38,557.59
9. ปอแดง	1					1	2.66	1,923.18
10. สะเดาขาว	1					1	2.66	1,923.18
11. สะทอน	5					5	13.33	9,637.59
12. หม้อ	1					1	2.66	1,923.18
13. แก่นดำ	3	1				4	10.66	7,707
14. เขาว		1				1	2.66	1,923.18
15. ชีเหล็กสาร	2	2				4	10.66	7,707
16. ตูก	1					1	2.66	1,923.18
17. โมก	8	3				11	29.3	21,181.9
18. แดงน้อย	7	4	1			12	32	23,136
19. แด้	3	1				4	10.66	7,707
20. พะยอม		1				1	2.66	1,923.18
21. เค็ง		1				1	2.66	1,923.18
22. คางคอง			1			1	2.66	1,923.18
23. เมื่อยน้อย	8					8	21.33	15,423.9
24. มะกอกเหลือง		1				1	2.66	1,923.18
25. เหนามแห้ง	4					4	10.66	7,707
รวม 25 ชนิด	70	25	8	3		106	277.14	179,127.90

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนลูกไม้ที่สำรวจพบในป่าโคกคำหล่ม (ขนาด 2x2 เมตร จำนวน 12แปลง)

ลำดับที่	ชนิดลูกไม้	จำนวนต้น	จำนวนต้น/ไร่	จำนวนต้น/723 ไร่
1	จิก	17	566.66	409,699.9
2	ด่างไก่	2	66.66	48,199
3	เรื่อนหมา	1	33.33	24,099.9
4	สลัดสองฟ้า	1	33.33	24,099.9
5	พันชาด	3	100	72,300
6	เรียง	4	133.33	96,397.559
7	โมก	3	100	72,300
8	แดงน้อย	8	266.667	192,800.24
9	ตูกอ้ง	10	333.3	240,975.9
10	แก่นเต่า	7	233.3	168,675.9
11	เป้าน้อย	5	166.66	120,495.18
12	แคฝอย	2	66.66	48,195.18
13	หมี	11	366.667	265,100.24
14	สะทอน	3	100	72,300
15	หวดข่า	1	33.33	24,097.5
16	สังคำ	1	33.33	24,097.5
17	ตูก	2	66.66	48,199
18	เอนหม่อน	1	33.33	24,097.5
19	เหมือด	1	33.33	24,097.5
20	มะกอกเหลี่ยม	1	33.33	24,097.5
21	ขี้ดุ่น	1	33.33	24,097.5
22	โมกป่า	1	33.33	24,097.5
23	ไซเคิน	1	33.33	24,097.5
24	ยอ	1	33.33	24,097.5
25	หนามแห่ง	2	66.66	48,195.18
รวม 25 ชนิด		71	2,999.8	2,168,897

รายงานผลการสำรวจทรัพยากรป่าชุมชนโคกคำหล่มครั้งที่ 2
วันที่ 22 - 23 มีนาคม 2546

เพื่อดูรายละเอียดสภาพป่าและชนิดของพันธุ์ไม้ที่พบ แบ่งออกเป็น

1. พื้นที่ป่าอนุรักษ์ (ห้วยหนองมันปลา) 200 ไร่

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนต้นไม้ตามชั้นความโต ไม้ใหญ่

ชนิดไม้	ชั้นความโต (เซนติเมตร)					รวม	ต้น/ไร่	พื้นที่ 200 ไร่
	< 30	31-60	61-90	91-120	>120			
1. จิก	2	7	8	6		23	92	18,400
2. ประดู่	1	1	1			3	12	2,400
3. แคล้อย	1	1				2	8	1,600
4. แดง	5	1				6	24	4,800
5. ชีเหล็ก			1			1	4	800
6. ยอ		1				1	4	800
7. คางชุง			1			1	4	800
8. เรียง	6					6	24	4,800
9. แก่นเด่า	1					1	1	200
10. หนามแพง	1					1	1	200
11. เหลื่อม			2			2	8	1,600
12. เตือป่า		2				2	8	1,600
13. คอม	1					1	1	200
รวม 13 ชนิด	18	13	13	6		50	191	38,200

จากตารางพบว่าพื้นที่ป่าอนุรักษ์มีต้นจิกจำนวนมาก อยู่ในระดับชั้นความโตของต้นไม้ที่เป็นไม้ใหญ่มากกว่าไม้ชนิดอื่น โดยรวมจากการสำรวจ 4 แปลง พบต้นไม้จำนวน 13 ชนิด จำนวน 191 ต้น / ไร่ มีความหนาแน่นของต้นไม้ในพื้นที่ 200 ไร่ = 38,200 ต้น

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนลูกไม้ที่สำรวจพบในพื้นที่ป่าอนุรักษ์

ลำดับที่	ชนิดลูกไม้	จำนวนต้น	จำนวนต้น/ไร่	จำนวนต้น/200 ไร่
1	แดง	3	150	30,000
2	จิก	4	200	40,000
3	อีโก้ย	3	150	30,000
4	ประดู่	1	50	10,000
5	น้อยนางแทน	15	750	150,000
6	คางซุง	3	150	30,000
7	ประสมคีน้อย	6	300	60,000
8	ไล่ต้น	5	250	50,000
9	รีตุน	2	100	20,000
10	เจียง	4	200	40,000
11	คอม	2	100	20,000
12	เล็บแมว	2	100	20,000
13	โมกป่า	2	100	20,000
14	ยางโดน	1	50	10,000
15	ยอ	1	50	10,000
16	เปือยน้อย	8	400	80,000
17	ลิ้นแลน	3	150	30,000
18	หมี	1	50	10,000
19	พันชาด	1	50	10,000
20	เหลื่อม	1	50	10,000
21	โมกน้อย	2	100	20,000
รวม 21 ชนิด		70	3,500	700,000

- ต้นน้อยนางแทนมากที่สุด
- จำนวนต้น / ไร่ 3,500
- จำนวนชนิด 21 ชนิด
- จำนวนทั้งหมดใน 200 ไร่ 700,000 ต้น

รูปชีวิตอื่น ๆ ที่พบในแปลง

1. พืช พบ หญ้าเพ็ก ถั่วงาแล่น เครื่องประสงค์์ เครื่องล้มล้ม เครื่องมันนง เครื่องกลอย
ไลเคนส์ มอส
2. สัตว์ แยกเป็น
 - 2.1 แมลง แมลงปอ
 - 2.2 สัตว์ปีก ตั๊กแตน แห้ว (เหยี่ยว) แตน
 - 2.3 สัตว์เลื้อยคลานพบ จิ้งเหลน
 - 2.4 สัตว์อื่น ๆ พบ มดแดง มดดำ มดตะนอย ปลวก

ข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้ทรงคุณวุฒิ

- ไม้ใหญ่จะมีเพิ่มเติม คือ เปลือย ตะแบก พันธ์ชาติ จะบง ตีนนก ช้เหน ยังหนาม

ข้อสังเกตเพิ่มเติม

- จุดสำรวจมีร่องรอยถูกไฟไหม้ก่อน
- ร่องรอยชุดรากไม้เอายาสมุนไพร และพืชหัว เช่น กลอย
- ร่องรอยสัตว์จำพวก กระรอก หนู กระแต กินผลหมากเหลื่อม
- การเก็บของป่าของชาวบ้าน
- ชี้น้ำจำนวนมากบริเวณหัวคำตุ
- การปกคลุมเรือนยอด 50% การปกคลุมผิวดิน (เศษซากพืช ซากสัตว์ ฮิวมัส) 40%
- ชนิดดิน ดินเป็นดินร่วนปนทราย
- สีดิน ดินสีดำ

ทีมสำรวจ บริเวณป่าอนุรักษ์

การรวบรวมข้อมูลที่สามารถได้ในกลุ่ม

การนำข้อมูลที่สามารถได้มาวิเคราะห์ร่วมกัน

การสำรวจประเมินทรัพยากร
บริเวณพื้นที่ป่าหัวค่าน้อย (ป่ากง - ป่าชาด) จำนวน 200 ไร่

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนต้นไม้ตามชั้นความโต ไม้ใหญ่

ชนิดไม้	ชั้นความโต (เซนติเมตร)					รวม	ต้น/ไร่	พื้นที่ 200 ไร่
	< 30	31-60	61-90	91-120	>120			
1.จิก	8	7	3			18	144	28,800
2.ยางโดน	1					1	8	1,600
3.คู้	1		1			1	16	3,200
4.เหมือดโรจน์		1				1	8	1,600
5.กะยอม		1				1	8	11,200
6.กง	1	1	5			7	56	2,600
7.แดง	5	1				6	48	1,600
8.ทม	1					1	8	1,600
9.ไผ่ยอ		1				1	8	1,600
10.หอมฮอก	1					1	8	1,600
11.เหลื่อม	1					1	8	1,600
12.सान	1					1	8	1,600
13.หนามแท่ง	1					1	8	1,600
รวม 13 ชนิด	21	12	9	-	-	42	336	67,200

จากตารางพบว่า ในพื้นที่ป่ากงมีต้นจิกจำนวนมากอยู่ในระดับชั้นความโตของต้นไม้ที่เป็นไม้ใหญ่มากกว่าชนิดอื่น โดยรวมจากการสำรวจ 2 แปลง พบต้นไม้จำนวน 13 ชนิด จำนวน 336 ต้น / ไร่ มีความหนาแน่นของต้นไม้ในพื้นที่ 200 ไร่ จำนวน 67,200 ต้น

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนลูกไม้ที่สำรวจพบ

ลำดับที่	ชนิดลูกไม้	จำนวนต้น -	จำนวนต้น/ไร่	จำนวนต้น / 200 ไร่
1	ต้นกะยอม	1	100	20,000
2	ต้นสองฟ้า	2	200	40,000
3	ต้นน้ำเต้า	8	800	160,000
4	ต้นเรือหมา	13	1,300	260,000
5	ต้นขี้ตุน	4	400	80,000
6	น้อยนางแห่น	6	600	120,000
7	ประดู่	2	200	40,000
8	ต้นสมัด (เล็ก)	6	600	120,000
9	ต้นประสงค์	6	600	120,000
10	ต้นโมกข้าง	1	100	20,000
11	ต้นเหมือดใบมน	1	100	20,000
12	ต้นหมากแตก	1	100	20,000
13	ต้นหนามเล็บแมว	1	100	20,000
14	ต้นหลือม	1	100	20,000
15	ต้นแดง	3	300	60,000
16	ต้นหอมชอก	1	100	20,000
17	ต้นกำพี้	1	100	20,000
18	ต้นยอ	8	800	160,000
19	ต้นสมัด (ใหญ่)	1	100	20,000
รวม 19 ชนิด		67	6,700	1,340,000

รูปชีวิตอื่น ๆ ที่พบในแปลง

1. พืช พบ เครื่องประสงค์ หญ้าเพ็ก หญ้าหัวหมู เครื่องล้มล้ม เครื่องจาน
2. สัตว์ พบแยกเป็น
 - 2.1 แมลงพบ ตั๊กแตน จักจั่น
 - 2.2 สัตว์ปีกพบ ผีเสื้อ
 - 2.3 สัตว์เลื้อยคลานพบ กิ้งก่า
 - 2.4 สัตว์อื่น ๆ พบมดดำ

ข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้ทรงคุณวุฒิ

- ไม้ใหญ่ จะมีเพิ่มเติม คือ ไซเน่า ขนาด 80 -90 เซนติเมตร , ตูก , หมุ่น , ค้อแลน , ค้อ , พอก , ตุมกา , คอม , กอก , ไม้ไทร , ตุมตง , ส่าน
- ลูกไม้ จะมีเพิ่มเติม คือ พง
- ไม้พุ่ม จะมี จานเครือ เล็บแมว น้ำเต้า ลกคก

ข้อสังเกต / บันทึกเพิ่ม

- บริเวณที่สำรวจ ได้สำรวจหลังจากไฟไหม้มาแล้วประมาณ 1 เดือน (สำรวจเมื่อเดือน มีนาคม 2546)
- การปกคลุมเรือนยอด 77.5 % การปกคลุมผิวดิน (เศษซากพืช รากสัตว์ อีวมีส) 65%
- ชนิดดิน ดินเป็นดินร่วนปนทราย - พื้นที่ชุ่มน้ำ
- สีดิน ดินมีสีเทา
- จำนวนชั้นของป่า 2 ชั้น

สมาชิกที่ร่วมกันสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล

การสำรวจประเมินทรัพยากร
บริเวณพื้นที่ป่าหัวหนองคล้า (นาฮีดอนใต้)

ตารางที่ 7 แสดงจำนวนต้นไม้ตามชั้นความโต ไม่ใหญ่

ชนิดไม้	ชั้นความโต (เซนติเมตร)					รวม	ต้น / ไร่	พื้นที่ 200 ไร่
	< 30	31-60	61-90	91-120	>120			
1. จิก	16	8	3			27	216	43,200
2. ตูมกา				1		1	8	1,600
3. เสม็ดมน		2				2	16	3,200
4. กะยอม		1				1	8	1,600
5. ชีเหล็กสาร(ดำ)		2				2	16	3,200
6. แดง	9					9	72	14,400
7. ประดู่	1					1	8	1,600
8. เรียง	3					3	24	4,800
9. หอมฮอก	1	1				2	16	3,200
10. กระโดน		1					8	1,600
11. แก่นดำ		1				1	8	1,600
12. จามเครือ		1				1	8	1,600
13. เหลื่อม	1					1	8	1,600
14. เขียนหมอน		1				1	8	1,600
รวม 14 ชนิด	33	16	3	2		54	424	84,800

ตารางที่ 8 แสดงจำนวนลูกไม้ที่สำรวจพบ

ลำดับที่	ชนิดลูกไม้	จำนวนต้น	จำนวนต้น/ไร่	จำนวนต้น/200 ไร่
1	จิก	19	1,900	300,000
2	แดง	2	200	40,000
3	เสี้ยวซ้าย	2	200	40,000
4	เหมือดมน	1	100	20,000
5	เฮียนกวาง	1	100	20,000
6	สีเสียดโคก	1	100	20,000
7	ประดู่	2	200	40,000
8	พันชาด	1	100	20,000
9	คางชุง	1	100	20,000
10	ด้างไก่อ	1	100	20,000
11	แดง	1	100	20,000
12	ยางโดน	1	100	20,000
รวม 12 ชนิด		33	3,300	580,000

อื่น ๆ ที่พบในแปลง

1. พืช
2. สัตว์

ข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้ทรงคุณวุฒิ

- ไม้ใหญ่ จะมีเพิ่มเติม คือ ประดงแดง สะทอน ไซ้เน่า กระโดน แดงแรง
- ลูกไม้ จะมีเพิ่มเติม คือ หมากเม่า ขาเหล้า ด้างไก่อ
- ไม้พุ่ม จะมีเพิ่มเติม คือ เหมือดแอ เครื่องัน เข้มขาว เล็บแมว ตึงตัง ผีผ่วน น้ำเต้า ลกคก ปอพู

ข้อสังเกต / บันทึกเพิ่ม

- การปกคลุมเรือนยอด 20% การปกคลุมผิวดิน (เศษซากพืช ซากสัตว์ อีวัมส์) 10%
- ชนิดดิน ดินเป็นดินร่วนปนทราย
- สีดิน สีดินปนทราย

ภาพถ่ายร่วมกันของทีมศึกษาสำรวจ วิเคราะห์

การสำรวจประเมินทรัพยากรบริเวณป่านาฮ์ตอนบน

ตารางที่ 9 แสดงจำนวนต้นไม้ตามชั้นความโต ไม้ใหญ่

ชนิดไม้	ชั้นความโต (เซนติเมตร)					รวม	ต้น / ไร่	พื้นที่ 200 ไร่
	< 30	31-60	61-90	91-120	>120			
1. จิก	15	5				20	160	32,000
2. เหลื่อม					1	1	8	1,600
3. หอกฮอก	1	1				2	16	3,200
4. แดง	6					6	48	9,600
5. โมกมัน	1					1	8	1,600
6. เขวา	1					1	8	1,600
7. เปื่อย			1			1	8	1,600
8. กะยอม		1				1	8	1,600
9. ตู๋			1			1	8	1,600
10. หม้อ	1					1	8	1,600
11. ชีเหล็กป่า	1					1	8	1,600
12. ปอแดง	1					1	8	1,600
รวม 12 ชนิด	27	7	2		1	37		59,200

ตารางที่ 10 แสดงจำนวนลูกไม้ที่สำรวจพบ

ลำดับที่	ชนิดลูกไม้	จำนวนต้น	จำนวนต้น/ไร่	จำนวนต้น/200 ไร่
1	แดง	5	40	8,000
2	เปลือย	3	24	4,800
3	จิก	9	72	14,400
4	คอม	1	8	1,600
5	เหมือดมน	2	16	3,200
6	ปอแดง	1	8	1,600
7	ประดงขาว	1	8	1,600
8	กะยอม	1	8	1,600
รวม 8 ชนิด		23	184	36,800

รูปชีวิตอื่น ๆ ที่พบในแปลง

1. พืช พบ เห็ดบด เห็ดคอแดง เห็ดขอนขาว เห็ดตุ๊กแก เห็ดตีนแรด เห็ดหนู กล้วยไม้
2. สัตว์ แยกเป็น
 - 2.1 แมลง พบ แมงแดง แมงคืบ แมงกิ้งก่า จักจั่น มอด
 - 2.2 สัตว์ปีก พบ ผีเสื้อ แตน นกต่าง ๆ
 - 2.3 สัตว์เลื้อยคลาน พบ กิ้งก่า ตุ๊กแก
 - 2.4 สัตว์อื่น ๆ พบ มดแดง มดดำ วัว ควาย หนู กระแต กระจอน บ้าง

ข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้ทรงคุณวุฒิ

- ไม้ใหญ่ จะมีเพิ่มเติม คือ ไม้กุง ไม้ชาด เพราะอยู่ใกล้ป่าหัวค่าน้อย (ป่ากุง-ป่าชาด)
- ลูกไม้ จะมีเพิ่มเติม คือ ไม้กุง ไม้ชาด ประปราย เพราะอยู่ใกล้ป่าหัวค่าน้อย (ป่ากุง-ป่าชาด)
- ไม้พุ่ม พบเครือจามรี เครือมัน เข็มขาว เล็บแมว ตึงตึง ผีเสื้อ น้าเตา ลกคก ปอหนู

ข้อสังเกต / บันทึกเพิ่ม

- การปกคลุมเรือนยอด 40% การปกคลุมผิวดิน (ซากพืช ซากสัตว์ ฮิวมัส) 65%
- ชนิดดิน ดินเป็นดินร่วนปนทราย
- สีดิน ดำปนทราย

ต้นไม้ในเขตป่าอนุรักษ์ (เขตหัวหนองมันปลา)

แมลงแคชชนิดต่าง ๆ อาหารธรรมชาติในป่าชุมชน

ภาคผนวก ง

ประมวลองค์ความรู้ชุมชนเกี่ยวกับ
ทรัพยากรในป่าชุมชนโคกคำหล่ม
ตำบลคำพอง อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ประมวลองค์ความรู้ของชุมชนเกี่ยวกับพันธุ์ไม้

ตารางที่ 11 ชนิดพันธุ์ไม้ในป่าชุมชนโคกคำหล่ม และคุนไผ่

ชนิดไม้ (เรียงตามอักษร)	ประเภท	บริเวณที่พบ มาก	คุณประโยชน์					
			ที่อยู่อาศัย	เครื่องมือทำกิน/ อุปกรณ์	อาหาร	ยา	ความเชื่อ/คุณค่า สิ่งมีชีวิตอื่น ๆ และระบบนิเวศน์	อื่น ๆ
1. กุง (พวง)	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ป่าหัวค้ำน้อย	ทำไม้กระดานปู พื้น ฝาผนังบ้าน ข้างตง สะยัว คอเสา	ด้ามจอบ ด้าม มีด	-	ถ้าการฝากขึ้น ต้นนี้จะเป็ยยา ฟอกเลือด	บั้งกินใบเป็น อาหาร	ใช้ห่อขี้ได้ทำ เป็นกระบอง ใบใช้ฟ่อนของ
2. แก่นเผ่า	ไม้ยืนต้นเนื้ออ่อน	ป่าหัวนาฮี และมี ประปรายทุกป่า	-	-	ผลกินเป็นอาหารรสส้ม หวาน (พวกเลี้ยงวัวมาเก็บ กิน)	-	แมงข้างน้อยกิน ใบ	-
3. กะยอม	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ทุกป่า	ทำไม้กระดานปู พื้นทาง	ด้ามจอบ บาน ประตู หน้าต่าง วงกบ ด้ามมีด	-	เปลือกแช่น้ำ กินแก้ท้องร่วง	-	ใช้เปลือกเคี้ยว หมาก แทน สีเสียด
4. กระโดน	ไม้ยืนต้นเนื้ออ่อน	ทุกป่า	-	ทำครก	ใบ และผลใช้เป็นอาหาร	รากแก้หน้ากิน แก้ท้องเสีย	ใบเป็นอาหาร แมลง	ใช้เปลือกย้อม ผ้าได้สีกะปิ
5. กำพิ	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ทุกป่า	-	ด้ามธนู , โซ่ขอยยาสูบ , ไม้ แทนหินลับมีด	-	-	แมลงกินใบ	ใช้ราก เคี้ยว แทนสีเสียด

ชนิดไม้ (เรียงตามอักษร)	ประเภท	บริเวณที่พบ มาก	คุณสมบัติพิเศษ				
			ที่อยู่อาศัย	เครื่องมือทำกิน/ อุปกรณ์	อาหาร	ยา	ความเชื่อ/คุณค่าของไม้ชนิด อื่น ๆ และระบบนิเวศน์
6. กุลอย	เครือ	ป่าหัวหนองค้อ และพบประปราย ทุกป่า	-	-	ใช้หัวเป็นอาหาร	เวลาเลื้อยก็ทำให้เคี้ยวกินหัว กลอย	-
7. ขะหนวน (จนวน)	ไม้ยืนต้นเนื้ออ่อน	ป่าหัวหนองค้อ	-	-	-	ตำใบรักษาแผลให้ดีขึ้น	แมลงกินใบ
8. ขี้ตู่	ไม้พุ่ม	ทุกป่า	-	-	-	เปลือกเคี้ยวแก้ปากเป็น กลาง รากตำไปตากแดด	-
9. เหงว	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ทุกป่า	ทำไม้กระดาน ปูพื้น , ขาง, ข่าง, ตะขี้	ตีฉม, ตีฉม	-	แก่นต้มน้ำแก้ริดสีดวง ทวาร, ใบเคี้ยวเป่าตา ควาย, แก้ตาเจ็บ ตาแฉะ	-
10. ขี้เหล็กป่า	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ทุกป่า	ทำเสาเตียง นา	ตีฉม, ตีฉม	ใบแกงกินได้	แก่นต้มน้ำแก้ลมพิษ	-
11. ไข่เน่า	ไม้ยืนต้นเนื้ออ่อน	ทุกป่า	-	-	-	เปลือกฝนทาแผล	แมลงกินใบ
12. แค	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ทุกป่า	ทำเสาน้ำ คอก, เสา, ตง	-	-	-	-
13. แคฝอย	ไม้ยืนต้นเนื้ออ่อน	ทุกป่า	-	-	-	-	-
14. แคอ่าว	ไม้ยืนต้นเนื้ออ่อน	ทุกป่า	-	-	ผล และดอกเป็น อาหาร	-	-

ชนิดไม้ (เรียงตามอักษร)	ประเภท	บริเวณที่พบ มาก	คุณสมบัติประโยชน์					
			ที่อยู่อาศัย	เครื่องมือทำ กิน/อุปกรณ์	อาหาร	ยา	ความเกื้อกูลต่อ สิ่งมีชีวิตอื่น ๆ และระบบนิเวศน์	อื่น ๆ
15. ค้อ	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ทุกป่า	ไม้กระดาน , ขอบประตู หน้าต่าง	-	ผลกินเป็น อาหาร	-	แมงแค่งค้อชอบ กินใบ	-
16. เค็ง	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ป่าหัวหนอง มันปลา	ใช้ทำกระดานปูพื้น	เป็นส่วน ประกอบของรถ ไถนาเดินตาม	ผลกินเป็น อาหาร	-	แมงช้างน้อย ชอบกินใบ	เปลือกย่อยเฝ้า ได้สีกะปิ
17. คอม	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ทุกป่า	-	-	ผลรส เปรี้ยวหวานกิน เป็นอาหาร ,	หนามคอมคัม รักษาฟัน	แมงช้างน้อย ชอบกินใบ	-
18. คางสูง	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ป่าหัวนาฮี และมี ประปรายทุกป่า	ทำไม้กระดานปูพื้น , เสา	-	-	เปลือกฝนทาแก้ ประดง	แมงคืบชอบกิน ใบ	-
19. ควยกวาง	หญ้า	ป่าหัววงดำน้อย	-	-	-	-	อาหารวัว ควาย ดื่มให้หมูกิน	-
20. จะบก	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ป่าหัววงดำน้อย	สร้างบ้านได้แต่คนไม่นิยม	-	ผลเป็นอาหาร	เปลือกหนึ่ง ประคบแก้ปวด บวม	-	-
21. จิก (เค็ง)	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ทุกป่า	ต้นจิกอายุ 10 ปีขึ้นไปทำ ไม้กระดานปูพื้น, เสา, ยาว, เสา	รู้จักเป็นส่วนผสม ของกระเบื้อง และใช้ทำตุ๊ก	-	รู้จักถ่ายพยาธิ สุนัข, เปลือกแก้ อาบแก้ชางตาล ขนิมย	ใบเป็นอาหาร แมงแค่ง แมง คืบ	ต้นจิกอายุ 10 ปีขึ้นไปจะมีสี ออกตามลำต้น และกิ่ง

ชนิดไม้ (เรียงตามอักษร)	ประเภท	บริเวณที่พบ มาก	คุณสมบัติประโยชน์					อื่น ๆ
			ที่อยู่อาศัย	เครื่องมือทำกิน/ อุปกรณ์	อาหาร	ยา	ความเกื้อหนุนต่อสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ และระบบนิเวศน์	
22. จาน	เครือ	ป่าหัววงคำน้อย และมีประปราย ทุกป่า	-	-	-	เครือแฉ่ให้เด็กอาบเวลามีตุ่มคัน แผลพุพอง และแก้ซางตาชไมย , ท้องเดิน	-	-
23. ซาด	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ป่าหัวคำน้อย	ทำไม้กระดาน ปูพื้น , ฝาผนัง, ซาง, ตง	-	-	นำซาดกินแก้ท้องร่วง	-	ใบใช้ห่อ ของ, ทำ ฝาบ้าน
24. ไชเต็น	ไม้ยืนต้นเนื้ออ่อน	ป่าหนองมันปลา	ป่าหัวนาฮี	-	ผลเป็นอาหาร	แก้คันคันกินเวลาอยู่ไฟ	-	-
25. แดง	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ป่าหัวนาฮี	ทำไม้กระดาน ปูพื้น , เสา	ซากไก่ , งอนไก่ , แม่คราด	ผลเป็นอาหาร	รากต้มกินแก้กระเพาะอาหาร	ใบเป็นอาหารแมง คืบ	-
26. ดูก	ไม้ยืนต้นเนื้ออ่อน	ทุกป่า	-	-	-	แก้คันผื่นแก้ปวด	นกกินผลสุกเป็น อาหาร	-
27. ดูกอิง	ไม้พุ่ม	ป่าหัวนาฮี	-	-	-	รากต้มกินแก้กระเพาะอาหาร	แมงคืบกินใบ	-
28. เตื่อปา	ไม้ยืนต้นเนื้ออ่อน	ทุกป่า	-	-	-	-	นก หู กินผลเป็น อาหาร	-
29. ตูมกา	ไม้ยืนต้นเนื้ออ่อน	ป่าหัวนาฮี	-	-	-	เปลือกแก้คันแก้ปวด เป็นยาลงตาอยู่กรรม (อยู่ ไฟ) , รูดเปลือกต้มให้วัว ควายกินแก้ท้องเสีย	นก การ ีเห็นกิน ผลสุก	-

ชนิดไม้ (เรียงตามอักษร)	ประเภท	บริเวณที่พบ มาก	คุณสมบัติพิเศษ					
			ที่อยู่อาศัย	เครื่องมือทำกิน/ อุปกรณ์	อาหาร	ยา	ความเชื่อ/คุณค่า/สิ่งมี ชีวิตอื่น ๆ และระบบ นิเวศน์	อื่น ๆ
30. ตะแบง	ไม้ยืนต้น เนื้ออ่อน	ป่าห้วยฮี้	ข้าว, สะยี่ง	-	-	รากแก้พิษหรือขับพยาธิให้ เด็กอาบแก้เซื่องซึม ไข้	-	-
31. ตะกั่วขาว	เครือ	ป่าห้วยหนอง มันปลา	-	-	-	เครือต้มกินแก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	-	-
32. ตะไคร้	ไม้ยืนต้น เนื้ออ่อน	ป่าห้วยลำน้ำฮ้อย	-	-	ผลสุกกินเป็น อาหาร	ลำต้น แก้พิษ แก้โรคผิวหนัง	-	-
33. แค (มะค่า)	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ทุกป่า	ทำไม้กระดาน, พื้น, เสา	-	ผลเป็นอาหาร	-	แมลงคืบกินใบ	-
34. ตังไก่	ไม้พุ่ม	ทุกป่า	-	-	-	รากแก้ไข้เด็กกินแก้ท้อง ร่วง	-	-
35. ทม	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ทุกป่า	ทำเสา	-	-	แก่น แก้พิษ แก้โรคผิวหนัง	-	-
36. น้ำเต้า	ไม้พุ่ม	ทุกป่า	-	-	ผลกินเป็น อาหาร	รากต้มกินแก้พิษ	-	-
37. น้อยนางแหวน	ไม้พุ่ม	ทุกป่า	-	-	ใบ ยอดเป็น อาหาร	รากต้มหรือฝนกินแก้ ท้อง	แมลงชอบกินใบ	-

ชนิดไม้ (เรียงตามอักษร)	ประเภท	บริเวณที่พบ มาก	คุณสมบัติ					
			ที่อยู่อาศัย	เครื่องมือทำกิน/ อุปกรณ์	อาหาร	ยา	ความเชื่อ/กุศตลึงมี ชีวิตอื่น ๆ และระบบ นิเวศน์	อื่น ๆ
38. ประดงขาว	ไม้ยืนต้น เนื้ออ่อน	ป่าห้วยน้ำฮี้	-	-	-	เปลือกฝนทาแก้ปวด	-	-
39. ปอแดง	ไม้ยืนต้น เนื้ออ่อน	ป่าห้วยน้ำฮี้	-	ทำเชือกมัดของ	-	-	-	-
40. เป้า	ไม้ยืนต้น เนื้ออ่อน	ป่าห้วยน้ำฮี้	-	-	-	ใบ แก้แสบช้ำบาดแผล เวียน, ใบย่างรมควันแก้ ฟกช้ำ, ต้มกินแก้ กระเพาะ	-	-
41. เป้าน้อย	ไม้พุ่ม	ป่าห้วยน้ำฮี้	-	-	-	ใบ แก้แสบช้ำบาดแผล เวียน, ใบย่างรมควันแก้ ฟกช้ำ, ต้มกินแก้ กระเพาะ	-	-
42. เปื่อย (ตะแบก)	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ป่าหนองหัว ม้ายปลา	ทำไม้กระดานปู พื้น, ช้าง	ต้มจอบ ต้ม ดื่ม, ต้มจืด	-	เปลือกต้มอาบประคบ กับประดู่แก้คันผื่นคัน	แมลงกินใบ	-
43. เปื่อยน้อย	ไม้ยืนต้น เนื้ออ่อน	ป่าห้วยยวงคำ น้อย	ทำไม้กระดานปู พื้น, ช้าง, ตะขั่ว	ต้มจอบ ต้ม ดื่ม, ต้มจืด	-	-	แมลงกินใบ	-
44. ประดู่	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ทุกป่า	ทำไม้กระดานปู พื้น, วงกบประตู	ต้มจืด ต้ม ดื่ม, แก้ปวด	-	ประคบกับเปลือกต้ม อาบแก้ผื่นคัน	วัว ควายกินใบ	ทำ เฟอร์นิเจอร์

ชนิดไม้ (เรียงตามอักษร)	ประเภท	บริเวณที่พบ มาก	คุณสมบัติพิเศษ					อื่น ๆ
			ที่อยู่อาศัย	เครื่องมือทำกิน /อุปกรณ์	อาหาร	ยา	ความเกื้อกูลต่อสิ่งมี ชีวิตอื่น ๆ และ ระบบนิเวศ	
45. ประดงใหญ่	เครือ	ทุกป่า	-	-	-	รากต้มน้ำกินแก้ท้องอืด กระเพาะอาหาร	-	-
46. ประดงน้อย	เครือ	ทุกป่า	-	-	-	ใช้ยางทาแก้พิษแมลงป่อง	-	-
47. พอก	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ป่าหัวค้ำน้อย	ไม้กระดาน, ตะขั่ว	-	-	-	หนู กระแต กระรอกกินผลสุก	-
48. แพง	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ทุกป่า	ไม้กระดาน	-	-	-	นก หนู กินผลสุก, กล้วยไม้ชอบขึ้น	-
49. พันชาติ	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ทุกป่า	ทำเสา	-	-	เปลือกแช่น้ำอาบแก้ซาง ตาลขมขม	แมงคืบชอบกินใบ	-
50. โมกป่า	ไม้ยืนต้น เนื้ออ่อน	ทุกป่า	-	-	-	-	แมงคืบชอบกินใบ	-
51. โมกช้าง	ไม้ยืนต้น เนื้ออ่อน	ทุกป่า	-	ลำต้นใช้ทำต้น กระติบข้าว, ต้มน้ำ จอบ	-	รากต้มน้ำแก้ปวด	แมงคืบชอบกินใบ	คอกใช้บูชา พระ
52. โมกมัน	ไม้ยืนต้น เนื้ออ่อน	ทุกป่า	-	ลำต้นใช้ทำต้น กระติบข้าว, ต้มน้ำ จอบ	-	-	แมงคืบชอบกินใบ	คอกใช้บูชา พระ, เป็นไม้ ประดับ
53. มะขาม	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ป่าหัวหนอง มันปลา	-	เถียง	ยอด ผล เป็นอาหาร	แก้คันคันหรืออาบเวลา อยู่ไฟ	แมงคืบชอบกินใบ	-

คุณสมบัติของพืช								
ชนิดไม้ (เรียงตามอักษร)	ประเภท	บริเวณที่พบ มาก	ที่อยู่อาศัย	เครื่องมือทำกิน /อุปกรณ์	อาหาร	ยา	ความเกื้อกูล ต่อสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ และระบบ นิเวศน์	อื่น ๆ
54. มะกอก	ไม้ยืนต้น เนื้ออ่อน	ป่าห้วยวงคำ น้อย	-	ทำดินกระตืบข้าว	ยอด ผลเป็น อาหาร	หูกินแก้โรคท้อง, เปลือก แช่น้ำกินแก้โรคท้อง	-	-
55. มะม่วงป่า	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ป่าห้วยคำน้อย	ทำไม้กระดานปูพื้น	-	ผลเป็นอาหาร	-	-	-
56. มุ้ยแดง	ไม้ยืนต้น เนื้ออ่อน	ทุกป่า	-	-	-	ลำต้น รากประกอบยา ชันแก้โรคจิตเสียดวงทวาร แก้โรคกระเพาะ แก้ ปวด	-	-
57. ยางโตน	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ทุกป่า	ทำไม้กระดานปูพื้น เสว	-	-	แก้คันคันแก้กระเพาะ อาหาร	แมลงกินใบ	-
58. ยุง	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ป่าห้วยหนอง มันปลา	ทำไม้กระดานปูพื้น	ทำยปืน , งอนโก ฮากโก , แม่คราด , ตำมสีอ่อน , ตำม มืด	-	แก้คันผ่นทาแก้ปวด	แมลงกินใบ	ทำ เฟอร์นิเจอร์
59. ยอ	ไม้ยืนต้น เนื้ออ่อน	ทุกป่า	-	ลำ ต้น ใช้ทำดิน กระตืบข้าว	-	-	แมลงกินใบ	แก้คัน ย้อมผ้าได้สี เหลือง
60. เรือนหมา	ไม้พุ่ม	ทุกป่า	-	-	-	เปลือก ใบ ใช้ตำรักษา แผล	-	-

ชนิดไม้ (เรียงตามอักษร)	ประเภท	บริเวณที่พบ มาก	คุณสมบัติพิเศษ					
			ที่อยู่อาศัย	เครื่องมือ ทำ กิ น / อุปกรณ์	อาหาร	ยา	ความเกื้อกูลต่อสิ่ง มีชีวิตอื่น ๆ และ ระบบนิเวศน์	อื่น ๆ
61. เติบง	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ทุกป่า	ใช้ทำเสา	ธำ ก ไม้ งอนโต แห้ว คราด	-	-	ใบเป็นอาหาร แมลง	เปลือกใช้ยีนสี ย้อมผ้า ให้สี ม่วง, ใบใช้ห่อ ของ
62. รัง	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ป่าห้วยน้ำฮี้	ทำไม้กระดานปูพื้น	-	-	-	แมลงกินใบ	-
63. ลิงเฒ่า	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ป่าห้วยน้ำฮี้	ทำไม้กระดานปูพื้น เสา	-	-	แก้คันกินแก้เบาหวาน	-	-
64. ลิ้นแตง	เครือ	ป่าห้วยน้ำฮี้ ป่า ห้วยหนอง มันปลา	-	-	ใบยอดจุ่มปูน เป็นอาหารใน ฤดูแล้ง	แก้โรคท้องร่วง	แมลงกินใบ	-
65. สีเสียดโคก	ไม้พุ่ม	ทุกป่า	-	-	-	ใบตำทาแก้ผื่นคัน น้ำแก้ ยุง, เคี้ยว ใบ แก้พิษมู ร่ามขนาด	-	ใบเคี้ยวหมาก
66. สมบัติใหญ่	ไม้พุ่ม	ทุกป่า	-	-	-	ใช้รากฝนกินเป็นยาเลือด	-	-
67. สมบัติเล็ก	ไม้พุ่ม	ทุกป่า	-	-	-	ใช้รากฝนประกอบกับ สองฟ้าแก้พิษงู, ใช้รากฝน กินเป็นยาเลือด	-	-
68. ส้มตำ	เครือ	ป่าทุ่ง	-	-	-	บรวเทาอาการลมคันใน ลำคอ	-	-

คุณสมบัติไม้ (เรียงตามอักษร)							ประเภท	บริเวณที่พบ มาก	คุณสมบัติพิเศษ					
									ที่อยู่อาศัย	เครื่องมือทำ กิน / อุปกรณ์	อาหาร	ยา	ความเกื้อกูลต่อสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ และระบบนิเวศน์	อื่น ๆ
69. สมัดสองฟ้า	ไม้พุ่ม	ป่าห้วยนาฮี ป่าห้วยคำน้อย	-	-	-	-	-	-	จากฝัมนกเป็นยาเลือด	-	-	-	-	
70. สองฟ้า	ไม้พุ่ม	ป่าห้วยคำน้อย ป่าห้วยนาฮี	-	-	-	-	-	-	ใช้รากฝัมนกเป็นยาเลือด แก้ท้องเสีย	-	-	-	-	
71. ไส้ตัน	เครือ	ทุกป่า	-	-	-	-	ใบ ยอดเป็น อาหารคน	-	ใช้รากต้มเป็นยาแก้ท้องอืด	-	-	-	-	
72. ส้มกบ	ไม้ยืนต้น เนื้ออ่อน	ทุกป่า	ทำไม้กระดาน ปูพื้น	-	-	-	-	-	แก้ปวดท้องหรือฝนเป็นยา ฆ่าพยาธิในย	-	-	-	-	
73. สังค้ำ	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ป่าห้วยวงคำ น้อย	ทำไม้กระดาน ปูพื้น , ขาง , ตง	-	-	-	-	-	เปลือกต้มกิน หรือฝนทาแก้ ปวด	-	-	-	เปลือกใช้เคี้ยว หมาก , เป็นสีย้อมผ้า ให้สี แดง	
74. สะเดาช้าง	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ทุกป่า	ทำไม้กระดาน ปูพื้น , เตา	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
75. สะทอน	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ป่าห้วยวงคำ น้อย	ทำไม้กระดาน ปูพื้น , ขาง , ตง	-	-	-	-	-	เปลือกฝนทา หรือกินแก้ ปวด	-	-	-	-	
76. เสือโคร่ง	ไม้พุ่ม	ป่าห้วยนาฮี	-	ทำขอบสวิง	-	-	-	-	รากต้มนกเป็นยาบำรุง กำลัง , ใช้ต้มในกาวยูไฟ	-	-	-	-	
77. ส่วน	ไม้ยืนต้น เนื้ออ่อน	ป่าห้วยคำน้อย ป่าห้วยนาฮี	-	-	-	-	-	-	ใช้ฝัมนกต้มนกเป็นยาแก้โรค ริดสีดวงทวาร	แมลงกินใบ	-	-	-	

คุณสมบัติของพืช						
ชนิดไม้ (เรียงตามอักษร)	ประเภท	บริเวณที่พบ	ที่อยู่อาศัย	เครื่องมือทำกิน/ อุปกรณ์	อาหาร	ยา
78. เตย	ไม้ยืนต้น เนื้ออ่อน	ป่าห้วยขา	-	-	ใช้ใบต้มปรุงแต่ง รสอาหาร	-
79. หว้า	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ป่าห้วยคำวง น้อย	ทำไม้กระดานปูพื้น เสาต่อ	-	ผลสุกเป็นอาหาร คน	-
80. หม้อ	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ป่าห้วยคำวง น้อย	ใช้ทำเสาต่อ	-	ผลสุกเป็นอาหาร	แก่นต้มน้ำกินแก้ปวด เมื่อย
81. หมากเผือก เตย	ไม้พุ่ม	ป่าห้วยหมอง คล้า และพบ ประปรายทุก ป่า	-	-	ผลดิบมีรสเปรี้ยว ผลสุกรสหวานกิน ได้ทั้งผลสุกผลดิบ	-
82. หมากแตก	เครือ	ป่าห้วยขา	-	-	-	เครือต้มน้ำกินเป็นยา แก้เส้น ยาบ่าสูง น้ำนม ผลทำเป็น น้ำมันทาแผล
83. หนามเล็บ แมว	ไม้พุ่ม	ทุกป่า	-	-	ผลสุกคนกินเป็น อาหารได้	เป็นยาต้มแก้เส้น, รากต้มน้ำแก้ ริดสีดวงจมูก

คุณสมบัติไม้								
(เรียงตามอักษร)	ประเภท	บริเวณที่พบ มาก	คุณสมบัติประโยชน์					
			ที่อยู่อาศัย	เครื่องมือทำ กิน/อุปกรณ์	อาหาร	ยา	ความเกื้อกูลต่อสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ และระบบนิเวศน์	
84. เหมือด	ไม้ยืนต้น เนื้ออ่อน	ป่าห้วยน้ำฮ้อย	-	-	-	เปลือกต้มกินแก้ปวดขา , แช่น้ำอาบแก้ผื่นคัน	นก หนูกินผลสุก	-
85. เหมือดใบมน	ไม้ยืนต้น เนื้ออ่อน	ป่าห้วยน้ำฮ้อย	-	-	-	เปลือกต้มกินแก้ปวดขา , แช่น้ำอาบแก้ผื่นคัน	นก หนูกินผลสุก	-
86. เหมือดคน	ไม้ยืนต้น เนื้ออ่อน	ป่าห้วยน้ำฮ้อย	-	-	-	เปลือกต้มกินแก้ปวดขา , แช่น้ำอาบแก้ผื่นคัน	นก หนูกินผลสุก	-
87. เหมือดโรจนัน	ไม้ยืนต้น เนื้ออ่อน	ป่าห้วยน้ำฮ้อย	-	-	-	เปลือกต้มกินแก้ปวดขา , แช่น้ำอาบแก้ผื่นคัน	นก หนูกินผลสุก	-
88. หงั่วเพ็ก	หวั่ว	ทุกป่า	-	-	-	หัวต้มหรือฝนกินเป็นยา เลือด	เป็นอาหารวัว ควาย . ใบเป็น อาหารแมงคูน	-
89. หงั่วแห้วหมู	หวั่ว	ป่าห้วยวังคำ น้อย	-	-	-	หัวต้มกินแก้ปวดขา , แช่น้ำอาบแก้ผื่นคัน	เป็นอาหารวัว ควาย	-
90. หาด	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ป่าห้วยคำน้อย	ใช้ทำวงกบ บานหน้าต่าง	-	คนกินผล สุกได้	แก้คันกิน หรือฝนเป็น ยาทางตาชอนไช . เป็นยา ระบาย	นก หนู วัว ควาย กินผลสุก	ใช้ทำ กลองยาว
91. เหลื่อม	ไม้ยืนต้น เนื้ออ่อน	ทุกป่า	ใช้ทำไม้ กระดานปูพื้น	-	ผลแก่คน กินได้	เปลือก แก้ผื่นอาบแก้ ทางตาชอนไช	-	-

ชนิดไม้ (เรียงตามอักษร)	ประเภท	บริเวณที่พบ มาก	คุณสมบัติ					
			ที่อยู่อาศัย	เครื่องมือทำ กิน/อุปกรณ์	อาหาร	ยา	ความเกื้อกูลต่อ สิ่งมีชีวิตอื่น ๆ และระบบนิเวศน์	อื่น ๆ
92. หนึ่	ไม้ยืนต้น	ทุกป่า	-	-	-	-	นก หนู กินผล สุก	-
93. หนามแดง	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ป่าหัวนาฮี	-	-	-	-	-	น้ำฝนไม่กัดผิว
94. หนามชอก	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ป่าหัวนาฮี	ใช้ทำเสาต่อ	-	-	-	นก หนู กินผล สุก	ใบใช้ห่อของ
95. หวดช้า	ไม้พุ่ม	ป่าหัวยวงคำ น้อย	-	-	คนกินผลสุกได้	จาก ใช้ ฝน ประกอบกับยา อื่นใช้ทาแก้ลม พิษ	นก หนู กินผล สุกได้	-
96. อีไถย	เครือ	ทุกป่า	-	-	คนกินผลสุกได้	จากดื่มประกอบ กับเลืบนมวก จัดเสีดวงจุมุก	นกกินผลสุก	-
97. เอียนหม่อน	ไม้ยืนต้นเนื้อแข็ง	ป่าหัวยวงคำ น้อย	ใช้ทำไม้กระดานปูพื้น	-	-	-	แมงคืบกินใบ	-
98. ไช (ไทร)	ไม้ยืนต้น เนื้ออ่อน	ป่าหัวคำน้อย	ใช้ทำไม้กระดานปูพื้น	-	-	-	นก หนู กินผล สุก	ทำเตียงนอน

ชนิดพันธุ์สัตว์และคู่ผสมประเภชในป่าชุมชนโลกคำหล่ม

ตารางที่ 12 ประมวลผลชนิดพันธุ์สัตว์และคู่ผสมประเภชในป่าชุมชนโลกคำหล่ม

ชนิดสัตว์	รูปลักษณะ	การขยายพันธุ์ / ช่วงเวลา	ที่อยู่อาศัยตามฤดูกาล	อาหาร	ประโยชน์ต่อคน / สิ่งมีชีวิตร/ธรรมชาติแวดล้อม	วิธีการนำมาใช้ประโยชน์
1. แผลวหอน (เหยี่ยวมีหนอน)	เมื่ออนกางาแต่ที่หัวมีหนอนขึ้นมา ขนสีดำแกมเทา อยู่เป็นฝูง ๑ละ 20-50 ตัว	ออกลูกเป็นไข่ โดยการฟัก ๑ครั้งตามต้นไม้ใหญ่สูง ๑ ออกไข่ครั้งละ 2-4 ฟอง ระยะเวลาไข่ 2-3 สัปดาห์ ช่วงโตอนมี นว คม - เมษายน ขยายพันธุ์ปีละ 1 ครั้ง	อาศัยอยู่ตามต้นไม้ และมีแถววัลย์เกาะหนาทึบ จะอยู่เป็นฝูงเดือนเมษายน-พฤษภาคมจะเริ่มเข้ามา จะเข้ามาอยู่เป็นช่วงไม่อยู่ประจำในโคกคำหล่ม และออกไปประมาณหน้าแล้งที่มีไฟไหม้ป่า	แมง แคง ตั๊ก ก แ ต น กิ้งก่า หนู มดดำ ตัว หนอน	เป็นอาหารของคน ช่วยกำจัดวัชพืช	ใช้ป็นยิงเพราะบินสูง ผู้เข้าไปหาเป็น ขายในพื้นที่ ปริมาณที่จับได้ 10 ตัว / ส่วนมากเดินไปมีหมาไปด้วย
2. นกเค้าแมว	เป็นสัตว์ปีก ตัวดำ คายสีน้ำตาลเหลือง เล็บแหลมคมสำหรับล่าเหยื่อ หากินตอนกลางคืน	ไข่ตามโพรงไม้ วางไข่ครั้งละ 2-4 ฟอง ขยายพันธุ์ปีละ 1 ครั้ง	เกาะอยู่ตามแถววัลย์ หรือ ต้นไม้ที่หนาทึบ เพราะจะจจะกลิ้งแสงสว่าง ช่วงไฟไหม้ป่าจะไม่อยู่จะไปอาศัยอยู่ป่าอื่น เวลาไฟไหม้ผลิจจะกลับมา	หนู ตั๊ก แต จิ้งหรีด กิ้งก่า	เป็นอาหารคน ช่วยกำจัดศัตรูพืช เช่น หนู เสี่ยงร้องจะเป็นสัญญาณ บอกเวลาว่าใกล้จะสว่างแล้ว	ใช้เนื้อ ป็นยิง ต้มทานใช้ขนเป็นเหยื่อ การเก็บหวางจะเป็นผู้ขายในพื้นที่ใกล้ตัว ปริมาณที่จับได้ประมาณ 10-20 ตัว / ปี ส่วนมากกลางวันโดยการเดิน ชูตัวรอมขอต่อรีไซค์
3. นก	เป็นสัตว์ปีก มีหลายชนิด เช่น นกเขา นก กต นกจับ ฯลฯ	ออกลูกเป็นไข่ จะวางไข่ในรังทำให้รู้ยุบนต้นไม้ จะใช้หญ้าทำรัง พักไข่อยู่ประมาณ 1 เดือน	อาศัยอยู่ในป่าชุมชนตลอดปี ตลอดฤดูกาล ถ้าไฟไหม้ป่าก็จะออกไปแล้วก็กลับมาอยู่เหมือนเดิม	กินผลไม้สุก หนอน, แมลง	เป็นอาหารคน ช่วยขยายพันธุ์พืช กำจัดศัตรูพืชต่าง ๆ	ใช้ป็น มีอ หนึ่งสัตว์ คนที่เข้าไปเก็บ ส่วนมากจะเป็นผู้ชายในพื้นที่ โดยr เติ่น จักยกาน มอต่อรีไซค์ รถไถ่ตาม ปริมาณที่เก็บหาได้ประมาณ 20 40 ตัว / ปี

ชนิดสัตว์	รูปลักษณะ	การขยายพันธุ์ / ช่วงเวลา	ที่อยู่อาศัยตามฤดูกาล	อาหาร	ประโยชน์ต่อคน/สิ่งมีชีวิต/ธรรมชาติแวดล้อม	วิธีการนำมาใช้ประโยชน์
4. ตั๊กแตน	เป็นสัตว์ปีก	ออกไข่ประมาณเดือนสิงหาคม ปีละ 1 ครั้ง ๆ ละ 50-60 ตัว	อาศัยอยู่ตามป่าหญ้า ต้นไม้ พุ่ม ฤดูกลางที่ใส่ประโยชน์เดือนกรกฎาคม - กันยายน	กินหญ้า ใบไม้	เป็นอาหารของคน เป็นอาหารของนก และเหยี่ยว	ใช้มือจับตามต้นไม้ ใบหญ้า จับได้ทั้งกลางวันกลางคืน แต่นิยมจับกลางคืนใช้ไฟส่อง เข้าไปกับหาได้ทั้งชาย และหญิง เป็นคนภายในตำบล โดยกางเต็นท์ หรือใช้มอเตอร์ไซด์ ประทับได้ประมาณ 100 กิโลกรัม/ปี
5. ผึ้ง	เป็นสัตว์ปีก ทำรังอยู่ มีไลได้ต่อยป้องกันตัว ตัวมีสีเหลืองสลับดำ มี 3 ชนิด คือ ผึ้งใหญ่ ผึ้งน้อย ผึ้งหลุม	สร้างรังเดือนกรกฎาคม ออกลูกเป็นตัวหนอน และเป็นตัวนาง ตัวแก่ ตามลำดับ ขยายพันธุ์ เดือนมกราคม - มกราคม (ปีต่อไป)	ผึ้งใหญ่อาศัยอยู่ตามกิ่งที่ถาวรของต้นไม้ใหญ่ ผึ้งน้อยทำรังอยู่ในโพรงไม้ ผึ้งหลุมอยู่ในดิน	กินน้ำหวาน จากเกสร ดอกไม้	เป็นอาหารคน ช่วยผสมเกสรดอกไม้ น้ำผึ้งเป็นสมุนไพร รังเก่าใช้ทำเทียน ขี้ผึ้ง	ผึ้งใหญ่ใช้ควันไฟลงไม้ผึ้งบินหนีแล้วเก็บเอารัง ผึ้งน้อย ผึ้งหลุมใช้ควันไฟ หรือน้ำนำไปปิดเปลือก จะได้บินไม่ไกล ไม่คนไม่ได้ แล้วเก็บเอารัง ผู้ขายภายในพื้นที่เป็นคนไปเก็บหา โดยเดินไปปริมาณที่เก็บได้ประมาณ 10 รัง/ปี โทษ ต่อยคนทำให้ได้รับความเจ็บปวด
6. ต่อ	เป็นสัตว์ปีก มีไลต่อยเจ็บปวด ตัวใหญ่เท่า ผึ้ง สีเหลืองดำ มี 2 ชนิด คือ ต่อหลุม และต่อเขวอน	ออกลูกเป็นตัวหนอน โตเป็นลูกนาง และตัวแก่ ตามลำดับ ขยายพันธุ์ปีละ 1 ครั้ง คือ มกราคม - มกราคม (ปีต่อไป)	ทำรังอยู่บนต้นไม้ใหญ่ เก็บหาได้ในช่วงเดือนกรกฎาคม - กันยายน	มด แมลง เศษอาหาร ของคนที่นำเข้าไปกินในป่า	เป็นอาหารของคน โดยนำมาแปรรูปเป็นอาหารต่าง ๆ และหาพบได้ยาก	ใช้ฟางมัดติดกับไม้ทำเป็นเชื้อเพลิง ตัวต่อบินมาถูกไฟก็ตาย คนที่เข้าไปเก็บหาเป็นผู้ขายในพื้นที่โดยเดิน และขี่มอเตอร์ไซด์ ปริมาณที่เก็บได้ ประมาณ 100 รัง/ปี โทษ ต่อยคนทำให้ได้รับความเจ็บปวด

ชนิดสัตว์	รูปลักษณะ	การขยายพันธุ์ช่วงเวลา	ที่อยู่อาศัยตามฤดูกาล	อาหาร	ประโยชน์ต่อคน/สิ่งมีชีวิต/ธรรมชาติแวดล้อม	วิธีการนำมาใช้ประโยชน์
7. แมงแดง	เป็นสัตว์ประเภทแมลง ลำตัวแบนตัวอ่อนมีลวดลายมีสีขาวดำ สีเหลืองทอง เมื่อจะมดักมี 4	แมงแดงจะมีการวางไข่ตามใบไม้ช่วงเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน ใช้เวลาฟักไข่ประมาณ 3 เดือน เดือนมีนาคม-เมษายนจะออกเป็นตัวอ่อนเพราะจะไม่มีใบไม้อ่อน พืชจะไม่แสดงตัวแก่จะหมดอายุ ตายช่วงลงตามพื้นดินเป็นเศษใบไม้มีวางไข่ปีละครั้ง ๆ ละประมาณ 100 ฟอง	แมงแดงจะอาศัยอยู่ตามต้นไม้ ช่วงเดือนมีนาคม-เมษายน แมงแดงต้องอาศัยอยู่ตามต้นคือตลอดปี แมงแดงขาน้อยจะอาศัยอยู่ตามต้นไม้เกี่ยวกับช่วงเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน แมงแดงขาใหญ่จะอาศัยอยู่ตามต้นคือตลอดปี	กินใบไม้อ่อนแมงแดงกินใบไม้ในกินใบไม้ในแมงแดงขาใหญ่กินใบไม้ใน	เป็นอาหารของคน แห้วหรือ ข่ายกินใบพืชให้ย่อยสลายให้สมดุลกับธรรมชาติตามสภาพของดิน	ใช้เมื่อ ไม่ จะเป็นเครื่องมือของคนในพื้นที่ ส่วนใช้คือพื้นปลายต้นไม้ในฤดูใบไม้ผลิจะมีของคนภายนอกตำบล ผู้เข้าไปเก็บหาจะเป็นผู้หญิงผู้ขายจะมีน้อย โดยกวาดดิน จักรยาน มอเตอร์ไซด์ รถยนต์ รถไถเดินตาม บริเวณที่เก็บได้ประมาณ 100 กิโลกรัมปี
8. แมงทับ	เป็นสัตว์ปีกที่อยู่ในจำพวกแมลง ลำตัวแข็งปีกสีสวยงาม	มีการวางไข่ใต้พื้นดินช่วงเดือนกรกฎาคม-ตุลาคม ไข่ฟัก ไข่ อยู่ในดินประมาณ 6-7 เดือน ออกไข่ปีละครั้ง ๆ ละ 4-6 ฟองพอออกไข่เสร็จจะหมดอายุ	อาศัยอยู่ตามต้นไม้ช่วงเดือนสิงหาคม-ตุลาคม คนจะเก็บแมงทับมาก	กินใบไม้ไม่เลือกอ่อนหรือแก่เช่นใบขี้ ใบกันเผลา ใบพันชาด ใบจิกหญ้าเพ็ก	เป็นอาหารคนสัตว์อื่นจะกินไม่ได้เพราะแมงทับมีปีกแข็งมาก ช่วยให้ง่ายลงงานมีสัตว์ตามธรรมชาติ	จะใช้เมื่อ ไม่ เป็นเครื่องมือของคนในพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิง คนออกพื้นที่จะมีคนพื้นถิ่นไม่กินไม่เป็นการทำลายต้นไม้ โดยกวาดดิน จักรยาน มอเตอร์ไซด์ รถยนต์ รถไถเดินตามบริเวณที่เก็บได้ประมาณ 100 -200 ตัว/คนปี

ชนิดสัตว์	รูปลักษณะ	การขยายพันธุ์ช่วงเวลา	ที่อยู่อาศัยตามฤดูกาล	อาหาร	ประโยชน์ต่อคน/สิ่งมีชีวิต/ธรรมชาติแวดล้อม	วิธีการนำมาใช้ประโยชน์
9. จิ้งจก	จะเป็นสัตว์ประเภทแมลง แต่มีปีกบาง ๆ บินได้ ลำตัวแข็งพอประมาณ สันหลังร้องดังมากในหน้าแล้ง	เริ่มวางไข่ในเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน ตามต้นไม้ใหญ่ที่มีผิวขรุขระ ชอบไล่ตามร่องกาบไม้ พอฝนตกไข่จะวางลงพื้นดิน ชอบตัวอยู่ใต้ดิน จะฟักไข่อยู่ประมาณ 9 เดือน ช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน เจริญเติบโตโดยการลอกคราบ ช่วงเดือนมีนาคม-เมษายน	อาศัยอยู่ตามต้นไม้ใหญ่ สูง ผิวขรุขระ เป็นกาบช่วงเดือนมีนาคม-เมษายน	กินหมอก , กินน้ำค้าง	เป็นอาหารคน การร้องเสียงดังทำให้ธรรมชาติป่าไม่เงียบเหงา และถ้าได้ยินเสียงจิ้งจกเป็นสัญญาณบอกว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงจากหน้าแล้งเป็นหน้าฝน	การเก็บหามี 2 วิธี คือ ใช้ถุงพลาสติกทำเป็นปากกลม ๆ หนุนใส่ลงไปแล้วนำไปครอบตัวจิ้งจกนั้นก็จะลงมาในถุงพลาสติกอีกวิธีคือการใช้ตั้งติดปลายไม้ยาวนำไปแตะที่ปีกจิ้งจก มีทั้งหญิงและชาย ส่วนมากจะเป็นคนในพื้นที่ใกล้เคียง โดยเดินสำรวจาน มอเตอรืไซค์ รถไถเดินตามปริมาณที่เก็บได้ประมาณ 100 - 200 ตัว / คน / ปี
10. แมงกิ้งก่า	เป็นสัตว์ปีกประเภทแมลง ลำตัวแข็งพอประมาณ มี 5 ชนิด คือ กิ้งก่าเหลี่ยม, กิ้งก่าน้อย, กิ้งก่าใหญ่ กิ้งก่าใบไม้, กิ้งก่าหม่น	เดือนพฤษภาคม - มิถุนายน วางไข่ในดินเพื่อป้องกันหน้าใช้เวลาฟักไข่ประมาณ 7 เดือน ตั้งเดือนกรกฎาคม - มกราคม เดือนกุมภาพันธ์จะเป็นตัวอ่อนฝังตัวอยู่ในดิน ขยายพันธุ์ปีละครั้ง ๆ ละเป็นร้อยตัว	กลางคืนอยู่บนต้นไม้ กลางวันลงใต้ดิน จะอยู่ช่วงเดือนมีนาคม - พฤษภาคม	กินใบไม้ อ่อน เช่น ใบมะขาม ใบตอง ใบไผ่ ใบยอ	เป็นอาหารคน และสัตว์ต่าง ๆ เช่น ตู๊กแก กิ้งก่า กินไข่ช่วยย่อยสลายให้เป็นปุ๋ยคอกสภาพดิน	วิธีเก็บหาจะใช้แสงสว่างตอนกลางคืนไม่ได้หาแมงกิ้งก่า ใช้แสงหลอดกลางวัน ผู้จับไปกินหาทั้งชาย และหญิง เป็นคนขายในตลาดนอกตำบลบ้าง โดยเดิน จักรยาน มอเตอร์ไซค์ รถไถเดินตาม ปริมาณที่เก็บได้ประมาณ 200 ก.ก. / ปี

ชนิดสัตว์	รูปลักษณะ	การขยายพันธุ์ช่วงเวลา	ที่อยู่อาศัยตามฤดูกาล	อาหาร	ประโยชน์ต่อคน/สิ่งมีชีวิต/ธรรมชาติแวดล้อม	วิธีการนำมาใช้ประโยชน์
11. มดแดง (ไม่มดแดง มดส้ม)		เดือนกุมภาพันธ์จะวางไข่อยู่ตามต้นไม้ ไม่ทำรังชนิดใช้ทำรังได้ มดแดงจะออกไข่ฝาก แม่เลี้ยงจะวางไข่ตามมดแดง มดแดงออกไข่แล้วพ่อตัวก็จะเป็นแม่แดง แม่แดงออกไข่ต่อมาก็คือเป็นลูกนาง และเป็นแม่เลี้ยง ไข่เวลาฟักไข่ 3 เดือน ช่วงมีนาคม-เมษายน ไข่จะโตเต็มที่ วางไข่ปีละครั้ง ๆ ละ 100-1,000 ไข่	อาศัยอยู่ตามต้นไม้ เอาใบไม้ทำรังเพื่อจะวางไข่ ช่วงที่มีเดือนมีนาคม - เมษายน	กินซากสัตว์ ที่ตายแล้ว น้ำค้าง	มดแดง และไม้มดแดงเป็นอาหารคน มดแดงส้มดมแก๊วงเวียน เป็นลม ช่วยคลายซากสัตว์ที่ตายแล้ว เป็นอาหารของสัตว์ต่าง ๆ	เครื่องมือที่มีไม้ยาวตะเกา ตั้งแต่ห้า ศืบ คนที่เข้าไปเก็บหาส่วนมากจะเป็นผู้หญิง และเป็นคนที่ใกล้เคียง โดยเดิน จักรยาน มอเตอร์ไซด์ รถไถเดินตาม บริเวณที่เก็บได้ ประมาณ 100 ก.ก./ปี
12. ปลวก มี ปลวก หนูสี และ ปลวกนก	ตัวคล้ายมด พื้นแหลมคมเห็นได้ชัด เพื่อใช้กัดสิ่งต่าง ๆ ตัวอ่อนมีสีขาว ตัวแก่มีสีเหลือง มีปีก เป็นแมลงเม่า ตามลำตัวเป็น	ออกลูกเป็นไข่ ช่วงเดือนเมษายน-กรกฎาคม เดือนพฤษภาคมเป็นแมลงเม่า ขยายพันธุ์ประมาณ 3 ครั้ง/ปี	ทำรังอยู่บนดิน โดยใช้ดินทำรังอาศัยอยู่ตลอดไป	กินดิน ราก ไม้ เศษ ไม้	เป็นอาหารคนคนชอบเป็นแมลงเม่า พญาลวก เป็นยาแก้โรคตับ ปลวกเป็นอาหารไก่ ปลา เป็ด และนกต่าง ๆ	ใช้จอบ เสียมขุดเอา ทั้งผู้ชาย และผู้หญิงเป็นผู้เข้าไปเอา ส่วนมากเป็นคนในตำบล เคียง เข้าไปเอาโดยเดิน จักรยาน มอเตอร์ไซด์ รถไถเดินตาม บริเวณที่เก็บไปปีละ 140 รัง
13. หนู	เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ขนสีเทา น้ำตาล และขาว มีหลายชนิด เช่น หนูท้องขาว, หนูแดง, หนูแดง, หนูสี, หนูขาว, หนูชมพู	ออกลูกเป็นตัว ครั้งละประมาณ 4 - 10 ตัว ขยายพันธุ์ปีละ 6 ครั้ง	อยู่ในรู หนูท้องขาวทำรังอยู่บนต้นไม้ บางชนิดอยู่ตามต้นไม้ กินได้ทุกฤดูกาล	กินผลไม้สุก หน่อไม้ เห็ด หน่อเห็ด	คนกินเป็นอาหาร เป็นอาหารของงู แห้วนอน ศัตรูคนทำให้ดินร่วนซุย	ใช้ป้อนยัง ใช้จอบ เสียมขุดโดยมีหมาไปช่วย ใช้กับดัก ผู้ชายในพื้นที่เป็นคนไปเก็บหา โดยใช้มอเตอร์ไซด์ บริเวณที่เก็บได้ 1,000 ตัว/ปี โทษ กินหน่อเห็ดทำให้หนูตาย

ชนิดสัตว์	รูปลักษณะ	การขยายพันธุ์ช่วงเวลา	ที่อยู่อาศัยตามฤดูกาล	อาหาร	ประโยชน์ต่อคนสิ่งมีชีวิต/ธรรมชาติแวดล้อม	วิธีการนำมาใช้ประโยชน์
14. กระรอก	เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ลำตัวสีเหลืองปนดำ หน้าแหลม	ออกลูกเป็นตัวปีละ 1 ครั้ง ฤดู 2-4 ตัว ช่วงเวลาขยายพันธุ์เดือนมีนาคม-เมษายน	อาศัยอยู่ตามโพรงไม้ จะอยู่ตลอดปี	แมลง ,มด , รากไม้อ่อน, หญ้า คํา , หญ้าเพ็ก, ผลไม้ เช่น กล้วย	เป็นอาหารของคน , เป็นอาหารของงู , แผลวหอน , ขัวยขยายพันธุ์พืช	ใช้ปิ้งย่าง ใช้กับดัก ใช้บ่วง ผู้ขายขายในพื้นที่เป็นคนเข้าไปเก็บหา มีคนขายนอกตำบล บางส่วน คนในตำบลเข้าไปเก็บหาโดยการเดิน หรือใช้มอเตอร์ไซด์ คนนอกตำบลใช้มอเตอร์ไซด์ และรถไถเดินตาม ไปกันเป็นกลุ่มบริเวณที่เก็บได้ประมาณ 150 ตัว/ปี จะเก็บหาได้ตลอดปี
15. กระรอก	เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม มีสีเทา ห้อยหาง	ออกลูกเป็นตัว ปีละ 1 ครั้ง ช่วงเดือนมีนาคม - เมษายน	จะอยู่ตามโพรงไม้เวลาออกลูกหาได้ตลอดปี	ผลไม้สุก เช่น กล้วยแผลง , นํ้า คํา , หญ้าเพ็ก,มดต่าง ๆ	เป็นอาหารของคน , เป็นอาหารของงู , แผลวหอน , ขัวยขยายพันธุ์พืช	ใช้ปิ้งย่าง ใช้กับดัก ใช้บ่วง ผู้ขายขายในพื้นที่เป็นคนที่เข้าไปเก็บหา มีคนขายนอกตำบล บางส่วน เข้าไปเก็บหาโดยการเดิน หรือใช้มอเตอร์ไซด์ และรถไถเดินตาม
16. อีเห็น	เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เหมือนเสือตัวเท่าแมว ขาวยาว มี 2 ชนิด คือ เห็นหางดำ และเห็นเสือคือ	ตกูกครั้งละ 2-5 ตัว ผสมพันธุ์เดือนสิงหาคม - กันยายน ตกูกปีละ 1 ครั้ง	ชอบอยู่ตามพงหญ้าในที่ มีอากาศเย็นสบาย จะหาได้ในช่วงหน้าแล้งเพราะป่าไม้ที่บนากทาง่าย	หนู ,ปลา , คางคก,กบ ,เหี้ยด	เป็นอาหารคน	หมาพราน ตามช่วย ปืน ผู้เข้าไปเก็บหา เป็นผู้ขายในตำบล โดยการเดิน มอเตอร์ไซด์ รถยนต์ ปริมาณที่เก็บได้ประมาณ 10 ตัว / ปี

ชนิดสัตว์	รูปลักษณะ	การขยายพันธุ์ช่วงเวลา	ที่อยู่อาศัยตามฤดูกาล	อาหาร	ประโยชน์ต่อคน/สิ่งมีชีวิต/ธรรมชาติแวดล้อม	วิธีการนำมาใช้ประโยชน์
17. ปาง มี 3 ชนิด คือ ปาง ร้ว , ปางกะเล็น ปางตอง	เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ลำตัวจะมีพังผืดเหมือนปีก ลำตัวมีสีเทา สีส้มแดง	ออกลูกเป็นตัว ขยายพันธุ์ช่วงเดือนเมษายน - พฤษภาคม ออกลูกปีละครั้ง ๆ ละ 2 - 4 ตัว	อยู่ตามโพรงไม้ กลางคืนออกหากิน มีอยู่ตลอดปี	ผลไม้สุก เช่นจะบก หนากไฮ้, มด,แมลง	เป็นอาหารของคน ,ช่วยขยายพันธุ์พืช	ใช้บ่วง ตากายจับปาง ใช้ปั้งยิง ผู้เข้าไปเก็บหาส่วนมากเป็นผู้ชายในพื้นที่ภายนอกพื้นที่บางส่วน โดยการเดินมือเตอริชด์ รถไถเดินตาม ปริมาณที่เก็บได้ประมาณ 20 ตัว /ปี
18. กิ้งก่า (กะปอม)	เป็นสัตว์เลื้อยคดลาน มีเกล็ดตามลำตัว คล้ายตุ๊กแก ลำตัวมีลายสีต่าง ๆ	เคียนกุ่มกาพื้นที่ว่างไม่ตามดิน พยแต่เดือนมีนาคม จะแตกเป็นตัวอ่อน เจริญเติบโตโดยการลอกคราบ ช่วงเดือนมีนาคม - เมษายน คนจะจับกะปอมมาเป็นอาหาร หลังจากนั้นเลิกจับเพราะเป็นฤดูฝน	อาศัยอยู่ตามต้นไม้เวลากลางวัน เวลากลางคืนจะลงไปในอนตามรูไม้ดิน ช่วงเดือนมีนาคม - เมษายน	กินมดและแมลงต่าง ๆ	เป็นอาหารของคน ,ช่วยกินแมลงเพื่อจะกำหนดการขยายพันธุ์ของแมลง มด ให้สมดุลย์กับธรรมชาติ	คนจะให้หนึ่งสติก และลูกหินยิง หรือใช้ไม้ทำเป็นวงคล้องคอกะปอม คนที่เข้าไปเก็บหาส่วนมากจะเป็นผู้ชาย/ เด็กผู้ชายในพื้นที่ โดยการเดินทาง บันจาร์ยาน ที่มอเตอริชด์ หรือรถไถเดินตาม ปริมาณที่จับได้ประมาณ 200-300 ตัว /ปี

หมวดผลิตผล	ช่วง /ระยะเวลาที่ให้ผลิตผล											
	มีค.	เมษ.	พค.	มิย.	กค.	สค.	กย.	ตค.	พย.	ธค.	มค.	กพ.
หมวดพืชผัก												
1. ผักตบชว	←	→										
2. อีลอก	←	→										
3. บุก	←						→					
4. ข่า	←	→										
5.ดอกกระเจียว	←	→										
6. ใบโง	←					→						
7. ผักลิ้นแลน	←						→					
8. ผักขิก	←						→					
9. ผักอิน้อยนางแหน	←	→										
10.ใบหญ้านาง	←											→

หมายเหตุ

- ยอดอ่อนของพันธุ์ไม้รวมถึงการแทงหน่อ เช่น ดอกกระเจียว อีลอก อีบุก เป็นต้น จะเริ่มผลิใบหลังจากฤดูฝนเข้ามาเยือน

- กระเจียวขายได้วันละ 100 บาท , เห็ด (พ.ย. - ก.ย.) ขายได้วันละ 100 - 200 บาท
- ใบหญ้านางมีเยอะ คนข้างนอกเขตตำบลจะเข้ามาเก็บนำไปขายได้ประมาณวันละ 100 บาท

หมวดผลิตผล	ช่วง /ระยะเวลาที่ให้ผลิตผล											
	มีค.	เมษ.	พค.	มิย.	กค.	สค.	กย.	ตค.	พย.	ธค.	มค.	กพ.
หมวดเห็ด												
1. เห็ดขาค่ำ				←	→							
2. เห็ดหน้ามูม				←	→							
3. เห็ดหน้าแหล่				←	→							
4. เห็ดหน้าวัว				←	→							

หมวดผลิตภัณฑ์	ช่วง / ระยะเวลาที่ให้ผลผลิต											
	มีค.	เมษ.	พค.	มิย.	กค.	สค.	กย.	ตค.	พย.	ธค.	มค.	กพ.
หมวดเห็ด												
5. เห็ดเหาะไค		-		←→			→					
6. เห็ดผึ้ง				←→			→				•	
7. เห็ดเผาะ			←→									
8. เห็ดตุ๊กแก			←→				→					
9. เห็ดหนูหนู			←→				→					
10. เห็ดปลวก(กันยายน)						←→						
11. เห็ดเพ็ก				←→			→					
12. เห็ดตาโล่				←→		→						
13. เห็ดเหือง				←→			→					
14. เห็ดผึ้งไซ				←→			→					
15. เห็ดแดง				←→			→					
16. เห็ดลิ้นคั้น				←→			→					
17. เห็ดน้ำฟาน				←→			→					

หมายเหตุ

ฤดูกาลเก็บเห็ดอยู่ในช่วงปลายเดือนเมษายน - เดือนกันยายน

ประสบการณ์บ่งชี้ว่ามีเห็ดเกิด สภาพอากาศร้อนอบอ้าว ท้องฟ้าเป็นสีฟ้าใส ก่อนเมฆขาวกระจาย เห็ดที่ออกต้นฤดู คือ เห็ดเผาะ เห็ดตุ๊กแก เห็ดหนูหนู แหล่งที่พบมากบริเวณที่พบมากตรงป่าห้วยน้ำอี เช่น เห็ดแดง เห็ดชาดำ เห็ดหน้ามูม เห็ดหน้าแหล่ เห็ดหน้าวัว เห็ดเหาะไค เห็ดผึ้ง เห็ดที่ได้รับความนิยม และขายได้ราคา คือ เห็ดละโงก กิโลกรัมละ 60 - 120 บาท เห็ดปลวกกิโลกรัมละ 100 - 200 บาท

ประเด็น :

1) จำนวนคน และความถี่ของการเข้าไปเก็บ ปริมาณผลผลิต / ปี 2) วิธีเก็บที่จะมีผลต่อการขยายพันธุ์ 3) การเข้าไปเก็บเห็ดตอนกลางคืน ใช้ไฟนีออนส่อง มีผลกระทบต่อชีวิตสัตว์ (ออกกฎ ระเบียบ)

ประเด็นของการเข้าไปหาเห็ด

- คนที่เข้าไปเก็บหาเห็ดนั้นจะมีอยู่ช่วงที่เห็ดออกและมีการเข้าไปเก็บหาเห็ดตลอดทั้งวันมีทั้งคนในเขตพื้นที่เห็ดออกมากและคนเข้าไปเก็บหาที่เยอะ ผลผลิตเก็บได้ประมาณ 50 กิโลกรัม/วัน หรือประมาณ 1 ตัน / ปี
- วิธีเก็บคนส่วนใหญ่จะใช้มือเป็นวิธีเก็บหา แต่สำหรับเห็ดเผาะจะใช้เสียม จึงมีผลต่อการขยายพันธุ์ คือ จะทำให้เห็ดสูญพันธุ์ได้ง่าย ผลอีกอันหนึ่งที่ทำให้พันธุ์เห็ดสูญหายก็คือ การจุดไฟป่า

หมวดผลิตผล	ช่วง /ระยะเวลาที่ให้ผลิตผล											
	มีค.	เมย.	พค.	มิย.	กค.	สค.	กย.	ตค.	พย.	ธค.	มค.	กพ.
หมวดสัตว์ต่างๆ												
1. นกต่าง ๆ เช่น นกกระจาบ นกกระजิบ	←											→
2. กระรอก	←											→
3. กระแต	←											→
4. หนู	←											→
5. กระต่าย	←											→
6. จอนฟ่อน	←											→
7. ตู๊กแก	←											→
8. หนูท้องขาว	←											→
9. นกกินปลี	←											→
10. กิ้งก่า (กะปอม)	←											→
11. เขี้ยว (แหลว)	←	→										
12. หอย			←					→				

หมายเหตุ

สัตว์ต่าง ๆ หรือนกทุกชนิดที่มีอยู่ในป่าชุมชนนี้จะมีอยู่ตลอดปี แต่เราจะนำมาใช้ประโยชน์ตามวงฤดูกาลเท่านั้น เราจะไม่จับมาใช้ประโยชน์ตลอดปี แต่ก็ยังมีคนที่จับสัตว์จำพวกนี้มาเป็นอาหารอยู่ และจุดไฟเผาป่าประจำ ทำให้สัตว์พวกนี้ขาดที่อยู่อาศัย ต้องย้าย หรืออพยพออกจากป่าไปอาศัยป่าอื่นอยู่

หมวดผลิตผล	ช่วง /ระยะเวลาที่ให้ผลิตผล											
	ม.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.
หมวดแมลง												
1. แมงแกง		←					→					•
2. แมงกינו่น้อย	←		→									
3. แมงกינו่นใหญ่	←		→									
4. จักจั่น	←		→									
5. กูดจี	←		→									
6. จี๊ล่อ			←	→								
7. เป้า	↔											
8. ปลวก	←											→
9. มดแดง/ไข่มดแดง	←		→									
10. แมงทับ						←	→					

หมายเหตุ

ปลวกมีตลอดทั้งปี คนจะหาปลวกไปเป็นอาหารของสัตว์เลี้ยง เช่น นก เป็ด ไก่ ปลา เป็นต้น

หมวดผลิตผล	ช่วง /ระยะเวลาที่ให้ผลิตผล											
	ม.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.
หมวดที่เข้าไปเลี้ยงสัตว์												
เลี้ยงวัว ควาย	←							→				

หมายเหตุ

- คนที่เข้าไปเลี้ยงสัตว์ วัว ควาย เพราะว่าฤดูทำนาจะไม่มีที่เลี้ยงต้องใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกข้าว ชาวนาจึงจำเป็นต้องนำวัว ควายเข้าไปเลี้ยงในป่าชุมชนช่วงฤดูนี้ หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวออกจากนาแล้ว จึงจะนำสัตว์เลี้ยงมาเลี้ยงตามทุ่งนา
- คนที่นำสัตว์เข้าไปเลี้ยงเป็นคนที่มียพื้นที่ทำกินอยู่ใกล้บริเวณป่าชุมชน ปริมาณสัตว์ที่นำเข้าไปเลี้ยงประมาณ 100 ตัว/ปี

- คนที่นำสัตว์เข้าไปเลี้ยงจะมีทั้งผู้หญิง และผู้ชาย ระหว่างเลี้ยงสัตว์จะมีการเก็บหาของกินไปด้วย เช่น เก็บเห็ด เก็บแมลง นก เก็บผัก ผลไม้ชนิดที่กินได้เพื่อจะนำมาประกอบอาหารของคน หรือบางคนก็จะเก็บหาฟืนไปด้วย

หมวดผลิตผล	ช่วง /ระยะเวลาที่ให้ผลิตผล											
	มีค.	เมษ.	พค.	มิย.	กค.	สค.	กย.	ตค.	พย.	ธค.	มค.	กพ.
หมวดเข้าไปหาฟืน	←											

หมายเหตุ

- วิธีเข้าไปเก็บหา พวหนะคือการเดินกับเข็นรถ รถจักรยานยนต์ พ่วงรถเข็น รถไถเดินตาม
- คนหาฟืนส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตพื้นที่ ๆ ใกล้เคียงกับป่าชุมชน
- เครื่องมือที่ใช้เก็บหาฟืนจะมีมือ มีด เลื่อย ขวาน
- ปริมาณที่หาฟืนประมาณ 50-100 ก.ก. /วัน

ประวัติทีมวิจัย

โครงการการพัฒนา อบต.คำพองให้เป็นต้นแบบในการจัดการทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วม
ตำบลคำพอง อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

1. นางสาวครุณี ศุภวรรณ

ตำแหน่ง หัวหน้าทีมวิจัย
วัน/เดือน/ปีเกิด 25 พฤศจิกายน 2488
อายุ 60 ปี
ที่อยู่ปัจจุบัน 16/86 ซ.พิทักษ์ 5 ถ.แจ้งวัฒนะ 14 เกษตรนิเวศน์ หมู่ 1
ต.ทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร
เบอร์โทรศัพท์ 09-7645644

ประสบการณ์การทำงาน

ปี พ.ศ. 2523-2530 โครงการพัฒนาหมู่บ้านจังหวัดสุรินทร์ มูลนิธิพัฒนาชุมชนอีสาน
ปี พ.ศ. 2531-2532 โครงการส่งเสริมการพัฒนาสตรี
ปี พ.ศ. 2533-2539 ชมรมศิษย์เก่าบูรณะชนบทและเพื่อน ภายใต้ โครงการเกษตรธรรมชาติ,
โครงการผู้หญิงกับการเกษตร,โครงการงานพัฒนาผู้หญิง
ปี พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน นักพัฒนาอิสระ

2. นายวิพัฒนาชัย พิมพ์หิน

ตำแหน่ง ทีมวิจัย
วัน/เดือน/เกิด 25 กุมภาพันธ์ 2502
อายุ 46 ปี
ภูมิลำเนา บ้านปลายาง ตำบลเกษตรวิสัย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด
ที่อยู่ปัจจุบัน 19/3 หมู่ 1 ต.โนนสะอาด อ.หนองเรือ จ.ขอนแก่น
เบอร์โทรศัพท์ 01-9752581

ประวัติการศึกษา

- ปี พ.ศ. 2520 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 (ม.ศ.5) โรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัย
- ปี พ.ศ. 2524 จบการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ปี พ.ศ. 2526 จบหลักสูตรการพัฒนาชนบทระดับสูง บัณฑิตอาสาสมัคร
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประสบการณ์การทำงาน

- ปี พ.ศ. 2525 – 2526 ทำงานปฏิบัติการสนับสนุนสภาพตำบล ในการวางแผนสภาพตำบล (ตามแนวคิดปลดตำบลและปัจจุบันคือปลด อบต.) ที่อำเภอไชยยา จังหวัด สุราษฎร์ธานี ร่วมกับสำนักงานนายกรัฐมนตรี
- ปี พ.ศ. 2527 – 2533 องค์การนานาชาติ เพื่อการพัฒนา (ปัจจุบันคือ PLAN ประเทศไทย) ในพื้นที่ อำเภอหนองเรือ อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น
- ปี พ.ศ. 2534 – 2536 นักวิจัยสนาม ร่วมกับ กป. อพช. ภาคอีสาน เรื่องสิทธิที่ดินทำกินของผู้ถูกอพยพ เนื่องจากโครงการ จัดสรร ที่ดินทำกินให้แก่เกษตรกรผู้ยากไร้ในเขตป่าสงวนเสื่อมโทรม (คจก.) ณ พื้นที่ป่าดงลาน อำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น
- ปี พ.ศ. 2536 – 2541 ผู้ประสานงาน หัวหน้าโครงการพัฒนาและฟื้นฟูป่าดงลาน ในการพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและอาชีพเกษตรกรรมทางเลือก ที่สอดคล้องกับระบบนิเวศ
- ปี พ.ศ. 2541 – 2546 ทำงานเสริมสร้างความเข้มแข็ง องค์กรชาวบ้านเครือข่ายป่าไม้ที่ดินภาคอีสาน 11 จังหวัด
- ปี พ.ศ. 2544 – 2546 คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) ภาคอีสาน
- ปี พ.ศ. 2544-2547 ผู้อำนวยการโครงการเกษตรกรรมทางเลือก, โครงการนำร่องเพื่อพัฒนาเกษตรกรรม-ยั่งยืน ของเกษตรกรรายย่อย
- ปี พ.ศ. 2547 – ปัจจุบัน มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ภาคอีสาน ปฏิบัติการในพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูผาม่านจังหวัดขอนแก่น – เลย ในแนวทางการพัฒนา ประสานความร่วมมือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

และพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพนิเวศ พื้นที่ป่าอนุรักษ์
ของภาคประชาชน โดยความร่วมมือกับภาครัฐ และองค์กรพื้นที่
ท้องถิ่น, คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน
(กป.อพช.)ภาคอีสาน

ปี พ.ศ. 2548 – 2552

ที่ปรึกษานายกองค์การบริหารส่วนตำบลสีชมพู จังหวัดขอนแก่น

ประสบการณ์ในทางวิจัย ผลงานวิชาการ / การกิจ

- งานวิจัยผลกระทบจากโครงการ คจก. พื้นที่ป่าดงลาน ปี พ.ศ. 2534
- แนวทางการพัฒนาองค์กรชาวบ้านป่าดงลาน ปี พ.ศ. 2540
- บทเรียนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชน โครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
อย่างมีส่วนร่วม ภาคอีสาน ปี พ.ศ. 2545 – 2546
- งานวิจัยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ อบต. ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตำบล
คำพอง อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

3. นายสุริยันต์ คำพรมมา

ตำแหน่ง ทีมวิจัย

วัน/เดือน/เกิด 27 เมษายน 2504

อายุ 44 ปี

ภูมิลำเนา อำเภอจังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด

ที่อยู่ 72 หมู่ 4 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด

เบอร์โทรศัพท์ 09-9423105

ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ. 2522	จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 (มศ.5) โรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัย
ปี พ.ศ. 2523	จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ(ปวช.) สาขาเกษตรกรรม
ยโสธร อ.มหาชนะชัย จ.ยโสธร
ปี พ.ศ. 2524	จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง(ปวส.) สาขาเกษตร
กรรมยโสธร อ.มหาชนะชัย จ.ยโสธร
ปี พ.ศ. 2535	จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาการพัฒนาชุมชน สถาบันราชภัฏ
บุรีรัมย์

ประสบการณ์การทำงาน

ปี พ.ศ. 2535-2536 ผู้ช่วยผู้สำรวจชลประทาน จังหวัดร้อยเอ็ด ประจำพื้นที่ ต.คำพอง

ปี พ.ศ. 2536-2544 อาสาสมัครองค์กรพัฒนาเอกชน สมัชชาชนานาชาไร่ ประจำพื้นที่ดงแม่
แฝด อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด

ปี พ.ศ. 2543-2546 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคำพอง, ประธานบริหารองค์การบริหาร
ส่วนตำบลคำพอง

ปี พ.ศ. 2547-ปัจจุบัน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคำพอง